Fr Albertus most 7.
Conuentui applicat
pro nouitiatu
Cui

R. P.

EMANVELIS SA, DOCTORIS THEOLOGI, Societatis IESV,

APHORISMI CONFESSARIORVM,

Ex varijs Doctorum Sententijs collecti.

ADIECTI SVNT DIFFICILLIMIS quibusque locis ac sententijs Auctores sui.

EDITIO POSTREMA, EMENDATA, ac præter omnes alias aucta, ac recognita.

COLONIAE,
Excudebat Ioannes Christophori.
Anno Domini M. DCIII,

ORATIO AD BEATISSIMAM DEI MATREM.

EDIDI nuper, sub Filij tui nomine, Virgo beatissima, Notationes in totam Scripturam sacram: cui enim potiùs librum dicarem neminem reperi. Secundùm autem Dei Filium cui, nisi Dei Matri, opus hoc dedicem? Accipe igitur, Sapientiæ diuinæ Sacrarium, libellum hunc, ex sapientum Virorum sententijs concinnatum; tuoque præsidio sic tuere & promoue, vt ad multorum proficiat æternam salutem. Amen.

AVCTOR LECTORI S.

COLLEGERAM multa lectione Doctorum sententias de Casibus, quos vocant, conscientiæ, easq; breuissimè ad vsum Confessorum ita disposueram, vt haberent in promptu eorum, quæ in Confessionibus acciderent, dubiorum facilè expeditionem Adieceram præterea cuique sententiæ auctorem suum, vt sciretur à quo accepissem. Id opus cùm voluissem euulgare, non defuerunt, qui etiam loca propria librorum auctoris cuiusque desiderarent, quasi parum esset scire cuius esset sentẽtia, nisi adderetur quo sui libri loco dixisset. Visa mihi res importuna, etsi viri aliqui docti ita sentirent. Quid enim attinet citationib. non necessarijs librũ implere, & prolixũ facere breuitati studentẽ? feci ergo vt nemo iam id requirat, qui nec auctorũ nomina apponã, nisi rarò, contentus in libri fronte dixisse Doctorũ virorũ esse sententias: quod ita esse, eruditi, vbi legerint, deprehendent, imperiti credent. Vtrique verò boni consulent. si breuitati studens, id consilij ceperim, viros doctissimos in hoc scribendi genere imitatus, cùm præsertim in hoc opus per annos ferè quadraginta diligentissimè incubuerim. Quo autem id fructu, docti iudicabunt: mihi satis fuerit ad Dei gloriam & animarum salutem hunc tãto studio libellum composuisse. Vale in Christo.

APHORISMI CONFESSARIORVM,

ex Doctorum sententijs collecti.

ABBAS, vide *Benedictio, Ordo, Religio, Statutum.*

ABBATISSA, vide *Religio.*

ABORTVS, vide *Homicidium*

ABSOLVTIO, vide *Casus reseruatus, Contritio, Confeßio, Episcopus, Excommunicatio, Exemptus, Satisfactio.*

§.1. Absolutionis verba necessaria sunt, Absoluo te; dicendum tamen, vt est in vsu, EGO te absoluo à peccatis tuis. Quin etiam imitandus sapientum mos, qui ita absoluunt post auditam Confessionem, & impositam pœnitentiam: Misereatur tui omnipotens Deus; & dimissis peccatis tuis, perducat te in vitam æternam, Amen. Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius te absoluo, primùm à sententia Excommunicationis, in quãtum possum & indiges: deinde te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Mariæ, & omnium Sanctorum,

rum, & quicquid boni feceris, & mali patienter sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorũ, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen. In breuibus tamen Confessionibus, vt illorum qui sæpe confitentur, satis est dicere solùm, EGO te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

2. Quòd quidam dum absoluunt, aperto sunt capite, nec ex ritu antiquo fit, nec ex sapientũ vsu, nec ex ratione, nec ex dignitate: est enim Absolutio sententia Iudicis, quam non decet aperto ferre capite: nec vllum est Sacramentum quod capite nudato tradendum sit, nisi Eucharistia, ob Christi præsentiam corporalem; & fortè etiam extrema Vnctio, quæ per modum orandi datur, quanquam nec in hac video cur opus sit caput aperire. Adde quòd illo modo (quem non probo) facilè produntur circumstantibus pœnitentes, qui sine Absolutione dimittuntur.

3. Pœnitentem, dum absoluitur, expedit orare.

4. Absoluere potest in mortis articulo, seu periculo probabili (quale est prœlium aut periculosam nauigationem subiturorum, in quibus etiam numerandi sunt ad triremes damnati) quiuis Sacerdos, etiamsi non absit proprius pœnitentis Sacerdos, à quibusuis casibus & censuris.

5. Absoluere potest Episcopus per se, vel per

alium, sibi de iure, vel de voluntate saltem tacita sui Superioris, subditos ab omnibus casibus, etiam in Bulla Cœnæ contentis, modò sint occulti, id est, non notorij. Quid autem sit notorium, vide NOTORIVM.

6. Absoluere potest quiuis Sacerdos à peccatis venialibus, & à mortalibus etiam, à quibus pœnitens aliâs est absolutus.

7. Absoluere potest Confessor alienum, si probabiliter credit eius Superiori id placere.

8. Potest quis sibi subditum absoluere vbique, & à peccatis, & ab Excommunicatione.

9. Absolui posse absentem, alij aiunt, alij negant, *Nau. cap. 22. num. 36. Med. q. 25. cod. 2. Pet. Soto lect. 11. de Confess.* ego puto posse, cùm causa subest: vt si absoluisti quem non poteras, accepta postea absoluendi potestate, si commodè non potes vocare ad te, possis absentem absoluere, non solùm ab Excommunicatione, sed etiam à peccatis. Quod si meritò dubitas an ad Absolutionē sit dispositus, potes mente addere conditionem, Si es dispositus. Non est tamen facilè credendum aut dubitandum, deesse illi dispositionem ad Absolutionem necessariam. *licet non obseruandus formæ absolutionis modus.*

10. Absolui potest ægrotus qui dixit quantum potuit commodè, ne fortè, dum expectatur reliquum, moriatur absque Absolutione. Posse etiam absolui sanum, qui ob linguæ ig-

norantiã quædam ſolùm explicat, non omnia, probabile eſt: facit enim talis, quantum poteſt, integram Confeſſionem, ſi exacta vſus ſit diligentia.

11. Abſolui poſſe morientem, qui nihil poteſt confiteri, ſed tantùm oſtendit ſigna Contritionis, alij aiunt, *Syl Confeſſor. §.3.n.16.* alij negant, cum quibus ego diu ſenſi, ſed iam placet vt abſoluantur, etiam amens, qui antea oſtẽderat ſigna Contritionis ſeu doloris de peccatis.

12. Abſolui poteſt de quo Confeſſor dubitat an ipſum abſoluerit: ſubintelligitur enim conditio, Si non te abſolui.

13. Abſolui poteſt, qui proponit abſtinere à peccato, etiamſi credat ſe propoſito non ſtaturum, ſed peccaturũ. Item qui ex probabili cauſa non vult omittere peccandi occaſionem, modò proponat firmiter non peccare, etiamſi aliquoties ſit relapſus: quamquam interdum expedit peccatum idem ſæpe committentibus differre Abſolutionem.

14. Abſolui poteſt, qui ſe dicit dolere de peccatis, & velle abſtinere: eſt enim id Attritio, quæ ſufficit cum Sacramento: inducendus eſt tamẽ ad dolorem propter Deum offenſum.

15. Abſolui poteſt, qui non confitetur aut negat peccatũ, quod Confeſſor ex alterius Cõfeſſione intellexit illum commiſiſſe; non enim magis de iſto alteri, quàm ipſi credendum: expedit tamen de alterius conſenſu hunc menda-

cij coarguere, sed id cautè & prudenter agendū.

16. Absolui potest, qui contrariam opinioni Cōfessoris opinionē sequitur, sed probabilem.

17. Absolutio peccatorum data excommunicato bona fide confitenti, non absoluto autem ab Excommunicatione, valida est. *Caiet. Absolut. Nau c. 9. nu. 4. Med. cod. de Confess. q. 18.*

18. Absolutus per Bullam, vt fit, ab Excommunicatione ad aliquem effectum, cum reincidentia, non reincidit, nisi in Foro exteriori, si res est manifesta: alioqui in omnibus potest se gerere vt absolutum; ita enim declarauit Gregorius 13.

19. Absolutio data causa Iubilei, licet postea non fiant per illud requisita, valida est, itemque dispensatio, & commutatio votorum.

20. Facultas absoluendi ab omnibus casibus, non comprehendit dispensationem à voto aut irregularitate. An verò qui potest absoluere ab omni cēsura, possit liberare ab irregularitate orta ex peccato, alij aiunt, alij negāt: probabile est posse, qui potest ab omni pœna; illa enim pœna est peccati admissi.

21. Absoluere potest à casibus Episcopo reseruatis quiuis Confessor illo mortuo: post mortem enim eius desinunt esse reseruata.

22. A casibus alibi reseruatis potest absoluere, vbi non sunt reseruata, quilibet legitimus Confessor: Itaq; vbi nō est recepta Bulla Cœnæ Domini, potest ab eius casibus absoluere.

23. Dans licentiam peregrinandi, hoc ipso censetur dare licentiam, vt possit absolui à casibus sibi reseruatis, etiam vbi similia reseruata sunt: secus est si detur solùm potestas eligendi Confessorem in eadem Diœcesi.

24. Non possunt Episcopi prohibere, quin absoluat à casibus reseruatis, qui ad id habet priuilegium à Papa.

25. Qui audit habentem casus reseruatos, absoluat eum, non impeditum tamen aliqua Excommunicatione reseruata, audita omnium peccatorum Confessione, à reliquis dicendo: EGO te absoluo à peccatis tuis, &c. & pro reseruatis mittat eum ad Superiorem, qui auditis illis solis, eum absoluet. Quòd si prius Superiorem adeat, hic poterit absoluere à reseruatis solis, & deinde mittere ad inferiorem, qui, audita omnium, etiam reseruatorũ Confessione, pœnitentem debet absoluere ab omnibus. *Palud. Caiet. Soto. Io. Med. Nau.* Non desunt autem qui putent, vbi Superior absoluit à solis reseruatis, debere pœnitentem sola reliqua confiteri: sed alij Doctores id non probant, quia vni omnia Confessori dicenda sunt peccata. Quòd si pœnitens vult communicare, & non impeditur Excommunicatione aliqua reseruata, vbi est absolutus ab inferiori à non reseruatis, vt dictũ est, licebit communicare, modò se, cùm primùm ei fuerit commodum, postea Superiori præsentet.

26. Confitens generaliter de peccatis aliàs confessis & absolutis, potest per partes absolui, scilicet nunc de parte peccatorum quæ dixit; postea de alia parte, cùm dixerit.

ADOPTIO, vide *Matrimonij impedimenta.*

ADVLTERIVM, vide *Diuortium, Luxuria.*

1. ADVLTERIVM non est, vbi alter saltem nō est coniugatus per verba de præsenti.

2. Adulter ad nullam tenetur restitutionem, si probabiliter dubitat filium esse suum, secus si credat. Quidam tamen putant, nec, si ei constet esse suum, teneri, nisi ex quadam æquitate, quia damnum non dat: quod etsi probabile est, sed vulgo non receptum: quare tutior communis opinio, quam primò posui.

3. Adultera non tenetur cum periculo vitæ, aut famæ, seu honoris, prodere filium esse ex adulterio: *Pedraza Præc. 7. d. 18 Cord. q. 102. Salon. 2. 2. q. 62. a 7. Anton. Tract. de restit. cap 8. Nau. cap. 17 num. 47.* etsi quidam putant teneri aliquando etiam cum vitæ periculo. Nec verò filius tenetur matri credere etiam cum iuramento id asserenti, (si tamen credat, tenetur se abdicare hæreditate, nisi hanc iam præscripsisset.) Nec ei mater tenetur prodere, cùm dubium est, an sit profuturum.

ADVO-

ADVOCATVS, vide *Iudiciales actus.*

1. ADVOCATVS potest, quamdiu causa dubia est, patrocinari: ex quo autem tempore tenetur scire esse iniustam, tenetur de damno.

2. Aduocare potest coram Iudice seculari Religiosus ob Monasterij necessitatem.

AEDIFICARE.

1. AEDIFICARE etiam in tuo solo nõ potes, quod tibi non prodest, & alteri nocet.

AFFINITAS, vide *Matrimonij impedimenta.*

ALIENATIO, vide *Donatio, Ecclesia, Hospitale.*

1. ALIENARI prohibita, possunt alienari ex causa dotis, vel alioqui pia. Itaque etiam res Ecclesiæ possunt alienari pietatis causa: non censetur autem tale esse, redimere damnatos iustè ad aliquam pœnam.

2. Successio non dicitur alienatio. Itaque prohibitus absolutè alienare, potest relinquere hæredi etiam extraneo, & extraneo etiam legare: & prohibitus à testatore extra certum genus personarum alienare, potest ex testamento dare ei, qui sibi esset alioqui ab intestato successurus, etiamsi sit extra illud personarum genus, nisi aliud euidenter appareat ex verbis testatoris.

3. Alienatio facta cum debito consensu, & sine fraude, valida est in cōscientia, etiamsi desint solemnitates à iure requisitæ.

4. Prohibitus alienare, potest alienare mobilia, quæ in triennium seruari non possunt: secus si seruari possint, & sint pretiosa.

5. Arbores Ecclesiæ, nisi sint pretiosæ, cædi & vendi possunt.

6. Iurans non alienare rem Ecclesiæ, potest in eius vtilitatem alienare, itemque rem modicam; intelligitur enim iuramentum secundùm iuris dispositionem.

7. Solemnitas iuris non requiritur in rebus modicis, nec in ijs quæ Religiosi retinere non possunt, (itaque Mendicantes possunt vendere immobilia sibi ab aliquo testamento relicta, vel aliâs donata) nec secundùm quosdam in rebus mobilibus, etiamsi possint seruari, vt ouibus; nec in necessitate vrgenti.

ALIMENTA, vide *Dos. Parentes.*

1. ALIMENTORVM nomine veniũt ea, sine quibus non potest honestè viui, vt cibus, vestes, habitatio, & medicinæ, & interdum dos.

2. Tenetur pater filium etiam spurium alere, & dotare etiam, si est filia, iuxta quantitatem alimentorum debitam.

3. Cùm potest pater filium exhæredare, potest & alimenta negare, nisi filium peccati pœnitcat.

niteat. Quidam tamen negant posse vnquam à patre egenti filio alimenta negari; quod mihi probatur, est enim debitum naturale.

4. Alimentorum quantitatem, lege aut statuto definitam, potest pater filio spurio relinquere, etiamsi is habeat alioqui vnde viuat, transibitque ad huius hæredes.

5. Tenentur ascendentes descendentes, si egeant, alere, & contrà: nec potest vir vxori, quæ dotem attulit, prohibere, quin illa egentem patrem suum alat.

6. Tenetur auus maternus nepotem egentem alere, si hunc paterna linea alere nō possit, aut nolit. Tenetur & socer nurum egentem, & frater fratrem etiam spurium, & sororem etiam naturalem seu illegitimam egentes, & tutor pupilli matrem & sororem egentem alere; itemque, secundùm quosdam, patrinus & parochus filios spirituales. Quæ mihi omnia vt parum in more hominum sunt, ita multum videntur naturali Iuri consentanea: quantum verò peccent qui non faciunt, non ausim dicere. Illud tamen opulentos moneo, vt cogitent quod D. Paulus ait: Qui suorum curam non habet, esse infideli deteriorem.

7. Egentem filium, quem pater & auus alere non possunt, aut nolunt, tenetur mater alere; alioqui debet ei solum lac; quòd si nec id possit, tenetur pater lactandum curare.

8. Alimentorum caussa pia est, ideoq; potest

& in festo & corā Iudice Ecclesiastico tractari.

ALTARE, vide *Benedictio, Ecclesia.*

1. ALTARE multis modis amittere cōsecrationem vulgò traditur: ego, quā diu illud formam suam retinet, non puto amitti consecrationem vlla aut fractione, aut motione. Itaque amoto ligno ab ara consecrata nō perditur consecratio. Quòd si ligneum sit sigillum, in quo Reliquię, & amotum, suo loco statim reponatur, nec tunc opus est noua consecratione.

APOSTATA, vide *Excommunicatio, Religio.*

APPELLATIO, vide *Iudiciales actus.*

AQVA BENEDICTA, vide *Benedictio.*

ARCHIEPISCOPVS, vide *Episcopus.*

1. ARCHIEPISCOPVS, dum visitat prouinciam, potest subditorum Suffraganeis Cōfessiones per se vel per alium audire; non autem illos sine suorum Episcoporum licentia confirmare.

ARCHIPRESBYTER.

1. ARCHIPRESBYTER Ecclesiæ Cathedralis potest audire omnes totius Episcopatus Confessiones, & sibi in eo Vicariū constituere, non tamen absoluere sine licentia à casibus reseruatis.

AVARITIA, vide *Eleemosyna.*

BANNITVS siue *Proscriptus.*

1. BANNITVS, qui impunè potest à quouis occidi, Iudice id per sententiam in illum latam concedente, non potest occidi in alieno territorio, nisi de licentia saltem præsumpta domini territorij. Interim verò dum agitur contra sententiam per viam Nullitatis seu Appellationis, non potest vsquam occidi.

2. Bannitum alere tenetur qui alias tenebatur, vt pater, filius, vxor: est enim id de Iure naturæ, quod per Ciuile non tollitur.

3. Bannitus potest succedere ex testamento, vel ab intestato.

4. Bannitum an possit etiam filius occidede, alij aiũt, alij negant, ego nõ puto. Illud verò probabile est, non posse illum se defendendo occidere eum, qui se velut minister iustitiæ occisurus aggreditur, quidam tamen posse putãt.

BAPTISMVS, vide *Matrimonij impedimenta.*

1. BAPTIZANS in necessitate sine solẽnitate, non peccat, etiamsi sit in peccato, aut excommunicatus.

2. Baptizans aliquem, putans esse alium: puellam, putans esse puerum; verè baptizat.

3. In dubio an fuerit verus Baptismus, sub conditione, si non est verè baptizatus, iterandus est. *Vide de Consec. de 4. cap. Placuit. & de Bapt & eius effectu, cap. 2.*

4. Per

4. Perfectus est Baptiſmus, etiam cùm verba ſtatim, vel poſt aquæ aſperſionem, vel ante eam, proferuntur.

5. Baptizato in neceſſitate domi, adhibendæ in Eccleſia ceremoniæ, quæ defuerunt. 1 *quæſt.* 1. *Spiritus ſanctus.*

6. Baptizare extra neceſſitatem non ſubditum, ſine licentia Parochi non licet.

7. Nec fœminæ baptizare licet, præſente viro qui poſſit & velit baptizare; nec laico, præſente Clerico: non tamen eſt id, ſi fiat, mortale peccatum.

8. Poteſt quis filium ſuum in Baptiſmo ſuſcipere, ſi deſit qui ſuſcipiat. 30. *quæſt.* 1 *Peruenit.*

9. Religioſo prohibitum eſt ſuſcipere in Baptiſmo: ſi tamen ſuſcipiat, contrahit ſpirituale̅ affinitatem.

10. Validus eſt Baptiſmus datus dormienti, vel amenti, ſi antea baptizari voluerunt: item qui datur amenti à natiuitate.

11. Compotem rationis puerum Baptiſmum petentem baptizare licet, inuitis parentibus infidelibus: in dubio verò de rationis vſu, ſufficit eſſe ſeptem annorum: non compotem autem licet baptizare, ſi alter parentum Chriſtianus conſentiat.

12. Obſtetrices tenentur ſcire formam Baptiſmi, & quidem præſtat vulgari lingua ſcire, quàm Latina.

13. Baptizare extra Eccleſiam non licet, niſi in

in necessitate, aut Principis filium . *Vide Clem. de Baptis.*

14. Verus est Baptismus datus volenti baptizari, sed non credenti: vt est verus, qui datur à volente baptizare, sed non credente.

15. Vngere Chrismate alterius anni baptizatum, extra necessitatem, non licet.

16. Qui posuit obicem per peccatum Baptismi effectui, debet illum postea Sacerdoti confiteri, non autem alia peccata ante Baptismum facta.

17. De patrinorum in Baptismo & Confirmatione obligatione instruendi filium spiritualem in fide & moribus, non est eadem Doctorum sententia: certè vsu non est receptum.

BELLVM, vide *Clericus.*

1. MILES bellum, de cuius iustitia dubitatur, gerenti subditus, si in eo prœlietur, non peccat: peccat autem si sciat esse iniustum.

2. In bello iusto etiam innocentes licet spoliare & capere, ad debilitandas hostium vires. Quòd si bellum est perpetuum, vt contra Turcas, licet etiam innocentes captiuare. Quòd si dati sunt in obsides, & violent hostes fidem datam, non licet illos occidere; licet autem, si sint de nocentium numero.

3. Capta in bello iusto non sunt restituenda, nisi essent res Peregrinorũ, Clericorum, Religio-

ligioſorum, aut ruſticorum: quamquam quidam nec talia aiunt ex neceſſitate reſtituenda, quia iuſtè capta, vt dictum eſt ſupra.

4. Ablata iuſto bello ab ijs, qui illa iniuſto bello acceperant, non eſſe prioribus dominis reſtituenda, probabilis eſt quorundam opinio: & quidem vſu videtur receptum, vt capta à Turcis prioribus dominis non reſtituantur, idemq́ue videtur de rebus ab illis emptione acceptis dicendum. Quòd ſi alicubi lex aut conſuetudo præſcripta aliud velit, id ſequendum.

5. Poteſt Princeps ad vitandum Reipublicæ maius damnum, tradere hoſtibus aliquam vrbem: eſt enim id exponere periculo partem pro totius ſalute.

6. Milites, ſine voluntate ſaltem præſumpta Principis, damnum hoſtibus dantes, tenentur reſtituere: præſumitur autem velle etiam, vt capti à Turcis, cùm fugiunt, dominos ſuos aliosq́ue ſpolient.

7. Capti etiam iuſto bello fugere poſſunt.

8. In dubio non licet aliena inuadere, licet autem defendere quæ poſſides: melior enim eſt in dubio conditio poſſidentis.

9. Offerenti ante conflictum ſatisfactionem, non licet bellum inferre: quidam tamen dicũt licere, niſi offerat ante belli publicationẽ.

10. Subditi non tenentur ad bellum proprijs expenſis gerendum, niſi fortè ex pacto, aut conſuetudine præſcripta.

11. In

11. In bello licet quidem Clerico hortari ad victoriam, adeoque ad pugnam, non autem pugnare, nisi se defendendo.

12. In bello dubio pugnare licet pro se defendendo.

13. Miles in bello iniusto non potest hostem occidere, nisi se defendendo.

14. Milites nostri temporis non gaudent priuilegijs antiquis militum.

15. Belli tempore non potest Princeps populum deserere,

16. Militi etiam ægrotanti debetur stipendium.

BENEDICTIO.

1. BENEDICTAE aquæ aut oleo si addatur aqua non benedicta aut oleum, totũ fit benedictum. Quidam tamen aiunt, semper quod additur, debere minus esse eo cui additur: quod ego non puto necessarium.

2. Benedictio in secundis nuptijs non datur, si alteruter coniugum fuit aliâs benedictus. Quidam tamen dicunt posse iterũ benedici, qui virginem ducit. Sunt & qui velint posse vtrumque benedici, cùm alteruter nũquam fuit benedictus. Puto ego seruandam consuetudinem regionis.

3. Franciscani Sacerdotes, & qui eorum priuilegijs gaudent, possunt benedicere omnia Ecclesiæ ornamenta, exceptis Corporalibus, qu

quæ ſoli Generales, & Prouinciales, eorumque Vicarij, poſſunt benedicere.

4. Abbas, qui poteſt exercere Pontificalia, poteſt benedicere omnia, vbi non interuenit vnctio: *Ex Concil. Congreg.*

BENEFICIVM, vide *Capitulum, Conductio, Clericus, Donatio, Eccleſia, Electio, Epiſcopus, Excommunicatio, Reſidentia, Simonia, Suſpenſio.*

1. QVI habet beneficium ſufficiens ad ſuſtentationem, non poteſt tuta conſciētia aliud accipere: quòd ſi à Papa in eo diſpenſetur, quis audeat tantæ auctoritatis factum condemnare? aut verò cauſæ, ob quam eſt diſpenſatum, æquitatem diſcutere? Poteſt quidem Confeſſor acquieſcere diſpenſationi Papæ, etiam in duobus beneficijs Curatis; ipſe qui poſſidet, an debeat, viderit: certè interim dum ſe putat bene poſſidere, abſolui poteſt, itemque dum per Vicarios bene prouidet pluribus Curatis, etiamſi dubitet de iuſta cauſa diſpenſationis; ritè enim poſſidet diſpenſante Papa: quanquam me auctore nemo non modò Curata duo, ſed nec Simplicia habebit, ſi vnum ſufficiat. Quin etiam optarem, vt, *iuxta Panormit. doctrinam, cap. conquerente de Cler. non reſid.* Papa ijs, qui duo habent beneficia, quorum alterum ſufficit, alterum adimeret.

2. Epiſcopus non poteſt diſpenſare ad duo Simpli-

Simplicia, si vnum est sufficiens, aut si vtrumque requirit residentiam: nec, secundùm quosdam, ad duo in eadem Ecclesia; quod tamen alij concedunt, si sint dissimilia officijs.

3. Ad pluralitatem eorum, quæ in Hispania Præstimonia vocantur, non requiritur dispensatio.

4. Dispensatio super pluralitate non valet, si aliquod beneficium in dispensationis petitione tacitum est. Nec valet impetratio beneficij à Papa, vel eius delegato, si tacetur aliud prius habitum: secus est si ab Ordinario impetretur. *Vide de præbend & dignit. cap. 6.*

5. Habens dignitatem, aut Personatum, aut Curatum beneficium, si alterum tale accipiat, vacat prius ipso iure: quod nisi statim resignet, priuatur etiam secundo. *cap Multa, de præb.* Sed id per sententiam iudicis, nec enim se debet ipse priuare: imò nec prius vacat, *secundùm Innocentium & Io. Andr.* nisi à iudice moneatur, idq; post pacificam secundi possessionem. Sunt & quædam alia quæ excusant, quæ consulto omitto: iam enim sine dispensatione talia non possunt haberi: vbi autem est dispensatum, illis nihil est opus.

6. Habens beneficium Curatum suo Simplici annexum, non censetur habere curam animarum. At Vicariatus perpetuus Ecclesiæ Parochialis, tamquam beneficium Curatum habetur.

7. Habens

7. Habens Parochialem, aut huius Vicariatum perpetuum, si intra annum à possessione pacifica non fit Sacerdos, priuatus est ipso iure, nisi iusto impedimento excusetur, aut Ecclesia sit Collegiata, vel Plebania, sub se habens Capellanos, vel ille curam per se exercere non teneatur, aut cum illo dispensetur. *Vide ca. Licet, de elect. libr. 6.*

8. Potest quidem Episcopus dispensare studij causa per septem annos, sed debet ille tamẽ intra dictum tempus saltem Subdiaconatum suscipere, & interim Ecclesię per aliũ prouidere.

9. Collatio beneficij Curati ante annum vigesimumquintum saltem inceptum eius, cui confertur, nulla est, nisi Ecclesia esset Collegiata.

10. Collatum alicui beneficium, eius non fit, antequam consentiat.

11. Resignatio beneficij in fauorem alicuius, non transfert in eum ius, antequam ei à Papa vel Episcopo detur: itaque potest pœnitere qui resignauit, antequam illi detur.

12. Non perditur beneficij possessio per renunciationem.

13. Beneficium non perditur per inhabilitatem superuenientem, vt per homicidium, aut aliud eiusmodi impedimentum.

14. Triennio possidens beneficiũ pacificè, licet mala fide, fit eius dominus, *secundum Nauarr. & Regulam de triennali poss-ssione*; nec tenetur

netur ostendere titulum, vt declarauit Concilij Congreg.

15. Nemo potest sibi beneficium conferre. *De excess. Prael. cap.* 3.

16. Promissio beneficij vacaturi, aut ad id præsentatio, nec licet, nec valet, quacunque verborum forma fiat. *Vide de concess. præb. cap.* 1. 13 & 16. & *libro* 6 *eodem tit. cap. Detestanda.*

17. Collatio beneficij facta per Vicarium reuocatum, sed ignorantē reuocationē, valet; itemque renuntiatio facta per Procuratorem reuocatum ante intimationem reuocationis illi factam, etiamsi is, cui fit renuntiatio, reuocationem sciat.

18. Obtinens beneficium condemnati per errorem, sed secundùm allegata & probata, iustè possidet.

19. Potest Episcopus cum illegitimo dispensare ad vnum beneficium simplex.

20. Etiam cùm in iure dicitur vt beneficium vacet ipso facto, sine alia monitione, aut declaratione non priuatur quis possessione nisi per Iudicem: sed poterit interim in conscientia gaudere fructibus: secus est si dicatur vt collatio non valeat, vt accidit in Simonia.

21. Cui reualidatur titulus beneficij malè acquisiti, potest retinere fructus à se malè perceptos: fructus enim beneficij vacantis debentur successori: vacabat autem iure, etsi non de facto, beneficium illud, & ipse successor est.

22. Qui

22. Qui in beneficio malè acquisito fecit debitum officium, potest excusari à fructibus consumptis in vitæ sustentationem, si pauper est.

23. Qui beneficium obtinuit simulata sanctitate, vel ob causam turpem, non tenetur resignare, nisi esset turpitudo, quæ collationem iure ipso nullam redderet, vt Simonia.

24. Clericus in sacris si contrahat matrimonium, non ideo perdit beneficium: nec si est in minoribus, & contrahat solùm sponsalia de futuro.

25. Filius illegitimus non potest habere beneficium in Ecclesia, in qua pater habeat, aut habuit, nec pensionem super patris beneficio, *Ex Concil. Trid.*

26. Nec legitimus potest habere beneficium quod pater habuit.

27. Capellania instituta cum conditione vt detur Sacerdoti, aut in certa familia ei, qui sit Sacerdos, potest, *secundùm Nauar.* dari ei, qui non est Sacerdos, modò fiat quàm primùm Sacerdos.

28. Capellanus obligatus ad celebrandum, potest id per alium facere. *Ex congreg. Concil.*

29. Collatio beneficij facta irregulari, suspenso, aut interdicto, nulla est; ideoque solet in collatione dari Absolutio à talibus impedimentis.

30. Ante decimumquartum inceptum nullus

lus potest beneficium obtinere, nec pensionē, nisi in fundatione beneficij aliter fuisset cautū. *Ex Trident. Concil. & Concil Congreg.*

31. Ad dignitatem & Personatum sine cura requiruntur viginti duo anni incepti. *Ex Trident Concil.*

32. Collatio beneficij aut Ecclesiasticæ iurisdictionis facta non habenti primam tonsuram, nulla est.

33. Quod sine Ecclesiastica auctoritate fit, aut datur, non est beneficium Ecclesiasticum, itemque vbi non est ius percipiendi reditus.

34. Appetere aut procurare sibi Curatum beneficium, non semper est illicitum.

35. Collatio beneficij contra fundatoris instituta, non valet.

36. Iniqua est institutio prohibens dari Curatum meliori, eo quòd sit extra certam familiam, ideoque non seruanda.

37. Potest Episcopus ex causa cum consensu hæredis dispensare, vt detur beneficium non habenti omnia requisita à fundatore: itemque cum consensu Patronatus ius habentis mutare aliquid in institutione beneficij, *secundùm Nauarr.*

38. Qui sine animo Clericalis status percipit fructus beneficij non Curati, non tenetur illos restituere: quòd si ex Curato percipit sine animo suscipiendi Sacerdotium, tenetur restituere, nisi animum mutet.

39. Habens beneficium, tenetur intra annum Ordinem ad illum requisitum suscipere: quod si licentiam habeat non suscipiendi Ordinem, dicet per Capellanum Missas, ad quas tenetur. *Ex Trid. & Concil. Congreg.*

40. Absentes cum licentia causa studij non recipiunt distributiones quotidianas. *Ex Congreg. Concil.*

41. Docens publicè Scripturam, aut audiens, percipit beneficij fructus absens, *Trid.*

42. Dare beneficium Simplex digno, relicto digniori, non est peccatum mortale. *Pedraz. Præc. 7. d. 16 citat. Caiet. 2. 2. q. 62. a. 2. & Ientac. 12. quæst. 4.* secus si sit Curatum: non tamen tenetur, qui dedit, restituere digniori. *Mercado l. 6. cap. 17. Sylu. Acceptio personarum, §. 4. Nau. cap. 17. num 70 & 72.*

43. Dans beneficium indigno, tenetur Ecclesię, cui damnum dedit, *Soto. 4. q 6 a. 3. Valent. to. 3. disp. 5. q 7 p. 2 quod citat Couar. Reg. Peccatũ, p. 2 §. 7. n. 2. Ang. Restit, 2. §. 1.* non autem digno, *Soto sup. Pedraz. Præt. 7. d. 36. Valent. sup. Nau sup. n. 79.* etsi quidam id affirment.

44. Beneficiati possunt tanquam domini disponere de fructibus assignatis sibi pro stipẽdio, modò quæ supersunt honestæ sustentationi, & officijs honestis, dent pauperibus, vel operibus pijs: quod tamen si non faciant, non tenẽtur restituere. Est autem honestum officium filiam dotare, quod tamen quidam nolunt de

bonis

bonis Ecclesiasticis fieri, si alia habeantur vnde fiat: itemque cognatos iuuare, vt decenter viuant.

45. Potest beneficiatus disponere non solùm de reditibus beneficij, sed etiam de rebus immobilibus, ex illis suo nomine emptis. Meliorationes autem factæ in bonis Ecclesiæ, vt in domo; aut agro, eius quidem erunt, quamdiu viuit, etiamsi beneficium relinquat, aut eo per iudicem priuetur, at in morte erunt Ecclesiæ. *Vide de pecul. Cler. cap. 5.*

46. Patrimonium Ecclesiastici morientis ab intestato sine hæredibus, dandum suæ Ecclesiæ.

47. Debita beneficiati soluenda ex bonis quæ reliquit moriens. *Vide lib 6. de offic. ord. ca. Præsenti.* Quòd si non reliquit quantum opus est, soluet successor in beneficio, si contracta sunt pro Ecclesiæ necessitate, aut vtilitate, *secundùm Innocent.* Imò etiam *secundùm Host. & Panorm.* si contracta pro antecessoris necessitate: quod ego non puto in vsu esse, etsi valdè rationabile, *Vide* ECCLESIA.

48. Distributiones quotidianæ debentur iustè impedito, modò adsit in eo oppido, & soleat, cùm sanus est, Officijs interesse.

49. Cùm distributiones ex priuilegio conceduntur absenti, intelligitur si ille absit causa iusta.

50. Excommunicatus, vel suspensus à benefi-

ficio, interim dum quærit absolui, potest fructibus vti, sibi & suis necessarijs, *secundùm Nauar. & alios.*

51. Permittens notabiliter lædi possessiones beneficij, tenetur restituere.

52. Fructus malè percepti dandi Ecclesiæ, vel pauperibus: si autem sunt distributiones, ijs qui Officijs interfuerunt.

53. Fructus percepti tempore vacationis, dandi Ecclesiæ, vel successori.

54. Fructus collecti ante mortem beneficiati, vel ei debiti ob seruitium, sunt hæredis: quòd si nullus sit hæres, sunt successoris, vel fortè ex vsu Cameræ Apostolicæ.

55. Canonicus habens Capellam, non recipit distributiones Horæ qua Missam celebrat.

56. Qui post sex menses ab obtento beneficio etiam Præstimonio, non impeditus legitimè, non recitat Officium, non facit fructus suos, sed tenetur dare fabricæ beneficij, vel pauperibus, omnes quidem totius diei, si sit totum eius Officium omissum, alioqui pro Matutino omisso dimidium, pro quauis alia Hora sextam partem: idemque est faciendum ei, qui vt Clericus habet pensionem, si recitat Officium B. Mariæ. *Ex Bulla Pij Quinti.*

57. Si talis pauper est, potest sibi retinere de consilio Confessoris, *secundum Nauar.*

58. Quòd si fecit alia, ad quæ ob beneficium tenebatur, poterit sibi retinere quantum illa meren-

merentur. Itaque sufficiet Parocho, restituere quintam partem; Canonico, quartam; alijs beneficiatis, tertiam, vt quidam dicunt.

59. Qui potest conferre beneficia, potest concedere vt permutentur.

60. Potest auctoritate Papæ in commutatione beneficiorum fieri compensatio perpensionem, aut pecuniam pro fructibus alterius beneficij maioribus.

61. Non potest Notarius pro literis beneficij, scilicet pro charta, labore, & alijs, accipere nisi vnum aureum. *Ex Trid. & Concilij Congregatione.*

BLASPHEMIA.

1. BLASPHEMIA grauior est periurio & homicidio.

2. Illud Concilij Lateranensis, ne blasphemus absoluatur sine graui pœnitentia, non est vsu receptum.

3. Blasphemans inaduertenter, ita vt si adverteret, non faceret, non peccat mortaliter. Quidam tamen putant, ex consuetudine blasphemare etiam inaduertenter, esse mortale; quod sanè est probabile.

BONA.

1. BONA mobilia dicuntur, quæ commodè seruari non possunt vltra triennium, vt frumentum, vinum, oleum.

2. Pecunia inter mobilia reputatur.

3. Mobilia pretiosa, quæ seruari possunt, interdum æquiparantur immobilibus.

4. In bonis mobilibus vel immobilibus iura etiam & actiones comprehenduntur, ex consuetudine potiùs, quàm ex iure.

BONVS VIR.

1. BONVS vir in Foro quidem exteriori intelligitur Iudex: interiori autem, vir prudens & timoratus.

CALIX.

1. CALIX tornatilis, in quo scilicet pes à cyatho separari potest, per eam separationem non perdit consecrationem.

2. Calici non perit consecratio, nec si deauratio decidat, nec si de nouo deauretur.

3. Calicem solus Episcopus solet consecrare.

CAMBIVM, vide *Contractus*.

1. PERMVTARI potest pecunia cum altera diuersi metalli cum lucro moderato.

2. Aureus, cuius pretium æstimatur vndecim Iulijs, potest dari pro duodecim: est enim illa pretij taxatio facta ad emptiones, non ad permutationes.

3. Plus valet pecunia præsens, quàm absens: item cùm multi accipiunt ad cambium, & pauci dant: item ob metallum, figuram, pondus,

tem-

temporis occasionem, dubium de valoris mutatione, raritatem, aut dantis incommodum: quæ considerari oportet, ne facilè cambia, quæ sunt in vsu, damnentur.

4. In cambio lucrari solet, qui rogatur pecuniam accipere alibi reddendam, vel dare alibi recipiendam: illuc enim velut transfert ad locum, vbi reddenda; hîc autem velut à loco, vbi recipienda.

5. Cambio lucrari etiam ei licet, qui aliòqui nō habet ordinarium campsoris officium, sed ex occasione oblata facit.

6. Etiam in eodem regno licet cambium per litteras, etsi id lex aliqua prohibeat; præsumit enim fraudem; quæ si absit, non intendit prohibere. Idemque dicendum de cambijs omnibus aliòqui licitis, aut cambiorum licitis cōditionibus, si lege aliqua prohibeantur: cessante enim fraude, quam lex præsumit, fieri possunt.

7. Cambia dubia, si facta, non condemnanda; si facienda, non approbanda.

8. Cambium, quod fit sustinente campsoris procuratore duas personas in nundinis, scilicet creditoris & debitoris, quòd vulgò dicitur *Collarecorsa*, est à Pio Quinto approbatum, in Bulla quadam data ad Bononienses.

CAPITVLVM, vide *Beneficium.*

1. CAPITVLVM, ſede vacante, ſuccedit Epiſcopo in iuriſdictione ordinaria: itaque poteſt abſoluere, diſpenſare, ſtatuere, inquirere, viſitare, & dare indulgentias, vt Epiſcopus. Non confert tamen beneficia; id enim Papæ eſt reſeruatum, *ſecundum declarationem Congregationis Concilij*. Nauarrus autem ait, poſſe quidem conferre illud, cuius collatio ad ipſum & Epiſcopum communiter pertinebat: nõ autem ſi pertinebat ad Epiſcopum cum Capituli conſenſu, aut conſilio: quod videndum eſt, an ſit vſu receptum.

2. Vocem in Capitulo non habet, qui non eſt Subdiaconus. *Ex Trid. Conc.*

3. Cùm requiritur Capituli conſenſus, vel præſentia, poteſt ad id aliquos ſui loco deputare.

4. Quod à maiori Capituli parte fit, dicitur, *ſecundùm Baldum*, fieri de conſenſu vnanimi ſeu concordi Capituli. *Vide Tabien. verbo Concordia.*

5. Capituli debitum, non cenſetur debitum ſingulorum.

CASVS FORTVITVS, vide *Commodatum.*

1. NEMO tenetur ex damno accidenti caſu fortuito, niſi culpa pręceſſiſſet in illum aliquo modo ordinata, ſeu directa, aut mora reſti-

reſtituendi id, quod reſtitutum non perijſſet, *Salon. 2. 2. quæſt. 62. a. 6* aut pactum, vt etiam in tali caſu teneretur, *Angel. Commodatum.* § 14. quamquam etiam non obſtante pacto vtendum eſt æquitate: non tenebitur autem ſi caſus accidit ex culpa eius, cui ex pacto alioqui debebatur.

2. Ad mutuum perditum caſu fortuito teneris, quia in te translatum eſt per mutuum dominium. *Soto lib 4. q 7 a. 2. Salon. ſup. Tolet. l. 5. cap 25. Mercado lib. 5. cap. 5.*

3 Mandans tenetur de damno ex caſu fortuito, ſi probabile erat euenturum, aut mandatarius gratis ſeruiebat: ſecus, ſi ob ſtipendium, aut pietatem, aut cognationem, aut eiuſmodi aliquod debitum, aut ſi eius culpa damnum accidit.

CASVS RESERVATVS, vide *Abſolutio.*

1. CONCEDENS caſus ſibi reſeruatos, ſi aliquid ſpecialiter nominet, cetera ſimilia concedere intelligitur: quòd ſi aliquid excipiat, cætera ſimilia videtur excipere.

2. Conceſſis caſibus Papalibus, intelliguntur etiam cenſuræ.

3. Sublata reſeruatione Papæ, intelligitur etiam Epiſcopi ſublata.

4. Sacrilegium reſeruatum Epiſcopo, intelligitur ſolùm, quo violatur locus ſacer furto, aut ſanguine, aut ſemine, non autem luxuria

personæ sacræ: vbi quidam aduertunt, ex Iure Episcopo non sacrilegium, sed sortilegium reseruari; pro quo vulgo, per errorem, lectum sacrilegium.

5. Casus in dubio non præsumitur reseruatus.

6. Blasphemia publica reseruata Episcopo, solùm in Foro exteriori, nisi ipse aliud declaret.

7. Si quis oblitus casuum reseruatorum absolutus est à potente & intendente absoluere illum ab omnibus, quod semper intendit qui absoluit, potest absolui ab illis postea per quemcunque Confessorem, quia iam non sunt reseruati. Idemque dicendum de illo, qui reseruata quidem confessus est, & ab illis absolutus, sed animo incapaci Absolutionis. *Syl. Confess. 1. Nauar de pœn d. 5. cap. 1 §. Caueat. n. 32. Palud. in 4. d. 18. q. 5. Gabr. dist. 17. quæst. 1.*

8. Casus reseruati in Religione, non habent locum in Nouitijs, antequam per vota admittantur; vt neque præceptorum obligatio.

9. Casus non reseruat nisi Papa aut Episcopus, aut Prælatus habens Episcopalem auctoritatem.

CAVPO, vide *Stabularius.*

CENSVS.

1. Oportet in censu rem esse immobilem (talis autem est annuus reditus) & sua natura fructiferam, & totum pretium recipi in celebratione instrumenti, nec postea augeri

aut

aut minui, & perire censum pro rata re pereunte, aut sterili facta, & posse redimi semper eodem pretio, denunciando tamen prius per bimestre, & post denunciationem etiam ab inuito intra annum repeti.

2. Prædicta ex Bulla Pij Quinti, quæ loquitur de censu temporali & redimibili. Itaque potest institui census perpetuus & irredimibilis.

3. Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionem fraudis; quæ si absit, licent. Itaque potest pretium non statim solui, potest & prius solui, & fieri pactum, ne redimatur census, nisi totus simul, & quòd, si ante certum tẽpus non redimitur, sit perpetuus.

4. Non prohibet Bulla debita Iuris naturæ, (vt satisfactionem pro damno dato non soluendo censum in tempore) nec dari fideiussorem, aut hypothecam etiam omnium bonorum, ad securitatem venditionis, vel solutionis: nec emere certam pecuniæ summam ad vitam, vt pro mille centum. Id enim non est census, sed contractus, Do vt des. Solent quidem ad vitam ementis dari octo pro vno, possuntque pro tali pensione obligari omnia bona.

5. Soluendus est census in fine anni, nisi aliud habeat consuetudo, aut pactum.

6. Pretium census est, quo publicè vendi solet.

7. Oportere fructum loci non esse minorem reditu census, communis est opinio: quidam tamen negant id esse necessarium.

8. Vt potest solui pro censu pecunia, ita fructus aliquis ex pacto, etiamsi locus censui subiectus talem fructum non ferat.

9. Etiam anno, quo nullus colligitur fructus, soluendus est census.

10. Censum ex vtraque contrahẽtium parte redimibilem licere alij aiunt, *Conrad. q. 84. tract 4. Med. quæst 55. dub. 2. cod. de reb. per vsur. acquis.* alij negant: ego concedere non auderem.

11. Vbi Bulla Pij Quinti recepta est, negant quidam licere censum super persona constitui, alioqui licere & super persona, & super communitate, & super bonis incertis, scilicet possessis & possidendis: alij etiam vbi recepta est, licere, si sit perpetuus; quod ego non concesserim.

12. Census numeratur inter bona immobilia.

CENSVRA, vide *Absolutio.*

1. CENSVRA est Excommunicatio, suspensio, & interdictum; non autem irregularitas, (quæ potius pœna est) nec depositio, aut degradatio, aut cessatio à diuinis.

2. Censuram nemo incurrit ante annũ decimum, nec fortè ante annos pubertatis, secundùm

dum quorundam probabilem ſententiam.

3. Cenſuræ poſitæ contra non reuelantes id, quod à Iudice eis proponitur, non comprehendunt nec litigantes; nec eos, quos ipſi conſulunt; nec eos, qui probabiliter credunt rem illam ab eo, qui tenet, iuſtè poſſideri; nec illos, qui certò neſciunt quod quæritur, aut, ſi ſciunt, non poſſunt probare quod iubetur denunciari, aut non poſſunt ſine periculo magni damni denunciare. *Vide* IVDICIALES ACTVS.

4. Irretitus aliqua cenſura, etiam irregularitatis, ex homicidio, vel Excommunicatione, aut ſuſpenſione, poteſt celebrare, ne alioqui infametur: præmiſſa tamen debita diligentia pro abſolutione, vel diſpenſatione.

CHARITAS, vide *Correptio, Eleemoſyna, Iniuria.*

1. DEVM ex toto corde diligere, ſeu ſuper omnia, ad ſalutem quidem eſt omnino neceſſarium: quo verò tempore ex præcepto quis teneatur ſic eum actum elicere, vt, ſi non eliciat, peccet mortaliter, non conuenit inter Doctores. Illud certè non videtur negandum, teneri, cùm tenetur conteri, vt in adminiſtratione Sacramentorum ex officio.

2. Teneris in extrema neceſſitate ſalutis ſpiritualis proximi, pro eo vitam exponere: quòd ſi es eius Epiſcopus, aut Parochus etiam in graui, I-

ui. Itemque teneris pro vita eius exponere bona tua temporalia, tuæ vitæ aut tuorum non necessaria; denique subuenire ei in graui eius necessitate, si potes sine magno tuo incommodo.

3. Qui non est eius Prælatus, aut Parochus, non tenetur inuisere peste infectum cum vitæ periculo, nisi salus animæ eius omnino tali visitatione indigeat.

4. Infantem alioqui sine Baptismo moriturum, teneris cum tuæ vitæ periculo baptizare, secundùm quosdam: quod alij probabiliter negant; nec enim cum tanto damno deberi ei tale officium: alioqui & mater grauida teneretur permittere se secari, vt fœtus baptizaretur, alioqui sine Baptismo moriturus; quod nemo dicet.

5 Proximum à mortis corporalis periculo, etiam inuitum, teneris liberare, si possis, non autem à peccato, nisi sit in damnum proximi, & possis sine tuo graui incommodo.

6. Damnatum iustè ad mortem non teneris, etiam si possis, pecunia redimere; nec enim ipse se tenetur redimere: quòd si redimas, potes accipere tibi in seruum perpetuum. Quòd si iniustè damnatum redemisti, potes quidem in seruum accipere, sed ipse se potest redimere.

7. Licet permittere proximum cadere in peccatum, vt correptus de eo, vel punitus, emendetur, si aliter emendare non possis.

8. Potes proximo optare malum corporale

ad salutem animæ, & mortem, ob Reip. bonũ, & hosti, tibi alioqui valdè nocituro, mortem, non odio, sed ad vitandum damnum tuum: item de morte eius gaudere, ob bonum inde secutum.

9. Inimico non teneris ostendere signa amoris, nisi in casu necessitatis, scilicet cùm ei teneris ex charitate subuenire: teneris quidem alloqui, si alioqui esset scandalum, & salutantem te resalutare, & veniam petenti dare. Quòd si scandalum nullum sequitur, & causa subest aliqua hæc negandi, non auderem negantem condemnare: nec enim talia videntur esse necessaria, sed sufficit non odisse, & paratum esse in necessitate, vt proximo, subuenire.

10. Diligendi quidem magis meliores, sed possunt intensiori affectu diligi sanguine coniunctiores, inter quos plus diligendi parentes, quàm filij, & vxor & pater, quàm mater.

CIRCVNSTANTIA, vide *Confessio*.

CIVITAS, CIVIS.

1. CIVITATIS nomine venit in fauorabilibus etiam territorium, imò & Diœcesis; in odiosis verò solum quod est intra mœnia, nisi alioqui esset dispositio inutilis, aut posset fraudem pati.

2. Non dicitur ciuitas facere, nisi collegialiter deliberet, etiamsi maior eius pars faciat.

3. Ciuis efficitur quis loci, vbi conſequitur dignitatem.

4. Monachus efficitur ciuis loci, vbi eſt Monaſterium.

CLERICVS, vide *Eccleſiaſticus, Eleemoſyna, Beneficium, Gabella.*

1. CLERICI nomine in materia fauorabili venit habens primam tonſuram, & Religioſus, & Epiſcopus: at in odioſa, nec Religioſus, nec Epiſcopus, nec ſecundùm quoſdam Dignitas, aut Canonicus Eccleſiæ Cathedralis, aut qui non eſt in ſacris. Venit etiam Clericus in materia fauorabili nomine populi, & Monachi.

2. Cùm Clericis in Iure aliquid prohibetur, aut præcipitur, intelliguntur ſolùm qui ſunt in ſacris, aut beneficiati.

3. Clerici primæ tonſuræ non ſolent eſſe exempti, quantum ad ciuilia, à poteſtate ſeculari.

4. Clericus in ſacris poteſt conueniri coram Iudice ſeculari: in ciuilibus, de licentia Epiſcopi ſui.

5. Clericum in ſacris, qui dimiſſa tonſura, & Clericali habitu, ſe gerit enormiter, communis eſt opinio, perdere Clericale priuilegium: quod Nauarrus & de tali & de profeſſo Religioſo negat, niſi prius moneantur. Mihi illorum placet ſententia, qui concedunt talem poſſe per ſecu-

larem

larem Iudicem puniri, ſi ita expedit bono Reip. Item ſi talis aſſuetus eſt actis enormibus, vel eſt alioqui incorrigibilis, certè *glo. de priuileg. capit.* 27. ait, qui ſine habitu & tonſura deprehenditur in delicto, nec certum eſt tunc eſſe Clericũ, etiamſi poſtea conſtet eſſe, poſſe puniri per ſecularem Iudicem. Nunc autem per Conc. Trid. Fori priuilegio non gaudet, qui eſt in minoribus, niſi habeat beneficium; aut geſtans habitũ & tonſuram, inſeruiat alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi; aut in Seminario, vel Schola, vel Vniuerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad Ordines maiores verſetur.

6. Clericus portans arma lege ſeculari vetita, poteſt à miniſtris iuſtitiæ ſecularis ſine reſtitutione ſpoliari, *ſecundùm Couar.* & quidem *ſecundùm Nauar.* arma Clericorum, niſi ſint Monachi, non ſunt res Eccleſiaſticæ.

7. Poteſt Clericus in crimine deprehenſus capi à ſeculari Iudice, vt Eccleſiaſtico tradatur, poteſt & noctu capi, ſi cum armis incedat: præſumitur enim velle delinquere, à quo poteſt impediri etiam per ſecularem poteſtatem. Quinetiam poteſt à quouis ſeculari teneri Clericus, & includi, ne lædat alterum: poteſt & de fuga ſuſpectus capi à creditore, & tradi Iudici Eccleſiaſtico.

8. Clerici tenentur, ſecundùm quoſdam, legibus Ciuilibus, quę Eccleſiaſticum officium non impediunt.

9. Cleri-

9. Clerici familia eiusdem est cum ipso Fori.

10. Clerici bona possunt per Iudicem Ecclesiasticum confiscari, in casibus, quibus laici per leges sic puniuntur.

11. Clericus factus post delictum sine fraude, est exemptus à potestate seculari: quòd si cum fraude, potest quidem in rebus puniri, sed non in corpore.

12. Clericus ob falsum testimonium coram Iudice seculari, non potest per eum puniri.

13. Clericus percussus à laico, potest agere coram Iudice Ecclesiastico.

14. Clericus calumniosus accusator debet priuari officio, & verberatus in exilium mitti.

15. Clericus non potest consentire in Iudicem Ecclesiasticum non suum, sine licentia sui Ordinarij.

16. Clerici minoris à laico læsi restitutio petenda coram Iudice seculari.

17. Clericus pauper non tenetur cedere bonis. Nec pro debito non ex delicto contracto potest conueniri vltra quàm facere potest; nec, si est in sacris, puniri corporaliter pro debito, quod non potest soluere.

18. Clerici patrimonium, etiam ad cuius titulum est ordinatus, non gaudere priuilegio bonorum Ecclesiæ, quidam aiunt, alij negant. Sunt & qui putent absolutè gaudere eius bona patrimonialia. Ego dicerem spectandum in ijs quid vsu sit receptum.

19. Clerici priuilegijs non gaudere Eremitas, quidam aiunt, quòd non ſint Eccleſiaſticæ perſonæ: alij gaudere dicunt, ſi ſint aſtricti Regulę, aut Superiori ijs priuilegijs gaudenti: idemque cenſent de Incluſis habitu mutato.

20. Clericus poteſt vti conſuetudine & ſtatuto laicorum, ad ſuam vtilitatem.

21. Clericus in minoribus poteſt ex cauſa fieri ſecularis.

22. Poteſt qui eſt in ſacris, aut beneficiatus, aduocare coram Iudice Eccleſiaſtico: at coram ſeculari, ſolùm in cauſa propria, vel Eccleſiæ, vel miſerabilium, vel propinquorum (qui alium aduocatum commodè non poſſunt habere) vſque ad quartum gradum. Non poteſt autē eſſe laici procurator generalis, ſed ſolùm in aliquo negotio: nec locum tenens Principis ſecularis, ſed poteſt eſſe Conſiliarius: nec lucri cauſa negotiari per ſe, ſed ob ſuam aut ſuorum neceſſitatem. Non eſt autem negotiari vendere aliquid carius quàm emiſti, niſi ad id emiſſes. Poteſt & per alium honeſtè negotiari, & per ſe vendere arte honeſta à ſe facta. Non poteſt verò geſtare arma offenſiua, nec intereſſe executioni ſententię capitalis, niſi officij ſpiritualis cauſa: nec exercere Medici aut Chirurgi officium, vbi opus ſit aduſtione, aut inciſione, niſi cùm pauperibus, aut propinquis, aut alioqui ſua aut proximi neceſſitas poſtulet; nec venari, niſi cauſa recreationis, ſine ſtrepitu; nec acci-

accipitres ad id alere, aut falcones; nec aleis ludere, nisi modicè, causaque recreationis. Ludere autem in magna quantitate ob lucrum, Nauarrus mortale existimat.

23. Clericus faciens prohibita Iure humano, non peccat mortaliter, *secundùm Caiet* si absit contemptus, & scandalum, & legi pœna grauis non sit apposita.

24. Peccare ait Nauar. Clericum, si non benedicit in principio mensam, aut in fine gratias Deo non agit.

25. Clericus non tenetur dare sportulas, nec potest à patre suo vendi.

26. Acquisita à Clerico, etiam filiofamilias, sunt ei quasi Castrensia.

27. Clerici omnes, excepto Episcopo, liberè testantur, eisque ab intestato succeditur, *secundum Couar*. Quòd si eis esset prohibitum testari de acquisitis negotiatione illicita, & contra Canones, intelligendum est, *secundùm Nauar.* si negotiatio contineat iniustitiam, alioqui poterit de ea etiam testari.

28. Non potest Clericus per testamentum facere præiudicium patri in bonis acquisitis ante Clericatum, in quibus ille habet vsumfructum.

29. Clericum habitare cum fœmina suspecta, mortale esse ait doctissimus vir Petrus Sotus.

30. Clericus etiam absens subditus est suo Episco-

Episcopo, nisi domicilium mutasset.

31. Clericus nulli loco aut beneficio adscriptus, potest ire quò velit, sine Ordinarij sui licentia. *Ex Congr. Conc.*

32. Clericus non tenetur deseruire Ecclesię, in qua non habet beneficium. *Ex Congr. Concil.*

33. Clericus in maxima necessitate potest cogi ab Episcopo ciuitatem custodire: potest & in inuasa ab hostibus pugnare, nec erit irregularis, si nullum occidat, aut mutilet.

34. Clericus quilibet potest cantare Epistolam sine manipulo, itemque Euangelium, & Passionem. *Ex Nauar.*

35. Clericus habens quoduis beneficium, aut pensionem excedentem sexaginta aureos de camera, tenetur ad tonsuram, & habitum talarem, & si miles est, ad suum militarē, alioqui ipso facto est priuatus officijs & beneficijs. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

COEMITERIVM, vide *Ecclesia, Sepultura.*

1. COEMITERIVM fieri potest sola Episcopi deputatione.

2. Potest vendi in necessitate, vt sacra vasa.

COGNATIO, vide *Matrimonij impedimenta.*

COLLEGIVM, vide *Congregatio.*

1. COLLEGIVM faciunt tres, Congregationem duo, Populum decē. Potest Collegij & Vniuersitatis ius manere in vno.

2. Col-

2 Collegij Ecclesiastici destructi iura & priuilegia manent penes Ecclesiam.

3. Qui in Collegio alicuius artis eam non exercet, non gaudet Collegij priuilegio.

COLVMBARIVM.

1. COLVMBARIVM habere licet, vbi est consuetudo, nec populus queritur.

2. Columbas, cùm videntur à columbario profugæ, licet cuiuis accipere.

COMEDERE.

1. CARNES humanas edere in extrema necessitate licitum est.

2. Edere ex intentione vsque ad vomitum, alij mortale esse aiunt, alij negant: sed si fiat ex consilio medici, licitum est.

3. Prouocare vomitum, vt iterum comedas, mortale esse, non improbabiliter quidam affirmant.

COMMODATVM, vide *Casus fortuitus, Culpa, Debitum, Depositum.*

1. COMMODATVM ad certum vsum nõ potest repeti, etiã superueniente necessitate, si commodatarius aliunde fuisset habiturus, nisi tu commodasses.

2. Commodans scienter rem vitiosam nõ admonito commodatario, tenetur de damno secuto.

3. Quidam aiunt commodatarium non teneri

neri in conſcientia, niſi de culpa mortali. *Soto l. 4. quæſt. 7 a. 2. Tolet. lib. 5 cap. 18.* alij negant, *vide* CVLPA ET CONTRACTVS.

4. Commodato vti ad alium vſum, aut diutius quàm voluit commodans, furtum eſt.

COMMVNIO, vide *Eucharistia.*

COMMVNITAS, vide *Reſpublica, Collegiũ.*

CONCESSVM.

1. CONCESSVM intelligitur, quod non eſt prohibitum.

CONCILIVM.

1. CONCILIVM Trident. cœpit obligare, quantum ad ius poſitiuum, à Calendis Maij anni 1564. *Ex Bulla Pij Quarti.*

2. Concilium Prouinciale debet fieri tertio quoque anno, Diœceſanum verò quotannis. *Ex Concilio Tridentino.*

3. Concilium Prouinciale poteſt excommunicare Archiepiſcopum.

4. Concilij Prouincialis decreta non ſunt publicanda Papa inconſulto. *Ex Congreg. Conc.*

5. Ad decreta Concilij Diœceſani non requiritur Cleri approbatio. *Ex eadem.*

CONCIONATOR, vide *Prædicator.*

CONDVCTIO, vide *Venditio*.

1. Conductor, si eius voluntate, aut eius casu fortuito, locator operarum, qui aliâs fuisset mercedem habiturus, est impeditus, tenetur soluere: tenetur & locator de damno ex sua culpa secuto. Ita quidam sentiunt, sed tu consule quæ de Casu fortuito & de Culpa scripsimus.

2. Conductor potest expelli domo, ob necessitatem nouam locatoris eam habitandi, aut reparandi, aut si ibi inhoneste agat. In quo vltimo casu Nauar. ait nihil esse de pensione remittendum: alij id negant. Ego quidem in primo casu adderem, vt est additum in Commodato, nisi conductor aliâs domum fuisset non sibi adimendam conducturus.

3. Conductor domo discedens, non potest suo loco alium relinquere, inuitis socijs.

4. Conductor equi tenetur ad expensas ordinarias, vt pastum; non autem ad extraordinarias, vt medicinas.

5. Famulo non debetur stipendium temporis quo ægrotauit; nec, dum ægrotat, expensa magna, sed modica, & cibus, nisi aliud sit in pacto aut consuetudine.

6. Conductor tenetur pro rebus perditis ab alio, ob eius inimicitiam, cuius ipse causa est.

7. Conductor non soluens, potest statim expelli: nisi ad decennium conduxisset; tunc enim per biennium expectandum. Quòd si lo-

cator promisit non expellere, intelligitur, si soluat pensionem.

8. Cùm timetur res peritura negligentia conductoris, poterit is cogi suscipere in se periculum, sed minuendum est aliquantum pretium ob talem obligationem.

9. *Extra, Ambitiosa, de non locanda re Ecclesiæ vltra triennium*, non est recepta vbique.

10. Locationes beneficiorum anticipata solutione, non valent in successorũ prȩiudicium. *Ex Conc. Trid.* Quidam tamen dicunt, quòd si conductor soluisset, debere successorem ratum habere, si est conuersum in Ecclesiæ vtilitatem.

11. Conductori coacto ob pestem aut alioqui iusta de causa re locata non vti, remittenda pensio pro rata; itemque in sterilitate fortuita, vt cùm ex tribus partibus colligi solitis vix duæ colliguntur, nec fit compensatio fertilitate anni præcedentis & sequentis. Non fit autem remissio, si res sit locata ad decem annos pro parua pensione, aut si locator alteri locando fuisset pensionem integram habiturus, aut si aliud sit in pacto, aut consuetudine. Non dicitur autem sterilitas, si fructus collecti pereunt; nec fertilitas, si fructus multum valeant.

12. Auctis fructibus casu fortuito, augendam pensionem pro rata; & minutis, minuendam; ait Nauar. Ego id non puto vsu receptum. Quòd si auctis fructibus casu fortuito conductor non auget pensionem, non video cur mi-

nutis illis ea minui debeat. Quare in ijs standũ puro, vt supra dixi, pacto, aut consuetudine.

13. Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari possunt ad longum tempus, id est, decem annorum, nisi cum conditionibus requisitis ad alienationem.

14. Beneficiatus potest locare reditus beneficij ad annos nouem, &, secundùm quosdam, etiam ad plures; sed illo mortuo expirat locatio. Locatio tamen rei Ecclesiæ facta à Rectore nomine Ecclesiæ eo mortuo durat.

15. Conductori debentur expensæ necessariæ, & quibus res facta melior.

16. Locationi factæ per virum de re vxoris, non tenetur ipsa stare soluto matrimonio, nisi se ad id obligasset.

17 Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliud sit conuentum.

18. Vsufructuarius non potest rem locare vltra tempus vitæ suæ.

19. Prohibitus rem obligare, potest in breue tempus locare.

20. Cui concessa est domus habitatio, potest eam alteri locare, secundùm quosdam; quod ego non puto in totum verum, nisi sit vsufructuarius. *Vide* DOMVS.

21. Si sine conuentione de pretio, conduxisti solitum operas locare, debes ei soluere quantum talibus dari solet.

22. Alienum torquem locans, non tenetur pretium

pretium restituere, si eius dominus non fuerat locaturus. Quidam tamen dicunt teneri, saltem in quantum factus est locupletior; quod videtur probabile.

23. Conductio rei spiritualis ipso iure est nulla, vt & venditio.

CONGREGATIO, vide *Collegium, Respublica.*

1. CONGREGATIONES piæ, seu Cōfraternitates non possunt fieri sine auctoritate ordinarij loci.

2. Congregatorum collegialiter præualet sententia maioris partis, nisi Papa præsideat.

CONFESSIO, vide *Casus reseruatus, Contritio, Eucharistia.*

1. CONFESSIONIS precepto non satisfacere qui non est dispositus ad Absolutionem, quidam aiunt, alij negant, quod videtur probabilius, modò integrè confiteatur. *Vide cap Quòd quidam, de pœn. & remis.* Quamquā etiam qui non integrè confitetur, Ecclesiæ pœnas euadat, vt quidam probabiliter asserunt.

2. Potest differri Confessio vltra tempus præcepti, de sententia Confessoris, aut ex iusta aliqua causa.

3. Etsi quidam putant teneri ad Confessionem, qui habet vsum rationis, scilicet cùm pudet malefacti, tamen Ecclesia non videtur obligare ante pubertatem.

4. Præcepto annuę Confessionis satisfacit quis confitens quouis anni tempore; qui annus ex consuetudine Ecclesiæ incipit in Octaua Paschæ: quamquam excommunicatus in Pascha, si est in peccato mortali, tenetur iterum confiteri: itemque si est in articulo mortis, seu eius probabili periculo.

5. Probabilis est illa sententia, teneri statim confiteri, qui putat toto reliquo anno defuturum sibi Confessorem, aut qui possit à casu reseruato absoluere. Illud certissimum, qui non præmissa peccati mortalis Confessione communicauit, debere post Communionem quàm primùm confiteri. Addunt & quidam, necessariò confitendum, cùm vix potest quis nisi confitendo euadere peccandi periculum, quod mihi non displicet; quia vulgo ignota obligatio, non est in vsu.

6. Si quis fictè, id est, non ritè, confitens, nempe sine dolore, aut proposito emendationis, sufficere postea solam illam fictionem cõfiteri, alij aiunt, alij probabilius negant.

7. Iteranda Confessio sine vllo dolore facta, aut sine proposito vitandi peccatum, aut ei qui non poterat absoluere, aut si scienter omissum aliquod peccatum mortale, aut quod tale esse putabatur, etsi cum dubio aliquo, (secus est si putabatur non tale esse) Addunt quidam, etiamsi facta Cõfessori prorsus imperito, aut qui non omnia intellexit, aut si quid mortale per

crassam

crassam vel ignorantiam, vel obliuionem est omissum. Quæ ego non puto certa: sufficit enim postea confiteri per negligentiam omissa, aut quæ fortè Confessor non intellexerat.

8. Si quis apud eundem Confessorem iteret Confessionem, non est opus repetere peccata iam ei dicta, sed id solum, quod Confessioni defuit.

9. Qui tenetur iterare Confessionem, si eius rei oblitus, cõfitetur postea aliquoties peccata quæ facit, validæ sunt illæ Confessiones.

10. Qui ex iusta causa aliquod mortale peccatum in Confessione tacet, non tenetur confiteri iterum illa, quę dixit. Est autem causa iusta, non posse confiteri illud, nisi audiat aliquis, qui propè sit, vt in naui, vel hospitali; aut temporis angustia excludi, aut periculum damni notabilis, si confitearis.

11. Abusus est non ferendus, nihil confiteri nisi interrogatum: nec est dispositus ad Absolutionem, qui aliter non vult cõfiteri: nisi sit persona simplex: est enim id velle tacere peccata, de quibus non interrogabitur.

12. Mentiri in Confessione de peccatis venialibus, aut de aliâs confessis mortalibus, veniale solùm peccatum est, etiam si illa antea proposuisses apud te verè confiteri. Quòd si vnum solùm peccatum tale confitearis, & in eo mentiaris, aut si dicas te fecisse peccatum aliquod mortale quod non fecisti, probabilis est

quorundam sententia, tunc peccari mortaliter, ob iniuriam factam Sacramento: quod ego tamen in totum non ausim affirmare; quid enim si quis simplicitate id faciat excusabili: Illud certum, posse in Confessione taceri peccata venialia, vel omnia, vel aliqua; non enim sunt de necessitate Confessionis, nisi fortè ex Regula aliqua Religionis: sed nulla talis obligat ad confitendum omnia venialia.

13. Nemo tenetur confiteri audiente tertio, aut per scripturam; etsi quidam putant teneri, qui aliter non potest, scripto aut nutibus confiteri, & in morte per interpretem: quod de nutibus quidem concesserim, de scripto & interprete non prorsus improbauerim, sed nec tamen condemnârim non facientem.

14. Non licere absenti per nuntium aut per scriptum confiteri, quidam aiunt: ego cum illis sentio, qui & id concedunt, & posse absentem etiam per scriptum absolui, aut per nuntium.

15. Debet quidem, qui poterit, verbis confiteri: sed si causa subsit, potest etiam præsenti Sacerdoti peccata legenda tradere, etsi id quidam negant. *Vide 30. quæst. 5 Qualis.*

16. Qui delectatus est de peccatis præteritis aliâs confessis, id solum oportet confiteatur, non autem exprimere quæ illa fuerint peccata. *Vide Thom. opusc. 64.*

17. Oportet confiteri speciē peccati, & numerū.

18. Ad

18. Ad declarandam ſpeciem tui peccati, potes, ſi neceſſe eſt, declarare ſimul alienum, imò etiam cùm tibi id vtile eſt ad animæ ſalutem, aut illius, cuius ſic fortè fama periclitatur; nam famæ præponenda ſalus: cùm autem tu potes dicere, poteſt & Confeſſor eiſdem de cauſis interrogare. Hæc Doctorum Antiquorum doctrina, quæ tamen Neotericis quibuſdam non placet, qui tacendum putant peccatum, per quod alius infamatur, aut alioqui damnum notabile patitur. *Tabien. Circunſt. num 2. Rich in 4 num. 21. Palud. ibid. Canus lect 3. Caie. Confeſſ. 3. Pet. Soto relect. de integr. confeſſ. Nauarr. de pœn d 6. in c. Conſideret.* quod probabile quidē eſt, præſertim in periculo damni: ſed quod ad infamiam attinet, placet mihi Antiquorum ſententia.

19. Confitendam circunſtantiam, quæ etſi peccati ſpeciem non mutet, tamen multo grauiorem facit, aiunt quidam, *Marſil. Halenſ. Maior, Gabr. Canus, Ledeſ. Pet. Soto*: alij negant. *D. Tho. Bonau. Duran. Palud. Adrian.* eſt certè cùm neceſſe ſit confiteri: vt ſi quis furatus eſt centum aureos, non ſufficit dicere ſolùm, Furatus ſum; multum enim refert ſcire quantum acceperit.

20. Tametſi inceſtus ſpecie non differant, aiunt quidam confitendum gradum, præſertim ſi primus eſt, vt cum parente aut germano. Vbi tamen quidam volunt ſufficere, ſi ſolùm

 dicat:

dicat fuiſſe factum in primo gradu, non nominando patrem aut fratrem; quod ſatis eſt probabile.

21. Temporis circumſtantia non mutat ſpeciem, etſi mutare quidam putent.

22. In furto & luxuria confitendum an factum ſit in loco ſacro, vel cum re ſacra; & ſi effuſus ſanguis, an in loco ſacro. Quòd ſi quis occidit, addendum etiam quidam putant fuiſſe cognatum, vel perſonam ſacram; & ſi furatus, per vim etiam rapuiſſe; ſi ſic res facta.

23. Volunt quidam etiam in peccato continuationem diuturnam confitendam, itemq; frequentem eiuſdem peccati repetitionem, ſeu relapſum: quod ego non puto neceſſarium, nec eſſe in vſu.

24. Odij in parentes circunſtantiam putat Nauar. neceſſariò confitēdam: Caiet. autem, ſi notabiliter offenſus eſt benefactor, id etiam explicandum.

25. Fœminam confitentem mentalem fornicationem, ſi virgo ſit, etiam id dicendum, alij aiunt, alij negant: ego non puto ab ea requirendum, an virgo eſt.

26. Peccatum fuiſſe cum filia confeſſionis, non eſt neceſſariò explicandum (etſi quidam putant:) non eſt enim id inceſtus.

27. Nec ſi quis contra conſcientiam peccauit, aut contra votum quod ſæpe renouârat, ea renouatio particulariter exprimenda.

28. Diui-

28. Diuinationes per diuersa non differunt speciẹ: itaque sufficit dicere, se peccasse diuinatione, aut superstitione.

29. Confitendum scandalum, scilicet factum fuisse aliquid animo inducendi alium ad peccatum, vel tale fuisse, vt ad id occasionem daret; vt cùm factum est publicum.

30. Quidam putant, cùm vterque peccans est coniugatus, id exprimendum: itemque si omissa Missa cùm duplex esset Festum, aut violatum ieiunium cùm duplex Vigilia. Ego cum alijs sentio, sufficere illic dicere fuisse adulterium: hîc verò omissam Missam, vel ieiunium violatum.

31. Qui peccatum confessus, verbi gratia, fornicationem, oblitus est dicere fecisse se contra votum, postea sufficiet id solum dicere omisso peccato: etsi quidam putent, etiam tunc peccatum exprimendum.

32. Nauar. ait, sufficere meretricem dicere se per tot annos fuisse omnibus expositam; sic enim satis intelligi quid fecerit. Ego verò non essem tam generali Confessione contentus.

33. Qui dixit se decem plus minus peccata fecisse, si postea recordatur fuisse duodecim, non tenetur illa duo iterum confiteri: secus est si dixisset fuisse tantum decem.

34. Qui cùm puer esset, ignorabat aliquid esse peccatum mortale, cùm postea aduertit, sufficit illud solum confiteri. *Syl. Confess.* 1. §. 6.

Nau cap. Fratres, de pœn. dist. 5. num. 82. Adrian. Tabien. Soto.

35. Potestas eligendi Confessorem non expirat morte concedentis.

36. Cùm periculosum est proprio Sacerdoti confiteri, aut alioqui iusta causa est ei non confitendi, posse sine eius licentia, petita tamen prius, alieno confiteri, alij aiunt, *Palud. in 4. d. 17 quæst 3. Gab. d. 17 quæst. 2. videtur Syl. Confess. 1. num 6 & Nau. cap. Placuit, de pœn. d. 6 num 144.* alij negant; quæ mihi opinio tutior videtur: quamquam alteri multum fauet *cap. Placuit, de pœn. d. 6.* per quod, vtpote prius, limitandum est *cap Omnis vtriusque*. Itaque factum non condemnarem, cùm præsertim credendum sit id Papæ placere, nunc maximè, cùm nemo potest Confessiones secularium audire, nisi approbatus: quamquam & apud Religiosos locum potest suum habere quod dictum est, scilicet vt petita & non obtenta licentia, possint alij confiteri, cùm causa subest.

37. Eadem sæpe confiteri, valet ad gratiæ augmentum, & pœnæ remissionem.

38. Confessori scienti pecccatum tuũ sufficit dicere, Accuso me de illo peccato, quod tu scis.

39 Potest quis pluribus simul Sacerdotibus confiteri.

40. Cùm quis in necessitate plures simul audit, potest simul absoluere, dicendo, Ego vos absoluo, &c.

41. Ru-

41. Rustici, qui bona fide confessi sunt, non expresso numero peccatorum, non sunt postea ab alio Confessore cogendi numerum omissum dicere, repetita confessione; facilè enim deprehendi potest quid soleant facere: nec si se putant bene confessos, de aliquo præteritæ Cõfessionis interrogandi, etiamsi Confessor putet aliquid necessarium defuisse.

42. Confessio integra habenda est, quam talem iudicat peritus Confessor: nec postea debet pœnitens quicquam confiteri, nisi certus sit nunquam se illud fuisse confessum.

43. Meretrices non comprehenduntur statutis Synodalibus excommunicantibus non confitentes, aut non communicantes in Pascha: itaque tales nunquam denunciantur.

44. Non tenetur quis ob periculum obliuionis peccata scribere.

CONFESSOR, vide *Absolutio*, *Archipresbyter*, *Confeßio*.

1. CONFESSOREM sibi eligere potest, qui habet curam animarum, vt Parochus, & Prælatus Religionis exemptæ, & Vicarius Episcopi: item Cardinalis, & Decanus, & Archidiaconus. Potest & Cardinalis dare suę familiæ Confessorem.

2. Familiæ Episcopi Confessor est Parochus proprius, vel Ecclesiæ Cathedralis: peregrinorum verò, & vagabundorum, & merca-

torum, vel mercenariorum vagantium, Parochus loci, vel alioqui approbatus Confeſsor.

3. Nullus poteſt audire confeſſiones ſecularium etiam ſacerdotum, niſi Parochus, aut qui fuerit ab Ordinario ad id approbatus. *Ex Trid. Concil.* Poteſt verò approbare Epiſcopus, etiamſi ſit excommunicatus, denuntiatus, aut ſuſpēſus, modò non ſit depoſitus.

4. Quidam putant, Doctorem vel Licentiatum in Theologia, vel Iure Canonico, ipſo Iure cenſeri per Papam approbatum: quorum ſententiam non auſim improbare.

5. Priuilegium dicitur eſse Ordinis Prædicatorum, adeoque eorum erit, qui habet communicationem priuilegiorum, vt ſemel approbatus ex ipſis Confeſsor vbique poſſit audire Confeſſiones, nec id poſse prohibere aliquem Epiſcopum: quod ego, ob eius auctoritatem, vnde accepi, facilè credo. Illud ſcio ex Bullis Pij Quinti, Religioſum ab aliquo Epiſcopo approbatum, non poſse ab eodem iterum examinari: quòd ſi ſit ex Mendicantibus, nec à ſucceſsore: quod an ſit poſtea validè reuocatū, aliorum iudicio relinquo: ego interim non puto, meæque opinioni exiſtimo fauere decreta Congregationis Concilij, quam ſæpe ſoleo citare. Scio & quoſdam ſentire, Religioſos ab aliquo Epiſcopo approbatos poſse vbique audire Confeſſiones: ſed id alij negant: ego nec faciendum dixerim, nec, ſi factum ſit, improbârim:

rim: cur enim magis hîc quàm alibi possit audire, si est approbatus.

6. Semel alicubi approbatus, potest vbique audire habentem facultatem eligendi Confessorem approbatum, & à quouis Parocho adhiberi ad audiendas suorum Confessiones.

7. Religiosi de licentia sui Prælati possunt confiteri cuiuis Sacerdoti, etiam non approbato, vt poterant ante Concilium Tridentinum: id enim in hoc nihil mutauit.

8. Sacerdotes seculares ex consuetudine cõfitentur cuiuis approbato.

9. Excommunicatus & suspensus à iurisdictione, potest dare licentiam audiendi Confessiones, vel alteri confitendi, etsi quidam negent; solùm enim prohibetur ista per se exercere.

10. Quantum ad Confessionem, & Communionem, & alia tibi vtilia, proprius Sacerdos est, vbi de præsenti habitas, nec potes commodè tuum adire. *Ex Syl.* Quod mihi videtur valdè notandum.

11. Qui dubitat, an sit idoneus ad audiendas Confessiones, Superioris præcepto excusatur, non autem si sciat se ad id esse ineptum, seu insufficientem. Excusatur & imperitus, si audit periti Confessionem, vel alicuius, tempore necessitatis, vt morientis, vel ab infidelibus capti, vel soliti confiteri solùm venialia.

12. Prælatus approbato prohibens audire

Confessiones, non ideo facit inualidam Absolutionem, nisi ei auferat iurisdictionem.

13. Confessor non tenetur interrogare quem putat se prius bene examinasse, etiamsi credat illum aliquid omittere; est enim sufficiens illa Confessio. Nec, si aduertat illum omittere aliquid quod probabiliter putet non esse peccatū mortale; tenetur illum monere, nisi res esset, quam ille scire teneretur, aut esset peccatum in proximi damnum vergens: quamquam, si nulla ex monitione speratur vtilitas, relinqui potest in sua bona fide.

14. Si pœnitens nihil de peccatis cogitauit, non audiendus, nisi esset periculum mortis, aut putaretur damnum alioqui graue secuturum; tunc enim examinandus, & iuuandus.

15. Tenetur Parochus audire subditi Confessionem, nisi iusta causa impediatur: etsi quidam putant non teneri, nisi cum ille confiteri tenetur.

16. Confessor Episcopi, vel Superioris exempti, potest in ipsum absoluendo, & dispensando, quicquid ille potest in subditos.

17. Habere ordinariè duos Confessores, alterum cui grauia dicas, alterum cui leuia, vt probus habearis, quidam dicunt esse peccatum mortale ob illusam Confessionem, secus verò esse, si semel ac iterum fiat ob pudorem.

18. Sigilli Confessionis obligatio non est, vbi non est Confessio Sacramentalis, id est facta ad

cta ad obtinendam Absolutionem, aut alioqui causa salutis: quare tunc potest peccatum prodi Iudici legitimè interroganti, de quo tamen vide IVDICIALES ACTVS, & SECRETVM. Quòd si quis accedat animo peruertendi Confessorem, aut quęrendi auxilium ad peccatum, prodi potest.

19. Cognito magno Reipub. periculo per confessionem, sufficit generaliter monere vt caueatur: potest & is, cui paratum est malum moneri, vt caueat tali loco & tempore, modò non sit periculum, vt prodatur pœnitens.

20. Tegenda omnia audita in Confessione, quorum reuelatione Confessio redderetur onerosa: itemque omnia peccata aliena in ea audita: denique quicquid pœnitens tegi voluit: (debet & pœnitens tacere quod Confessor tegi voluit.) Quidam tamen dicunt, non cadere sub sigillo id, per quod peccatum nullum proditur.

21. Non est contra sigillum, monere Superiorem de peccato, quod scis ex confessione solere committi, vt prouideat, verbi gratia, prohibendo accessum ad Monasterium certarum personarum, modò ne prodatur quis in particulari, aut periculum sit, ne à Superiore per eam reuelationem deprehendatur.

22. Occultè corripere postea pœnitentem de auditis ab eo in Confessiône, etsi est illicitum, sed non contra sigillum Confessionis:

quam-

quamquam licere interdum indicat *cap. Sacerdos de offic. Ord.*

23. Si duo Confessores eundem audiant, non poterunt postea inter se de illius peccatis loqui, nisi ille credatur boni id consulere.

24. Reuelare aliquid leue Confessionis, modò sit peccatum, quidam putant esse mortale, quod mihi durum videtur.

25. Potest Confessor iurare se nihil scire, imò nihil se audisse tale in Confessione, subintelligendo, sic vt dicere teneatur: eodemque modo potest pœnitens iurare se nihil aut nihil tale dixisse in Confessione.

26. Non est contra sigillum dicere, Iste mihi confessus est peccata sua, vel, peccata venialia, modò nihil prodat in particulari; nec de publico peccatore dicere: Ille mihi confessus est suum peccatum; etsi id quidam negent.

27. Licet negare suffragium ad aliquod officium ei, quem ex Confessione scis non esse ad illud idoneum, imò & eius electioni resistere, modò absit periculū proditæ Confessionis.

28. Quem Episcopus sola Confessione scit irregularem, debet petentem ordinare, nisi habeat aliquam causam negandi honestam: aut absit periculum reuelatæ Confessionis, etiamsi ille putet se ob confessionem repelli.

29. Nec in occulto licet vitare, quem per solam confessionem scis excommunicatum.

30. Tenentur ad sigillum quouis modo

con-

confeſſionis conſcij: itaque & is, à quo confeſſor conſilium petiuit, & cui illicitè reuelauit, & confeſſionis interpres: quamquam horũ, quidam aiunt, non parem eſſe atque confeſsoris obligationem, eſſe tamen obligatos ſuo modo.

31. Contra reum proditum reuelata confeſſione, non poteſt procedi; tranſit enim illa notitia cum onere ſigilli.

32. Poteſt pœnitens dare licentiam reuelandi; poteſt & datam, cùm voluerit, reuocare.

33. Pœna reuelantis confeſſionem, eſt depoſitio, & perpetua pœnitentia in Monaſterio.

34. Vſurarius publicus non eſt admittendus ad confeſſionem, antequam det cautionem de reſtitutione vſurarum.

CONFIRMATIO, vide *Archiepiſcopus. Baptiſmus.*

1. CONFIRMARE poteſt Epiſcopus, etiam in ſuo Palatio, aut alio loco honeſto, & tempore interdicti, & poſt prandium.

2. Confirmans in ſua Diœceſi etiam alienos concurrentes, non peccat; credendum enim gratum id eſse proprio Epiſcopo.

3. Non poteſt Epiſcopus confirmare in aliena Diœceſi, ſine licentia proprij Epiſcopi.

4. De quo dubitatur an ſit confirmatus, confirmandus ſub conditione, ſi non eſt confirmatus.

5. Non confirmandus perpetuò amens, nec

nec infans ante septennium. Quidam tamen putant posse vtrumque confirmari; quin etiam expedire vt infantes confirmentur: & quidem debere, si sint morituri.

6. Chrisma oportet esse vnius anni; nam vetus comburendum in Ecclesia.

7. Balsamum est de necessitate præcepti; an verò sit etiam de necessitate Sacramenti, alij aiunt, alij negant.

8. Balsamum Indicum verè est balsamum.

9. Facienda vnctio in fronte, cum signo crucis, & inuocatione Trinitatis.

10. Omittere cereum, aut colaphum, non est peccatum mortale.

11. Non peccat mortaliter, qui negligit confirmari, si absit contemptus.

12. Negligentia Episcopi notabilis in confirmando, mortale est peccatum.

13. Non est necesse præmitti ieiunium aut Confessionem.

14. In necessitate idem potest esse patrinus, qui fuit in Baptismo.

15. Patrinum oportet esse confirmatum. *Cap In Baptismate, de Consec. d 4.*

16. Nec in necessitate quidam volunt licere tenere filium aut fratrem: cum quibus ego non sentio.

17. Ligandam frontem donec siccetur vnctio, nec lauandā per septem dies, quidā aiunt. At solent Episcopi ministri eam statim tergere;

qua-

quare etiam postea lauari potest, si opus sit.

CONIVX, vide *Matrimonium.*

CONSCIENTIA, vide *Dubium.*

CONSECRATIO, vide *Benedictio, Calix.*

1. ECCLESIA quolibet die potest consecrari, *Vide de Consec. Eccles. cap. 2.*

2. Ecclesia consecranda ab Episcopo proprio, vel ab alio de illius licentia.

3. In Ecclesiæ consecratione oportet Missam celebrare: sufficit autem quòd Presbyter celebret. *Vide glo. cap. Omnes. de Consec. d. 1.*

4. Consecrationem Ecclesiæ, aut Altaris, aut Virginum, solus Papa potest simplici Sacerdoti cõmittere. *Vide glo de Conse. d. 4. Omni tempore.*

5. Consecratur Virgo die Dominico, & Festo solemni, & in necessitate quouis die, idque à solo Episcopo: sed velum continentiæ dat etiam Presbyter.

6. Possunt consecrari etiam pollutione voluntaria corruptæ; dicuntur enim vulgò virgines: puto etiam posse corruptas occulto stupro: nam etiam tales virgines putantur; nec peccatum suum tenetur prodere.

7. Consecrandus Episcopus die Dominico, & intra menses tres à sua confirmatione.

CONSENSVS, vide *Capitulum, Contractus.*

1. TACENS habetur pro consentiente, in ijs, quæ sine eius consensu fieri non possunt.

1. CONSERVATOR, id est, Iudex datus à Papa ad defendendum aliquem contra apertas iniurias, potest cogere per Excommunicationem brachium seculare ad se adiuuandum.

CONSILIVM, vide *Restitutio*.

1. CONSILIVM sequi tenetur, qui iubetur facere de consilio, aut secundùm cōsilium, non autem, si petere tantùm, aut facere cum consilio. *Vide c.1 Ne sed. vac. libro 6*

2. Si is, cuius consilio faciendum est, aut dare non vult, aut est absens, procedi potest ad actum, si est periculum in mora.

3. Consilium à se datum reuocans non tenetur, secundùm quosdam, de damno secuto, *Nau. lib. 3 cap. 4. n. 27 citat. Med. cod. de resti. q. 7.* si tamen non persuadet, tenetur monere illum, cui paratur damnum, vt caueat. Quidam tamen aiunt, semper de damno teneri suo consilio facto, si non persuasit dum reuocaret, quia verè damni causa est: aliud verò longè est in mandato, quod sufficit reuocare; postea enim non potest dici damnum datum ex mandato.

CONSVETVDO, vide *Lex*.

1. CONSVETVDINEM generalem habentem vim legis non potest Episcopus abrogare, vt nec Ius commune.

2. Consuetudo immemorabilis habet vim legis & priuilegij, & & facit præsumi iustum titulum.

3. Consuetudo rationabilis, si est contra Ius, præscribit quadraginta annis: si autem est præter Ius, decem. Quidam tamen dicunt, rationabili consuetudine non solùm contra Ius Ciuile præscribi decem annis, sed & cõtra Canonicum, Papa sciente, & non contradicente: quod mihi magis probatur; cur enim tam longa consuetudine nõ dicatur lex abrogata: Nec mihi satisfacit illorum responsum, per decem quidem annos non receptam legem non ligare; at vbi recepta est, opus esse per quadraginta non fuisse in vsu: nec enim video cur lex à principio non recepta per annos decem, nihilominus ligare debeat, aut cur ad receptæ abrogationem quadraginta opus sit. Hæc à me probabiliter dicta, doctiorum tamen, vt & reliqua omnia mea, submitto iudicio.

4. Consuetudo non obligat, nisi id intendat, qui potest legem condere: quod præsumitur cum est immemorabilis, aut saltem annorum quadraginta.

5. Consuetum dicitur, seu solitum, quod bis factum est.

CONTRACTVS, vide *Culpa, Debitum, Depositum, Obligatio.*

1. CONTRACTVS, in quo seruatur Ius naturale,

turale, validus est; etiamsi desit Iuris humani solemnitas, nisi lex irritet non solùm contractum, sed etiam dominij translationem, vt à pupillo: cui tamen Iudex illam per sententiam rem attribuerit, licitè illam tenet.

2. Contractus minoris validatur iuramento, si sit doli capax: quidam tamen requirunt ætatem pubertatis.

3. Contractus maioris cum minori tenet; si minor voluerit.

4. Contractus, qui communiter fit, & est Reip. vtilis, condemnari non debet, nisi apertè constet esse illicitũ, cùm præsertim Resp. ex potestate, quam habet in bona communia, credēda sit supplere, si quid alioqui tali contractui desit.

5. Si dictum est in contractu, vt fiat aliquid secundùm alterius partis arbitrium, æstimanda res est secundùm arbitrium boni viri.

6. Inductus dolo ad contractum spiritualem, vt Religionem, vel matrimonium, tenetur; nisi dolus eiusmodi sit, vt eo etiam prudens decipi posset: tunc enim putandum defuisse omnino voluntatem contrahendi. In temporalibus verò inualidus est contractus, si ei dolus causam dedit.

7. Contractus quiuis, factus ex metu iniustè ad id incusso, inualidus est.

8. Post contractum donationis statim possunt cōditiones apponi, quas voluerit donator.

9. Con-

9. Contractum celebratum inter ludentes aleis prohibitis, ius irritat.

10. In contractu, qui Italicè dicitur, *Scommessa*. Hiſpanicè *Apoſta*, Latinè *Sponſio*, cùm ſcilicet de re aliqua alius ait, alius negat, propoſito pretio ei qui deprehendetur verum dixiſſe, non tenetur reſtituere qui rem certò ſciebat, ſi dolus abfuit.

11. Conſenſus, qui actui defuit, poteſt poſt aliquod tempus adhiberi, & illum validare.

12. Contractus ſubditorum poteſt Princeps ex cauſa diſſoluere.

13. Cùm permutantur res inæqualis valoris, quæ ſunt in diuerſis locis, cenſentur permutantes donare quod excedit.

14. Tempus longum facit præſumi contractui adhibita omnia neceſſaria, etiam ſi in inſtrumento non exprimantur.

15. Ex contractu præceſſoris facto nomine dignitatis, tenetur qui in ea ſucceſſit.

16. Contractus non irritatur ex eo, quod in Eccleſia celebretur.

17. Conditio contra ſubſtantiam actus, poſita à principio per vtrumque contrahentem, vitiat contractum. Quòd ſi non talis ſit, ſed ſit impoſſibilis, aut turpis, in ſpiritualibus quidem reijcitur, in tẽporalibus cõmuniter vitiat.

18. Pactum de non reuocanda donatione, etiam ob ingratitudinem donatarij, non valet, etiamſi firmetur iuramento, quia eſt cõtra bo-

nos

nos mores; etsi quidam putant firmari iuramento. At communis est opinio, pactum contra bonos mores nec iuramento firmari.

19. Pacto seruiendi per annum obligatus, si ægritudine per tempus aliquod impeditur, nõ tenetur supplere, sed stipendium minuere.

20. Pactum de non recuperando pignore, si præfixo tempore debitum non soluatur, non valet, nisi firmetur iuramento, aut pignus non plus valeat, quàm debitum, aut fiat ratione pœnæ. *Vide glos. ca. 7 de pignor.*

21. Pactum de certa summa soluenda pro verisimili interesse, vel periculo, siue sequatur id, siue non, licitum est. *Valent Compend. de contract. q 5. Pet. Nau. l. 3 c. 1 n* 111. 112. *Tabien. Vsura,* 12. *Angel. Vsura,* 1. §. 37.

22, Contractus iuratus non tollitur per clausulam generalem dicentem: Non obstantibus quibuscunque.

23. Pactum de futura successione, etiam iuramento firmatum, non valere, quia aufert testandi libertatem, quidam aiunt, alij negant: ego valere puto in conscientia: est enim velut donatio quædam causa mortis, seu cum conditione vt habeat effectum post mortem.

CONTRITIO, vide *Confeßio, Peccatum.*

1. CONTRITIO est dolor de peccato, quia sit eo offensus Deus.

2. Conteri tenetur quisq; in actu requirente sta-

te ſtatum gratiæ, adeoq́ue in Sacramentorum ex officio adminiſtratione;itemq́ue in mortis articulo.

3. Qui ſe mallet mortuum fuiſſe; quàm Deum offendiſſe, videtur contritus.

4. Attritio, id eſt, imperfectus de peccato dolor, ſufficit cum Sacramento Pœnitentiæ ad gratiam impetrandam. *Vide Concil. Trid. Seſſ. 14. ca 4.*

5. Dolor ſufficiens eſt cum Sacramento, dolere quòd non ſatis doleas;itemq́ue diſplicentia de peccato, cum propoſito cauendi, etiamſi diſpliceat ob timorem pœnæ, aut peccati turpitudinem, modò adſit ſpes veniæ.

6. Non requiritur ad ſingula peccata, ſingularis dolor, ſed ſufficit vnus de omnibus peccatis dolor.

CONTVMELIA, vide *Iniuria.*

1. OMnes contumeliȩ, id eſt, iniuriæ publicæ contra honorē, eiuſdem ſunt ſpeciei;itemq́ue omnes detractiones, id eſt, occultȩ contra famam iniuriæ.

2. Contumelia ex genere grauior eſt furto: poteſt tamen furtum ex quantitate grauius eſſe.

CORREPTIO, vide *Denuntiatio, Iudiciales actus.*

1. COrripere tenetur quiſque proximum de

peccato quod certò scit esse mortale, si potest sine suo graui damno, & credat profuturum, nec illum sine correptione emendandum, estq; tempus corripiendi opportunum.

2. Omittere correptionem, ferè semper veniale peccatum est. *Vide Aug. 1 ciu. c. 9.* In Prælatis tamen, quorum maior est obligatio subditos corripiendi, facilè potest esse mortale, si ex negligentia aut timore correptionem necessariam omittant.

3. Corripere publicè peccantem publicè, ferè non tenetur, qui non est peccantis Superior.

4. Denunciare peccantem Superiori, non oportet, si non speretur ex eo correctio, aut si correptio sufficiat ad emendationem, aut si quis videat patrem suum peccantem.

5. Potest quis ante correptionem Prælato denuntiare, si peccatum est publicum, aut in damnum tertij, aut alioqui Reip. perniciosum, vel Communitati, aut Prælatus vir prudens & probus. *Vide Tho. 2. 2. q. 33. & quolib. 11. q. 13 & 4. d. 19.*

CREDERE, vide *Fides.*

CRIMEN.

1. CRimen læsæ maiestatis non incurrit, qui non est Principi subditus.

CVLPA.

1. CVlpa lata dicitur, quam homines commun-

munitervitare solent; leuis, quam diligentes; leuissima, quam diligentissimi.

2. Si contractus fit in fauorem vnius solùm, tenetur is de culpa etiam leuissima. *Rosel. Resti. 12 §.1. Arag. 2.2. q. 62. a. 2. Salon. ibid. a 6.* alter verò solùm de dolo: si autem in fauorem vtriusq;, vterque tenetur de leui. Ita Nauar. cum Iurecõsultis, quod ego seruandum puto in Foro exteriori: alioqui in conscientia nemo tenetur nisi de culpa lata, seu mortali. *Soto 4. q. 7. a. 2. Tolet. li 5 ca. 18.* nisi aliud sit conuentum, aut res esset eiusmodi, quæ exactam requiret diligentiam, & per negligentiam læsa esset: quamquam in iis multum potest prudentia, & equitatis ratio, quid sit agendum, decernere.

CVRATOR, vide *Minor.*

1. CVRATOR, & tutor, tenentur ad damnum culpa sua eueniẽs. Quòd si cùm tenerentur, negotiari omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere quinque pro centum.

2. Tutor non impeditus causa iusta, tenetur cum Notario quàm primùm facere Inuentarium.

3. Mater per transitum ad secundas nuptias desinit esse tutrix, itemque per vitam incontinentem.

CVRATVS, vide *Parochus.*

CVRIOSITAS, vide *Diabolus.*

1. MORTALE peccatum est, velle videre id, aut scire, cuius visio, aut scientia, in periculum peccandi mortaliter inducta creditur.

CVSTOS, vide *Restitutio*.

1. CVSTOS de damno tenetur, quod non expedit, cùm possit.

2. Cùm fures à culpa excusantur ob necessitatem, potest custos dissimulare.

DEBITVM, vide *Beneficium*, *Contractus*, *Ecclesia*, *Hæreditas*, *Mutuum*, *Restitutio*.

1. DEBITVM soluendum iuxta æstimationem monetæ temporis contractus.

2. Qui debet monetam certi metalli, in ea soluat, vel eius æstimationem in tempore solutioni præfixo.

3. Si debitæ pecuniæ mutata est materia vel pondus, soluenda est æstimatio temporis contractus: quod si solum sit pretium mutatũ, ante moram prodest id & nocet creditori, nisi aliud sit cõuentum, post moram verò soluenda est æstimatio temporis, quo solui debuit. Quidam tamen dicunt soluendam maximo pretio, quo valuit post moram.

4. Res in specie debita missa ad eius dominum per hominem vulgò fidelem habitum, domino perit: quòd si mittens mala fide possidebat, ei perit, quia fuit in mora. Perit etiam domino, si apud debitorem perit ante moram sine eius culpa dante causam interitui.

5. Pecu-

5. Pecunia debita perit creditori, qui eam tēpore opportuno oblatam noluit recipere, & depoſita eſt apud honeſtam perſonam: item ſi abſente creditore conſignata eſt Iudici, vel, deficiente Iudice honeſtis perſonis.

6. Qui non eſt ſoluendo, & exigente creditore flagellatur à Iudice, poſtea nihil debet.

7. Probabile eſt quod quidam dicunt: Neminem teneri ſoluere id, cuius ſoluti lex repetitionem concedit, niſi iuraſſet ſoluere.

8. Debetur publicum ſalarium ſeu ſtipendium integrum Prætori, Aduocato, Aſſeſſori, & Doctori, etiamſi ante finem ſtatuti temporis moriantur: at ſalarium talibus promiſſum à priuata perſona, ſolùm pro rata debetur.

9. Ad debita tenetur hæres (non autem vſufructuarius, niſi huic fuiſſet relicta tertia aut quarta pars ſub nomine hæreditatis, tūc enim pro rata teneretur; ſecus eſſet, ſi bonorum nomine, & non hæreditatis:) tenetur etiam hæres ad legata, & ad vota alia defuncti. *De Graff. l. 2. c. 22. n. 10. Nau. c. 12. n. 80. Bapt. Corr. q. 291.* itemq; iuramenta realia.

10. Debitum alicui ex promiſſione, vel iuramento, non debetur hæredibus eius, ſi is, qui promiſit, in illius tantùm perſonam intendebat.

11. Si res debita perinde fuerat apud dominum peritura, nec antea ei vtilis futura, liberatur debitor: ſecus eſt, ſi illud debitum ſit, & iſte

fuit in mora. *Lopez c.95. Rosel. Restit.16.§.2. Pet. Nau.l.4.c.1.n.23.*

12. Debitor morosus tenetur de damno & lucro cessante; vsurarius tamen solùm tenetur de damno: illud verò quod dictum est de lucro cessante, intelligunt quidam solùm postquam creditor monuit velle sibi solui etiam id.

13. Qui furatus est pecuniam, solùm eius valorem debet, non autẽ quod ex eius negotiatione aut permutatione lucratus est, nisi creditor itidẽ fuisset lucraturus. *Berard.p.2.c.8.n.26. Beia casu 1.22. Ma.a.81. Tolet.l.5.ca.22. Podraz. Præc.7.d.14.*

14. Si pecuniam debitam non habens offert rem meliorem, tenetur creditor accipere.

15. Potest creditor petere debitum ante tẽpus à debitore suspecto.

16. Debitum viri nolentis soluere, posse vxorem soluere, etiam illa prohibente, Nauar, ait: quod mihi probatur.

17 Soluens creditori sui creditoris, liberatur in conscientia.

18. Cùm debitor tenetur creditorem adire, sufficit illum quærere vbi solet conuersari.

19. Debitum filiofamilias soluens sine consensu patris, aut minori sine consensu tutoris, non liberatur nisi sit in illorum vtilitatem cõuersum. Ita. Sylu. Ego puto in conscientia liberari, si illi erant creditores, adeoque debitæ rei domini.

20. Si

20, Si pro nolente ſoluere, cùm deberet, ſoluiſti, tenetur ille tibi.

21. Pro debito à te poſt annum ſoluendo, potes nunc minus ſoluere ſic volenti creditori: eſt enim id velut emere rem futuram, quæ minus valet, quàm ſi præſens eſſet. Ita Nauar. & quidã alij: quod Sotus & alij quidam negant licere, mihi non videtur illicitum, ſi quis ab aliquo alio debitum poſt annum ſoluendum emat à creditore minori pretio *Nau. 17. n. 231. Caiet. de vſu ſub fin Boninſig. Tract. de empt. & vendit.* dicit ſe nõ audere damnare hanc opinionem. nec apparet cur non liceat idem ipſi debitori facere; quamquã certè aliquid videtur intereſſe, vt mirum non ſit quibuſdã improbatum: ego faciendũ nõ probarim, factũ non improbauerim.

22. Debitum tibi, ſi non potes aliter commodè recuperare, potes clam tollere, *Cordu. in Sum. q. 99. & 111. Tabie. Reſtit. n. 31. Angel. Furtum, §. 40 Nau. ca 17. n. 107* & poſtea iurare te non accepiſſe, ſcilicet illicitè.

23. Si creditor eſt in eadem neceſſitate cum debitore, reddendum ei id, cuius non fuerat tranſlatũ dominium. Putant & quidam etiam aliud debitum quoduis reddendum, niſi extrema ſit debitoris neceſſitas: in qua, etiamſi antea iuraſſet ſe redditurum, non teneri: intelligebatur enim, niſi extrema opprimeret neceſſitas, *Soto. l 4. q. 7. a. 1. Angel. Furtũ, §. 36. Roſel. Reſtit. 1, §. 1, & citat Scotum in 4. d. 15.*

 24. Qui

24. Qui mala fide accepit, aut fuit in mora restituendi, tenetur reddere, nisi maius damnū patiatur reddendo nunc, quàm creditor non recipiendo.

25. Bonæ fidei debitor non tenetur mutare statum ad soluendum rem non in specie debitam, etiamsi creditor statum mutare cogatur, si nō soluatur: melior enim est conditio possidentis.

26. Non debet debitor pati soluendo, quod creditorem velle eum pati æquum non est.

27. Genuensium debitorum mos, sic cum creditoribus componentium, vt minori summa contenti sint, liberat eos etiam ad pinguiorem fortunā venientes, etsi quidam id negant. Sufficit autem, *Secundū Nauarr.* maiorem creditorum partem sic esse contentam, vt minori parti, quæ reclamauit, non plus soluatur quàm cæteris: tenentur enim & hi stare conuentione maioris partis.

DEBITVM CONIVGALE, vide *Matrimonij impedimenta, Votum.*

1. REDDENDVM coniugi debitum, etiamsi ille petendo peccet, vt quando fecit votum continentiæ, etiam de consensu coniugis. *Couar. p 2. c. 5. num. 6 Alens p. 2. q 1 a. 7. memb. 3. ad 3.* etsi quidam dicunt, nō teneri reddere; alij, nec posse.

2. Potest, qui non vouit, petere debitum ab altero,

altero, qui etiam se consentiente vouit continentiam. Quòd si communi consensu vterque vouit, neuter petere potest, aut reddere: quamquam reddere posse quidam dicũt, nec improbabiliter. Videtur autem alijs pertinere dispensationem ad Papam, tanquam votum absolutum continentiæ: quod mihi non videtur, sed posse Episcopum dispensare.

3. Cùm vterque vouit non petere, possunt copulari, non petendo tamen, cùm alter intelligit alterum, si posset, petiturum. *Ex Nauar.*

4. Contrahens matrimonium post votum castitatis, nõ potest vnquam petere, nisi in gratiam coniugis, (est enim id quoddam reddere) aut dispensante Episcopo. Quidam tamen aiunt, sola prima vice petentem peccare, postea verò licere ob statum matrimonij: quod mihi de viro non videtur improbabile; fieret enim alioqui magnum vxori præiudicium, si ipsa cogatur semper petere. Illud certum post votum non contrahendi matrimonium, posse, qui contraxit, debitum petere, & qui post votum Religionis matrimonium consummauit.

5. Copulam, si fiat ad vitandum in se fornicationis periculum, esse peccatum veniale, alij aiunt, alij probabilius negant: certè ad vitandũ in coniuge, non est, item si fiat ad vitandum morbum; est verò, si fiat causa sola voluptatis.

6. Copulari ante benedictionem, aut nullũ, aut leue peccatum est, (nisi quidam mortale

esse putant) quin etiam expedit, si multum illa differatur.

7. Dubitans an sit validum matrimonium, reddat debitũ, *Med.cod.de rest.q.17.Couar.p.2.de sponsa.c.7.§.2.n.*8.& si post inquisitionem diligentem adhuc dubitat, petere etiã potest. *Vide ea.44.de sententia Excommunicationis, & Sotum l.4.q.5.a.14 & Lopez.q.377.*

8. A coniuge adultero, vel adultera, etiam publica, licet petere, & etiam reddere. Potest & adulter & adultera à coniuge petere: sed is potest negare, nisi etiam ipse sit adulter, aut causa adulterij coniugis.

9. Non tenetur coniux intra duos menses debitum reddere, si velit de statu Religionis assumendo deliberare. *Vide c.Ex publico, de conuers.Coniugator.*

10. Reddendum debitum coniugi, cùm apparet petiturum, nisi pudore impediretur.

11. Tempore menstrui debitum petere, aut reddere, quidam mortale peccatũ putãt: quod alij probabilius negant.

12. Copulam in loco sacro mortale esse peccatum, etiam reddentis, quidam aiunt: ego etiam petitionem puto aliquando posse à mortali excusari, vt si fiat ad vitandum peccati periculum, aut alia iusta causa.

13. Qui coniugis cognatum in primo vel secundo gradu cognouit, non potest debitum petere, (potest vero petere alter cõiux, & petenti ne-

negare) nisi dispenset Episcopus, aut ignorauerit esse cognatum, aut per vim cognouisset. Quidam tamen dicunt, si petat non peccare mortaliter: quod ego non admiserim in scientem Ecclesiæ prohibitionem.

14. Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra vxoris pudenda, est peccatum mortale, nec si fiat in festo, aut quouis alio tẽpore, aut cum vxore grauida.

15. Excusat à reddendo debitum, periculum morbi: quod si est infectionis etiam periculum, licebit non solùm thoro, sed etiam cohabitatione separari.

16. Coniugi amenti potest alter debitum reddere, sed non tenetur, quia non liberè petit.

17. Inchoatam copulam omittere ante seminationem non est mortale, nisi sit in alterutro ex eo periculum pollutionis.

18. Non est mortale non reddere sæpissimè & molestè petenti; moderatè enim petendum: aut sic petenti; vt non intendat ad mortale peccatum obligare: aut quia plures iam sunt filij, quàm vt ali possint à parentibus. In omnibus tamen dictis casibus excipiendum, nisi in petente esset alioqui periculum incontinentiæ.

19. Debitum petere nocte manè communicaturum, peccatum est, sed non mortale.

DECIMAE.

1. DEcimæ Fcclesijs debentur, vbi est eius rei consuetudo: & quidem personales, id est, ex lucro industriæ, nullibi ferè sunt in vsu.

2. Decimas non debet Clericus ex fructibus Ecclesiæ, nec ex patrimonio, si Ecclesiæ seruiat, cui debentur decimæ: standum tamen consuetudini præscriptæ in ijs similibus.

3. Si de prædio dotetur Ecclesia, non ideo liberatur ab obligatione soluendi decimas, quas soluebat alteri Ecclesiæ.

4. Decimæ animalium pars debetur Parochiæ propriæ, pars ei vbi pascunt, nisi aliud sit in more positum.

5. Non soluens decimas ob iustum impedimentum, potest absolui, *secundùm Nauar.* non obstante Concilio Tridentino.

DEGRADATIO, vide *Depositio, Horæ Canonicæ.*

1. DEgradatus Clericus (quo fit ob crimen grauissimum) priuatus est executione Ordinis, & beneficio, & priuilegio Clericali: itaque potest per Iudicem secularem puniri; nec qui eum percutit, est excommunicatus.

2. Degradatus, à solo Papa restituitur, & habilitatur.

3. Non solet degradari, nisi qui est in sacris:

potest

potest autem degradari quicunque in crimine aliquo est incorrigibilis.

DELECTATIO MOROSA, vide *Luxuria, Peccatum.*

DELEGATVS, vide *Gratia.*

1. DElegare potest quiuis Ordinarius, id est habens potestatem ordinariam, & dare potestatem subdelegãdi. Potest etiam delegare delegatus Principis, nisi ei committatur nudum ministerium, & non ipsa potestas; & subdelegatus delegati Papæ, itemque Vicarius Prioris seu Guardiani absentis: est enim velut Ordinarius; & Vicarius Episcopi generalis; denique is, cui tacitè id concessit, qui delegauit.

2. Potest Prælatus delegare priuilegium, quod habet ratione officij, absoluendi subditos, & cum ijs dispensandi, & reliqua ad se spectantia.

3. Delegatio non expirat delegante excõmunicato, aut suspenso, nec ipso mortuo, si nõ est data ad eius beneplacitum: alioqui & mortuo ipso amoto exspirat, nisi iam causa esset incepta.

4. Ante certificationem de reuocatione non expirat reuocata à delegante delegatio.

DELICTVM, vide *Crimen, Peccatum.*

DENVNTIATIO.

1. DEnuntiare iussus per edictum generale intra certum tempus, si non fecit, tene-

tur quàm primùm potest, nisi post illum terminum sciuisset. *Vide* EXCOMMVNICATIO.

DEPOSITIO.

1. DEpositus retinet priuilegiũ Fori & Canonis, *Vide* EXCOMMVNICATIO.

2. Depositione digna sunt, stuprum, incestus, adulterium, & omnia adulterio maiora (quin etiam *cap. peruenit, d.* 59. indicat sufficere fornicationem: (item furtum, periurium, homicidium, etiam solo consilio vel hortatione factum, & omne crimen inducens irregularitatem: denique quiduis enorme Iudicis arbitrio.

3. Depositus sine degradatione per Episcopum, ab eodem potest restitui. Quidam tamen addunt, nisi ob crimen sit depositus maius adulterio.

DEPOSITVM, vide *commodatum.*

1. DEpositum vel commodatum missum per hominem habitum fidelem ad dominum, ei perit: item si pereat apud depositarium, vel commodatarium, sine culpa ad illius interitum aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominum fuisset periturum.

2 Deposita apud te, vel commodata, causa solius deponẽtis, in periculo postponẽda sunt tuis omnibus; si verò causa vtriusque, tuis æqualibus; si tua causa solum, tuis pretiosioribus.

bus. Offerre quidem aliena periculo pro tuis non potes; ſed tua ſeruare alienis neglectis, eo modo quo dictũ eſt, potes, ſi ea cum tuis ſimul ſeruare non poſſis.

3. Eccleſia tenetur de depoſito apud Sacriſtiam, ſi iſte deputatus erat ad cuſtodiam depoſitorum; nõ autem ſi ſolùm erat deputatus ad Sacriſtiæ cuſtodiam.

4. Poteſt in conſcientia & depoſitum & cõmodatum pro debito detineri, quicquid ſit de Foro exteriori.

5. Pactum quòd depoſitarius de dolo non teneatur, non valet.

6. Depoſitum dandum fiſco, ſi ei omnia deponentis bona ſunt adiudicata, ait Nauar. Ego ei, qui depoſuit reſtituendum crediderim, quod ad Forum conſcientiæ attinet, niſi id Iudex prohibuiſſet.

7. Depoſitarius reddens depoſitum familiari deponentis liberatur; nõ liberatur autem ſi rem pretioſam dedit, leuiter credens ſignum aliquod afferenti.

8. Res vſu conſumptibilis depoſita, fit mutuum ſimul ac depoſitarius vti incipit de volũtate deponentis.

DETRACTIO, vide *Contumelia*.

DIABOLVS.

1. CVm Diabolo nõ licet colloqui, aut agere, niſi vt cũ hoſte; cum eo tamen collo-

qui

qui in arreptitijs seu dæmoniacis vanè & curiosè, veniale solùm peccatum est. Nec illicitum est ab eo aliquid interrogare, solùm ad aliorum vtilitatem, modò absit societatis cum illo aut familiaritatis animus: nam amicitia cum eo quæuis, mortale est peccatum.

DIMISSORIAE.

1. DImissoriæ litteræ ad ordines validæ sunt etiam Episcopo mortuo, vel translato.

2. Non possunt autem dari à Capitulo sede vacante, nisi post annum, aut si quis ob beneficium cogatur ordinari. *Ex Conc. Trident.*

DISCERE, vide *Fides*.

DISPENSATIO,

vide *Confessor, Episcopus, Excommunicatio, Gratia, Iuramentum, Matrimonium, Ordo, Votum.*

1. IN dubio, an res egeat dispensatione, potest Episcopus declarare non egere, vel ad cautelam dispensare, secundùm quorundā probabilem sententiam.

2. Cùm subest causa dispensandi, videtur peccare Prælatus, qui potest, si non dispenset.

3. Data facultas dispensandi, intelligitur, si sit causa legitima.

4. Ad dispensandum sufficit putari causam esse rationabilem.

5. Quod *Sess. 22. Trid. Conc. cap. 5.* dicitur, nō

valere

valere diſpenſationem Papæ vſq; ad notitiam Ordinarij, intelligo de data in Foro exteriori.

6. Gratia ſeu poteſtas diſpenſandi non expirat morte concedentis: at mandatum ſeu cõmiſſio particularis cum aliquo diſpenſandi, expirat, ſi res eſt integra, vt quidam aiunt. At ego puto cum alijs, cui data eſt poteſtas diſpenſandi cum aliquo, quia gratia quædam eſt, non expirare: quin etiam ſi Epiſcopo data ſit, illo mortuo manere in Capitulo.

7. Diſpenſandi poteſtas eſt fauorabilis, & extendẽda (quamuis ipſa diſpenſatio ſit odioſa, quia contra Ius:) adeoque extenditur ad caſum, in quo eadem ratio, aut maior. Itaque qui poteſt in affinitate, poterit in publica honeſtate, ſi fortè, cùm data eſt facultas, errore putabatur eſſe affinitatis impedimentum, cùm eſſet publicæ honeſtatis. Non tamen ideo abſolutè, qui poteſt in maius, poteſt in minus, niſi in caſu, vt dictum eſt, ex præſumpta concedentis voluntate; quod præſumi poteſt, cùm rationabile eſt. Qui autem poteſt legitimare natum ex adulterio, poteſt etiam ſi ſit ſimul ex inceſtu natus: in materia enim fauorabili veniunt mixta ſub ſimplici.

8. Qui facit ſcienter id, vbi eſt opus diſpenſatione, cenſetur diſpenſare, ſi poteſt: vt cùm Prælatus dat licentiam ad id, quod non poteſt ſine eius diſpenſatione fieri.

9. Epiſcopus poteſt diſpenſare in ijs, in qui-

bus

bus homines sæpe indigent dispensatione, vt ieiunijs, festis, & eiusmodi à Iure seu lege Papæ prohibitis: item cùm materia est leuis.

10. Dispensatio valet, etiam tacito eo, quod si fuisset expressum, fuisset quidem dispensatum, etsi non tam facilè, & regulariter, quod lex non iubet exprimi, si taceatur, non nocet (nocet tamen, *secundùm Nauar.* tacere fraudem factam ad impetrandam faciliùs dispensationem.) Itaque valet dispensatio super cognatione, etiã tacito quòd se carnaliter cognouerunt: & idem est, si post impetratam, sed nõdum datam per eum, cui fuerat commissa, se cognouerunt, & isti interroganti iurârunt se nõ cognouisse; non enim tenentur ei occultum peccatũ prodere. Quòd si Papa dixit, Dispensetur, nisi prius copulam habuerint; intelligitur, si id constet legitimè in Foro exteriori, de quo non tenetur reus fateri, nisi iuridicè interrogatus, scilicet post sufficientia indicia. Atque hæc intellige de dispensatione in Foro exteriori; nam in interiori fatendum est Confessori quod Papa vult.

11. Cùm in supplicationibus aut dispensationibus dicitur, Fortè, ex stylo Curiæ perinde est, ac si affirmaretur.

12. Ad dispensandum sufficiunt quæuis verba cum intentione dispensandi.

13. Dispensatio illegitimi ad Ordines, non intelligitur de sacris: nec, si est ad beneficium,

intelligitur de Curato; & si ad Curatum, non ideo ad dignitatem. Quidam tamen dicunt, talem promoueri posse ad beneficium, quod datur per electionem. Quòd si est ad beneficiũ prius dispensatus, & postea petit dispensationem super pluralitate, debet dicere se illegitimum: idemque dic de irregulari; debet enim id exprimere in secunda dispensationis petitione.

14. Qui dispensatur ad Ordines, potest Simplex beneficium accipere.

15. Dispensatus ad certum beneficium, si id sine sua culpa non obtinet, potest virtute illius dispensationis aliud obtinere.

16. Potest peti dispensatio super vno impedimento publico vel occulto, tacito alio publico vel occulto in posterum dispensando.

17. Principem dispensare sine causa in lege sua, non est mortale peccatum, si absit scandalum.

DISPVTATIO. vide *Fides*.

DIVORTIVM, vide *Debitum coniugale, Dos, Matrimonium*.

1. POssunt coniuges etiam habitatione separari, ob corporis aut animæ periculum, et propter alterius pertinacē hæresim vel adulterium, vel Sodomiā, vel pollutionem cũ aliquo extraordinariam, etiamsi cum coniuge inuita. Quòd si est occulta causa, & alioqui scandalosa se-

losā separatio, opus est ad eā Superioris auctoritate, non autem ad separationem thori.

2. Post diuortium, innocens non tenetur alteri etiam emendato reconciliari, (tenetur autem ei volenti alter) sed potest ordinari, vel fieri Religiosus. Quidam tamen putant adulterantem post diuortium debere adulteram reuocare, sed alij id negant probabilius.

3. Sufficit ad separationem suspicio de adulterio adeò vehemens, vt pro certitudine habeatur.

4. Vxore consentiente, vt votum continētiæ emittente, potest vir Sacerdos fieri: quod tamen, nisi illa senex sit, faciendū non videtur.

5. Potest, secundùm quosdam, vxor discedere à viro nolente desistere à furtis, aut vsuris: quod ego non facilè admiserim.

6. Adulteram non tenetur vir dimittere, si absit scandalū, ex retētione. Quòd si ipse etiam adulter est, non potest dimittere, nisi fortè ipse sit emendatus, & illa impœnitens. Vxor verò nunquā tenetur adulterum virum dimittere.

7. Quidam putant petentem debitum ab adultera cēseri reconciliatum; at potest id sine animo reconciliationis fieri.

8. Non potest discedi à coniuge amente, nisi ob periculum vitæ.

9. Potest coniux à coniuge ad tempus separari, ad illius correctionem.

10. Non potest dimittere qui dedit adulterandi

tandi occasionem, aut scit factum sine culpa coniugis.

11. In adulterio notorio perditur dos, & donatio propter nuptias (de paraphernalibus alij aiunt, alij negant: sed id Iudex viderit; requiritur enim eius sententia:) redduntur autem omnia post reconciliationem; at adultera mortua, ei, ad quem eius morte pertinebant. Sed de ijs Iurescõsulti censeant. Notorium autem dicitur adulterium, si deprehendatur in eodem lecto, aut (secundùm quosdam) se occultè inuicem osculari.

12. Facto diuortio filij partem innocentem sequuntur, de Iure Ciuili.

DOCERE, DOCTOR.

1. Docturus etiam Grammaticam, debet prius facere fidei professionẽ, *iuxta Bullam Pij Quarti*: itemque promouendus ad gradum aliquem, aut Rectoris aut Cancellarij officium.

2. Qui sciens se non esse idoneum, gradũ Doctoris, aut Licẽtiati petit in Theologia, aut Iure, aut Medicina, mortaliter peccat; & qui scienter admittit.

3. Gradus datus apertè sufficienti, sine examine, aut alio requisito, validus est, potestq; talis licitè vti.

4. Docturus Scripturam Regularis extra Claustrum, prius est per Ordinarium approbandus. *Ex Conc. Trid.*

4. Pro

5. Pro licentia docendi non poteſt aliquid exigi. *Vide ca. 1. 2. & 3. de Magiſtris.*

6. Et Presbyter, & beneficiatus, poſſunt doctorari in Iure Ciuili.

7. Doctorare, ſeu gradum Doctoratus dare, poſſe Epiſcopum de Iure communi, quidam aiunt, alij negant; quod ego magis probo.

8. Ordo dignitatis Doctorū iſte eſt, Theologus, Canoniſta, Legiſta, Medicus.

DOLVS, vide *Culpa.*

1. DOlus eſt cum voluntate nocendi, ſcilicet machinatio fallax.

2. Lata culpa in conſcientia non habetur pro dolo.

3. Dolo procurans delictum, non poteſt tenere prouenientia ſibi ex illo per aliquod ſtatutum.

DOMICILIVM, vide *Confeſſor, Parochus.*

1. DOmicilium alicuius eſt, vbi familia eius vel habitatio cum intētione manendi; Clerici autem, vbi reſidentia. Quòd ſi in duobus beneficijs æqualiter reſidet, vtrobique eſt domicilium.

2. Qui æqualiter aut ferè æqualiter in duobus locis moratur, in vtroque habet domicilium.

3. Domicilium ſibi quiſque poteſt eligere poſt pubertatem.

4. Scholastici, etsi non habent domicilium in loco studij, tamen possunt ab illo Episcopo absolui, & dispensari, vt subditi; non autem ordinari.

DOMINIVM, DOMINVS, vide *Princeps, Seruus.*

1. Dominus tenetur de damnis, quæ, cùm posset, non impediuit in suo dominio.

2. Non tenetur dominus famulum ob peccatum domo eijcere, nisi fortè id necessarium sit ad peccatum illud vitandum.

3. Quòd solent quidam Nobiles pueris famulis dare solum victum & vestitum, licitum est.

4. Potest dominus in domibus subditorum dare hospitium externis per aliquot dies, modò id faciat suis expensis. Potest & solus hospitiũ, & furnum publicum, si velit, habere.

5. Etsi quisque dominus est honoris sui & famæ, non licet tamen hæc sine causa negligere.

6. Dominium rei, quæ nullius fuit, non acquiritur sine apprehensione: sufficit autem in rebus spiritualibus habere titulum.

DOMVS, vide *Conductio.*

1. Concessa alicui domus habitatione, intelligitur etiam concessum vt possit locare nisi solus vsus concedatur. *Vide institut. de vsu & habitat.*

DONATIO, vide *Alienatio, Contractus, Dos, Iuramentum.*

1. DOnatio quãtacunq; valet in Foro conscientiç:& leges prohibentes certã summam, intelliguntur in Foro exteriori.

2. Donatio facta in fraudem, modò vera sit, tenet, donec per Iudicem reuocetur.

3. Collatio beneficij non dicitur donatio, neç ob ingratitudinem reuocatur.

4. Donatio facta per metum ad id incussum, non valet, nisi iuramento firmetur. Tenetur quidem talis dare, quia iurauit; sed alter tenetur ei restituere, quia dare per metum coëgit.

5. Donatum Monasterio reuocatur vsque ad legitimam, si postea filij nascantur, etiamsi sit iuratum non reuocandum; non enim de filijs cogitauit: nec cõfirmatur, si postea moriantur; extincta enim est actio. Idemque dicendum de donatione facta alijs, si non sit remuneratoria.

6. Donatio facta coniugi valet, si fiat ob caussam piam, vel honestam, aut si donans non fit sic pauperior, (non fit autem qui non acquirit cùm possit) aut accipiens non fit ditior, aut sit remuneratoria, aut fiat in tempus soluti matrimonij, aut causa mortis, aut condonando promissam dotem, aut sit cõfirmata iuramento de non reuocando, aut post rem datam donans moriatur, aut profiteatur in Religione nihil possidente.

7. Non

7. Non dicitur donare, qui alicuius necessitati subuenit: itaque potest vir pro vxore soluere vectigal; & vestes quotidianæ vel lugubres datæ à viro, statim fiunt vxoris.

8. Donatio inter sponsos de futuro valet, nisi fiat in tempus futuri matrimonij; tūc enim potest reuocari.

9. Donata vxori à consanguineis viri, viri esse quidam dicunt: ego puto vxoris esse in Foro conscientiæ, si absolutè ipsi data sunt, vt ipsius essent.

10. Donatio propter nuptias, scilicet facta à sponso, dum contrahitur matrimonium, soluto matrimonio, ad virum redit cuius etiam fructus sunt illo durante.

11. Donatio patris valet in casibus, in quibus coniugis donatio valida est.

12. Donatio matris, aut auiæ, aut aui materni valet.

13. Pater potest donare filio propter nuptias, & eunti ad bellum, & emancipato, & remunerando, & ad alimenta, & ad honorem acquirēdum, & studij causa, & vsumfructū bonorum filij ipsius, & in casibus de quibus supra.

14. Donatio patris conualescit emancipatione, itemq; patris morte: itaque fructus percepti à tempore donationis sunt filij.

15. Donatio aui censetur aduentitia, & nepoti acquiritur.

16. Donatio, etiā cum scriptura & testibus,

potest ante acceptationem reuocari (potest verò Notarius pro absente acceptare, & donatū pro causa pia quisque:) oportet verò vt donās indicet absenti, & non sufficit, si alius id faciat sine eius mandato. Quòd si ille præsens tacet, censetur acceptare.

17. Non est inualida donatio omniū bonorum, si intelligatur præsentiū, nec adiungendo etiam futurorum, si fiat causa pietatis, aut sibi aliquid reseruando, aut causa dotis, aut causa mortis, aut iuramento vel morte firmetur.

18. Donatio causa mortis potest reuocari pœnitentia, aut præmortuo donatario: at si esset iuratum aut promissum, non reuocanda.

19. Donatio, nisi fiat causa mortis, censetur facta inter viuos, nec reuocatur nisi ob ingratitudinem donatarij.

20. Donans cum pacto, vt post mortem det Ecclesiæ, potest tollere postea illud pactum.

21. Mandatum donandi expirare morte mandantis, ait Couar. Ego nonnihil dubito: est enim res fauorabilis, & gratia quædam. Vide MANDATVM.

22. Prohibitus donare vltra certam summam, poterit donare causa remunerationis, aut gratitudinis, aut eleemosynæ, etiāsi per id minuatur legitima filiorum, *secundùm Nauar.*

23. Donatum simulanti ad id sanctitatem, aut paupertatem, restituendum esse, alij aiunt, alij negant. Quidam dicunt, si magna summa

per

per fictionem accepta est, restituendam: quia contra donantis intentionem accepta: quod ego verum puto.

24. Datum per modum disponendi ad aliquid, vt ad Religionem, vel alium statum, etiamsi id non fiat, potest retineri.

25. Potest Rex donationem præcessoris, aut suam, si regnum insigniter seu enormiter lædat, reuocare.

26. Si quis tibi dicat, Do tibi talem agrum, qui est viginti iugerum; tuus erit, etiam si sit plurium.

27. Donatum cum pacto, quòd non possit alienari, potest secundùm quosdam alienari, si donans nullum sibi aut alteri ius in ea re reseruauit: quod mihi non improbatur.

28. Filiusfamiliâs potest donare ea, in quibus pater non habet vsumfructum: itemque patre consentiente causa mortis donare.

DOS, PARAPHERNALIA, vide *Diuortium, Hæreditas, Matrimonium, Parentes.*

1. MAtrem filij non tenentur dotare, filiã tenetur pater, & indigentem etiam auus paternus, & frater ex eodem patre. Qui autem dedit filijs legitimam, non tenetur eis vel eorum filijs dotem dare: & si auus det dotem, computabitur nepotibus in legitimam.

2. Pater filiam tenetur iterum dotare, si illa, etiã ex culpa, dotem perdiderit: succedit enim dos loco alimentorum.

3. Acceptam ſine dote tenetur vir alere. Quòd ſi dos promiſſa non ſoluitur, non tenetur in domum accipere, aut alere : non poteſt tamen ea de cauſa domo pelli, ſi ipſa ſine culpa eſt; nec ei poteſt debitum coniugale negari.

4. Fructus dotis vſque ad mortem vxoris ſunt viri: quod verò ſupereſt, à viro reſtituendum, niſi modicum ſit. Nec tenetur reſtituere fructus paraphernalium, id eſt bonorum, quæ ſibi vxor præter dotem reſeruat, ſi vel modici ſint, vel de illius voluntate conſumpti; nec bona vtrique communia, etiam à ſe malè conſumpta.

5. Mortua vxore ante conſummatum matrimonium, non lucratur ex ſtatuto vir partem dotis: cùm autem lucratur, debet illam relinquere filijs illius vxoris, ſi aliam ducat. Sufficit autem ad lucrandum ſtatutum domicilij viri, etiamſi aliud ſit in ſtatuto loci, vbi contractum eſſet.

6. Dos poteſt repeti vel non reddi, viro bannito, vel ad inopiam vergenti, vel eam diſſipanti.

7. Pactum filiæ nubentis, quòd contenta ſola dote, renuntiat bona patris reliqua, non valet ſine iuramento. *Vide c.2. de pactis, lib.6.*

8. Non poteſt alienari dos, aut donatio propter nuptias ſine iuramento vxoris, facto ſine vi & dolo.

9. Occidens vxorem, non acquirit bona, quæ

alioqui

alioqui ex morte eius habuisset; itemque si eius culpa vxor obeat; sed habebunt ea vxoris hæredes. Perdit & vxor lucrum, virum occidens. *Vide l. Si ab hostibus, ff. Sol. matr.*

10. Occidens adulteram propria auctoritate, perdit bona, quæ alioqui ob adulterium haberet.

11. Non potest vxor de dotis fructibus, aut bonis sibi cum viro communibus, donare sine viri consensu.

12. Tota dos reddenda, etiamsi vir eius causa multa expendisset.

13. Acquisitum ex pecunia vtrique communi, inter vtrumque diuidendum.

14. Pro dote omnia viri bona sunt hypothecata, & pro paraphernalibus, quæ ipse administrat, & pro donatis ob nuptias: sed solam dotē habere priuilegium prælationis quidam aiunt; alij, habere etiam donata propter nuptias.

15. Dos præfertur omnibus creditoribus, etiam prioribus, nisi petatur dos præcedēs, aut illi habeant expressam hypothecam. *Tolet. l. 5. c. 25. Nau. c. 17. n 50. Anton. Tract. de restit. cap. 2.* Quidam tamen doctissimi nec id excipiunt, nisi sit consuetudo. *Angel. Dos, §. 11. Pet. Nau l. 4. ca. vltim num. 33* Modò, ait, dos tempore præcesserit hypothecationem. At fiscus præcedens prefertur doti. In dubio autem præcedentiæ, alij volunt fiscum præferri, alij dotem; quod magis probo.

16. Actio hypothecaria pro dote, valet à tẽpore, quo promissa est: quidam tamen dicunt oportere fuisse viro numeratam.

17. Vidua pauper alenda ab hæredibus viri intra annum, quo non coguntur dotem soluere: sed statim ei reddenda sua immobilia, & vestes lugubres; quas tamen restituet, si intra annum nubat; nec aletur, si potest à secundò viro ali. Quòd si est statutum, vt certum quid detur viduæ vsque ad dotis solutionem, seruandum est.

18. Cùm dos promissa non datur, potest interim & vir & dotis hæredes frui pignoris fructibus, etiamsi excedant onera matrimonij, & fructus dotis; itemque vidua ipsa, & quilibet, cui deberetur ea dos, etiamsi ad solutionem eius dilatio data esset, & etiam si talis onera matrimonij non sustineat. Potest verò loco fructuum tantundem accipere pecuniæ, vel quantum potuisset ex dotis fructibus percipi. *Bannez. 2. 2. quæst 78. a. 2. Mercado lib. 5 cap. 8. Med. cod. de vsu, q. 2.*

DVBIVM.

1 DVbium est, cùm neutri parti assentiris, quòd pro vtraque sint rationes: scrupulus verò est, cùm opinaris quidem, sed cum formidine. Est in opinione assensus, qui deest in dubio; in scrupulo verò est apparentia quædam.

2. Ad

2. Ad votum aut præceptum non teneris, dum pro vtraque parte æqualiter dubitas. *Bart. Med. l. 1. Sum. c. 23. § 17. Colligitur ex Valen. to. 3. disp. 1. q. 6. p. 4.*

3. Poteſt quis facere, quod probabili ratione vel auctoritate putat licere, etiamſi oppoſitum tutius ſit: ſufficit autem opinio alicuius grauis Doctoris, aut bonorum exemplum.

4. Scrupulus deponendus conſilio docti viri, aut ratione probabili, aut cùm dubitatur an ſit ſcrupulus.

5. Scrupuloſus ne cōfiteatur, niſi ea, quæ poteſt certò aſſerere fuiſſe peccata mortalia, & ſe nunquam illa fuiſſe confeſſum.

6. In dubio de Baptiſmo, Confirmatione, Ordine, aut Conſecratione, putandum deeſſe, niſi dubitetur de mortui Baptiſmo; in matrimonio verò putandum in dubio eſſe.

DVELLVM, vide *Excommunicatio.*

1. DVella omnino prohibentur, nec quouis prætextu à Principibus permitti, aut tolerari poſſunt *Conc. Trid. Seſſ. 25. c. 19.* ſub grauiſſimis cenſuris, & pœnis id omninò obſeruari mandat.

EBRIETAS.

1. MOrtale eſt ſe ebrietatis periculo committere, item alium ſcienter inebriare: non eſt autem tale, vendere ſcienter vinum ſe inebriare volenti, etſi id quidam affirment.

ECCLESIA, vide *Alienatio*, *Consecratio*, *Festum*, *Gabella*, *Sacra*.

1. ECclesiæ nomine nõ venit Monasterium; nisi in materia fauorabili, in qua venit etiam Hospitale factum auctoritate Episcopi: & venit etiam nomine Monasterij Ecclesia secularis.

2. Ecclesiæ dirutæ materiam non posse cõuerti in vsus profanos, sine Papæ licentia, aiunt quidam: ego Episcopi sufficere affirmo.

3. Licet in Ecclesia in necessitate & comedere, & reponere suppellectilẽ, & dormire. Quòd si absit necessitas, veniale peccatum est.

4. Non licent in Ecclesia secularia negotia, aut iudicia, nec publicæ cõuocationes, nisi causa pietatis: licent autem Ecclesiasticæ causæ, & honestæ repræsentationes, & dare gradũ Doctoratus, ac disputationes.

5. Ecclesiæ non potest nocere Prælatus in quæsitis, sed in quærendis.

6. Ecclesiæ œconomus in temporalibus potest esse laicus.

7. Ecclesiæ rem posse Rectorem obligare pro illius vel sua necessitate, teneriq; successorem, probabiliter quidam dicunt: itemque posse vendere rem Ecclesiæ pro huius debitis soluendis. Nec hæc putanda prohibita alienatio, cùm sit in euidentem eius vtilitatem.

8. Patronum Ecclesiæ facit eius ædificatio, vel dotatio.

9. Ad

9. Ad reparationem Ecclesiæ non tenetur laici. *Ex Glo. ca. Quatuor, 12. q. 2.*

10. Ecclesia, quam minantem ruinam populus nō vult reparare, diruenda *Ex Cong. Conc.*

11. Priuilegia omnia concessa Reip. censentur concessa Ecclesijs.

12. Contra Ecclesiasticam libertatem facit, qui violat concessa Ecclesiæ vniuersali: non autem si tantùm concessa particulari Ecclesiæ violet.

13. Polluitur Ecclesia, sic vt indigeat reconciliatione per nouam benedictionem, primò effusione sanguinis per iniuriam, quæ sit peccatum mortale, factam homini, etiam mortuo, in Ecclesia ipsa existenti, (secus autem est si supra eam sit, aut subtus, aut extra portam:) sufficit verò ibi esse inflictum vulnus, etiamsi sanguis extra Ecclesiam effluat, aut ille sine sanguinis effusione intereat. Non polluitur autem per sententiam sanguinis ibi latam: aut si locus non sit sacer, eget benedictione, etiamsi in eo soleat Missa celebrari, vt solet in Oratorio per Episcopum designato. Polluitur verò Ecclesia suspensò in ea per Iudicem reo, non autem si percutiatur; verbi gratia, Reip. perturbator, qui aliter capi nō potest: nec, secundùm quosdam, si quis alteri nares percutiat, vnde multus sanguis effluat; quia non est grauis percussio, nec insignis iniuria.

14. Secundò, effusione magna seminis viri, vel

vel fœminæ, si fiat cum peccato mortali.

15. Tertiò, sepulto in ea excommunicato denuntiato.

16. Quartò, sepulto in ea infideli: & tunc radendi etiam parietes, nisi Ecclesia esset consecrata.

17. Quintò, si est per Episcopum denuntiatum excommunicatum consecrata, vel benedicta. Quòd si benedixit cœmeterium, aut altare consecrauit, nec in hoc celebrandum, nec in illo ante reconciliationem sepeliendum.

18. Sextò, si maior pars parietum simul corruat.

19. Nota tamen, quòd in prædictis oportet factum esse notorium, per rei euidentiam publicam, aut confessionem iuridicam rei. Itaque si pauci sciunt, nec rem diuulgant, non est opus reconciliatione: nec etiam si quis bona fide in ea celebrauit; id enim sufficit pro reconciliatione: imò etiam si mala fide celebrasset; etsi quidam negent, dicentes posse Episcopum (vel eius absentis Vicarium) si est impeditus, dare licentiam celebrandi, donec ipse reconciliet. At ego, vt dixi, satis magnam puto cum alijs esse reconciliationem seu benedictionē, ipsam celebrationem.

20. Si Ecclesia erat consecrata, reconcilianda est per Episcopum, aqua per Episcopum benedicta, scilicet cum sale, vino, & cinere; vel per Presbyterum de Episcopi commissio-

ne.

ne. Quod si non erat consecrata, reconciliare potest presbyter aqua per ipsum benedicta simpliciter, scilicet sine cinere & vino. Credendũ autem esse consecratam, si vnus testis affirmet, aut extent consecrationis signa, vel fiat festum Dedicationis.

21. Ante reconciliationem Ecclesiæ in ea celebrans, nec suspensus fit, nec irregularis, licet peccet.

22. Polluta Ecclesia, polluitur & cœmeterium coniunctum, non autem contra; & illa reconciliata, reconciliatum est.

23. Polluto cœmeterio, non polluitur ei alterum cõtiguum. Quòd si pollutio fiat in porta vtriq; communi: illud polluitur, cui pars illa vicinior. Quòd si in medio est, illud polluitur, cuius præcipuè causa porta est facta. In dubio autem, cuius causa, quidam dicunt vtrumque pollui, ego neutrum dicerem: si enim cùm certum est alterum esse pollutum, alterum non polluitur, quanto minus cùm dubium est.

ECCLESIAE IMMVNITAS, vide *Ecclesia*.

1. GAVDET immunitate etiam Palatium Episcopi, & Hospitale, Oratoriumque Episcopi auctoritate fundata, & cœmeterium, & Monasterium, & Corpus Christi, cum aliò, quàm ad carcerem portatur. Gaudebãt & olim quadraginta aut triginta passus circa Ecclesiã, sed id iam non est in vsu.

2. Non gaudent immunitate enormia in Ecclesia aut cœmeterio patrantes, nec publici latrones, nec raptores virginum.

3. Agrorum depopulatores, vel proditoriè occidētes, vel assassini, vel grassatores viarum, vel hæretici, vel rei læsæ maiestatis in Principē, tradendi sunt de licentia Ordinarij Curiæ seculari, ex Ecclesia extracti, nec in eo vllum est periculum irregularitatis. *Ex Bulla Grego* 14.

4. Gaudere infideles alij aiunt, alij negant: sunt & qui negant gaudere blasphemos, aut fures, aut mercatores qui decoxerunt, vulgò falliti, aut qui per Ecclesiam ducuntur in carcerem à satellitibus, aut qui prope Ecclesiam delinquūt spe immunitatis, aut Clericos, aut Religiosos. Certè solent Clerici auelli inde à Iudice Ecclesiastico, quod tamen quidam improbant.

5. Serui, præstita eis cautione de impunitate à dominis, his reddi solent.

6. Manu apprehendens Ecclesiæ portam, aut vectem, non est auellendus.

7. Non violat immunitatem Ecclesiæ, qui inde volētem extrahit, nec Iudex, qui non gaudentem immunitate inde vi extrahit, aut gaudenti ibi arma aufert, & alia lege prohibita.

8. Confugientem ad Ecclesiam, & egentem, ipsa alit. Non potest autē Iudex prohibere quin ad ipsum cibus deferatur.

ECCLESIASTICVS, vide *Clericus Ecclesia.*

1. ECclesiasticæ personæ dicuntur, quicunq; sunt Fori Ecclesiastici, etiamsi non sint Clerici.

2. Ecclesiasticus potest ciuibus præsidere ciuiliter.

ELECTIO, vide *Beneficium, Religio.*

1. ELigere non potest nec excommunicatus, nec suspensus ab officio, nec irregularis, nec impubes.

2. Eligi non potest excommunicatus, aut suspensus, aut interdictus, aut ineptus.

3. Non potest eligi in Prælatum Religionis, qui non sit in ea professus.

4. Non vocati ad electionẽ cùm deberent, possunt eam & irritare, & ratam habere. Quòd si vocati non veniunt intra terminum competentem, non sunt expectandi.

5. Electio, si adsit eligentium consensus, etiamsi desint Iuris positiui solemnitates, tenet in conscientia, nisi lex expressè dicat ne valeat. Quòd si dicat in ipso Iure irrita sit, expectanda sententia Iudicis.

6. Electio noctu facta, secundùm Iura non valet.

7. Eligens indignum, tenetur Ecclesiæ læsæ. *Pedraz. Præc. 7. d. 36. Merca. l. 6. c. 17. Valen. to. 3. disp. 5. q. 7. p. 2.*

8. Peccat qui non eligit, aut non præſentat aptiorem: ſed nō tenetur reſtituere, ſi eligit aut præſentat aptum. *Sylu. Acceptio perſon. §. 4. Caiet. ſent. 12. q. 4. Nau. ca. 17 n. 70.* Quòd ſi in Prælatum non eligit, cùm poſſit aptiorem, peccat mortaliter. Confirmatori tamen ſufficit quòd electus ſit dignus: imò debet à maiore parte electum confirmare, etiamſi à minore electus ſit dignior.

9. Si tuum ſuffragium non eſt profuturum eligendo digniori, potes & debes eligere dignū, ne eligatur indignus, non potes autem eligere indignum, ne eligator indignior: potes verò ex duobus æquè dignis eligere vtrum malis.

10. Electio Iure communi ad Collegium pertinet: poteſt autem quilibet de Collegio eligentium, ſi ipſe eligatur ab alijs, numerum deficiētem ſuo ſuffragio ſupplere, etiam ad Papatum. Nemo tamen, ſi ſolus ſit, poteſt eligere ſeipſum, etiamſi in eo ſolo manſerit Ius Collegij.

11. Elector abſens legitimè, poteſt conſtituere Procuratorem, qui tamē ſit de Collegio; ſed non poteſt per litteras mittere ſuum ſuffragium.

12. Electus non poteſt diſſentire ſine peccato, ſi illi à Superiore præcipitur, aut alioqui ſequitur notabile Eccleſiæ damnum.

13. Licitum eſt ſtatutum vt electio fiat de certo hominum genere. Quòd ſi illi digni non ſunt, poſſunt eligi alij, alioqui iniquum eſſet ſtatutum.

ELEEMOSYNA, vide *Charitas, Donatio, Furtum.*

1. Eleemosyna debetur ex præcepto pauperi, existenti in extrema necessitate, ab eo, qui potest subuenire sine periculo talis suæ aut suorum necessitatis: item ei, qui grauem patitur necessitatem, ab eo, qui sine magno suo & suorum damno potest ei subuenire. Dicitur autem extrema necessitas, cùm quis, nisi succurratur, est moriturus.

2. Cùm inter Doctores non côueniat, quãdo peccet mortaliter, qui non facit Eleemosynam, non facilè condemnandi diuites, qui non faciunt: monendi tamẽ vt faciant quantas maximè possint, ne illis dicatur in die iudicij, ob omissas Eleemosynas, Ite maledicti in ignem æternum, & illud S. Ioãnis eis inculcãdum: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

3. Grauiter peccant seculares, qui, cùm possint commodè, egentibus non subueniunt; sed grauius Ecclesiastici, qui superflua honestæ sustentationi non dant pauperibus, qui nunquã desunt.

4. Nemo tenetur magnam summam pecuniæ dare pauperi ad emendam necessariam quidem ei medicinam, sed exquisitissimam, adeo-

deoq; magni pretij: sufficit enim illi adhibere communia remedia.

5. Nemo tenetur pro pauperis vita totum suum statum expendere, si maius id damnum sit, quàm illius mors.

6. Non teneris ad longè absentem, de cuius extrema necessitate audiuisti, ire vt ei succurras: sufficit enim præsentibus necessitatibus subuenire.

7. Qui potest, tenetur subuenire pauperi, alioqui ob inopiam peccaturo.

8. Qui non potest ex suo subuenire extrema patienti, potest ad id alienum rapere, nec id postea tenebitur restituere. Posse verò grauiter indigentem rapere alienam non magni momenti rem, dicunt quidam, nec improbabiliter. *Vide* FVRTVM.

9. Ex auaritia nolenti sibi prouidere, cùm possit, non tenentur alij prouidere; non enim indiget.

10. Extremè patienti sufficit mutuum dare, si ille habet vnde restituat.

11. Eleemosynam potest dare maritata, etiam viro prohibente, si est consuetudo vt tales dent. Item si vir absit, potest dare quantum ille presens dare solebat. Potest & de paraphernalibus bonis dare, & de rebus sibi à viro ad victum assignatis, & de lucro sua industria acquisito, ad quam alioqui non tenebatur, & pro viri salute, & cùm ipsa familiam gubernat, & cùm occurrit:

rit necessitas cui vir tenetur subuenire.

12. Potest & Religiosus ex datis sibi ad sustentationem, & cùm credit id Prelato placere, Eleemosynam dare: Prælatus verò potest, quia bona administrat.

13. Potest & filiusfamiliâs ex peculio Castrensi, aut quasi Castrensi, & ex datis sibi à patre ad sui sustentationem.

14. Potest & seruus, cùm credit domino placere, aut si res est modica, aut eiusmodi, quæ sine notabili domini damno dare possit.

15. Potest & tutor & curator, quia pupilli bona administrant.

EMPHYTEVSIS, seu LIVELLVM, vide *Feudum*.

1. Emphyteuta rem perdit, si non soluit per biennium debitam pensionem, sed opus est Iudicis condemnatione, qui nihil tamen facit nisi parte petente. Quidam tamen dicunt, posse dominum rem propria auctoritate accipere: non perdit autem qui moram purgat soluendo statim, nec qui legitimè impeditus non soluit: cùm verò rem perdit, perdit etiam melioramenta quæ fecit.

2. Qui vendit emphyteusim, debet dare laudemium domino, id est, tricesimam partem pretij: secus est si donet. Quòd si rem dimittit sine voluntate domini, non liberatur à pensionis solutione.

3. Cùm

3. Cùm res perit, non ſoluitur penſio.

4. Emphyteuſis Eccleſiæ non præſumitur data niſi in tertiam generationem: nec tranſit niſi in filios veros, quale nō eſt Monaſterium; nec in illegitimos. Alię autem emphyteuſes, datæ pro filijs, tranſeunt etiam in naturales.

5. Renuntians hæreditatem, non cenſetur renuntiare emphyteuſim.

EMPTIO, vide *Contractus, Debitum, Venditio.*

1. LIcitè emis rem communi pretio, etiamſi ſcias latere in ea aliquid valdè pretioſũ: vt in faſce herbarum, aut agro, aut domo.

2. Si quid minoris iuſto pretio emptum eſt, ſolum reſtituendum quod defuit iuſto pretio, non autem res ipſa, vel eius fructus.

3. Qui rem vendit ſciens & volens pretio viliſſimo, donare præſumitur, quod deeſt iuſto pretio.

4. Quę communiter niſi anticipata ſolutione vendi non poſſunt, aut non ſolent, licitè vilius emuntur, quàm valeant cùm dantur: illud enim quod pro talibus dari ſolet, iuſtũ pretium reputatur. *Lopez ca.* 214. *& dicit ſic docuiſſe Vict. Couar. l.* 2. *Variarum, c.* 3. *n.* 6. *videtur Soti, l.* 6. *q.* 4. *a* 1. *Roſel. Vſura.* §. 13. *Modò, ait, potius velit venditor vendere iuſto pretio numerata, quàm cũ lucro credita.* Licitè etiam vilius emit, qui emit in gratiam venditoris, aut merces expoſitas

àco-

à coacto aliqua necessitate.

5. Caram venditionem tibi factam potes ante solutionem in alium transferre, volentem illud damnum pati.

6. Prohibetur Iure tutor emere rem pupilli.

7. Non solet emi Christianus bello captus, sed redimi.

8. Qui ab Ecclesia, aut minore emit sine solẽnitate Iuris, sed pretio iusto, licitè possidet.

9. Res duobus vendita, est secundi, si ei traditur, nisi prior emptor esset Ecclesia, vel ciuitas: tenetur tamen venditor priori emptori de interesse.

10. Non licet emere quod probabiliter putas esse alienum. Quod si postea vendis, teneris rei domino pretium dare.

11. Quod si bona fide alienum & emisti, & vendidisti, non teneris ei, aut emptori, nisi in quantum factus es locupletior. *Rosel. Restit.7.* §.18 *Nau.c.17.n.8* Quidam tamen dicunt, emptorem debere seruari indemnem: alij, æquum esse vt tu & emptor singuli domino dimidium pretij soluatis.

12. Non tollit autem dubium superueniens antecedentem bonam in emendo fidem. *Colligitur ex Mol 1.2.to.1. disp.63.Rosel. Præsciptio.* §. 12.*Sal.2.2.q.5.a 7.*

13. Emens à fure, potest ei rem, ne pretium amittat, restituere. *Pet.Nau.l 3 n.185. Solon. sup. q.62.a.6.Lopez c.95 Na.c.17.n.8* 9 29. & .48. etsi id

si id quidam negant. Quòd si emit vt restitueret Domino, tenetur is ei pretium, quo emit, restituere.

14. Licitum est pactum in emptione, vt in retrouenditione plus detur pretij, si res plus valeat; itemque vt non redimatur ante aut post certum tempus: quòd autem possit redimi vtrocunque volente, etsi quidam affirmant, ego tale pactum non ausim approbare.

15. Emptum ex Ecclesiæ pecunia ab administrante, Ecclesiæ acquiritur.

16. Cùm dubium est quantum valiturum est tempore traditionis, quod emitur anticipata solutione, potest dari pretium medium inter duo extrema dubia. *Colligitur ex Couar. l. 2. Variar. c. 3. n. 6.*

EPISCOPVS, vide *Absolutio*, *Beneficium*, *Confessor*, *Consuetudo*, *Dispensatio*, *Electio*, *Exemptus*, *Ius patronatus*, *Matrimonium*, *Princeps*, *Religio*, *Residentia*, *Verbera*, *Votum*.

1. EPiscopatum accipere potest quis à Papa cogi. *Vide Tho. 4. d. 19.*

2. Qui ante Episcopatum fecit votum Religionis, teneri prius ingredi, indicatur, c. 10. *de Voto.* Quidam tamen dicunt, casum illius cap. fuisse particularem, nec cæteros obligari: quod mihi probatur.

3. Episcopatus appeti potest, ob Ecclesiæ necessitatem & vtilitatem.

4. Epi-

4. Episcopatum tenetur deponere, qui non est ad eum idoneus.

5. Respõdet Episcopus, cùm creatur, se scire vtrumque Testamentum, scilicet quantum est opus ad suum officium: & cùm fidem suam Deo in ordinatione obstringit, velut votum quoddam facit; & quidem si non curet Canones seruari, videtur esse periurus.

6. Ad Episcopatum requiruntur anni triginta completi. *Ca. Cùm in cunctis, de elect.*

7. Oportet Episcopum esse Doctorem, id est, populum suum docere. Quòd si non prædicet ipse, dabit suis sumptibus populo prædicatorem. Quod si in Quadragesima dubium sit ad quem pertineant sumptus Prædicatoris Cathedralis, ad Episcopum pertinebunt. *Ex Congr. Concilij.*

8. Episcopus solùm vsque ad possessionem Episcopatus potest reliqua beneficia tenere; vacant enim per eius confirmationem: si tamen pauper est, possunt ei ad sustentationem relinqui.

9. Nomine dignitatis in pœnalibus non comprehenditur regulariter Episcopatus.

10. Episcopatus non incurrit suspensionem Iuris, nec interdictum generale, nisi de eo fiat expressa mentio: secus est in Excommunicatione. Nec proceditur contra eum etiam in hæresi, quo ad condemnationem, nisi de Papę mandato.

11. Episcopus factus ex Monacho seu Religioso, solùm tenetur ad tria vota, & habitum, non autem ad Religionis statuta: mutat autem obedientiam à Prælato in Papam, & de fructib. potest vt velit, modò honestè, disponere, & sibi relictam hæreditatem administrare: sed eam, nisi sit ex patrimonio, in morte relinquat suæ Ecclesiæ. Quod si relinquat Episcopatum, non tenetur redire ad Religionem.

12. Cùm ob senectutem, vel ægritudinem Coadiutorem sibi assumit, debet de consensu maioris partis Capituli id facere.

13. Episcopus grauiter peccat, si infamiam iniustam non studeat à se repellere, nisi velit Episcopatum deponere.

14. Episcopus si per alium visitat, debet ei prouidere de omnibus, excepto victu. Quòd si ipse per se visitet, habebit à populo solùm victum diei, quo visitat. At si per Diœcesim discurrit solùm propter Chrisma, faciet id suis expensis. *Ex Congreg. Conc.*

15. Potest Episcopus duas Ecclesias vnire, & vnam in duas diuidere, & vnam alteri subijcere, de consensu tamen habentium in eis aliquod ius; & commutare Ecclesias, earumque possessiones, & ius vnius Ecclesię alteri ex causa dare. Potest & vnire vnum beneficium alteri, non requisito consensu beneficiati; modò is fructibus non priuetur, dum viuit, & adsit patroni consensus.

16. Po-

16. Poteſt celebrare & celebrari facere vbique tempore interdicti, cui ipſe cauſam non dedit: quo priuilegio etiam gaudent multi Religioſi. *Vide de Priuileg. ca. 30.*

17. Et inſtituere & regere miniſtros Eccleſiæ & Oratorij ſua auctoritate, aut alioqui Epiſcopali conſtructorum, & dotatorum, etiamſi id fundator prohibuiſſet.

18. Et diſpenſare, ſecundùm quoſdam, ad plura beneficia Simplicia; nec enim id prohibet Conc. Trid. *Vide* BENEFICIVM.

19. Et præcipere Clerico, vt Romam eat pro cauſa Eccleſiæ; & Parocho, ne ſine ſua licentia abſit vltra duos dies.

20. Et procedere contra quemcunque ob peccatum mortale, niſi eſſet Iure permiſſum, vt meretricium; ſubduntur enim ei etiam laici quantum ad ſpiritualia: poteſtque eos cohibere à peccatis per pœnam pecuniarum, vel exilij, &c.

21. Et in neceſſitate exigere à Clero moderatum ſubſidiũ. *Vide gl. Clem. de exceßibus Præl. & de cenſibus ca. 6.*

22. Et dare dimiſſorias ad Ordines, etiamſi ſit ſolùm Epiſcopus Originis, vel beneficij. *Vide l. 6 de tem. Ord. c. 3.*

23. Et imponere beneficio quod conferat penſionem, ad alendum Clericum pauperem.

24. Et dicere vbiq; Miſſam in ſua Diœceſi,

cum altari portatili, (& extra cum licentia Episcopi loci, vbi receptum est Conc. Trid.) idque alijs etiam, vt possint, concedere ex causa.

25. Et commissa sibi à Papa etiam per verba, Oneramus conscientiam tuam, alijs committere.

26. Et iudicare in causa Ecclesiæ suæ.

27. Et absoluere ab Excommunicatione reseruata, etiamsi sit casus Cœnæ publicus, impeditum ne possit ire ad eum, ad quem pertinebat Absolutio.

28. Et dispensare in omni inhabilitate ad beneficia, si Papa id sibi non reseruet specialiter.

29. Et absoluere exemptos, & cum eis dispensare, si illorum Prçlatus ipsos ei subijcit.

30. Et cogere sub pœna Excommunicationis exhiberi sibi testamenta defunctorum, eaque exequenda curare.

31. Et eligere sibi Confessorem, etiamsi renuntiasset Episcopatui: sed tunc debet eligere approbatum à suo Episcopo.

32. Et testari de acquisitis propria industria, & de donatis sibi, & de patrimonio.

33. Et dare Confessorem extraordinarium Monialibus, etiam sibi nõ subiectis, ex alia Religione, vel secularem. Quòd si Monialis non potest induci vt suis Regularibus confiteatur, poterit ei dare quem ipse velit Confessorem ordinarium. *Ex Congregatione Concilij.*

34. Et

34 Et absoluere ab omni casu occulto etiam Papæ reseruato, & dispensare in omnibus irregularitatibus & suspensionibus, ex occulto delicto prouenientibus, excepto homicidio voluntario, & ijs quę deducta sunt ad Forum contentiosum. *Ex Conc. Trid. sess. 24. ca 6 de refor.* Quomodo verò intelligatur voluntarium, vide HOMICIDIVM. Quod si reus in Foro exteriori causam per falsos testes vicit, poterit dispensare, vt quidam probabiliter aiunt; cessat enim ratio prohibitionis. *Vival tract. de Excom. n. 42.* potest etiam in mutilatione dispensare.

35. Occultum intellige, quod non est notorium, etiamsi possit probari per multos testes: sufficit enim non esse diuulgatum: oportet verò non solùm factum esse publicum, sed publicè sciri esse illud delictum: imò si multi delictum esse sciant, & fieri videant, sed nesciunt incurri talem censuram, poterit in ea dispensare: itaque cùm dubitatur an quis censuram incurrerit, poterit in ea dispensare, quia deest notorium.

36. Potest verò prædicta cum subditis, adeóque cum ijs, qui per maiorem anni partem habitantes in Diœcesi, contraxisse videntur domicilium, aut cœperunt habitare animo perpetuò manendi: sed de hoc vide DOMICILIVM.

37. Potest etiam ab hæresi absoluere per aliū ad id delegatum; habet enim ad id per Conc. Trid. potestatem ordinariam, quæ potest com-

mitti. *Cordub. Summ. casuum, q 8* nec ea potestas tollitur Episcopis per Bullam Cœnæ. *Bannes 2. 2 q. 9 a. 4. Vual. de absol. ab Excomm n. 13.*

38. Potest concedere non Episcopo, quę sunt iurisdictionis, non autem quæ Ordinis, vt ordinare, consecrare. *Panor c. Accedentibus, de Excess. Prælat Angelus Episcopus n. 4.*

39. Potest esse Legatus Principis pro causa honesta.

40. Episcopus non potest Religionem ingredi sine Papæ licentia. *Innoc. 3. c. Nisi cùm pridem, extra de renunciantibus. Greg. à Val. to. 3. disp. 10. q 3 p. 5.*

41. Nec dare licentiam Clerico non residēdi sine causa legitima.

42. Nec prohibere quin matrimonia domi fiant.

43. Nec gregem deserere sua præsentia indigentem: potest tamen ex causa necessaria abesse, cùm per sufficientem interim prouidet. *Conc Trid Sess. 23 de residentia, ca. 1. Tol. l. 5. c. 4. Greg à Val. to 3. disp 10 q. 3 p. 5.*

44. Nec abesse sine causa iusta à diuinis in Ecclesia Officijs diebus festis, saltem Dominicis omnibus.

45. Nec prohibere quin prædicetur in Parochia, dum prædicatur in Cathedrali. *Ex Cong. Conc.* non obstante Clem.

EVCHA-

EVCHARISTIA.

1. QVi in Paſcha communicauit, ſi in articulo mortis nō communicet ex neglige̅gentia quadam, ſine contemptu, non peccat mortaliter. *Palud. 4. d. 9. q. 1. n. 16. Syl. Euchar. 3. in princ. Armil. Communio. n. 4.*

2. Debere etiam morte puniendis dari Cōmunionem, affirmant quidam. *Syl. Euchar. 3. q. 5. Tol. l. 2. c. 28. ex 14. q. 2. c. fin.* (alij poſſe ex cauſa negari, & excuſari in hoc Iudices conſuetudine:) quòd ſi detur, poſſe vnam horam ante mortem dari, & non ieiunis, etiamſi iam comediſſent, eſt enim viaticum.

3. Non eſt in vſu vt amentibus, etiam in mortis periculo, detur, ob irreuerentiæ periculum. *Hal. 4. p. q. 46. m. 4. Gab. d. 9. q. 2. dub. 4.*

4. In articulo mortis, abſente Presbytero poteſt Communionē dare Diaconus, non autem laicus, etſi id etiam quidam concedunt, *Suarez. tom. 3 diſp. 69. ſect. 2 & 3. in fine.* Quòd autē extra eam neceſſitatem poſſit etiam committēte Presbytero, etſi quidam putant, ego non puto. In ea verò poſſe etiam prohibente Presbytero, & nolente, probabile eſt ex Papæ ratihabitione, vt poteſt Religioſus alioqui iure prohibitus, etiam tunc dare Baptiſmum, & Communionem, & extremam Vnctionem. *Suarez loco citato.*

5. Qui ſemel ſumpto viatico, optat ſæpius

in ea ægritudine communicare, posse id etiam non ieiunum, vt quia non potest nisi sumpta medicina communicare, affirmant viri docti: quod non audeo improbare. *Armil Communio, §.18. Tab. ib §.48 Suarez disp. 96. sect. 5.*

6. Eucharistia non est deferenda ad ægrotũ, qui eam non potest sumere. *Ex Cong. Conc.*

7. Qui in Pascha transgressus præceptum non communicauit, non peccat iterum mortaliter, si postea non communicet, etsi quidam contrarium affirment. Semel enim tantùm id præceptum obligat, scilicet in Pascha, vt & præceptum de Confessione semel solùm quolibet anno. *Ant. 2. p. to. 9. ca. 9. § 3 Syl. Euchar. 3. q. 15. Tab. Communio, q. 7. Soto. 4. d. 18. q. 1. a. 4. Vict. in Sum n. 137.*

8. Qui per octo dies ante vel post Pascha communicat, præcepto satisfacit; & qui longè post, ex consilio Confessoris. *Ex decreto Eugenij IV. apud Nau. c. 21. n. 45.*

9. Debent laici, qui Regularibus seruiunt, in propria Parochia communicare in Pascha. *Ex Cong. Con.*

10. Mendicantes, & qui eorum priuilegijs gaudent, possunt quibusuis dare Communionem, vno Resurrectionis die excepto: possunt & illo cum licentia Parochi, aut si communicaturus alio die satisfaciat Parochiæ. *Suarez. to. 3. disp 72. sect. 2 dub. 2* quamquam Nauar. *ca. 21. n 36.* & alij quidam non improbabaliter sentiunt

illo

illo die non posse sine licentia, alio verò posse, etiamsi communicaturus velit Ecclesiæ præcepto satisfacre.

11. Satisfacit Sacerdos in Pascha celebrans quouis loco.

12. Excusantur pueri etiam post annum duodecimum præcepto prohibentium communicare parentum: parentes verò excusantur recepta consuetudine.

13. Qui in Pascha habet casus reseruatos, absoluatur à cæteris, si non est impeditus Excommunicatione aliqua reseruata, & communicet; absoluendus postea à reseruatis, cùm ei fuerit opportunum. Quod si caret Confessore, & sequeretur scandalum, si tunc aut alio tempore non communicaret, aut celebraret, potest cum sola contritione, & proposito, quàm primùm possit, confitendi, communicare, etiamsi sit excommunicatus, & celebrare.

14. Non licet vnquam accipere Communionem, nisi à proprio Sacerdote, nisi cùm creditur ei placere. *Suarez in.3.p.to.3.disp.70.sect.2.* Videtur autem sufficere in Ecclesijs Religiosorum, qui ex priuilegio possunt omnes communicare, vt Superior, vel Sacrista, det ad id licentiam Sacerdoti seculari.

15. Potest Sacerdos communicaturo dare partem suæ Hostiæ, si alia non est.

16. Parochus in Pascha, & mortis articulo,

non potest negare Communionem subdito petenti, etiamsi ex Confessione sciat illum esse in peccato. *Palud. 4. d. 9 q. 2. conc. 3 Gab. ib. a. 3. du. 1.* nec alius Sacerdos paratus ministrare, potest negare publicę petenti. *c. Si tantum. & c. Placuit, 6. q. 2.* secus est occultè. *Ang. Euchar. 3 §. 20. Tab. Communio. § 52. Hal. 4. p. q. 49. m. 1.* aut si à Parocho non ministrante alijs petatur extra supradictos casus.

17. Publicum pecatorem oportet, priusquam communicet, tollere scandalum per aliquam satisfactionem. Potest quidem de eius licentia Confessor dicere esse emendatum: potest & emendato clam communionem dare; cessat enim scandalum.

18. Iniustè excommunicato potest dari Cõmunio, si absit scandalum.

19. Potest communicari quauis diei hora, & quouis die, etiam in Parasceue. *Vide Rat. diu. Off. l. 6. c. 75 Almar. l. Off. c. 12. Io. n. Belet. ca. 99. Ordin. Rom. li. Sacr. 5. Greg. 2. tom. Liturgiæ.*

20. Posse statim comedi post Communionem, quidam dicunt: mihi non probatur; sed nec reprehenderim facientes.

21. Communicare post copulam coniugalem licere quidam dicunt: certè licet ei, qui solùm reddidit: at qui petijt, non peccat quidem mortaliter communicando. *Hal. 4. p. q. 47. m. 2. Ma. 4. d. 9. D. Th. 3. p. q. 80. a. 7. ad. 2.* imò nec qui post pollutionem voluntariam, quã confessus est.

est. Ego tamen differendam Communionē cēserem, ob reuerentiam. *D. Tho. loco cit. in corp.*

22. Accedere ad Communionem cū affectu alicuius peccati venialis, non videtur esse nouum peccatum, nec impedire Sacramenti effectum, etsi quidam aliter sentiant.

23. Qui se putat bona fide dispositum, nec sibi conscius est alicuius peccati mortalis, fit de attrito contritus virtute Sacramenti. Non dicitur autem cum conscientia peccati accedere, qui dubitat quidem, sed non putat.

24. Accedens ad Communionē, si recordetur alicuius peccati mortalis, & non potest sine nota discedere, communicet, postea quamprimum confessurus.

25. Communicantem in peccato mortali, satisfacere præcepto Ecclesiæ quidam negant, alij probabilius concedunt. *Soto l. 2. de iust. q. 3. a. 10. Cord. Sum. Hisp. q. 15. Couar. c. Alma mater, 1. p. § 5.*

26. Potest laicus in necessitate Sacramentum tangere, vt si in terram cadat.

27. Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aquæ dum os abluitur, non impedit Communionem. *Palud. 4. q. 2. d. 8. Dur. q. 4. D. Th. 3. p. q. 80. a. 8. ad 3.*

28. Non impedit Communionem nō dormisse nocte, aut cibum non digessisse. *Suarez to. 3. disp. 66. sect. 4.*

29. Potest, qui communicauit, si est ieiu-

nus, iterum communicare, ne hostia perdatur, aut corrumpatur.

30. Sacramentum corruptum comburendũ, & cineres iuxta altare sepeliendi. *Ex. Pœnit. Rom. tit. 5. cap. 9.* Quòd si erat Sanguis, expedit prius in stupa siccari.

31. Non est necesse pyxidem, vbi reponitur Sacramentum, esse consecratam; nec Sacerdotem, cùm communicat extra Sacrum, habere stolam.

32. Potest Presbyter & Diaconus in necessitate seipsum communicare: posse & laicum itidem, quidam putant, *Suarez. disp. 69. sect. 3. in fine*, alij negant.

33. Si quid Sacramenti cadat in linteum, sufficit illud lauari: quòd si non reperitur quod cecidit fortè in tapetum, non prohibetur id seruire, vt antea, profano vsui; vt nec bibi vinum dolij, in quòd fortè ceciderunt aliquæ sanguinis consecrati guttulæ.

34. Vt ante Sacramentum in Ecclesia semper sit lumen, etsi nullum est Iuris præceptum, est tamen consuetudo vniuersalis, quæ vim habet præcepti.

35. Non potest quidem Eucharistia asseruari in choro Monialium; sed potest ex causa, vt in Festo aliquo, ex licentia Prælati, illic exponi apertè, ad deuotionem illarum.

EX-

EXAMEN.

1. EXaminari non oportet eum, quem certũ est esse sufficientẽ, *Vide glo. d. 74. de Petro.*

EXCOMMVNICATIO, vide *Clericus, Furtum, Interdictum, Missa, Sacramentum.*

1. EXcommunicatio est nulla, si sit lata à denuntiato, excommunicato, suspensoúe à iurisdictione, aut interdicto, aut post legitimã appellationem, (potest verò appellari etiã post Excommunicationem conditionalem ante impletam conditionem, quia ante eam non ligat) aut cum errore intolerabili.

2. Qui post Excommunicationem appellat, non potest denuntiari, antequam audiatur appellatio.

3. Declaratio, quòd quis inciderit in Excommunicationem, suspenditur per appellationem: & si fiat sine partis citatione, & cõparentis auditione, est nulla.

4. Excommunicatio sine iusta causa, non est valida in Foro interiori: itaque potest talis celebrare, vbi non est scandalum. *Caiet. 2. 2. q. 70. a. 4. Ma. 4. d. 18. q. 2. Gab. ib. P. à Soto. de Excommunicatione, sect. 2.*

5. Excommunicatio ab homine non ligat eos, qui post eius finitam iurisdictionem contrafaciunt.

6. Excommunicatione non ligatur, quem excommuuicans aut petens Excommunicatio-

nem, non intendit ligari: non intendit autem, quem si cogitaret, exciperet, vt vxorem, filiū, aut fratrem; nec quem causa iusta excusat; nec qui inculpabiliter ignorat Ius, aut factum, scilicet latam esse Excommunicationem, aut se fecisse id pro quo lata est. *Soto 4. d. 22. q. 1. a. 2. Syl. Ignorantia, §. 16. Nau. c. 27. n. 254.* nec cui à parte datur dilatio, priusquam incidat: nec verò postea incidet, nisi data esset de consensu Iudicis. *Ang. Excom. 1. §. 20. Syl. ib. Nau. c. 27. n. 15.*

7. Excommunicatio non dato spatio se tuendi contra præceptum, est nulla.

8. Nemo debet excommunicari, nisi ob cōtumaciam, quæ sit peccatum mortale. Nec vlla Excommunicatio incurritur sine peccato mortali, seu mortali inobedientia contra Ecclesiā. *Ex c. Nemo Episcoporum & c. Nullus Sacerdotum, 11. q. 3. c. Sacro, de sentētia Exco. c. Rom. eod. to. in 6.*

9. Excommunicatio sine monitione, ferè semper est inualida: sufficit verò in Excommunicatione generali, generalis etiam monitio: & quidem ipsum præceptum generale promulgatum monitio est, & quæuis prohibitio peccati futuri.

10. Excommunicatio lata à delegato, qui copiam suæ commissionis parti petenti noluit dare, est nulla, *secundū Innoc. & Pan. & Felin.*

11. Non potest quis se excommunicare, nisi denuntiando Superioris Excommunicationem.

12. Episcopus non potest Excommunicare existentem extra Diœcesim, aut in loco exempto, aut non subiectum sibi tempore promulgationis edicti, seu Excommunicationis ab homine (secus est enim de statuto aut lege, quæ potest etiam posteà subditum, aut in territorio agentem, ligare.) Quidam tamen dicunt, non posse quidem pro peccato extra commisso excommunicare, sed pro commisso in Diœcesis loco non exempto posse excommunicare etiam absentem: item si absens non vult restituere aut residere. Quę ego Iurisperitis discutienda relinquo: interim existimo, qui nō est subditus dum peccat, non posse pro eo ab Episcopo excommunicari, nisi fortè per statutum, vt si externus in eius territorio peccet: de quo vide *Glo. ca. 21. de sent. Excom.*

13. Excommunicare subditum suum potest Præpositus Ecclesiæ Collegiatæ, etiam Regularis, vt Prior, Guardianus, eorumque Vicarij ex ipsorum commissione, & Capitulum Sede vacante. Quidam tamen negant posse Priorem vel Abbatem.

14. Non potest excommunicari Collegiū, aut Communitas, nisi sciantur omnes deliquisse, aut dicatur sic: Omnes & singuli Collegij, qui tale quid fecerint, sint excommunicati. *Ex c. Romana, §. in Vniversit. de sententia Excomm. in. 6.*

15. Reges à solo Papa excommunicantur, & censuris ligantur.

16. Excommunicationes vulgò ignotæ, adeoque vsu non receptæ, non ligant.

16. Excommunicatus occultus potest ad vitandum scandalum, vel grauem iacturam, Missam audire, & celebrare; nec fiet irregularis.

18. Quidam putant, nullum præceptum sub pœna Excommunicationis obligare in re difficillima; haberi enim id, in Iure pro impossibili: nec si in re leuissima adijciat pœnam Excommunicationis.

19. Excommunicatio lata in facientes, non comprehendit mandantes, aut aliter adiuuantes, nec solùm facere incipiẽtes: nec lata in mãdantes, aut consulentes, comprehendit eos, sine quorum mandato aut consilio, res perinde facta fuisset: nec lata in contradicentes, eos qui iustè contradicunt. Nec, cùm principaliter excommunicatur faciens, & secundario consulens aut iubens, comprehenduntur hi, si res nõ fiat.

20. In dubio an consulens principaliter excommunicetur, interpretandum quòd secundariò, seu accessoriè tantùm.

21. Consulens dicitur, qui rogat, aut monet, aut ostendit esse vtile.

22. Cùm in Excommunicatione dicitur vt intra tot dies aliquid fiat, numerandi sunt à die scientiæ de Excommunicationis edicto. Quòd si præcipitur aliquid reuelari, qui solùm post terminum illum rem sciuit, non ligatur, si non reuelet.

23. Ex-

23. Excommunicationes Conciliorum Prouincialium, etiamsi à Gratiano citentur, non ligare nisi in suis Prouincijs, quidam dicunt: quod ego non ausim dicere de ijs, quæ vbique videntur receptæ.

24. Excommunicatus est ipso facto, quicunque, etiam ipse excommunicator, consulẽdo, fauendo, aut iuuando communicat cum aliquo in crimine, ob quod ille est excommunicatus, *cap. Nuper, c. Si concubina, de sententia Excommunicationis*, sciens illum esse particulariter denuntiatum: excusat autem ignorantia, etiã crassa, modò non sit affectata: item si consiliũ nihil mali adiecit; aut si iuuit quidem, sed non directè: estque reseruata hæc Excommunicatio, eidem, cui prior.

25. Cùm dicitur, Sit excommunicatus, aut, Excommunico, aut, Sub pœna latæ sententiæ, significatur ipso facto, si res prohibita fiat. Secus est si dicatur, Sub Excommunicationis, vel Anathematis pœna, vel interminatione. *Vide glo. c. Relatum, de iure patr. & ca. Dolentes, de celeb. Miss. & de Simonia, ca. 33. & de sagitta, c. 1. & de eo qui furtiuè, ca. 1.*

26. Aliquando, Anathema sit, ponitur pro, Excommunicetur. *Vide d. 23. Si quis.*

27. Excommunicatus est suspensus ab officio & beneficio. *Anto. 3. p. t. 24. q. 76. Syl. Excomm. 3. in 10. effect. Ang. Excom. vlt. §. 1. Nau. ca. 27. nu. 21.* nec potest esse Procurator, sed potest

institui futurus post Absolutionem; nec accusare, iudicare, aut testificari, nisi in causa hæresis: si tamen in iudicio accusat, aut testificetur, non peccat mortaliter: potest tamen institui hæres, eiusque testamentum & contractus tenent, reddendaque debita; & potest agere in iudicio pro vtilitate Ecclesiæ.

28. Non valet beneficij collatio facta excõmunicato, nec electio, aut præsentatio. *Panor. c. Pastoralis. §. verùm, n. 15. de appellationibus, & alij omnes, ex c. Postulatis, de Clerico excom. ministrante, & c. Constitutus, de appellationibus.* Quòd si est collatũ nescienti Excommunicationem, potest retinere post Absolutionem, dispensante eo, ad quem collatio pertinebat: potest & acceptare beneficium sibi ante Excommunicationem collatum, & post Absolutionem possidere. *Couar. c. Alma mater, 1. p. §. 7. num. 4. Nau. c. Si quãdo, de rescript. Concl. 13.*

29. Excommunicatus non potest eligere: valet tamen præsentatio facta à laico excommunicato.

30. Gesta per excommunicatum, vel suspensum, dum publicè in officio toleratur, valida sunt, etiamsi sciatur esse excommunicatus: toleratus autem dicitur, cum errore populi habetur pro legitimo.

31 Licentia data à Pastore etiam denuntiato excommunicato, de ijs quæ aliâs poterat, valet; vt quòd subditus ab alio ordinetur, aut

confirmetur, aut possit prædicare, vel audire Confessiones, vel assistere loco ipsius matrimonio, &c. Quòd si non est denuntiatus, non peccat mortaliter exercendo actus iurisdictionis, qui non sunt Officia diuina.

32. Communicans illicitè cum excommunicato, etiam à se, incurrit Excommunicationem minorem, nisi sit Papa. *c. Excommunicamus, & c. Sicut à simili 11. q. 3. & c. Nuper, de sententia Excommunicationis*. incurrit verò etiam cum mortuo communicando, vt lauando, aut comitando, &c.

33. Excommunicatio autem minor impedit ne quis possit suscipere Sacramenta, (sed potest conferre, & vti iurisdictione) nec eligi. *Ex c. Si celebret, de Clerico excommmunicato, & c. Duobus, de sententia Excommunicationis*. electionem verò talis ad beneficium quidam irritam aiunt, *Ang. Excomm. 1. §. 1. Syl. Excomm. 4. §. 3. Tab. Excomm. 8. §. 1. Vi-ual. tract. de Excomm. num. 48.* alij irritandam: *Ant. 3. p. t. 25. c. 2. §. 1. Soto 4. d. 22. q. 2. a. 3. Richar. ib. a. 7. q. 4. ex cit. cap. Si celebret.* certè, si se ignorabat excommunicatum, non videtur inualida.

34. Excommunicati vitandi solummodò si sint denũtiati nominatim, aut si notorij Clerici percussores, sic vt nulla possint tergiuersatione celari, aut Iuris remedio excusari, *Ca. Excommunicatio minor, & Absolutio, c. pen. Tab.*

Inter-

Interdict.3.num.19 Vict. de Excommunicatione, dub.4. & 10. Ant Soto, Ledes. & alij, & non credantur esse absoluti, aut dubitetur an sint denuntiati. Quòd si alibi est quis denuntiatus, & hîc nescitur, non est hîc publicè vitandus. *Syl. Excommunicatio 5. §. 26. Couarr. Palud. & alij.*

35. Ab excommunicato, quem non teneris vitare, potes accipere Sacramenta, si est Pastor tuus, aut paratus ministrare. *c. Absolutio, cap.3. Medina de Confess. q.22. Adrian.4. de Confess. q.5. Soto 4. d 22 q 1 a 4.* in articulo autem mortis potes etiam à denuntiato.

36. Excommunicatum non denuntiatum potes sepelire in sacro, & pro eo Missam offerre. *Nauar.c.27.n.36.*

37. Non impedit Excommunicatio dispensationem factam ex Papæ commissione.

38. Prohibita cum excommunicato contenta hoc versu: Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

39. Os, id est, sermo, literæ, nuntij, munera. Missa tamen ab eo munera, possunt mitti pauperibus. Potes & salutantē resalutare, & scribēti rescribere; est enim id debitum ei quoddam soluere. *Henriquez, l. 13, cap. 7. §. 3. citans alios.*

40. Orare, id est, participare in diuinis. Potest tamē in Ecclesiæ Officijs permitti, si à paucis scitur, ne prodatur, alioqui pellendus ex Ecclesia.

clesia: & si non possit pelli, omittenda Officia, etiam Missa, si nondum cœptus Canon; tūc enim pergendum, & post Communionem finienda Missa in Sacristia: nisi esset ingressus ad orandum seorsim; tunc enim non cum eo communicatur, vt nec communicatur cum eo, qui aliud quàm ipse Sacrum audit; aut si idem, sed non intētione cum illo communicandi. Quòd si excommunicatus Officium recitet cum laico, non videtur graue peccatum: nec peccatur, si quis cum eo oret priuata oratione: prohibetur enim communicatio in oratione, quæ fit Ecclesiæ nomine: itaque potest pro ipso orari in Missæ Memento, scilicet priuata oratione.

41. Vale, id est, salutare, scilicet verbo, vel scripto: nam assurgere, vel caput aperire, nō videtur prohibitum. *Ang. Excomm.* 8 §. 4. *Anto. Soto, &c.*

42. Communio, scilicet habitatione, aut cōuersatione. Potest tamen quis in eodem cum illo loco esse, modò non conuersetur. *Syl. Excommunicat.* 5. *q.* 4. *Ang. cit.*

43. Mensa, scilicet communis, itemq; lectus. Qui tamen simul ederet aut dormiret sine intentione communicandi, nō peccaret. *Videtur Petri à Soto, t de Excommunicatione, lect* 3.

44. Excusant communicantem, etiam in diuinis, cōtenta hoc versu: Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

45. Vtile, scilicet participanti, vel animæ excom-

communicati: itaq; potes salutare, si id tibi vtile, & agere cum illo quod illius animæ prosit, vt ad Concionem ducere. Excusat & in diuinis communicantem timor damni grandis, & in alijs communis societas.

46. Lex, scilicet matrimonij: itaque excusatur coniux.

47. Humilis, scilicet subiectio, vt filiorum, vel seruorum, vel famulorum; denique subditorum, vt Prælato Religiosorum, & Episcopo Clericorum.

48. Debent & patres excommunicatis filijs prouidere, & seruis domini.

49. Res ignorata, scilicet nescire esse denuntiatum.

50. Necesse, scilicet alterutri.

51. Communicare cum excommunicato, ferè est veniale, nisi in diuinis communicetur illicitè.

ABSOLVTIO AB EXCOMMVNICATIONE, vide *Absolutio.*

1. QVi habet facultatem absoluendi in Foro interiori, potest absoluere etiam extra Confessionem: ideoque etiam dicendum de dispensatione.

2. Absolutio ab Excommunicatione cum conditione, verbi gratia, si satisfecerit, valebit cùm satisfecerit.

3. Cùm datur facultas absoluendi satisfacta par-

ćta parte, sufficit si faciat absoluēdus quod potest: itaque potest absolui data cautione saltem iuratoria, si aliud non potest: imò in Foro interiori sufficit propositum satisfaciendi cùm poterit.

4. Valida est absolutio data contra formam statuti, aut Canonis, verbi gratia, siue iuramento aut satisfactione requisitis, etiamsi in constitutione dicatur quòd sine forma nullatenus absoluatur; prohibet enim solùm, sed factum non irritat.

5. In absolutione ab Excommunicatione sufficiunt quæuis verba cum intentione, nec requiritur expressio causæ Excōmunicationis.

6. Absolutus in mortis articulo cum obligatione se præsentandi, cùm poterit, ei, ad quē pertinebat Absolutio, non tenetur ad id si absens paret: ad parendum enim solùm, & non vt absoluatur, iubetur præsentari. Ita Nauar. cuius mihi opinio perplacet: quin etiam post Concil. Trid. nullam video obligationem se præsentandi, cùm absolutè dicat, in eo articulo posse quemuis Sacerdotem absoluere ab omni censura, nec addat aliquid de illa obligatione.

7. Potest absolui quis non solùm sine dolore, sed etiam inuitus, & ab vna Excommunicatione, relicta alia. Si autem pluribus sit ligatus ob idem factum, non sufficit ab vna absolui. *Vide de sententia Excommun. ca. 27.*

8. Qui

8. Qui iustè impeditus non potest Papam adire, aut eum, cuius erat absoluere, non tenetur mittere, aut ad eum scribere, sed potest ab Episcopo, aut Superiore suo, habente Episcopalem iurisdictionem, absolui, vel ab alio de eius commissione: sed si cessante impedimento non adeat, reincidet; quod commune est omni absoluto ab eo, qui aliâs non poterat, aut cum onere se præsentandi Superiori (qui tamen, priusquam reincidat, concordat cum aduersario, in cuius fauorem erat Excommunicatio, non tenetur præsentare:) potest verò tunc adire etiam per alium, vel per scripturā. Quòd si nec Episcopum poterit adire, absoluet Parochus; eoque deficiente, quiuis approbatus Confessor. Ita viri doctissimi, quibus assentior.

9. Absolutus simpliciter, sed præstita cautione de satisfaciendo, si non satisfaciat; non reincidit.

10. Absolutio data post appellationem aduersarij, ne absoluatur, valet.

11. Absolutus cum reincidentia, si in termino certo non soluat, si in illo non potest soluere, non reincidit.

12. Excommunicatus donec satisfecerit, indiget, vbi satisfecerit, Absolutione.

13. Absolutio, aut reuocatio Excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, per vim aut metum extorta non valet. *Ca. 1. de ijs quæ vi, l. 6.*

14. Ab-

14. Absolutio ex causa falsa valet, *Nau.c 27 n.* 38. etsi id quidam negant.

1.. Ab Excommunicatione non reseruata, siue sit Iuris, siue generalis ab homine, quod æquipollet statuto, potest quiuis Confessor absoluere, etiamsi illa per Papam esset confirmata: at à sententia particulari hominis confirmata per Papam ex certa scientia, cũ causæ cognitione, nec qui eam tulit, potest absoluere. Quòd si Papa iussit excommunicare, cõmittens causæ cognitionem, (quod semper intelligitur si Papa causam prius non cognouit) poterit absoluere qui excommunicauit.

16. Excommunicatus non ideo est absolutus, quia Papa cum illo scienter participat. *Clem 4. de sent. Excom.*

17. Solet in Papæ literis dari Absolutio, saltem subintelligitur data, ad cõsequendum effectum literarum; nec aliâs seruit.

18. Solemnitas Absolutionis non requiritur in Foro Sacramentali.

10. Cùm in magnis criminibus datur ab absoluente præceptum de parendo Ecclesiæ, intelligitur, ne postea faciat id, ob quod erat excommunicatus.

20. Qui solemniter absoluit, post iuramentum de parendo Ecclesiæ, & satisfactionem saltem per cautionem iuratoriam, quæ duo præmittenda, illud quidem in graui crimine, id verò cùm quis ob debitum aliquod est excommu-

municatus ad singulos versus alicuius Psalmi Pœnitentialis, verberet leuiter pœnitentem: deinde post Kyrie eleison. Pater noster. Saluum fac seruum tuum, &c. Esto ei Domine, & Nihil proficiat & Domine exaudi, & Dominus vobiscum. Oremus: Deus cui proprium est miseri, &c. famulum tuum, quem sententia Excommunicationis ligatum tenet, &c. tandem absoluat.

21. Ab Excommunicatione minori, quam quis incurrit ob peccatum veniale, posse absoluere quemuis Sacerdotem, quidam aiunt. *Armil. Absolutio, num. 38. Nau. c. 27. num 8. & 25. Vinaldus in fine tractat. de Excõmunicatione min.* etsi alij requirant in absoluente iurisdictionem. *Ostiensis in Sum. tit. de sententia Excommunicationis, §. quis potest. Syl. Absolutio. 1. §. 3. & Excommunicatio 4. notab. 2. c. Excomm cap. vlt. Ang. Absol. 1. § 1. Soto. Vict. Ledes. &c.* certè potest quiuis Confessor.

DE EXCOMMVNICATIONIBVS BVLLAE COENAE, vide *Gabella, Haeresis, Episcopus.*

1. QVod dicitur de hæreticorũ receptatoribus aut fautoribus, intellige si faueant hæreticis in hæresi, seu quatenus hæretici sunt, non autem si ratione amicitiæ, aut propinquitatis, aut alioqui pietatis. Nec verò includendi sunt hæretici pater, filius, aut coniux, secundum

quos-

quoſdam: ob tantam enim coniunctionem ſunt velut eadem perſona. Ego verò ſolùm eos excuſarim ratione paulo ante dicta.

2. Qui vnam ſolam paginam hæretici libri legit, non eſt cenſendus excommunicatus; parua enim condonantur: nec qui legit ſcripta hæretici, ſed non hæretica.

3. Ob hæreſim mentalem nullo proditam ſigno exteriori, quod ſit ex ſe peccatum mortale, & ſufficienter expreſſiuum hæreſis, id eſt, pertinacis erroris in fide, quem eo ſigno aſſerere intēdat, nemo eſt excommunicatus: itaque non eſt qui petit cōſilium, aut refert hæreſim, aut tranſcribit, etiamſi illam interim mente teneat; nec qui hæreticum opus facit, ſed ſine animo hæretico.

4. Recedere ab obedientia Papæ, eſt nolle illum agnoſcere eſſe Vicarium Chriſti, & Eccleſiæ Caput.

5. Piratæ intelliguntur, qui in mari, & velut ex officio, principaliter; furtis & rapinis ſtudēt non qui minus principaliter, aut in flumine.

6. Naufragorum bona ſurripientes, etiā hîc iam excommunicati: ſed noſtra Societas poterat olim abſoluere, iubendo vt reſtituerent.

7. Per pedagia & gabellas quidam intelligunt etiam alia tributa; & per pedagium nouū, etiam vetus cùm augetur: quorum ego neutrum facilè conceſſerim; eſt enim materia odioſa.

8. Exigere intelligitur, qui ab inuito extorquet.

9. Gabellam imponere potest, qui non habet Superiorem in temporalibus.

10. Gabellæ prohibitæ intelliguntur, quæ à nullo possunt exigi, non autem si solùm prohibeantur à quibusdam personis, vt à Clericis, exigi. Notant verò quidam, cùm aliâs Papa prohibet Clericis gabellam imponi, intelligi de imposita ratione fructuum, non autem si imponatur omnibus, & à Clericis simul exigatur: quæ mihi Nanarri opinio non displicet.

11. Falsificans scilicet per se literas Apostolicas, scilicet iam expeditas, excommunicatur; non autem si literas Nũtij Apostolici, aut Pœnitentiariæ; aut si quid mutet, non mutata sententia; aut postquam expirârunt; aut si laceret, aut comburat.

12. Ferrum deferens ad infideles (quibuscũ Christianis bellum est) ex terra fidelium, vel lignum, quibus possint facere arma offensiua, excommunicatur; non autem qui equum vel ensem donat ob gratitudinem, aut ob beneuolentiam captandam; nec qui defert victualia, aut immunes merces; nec qui in eorum nauibus operam suam ponit, etiam agentibus contra fideles.

13. Iusta de causa impedientes victualia ad Romanam Curiam delata, non excommunicantur.

14. Excommunicatio percutientium morātes in Curia, vel lædentium euntes eò, aut inde reuertentes, non videtur esse in vsu.

15. Excommunicantur insequentes hostiliter Episcopos, scilicet cōsecratos. Non dicitur autem quis eum insequi, qui se iam aliquò recepit.

16. Item qui cursum literarum Apostolicarum laicali auctoritate impediunt. Non est autem impedire velle prius examinari, sed de eo consuli, vt fit à Rege Hispaniæ. Deniq; facientes contra Papæ literas aut præcepta iusta de causa, aut necessitate, non incidunt.

17. Item Ecclesiasticos fructus sibi propria auctoritate vsurpantes: secus si recipiant, aut furentur, vt solent alia quæuis bona.

18. Item imponentes onera personis aut fructibus Ecclesiasticis, scilicet si particulariter; secus si omnibus, non excludēdo Ecclesiasticos. *Vide supra.*

19. Absoluens illicitè à casibus Bullæ huius, in Excommunicationem incidit, sed nō reseruatam: non incidit autem, si absit præsumptio mortalis, vt si faciat ex ignorātia, aut obliuione aut causa probabili.

20. An concessis casibus huius Bullæ intelligatur concessus casus hæresis, probabiliter affirmant alij; alij negant, quod est magis probabile.

QVAEDAM ALIAE EXCOMMVNICATIONES PAPAE RESERVATAE.

1. SI quis Clericum percutiat. 17. *q.* 4. *Si quis suadente*, excommunicatur. Clericum intellige etiam primæ tonſuræ, & Religioſum etiam nouitium, non autem quemuis Eremitam, aut Incluſum, aut Clericum degradatum, vel ob incorrigibilitatem depoſitum, aut hæreticum, ſecundùm quoſdam.

2. Non incidit, qui non violenter tangit (quale non eſt crumenam furari), vt ego puto, qui mandat, aut conſulit, aut ratum habet; nec qui ignorabat eſſe Clericũ, nec ſi talis ſit percuſſio; vt in laicum facta non eſſet mortalis; nec qui enormibus deditum, relicto habitu & tonſura percutit; nec qui cauſa correctionis facit, vt pater, præceptor, aut dominus, aut alioqui propinquus vel ſenex; nec qui ad rei ſuæ vel alterius defenſionem; nec qui repertum loco ſuſpecto cum vxore ſua, aut matre, aut filia, aut ſorore percutit.

3. Epiſcopus poteſt abſoluere legitimè impeditum ne poſſit Papam adire, vt fœminam, ſenem, ægrotum, impuberem, pauperem. Qui verò in impubertate percuſſit, etiam poſt eam poteſt ab Epiſcopo abſolui, nec tenetur Papam adire.

4. Poteſt & quemuis abſoluere, ſi leuis fuit percuſſio: quod eius iudicio relinquitur. Leuis qui-

quidem censetur, si fiat palma, pugno, pede, ligno, aut lapide nõ relinquente vestigium, aut multam capillorum euulsionem.

5. Potest & suos Clericos collegialiter viuẽtes, si percutiant non enormiter; itemque Prælatus Religiosos.

6. Putat Sotus, pueros Clericos se inuicem percutientes vsque ad sanguinis è naribus effusionem, etiam in Ecclesia, non esse excommunicatos; quod mihi prudens dictum videtur: certè tales non Absolutione, sed castigatione purgandi.

7. Incendens studio maloq; animo locum sacrum, postquã fuerit per Episcopum excommunicatus, & denuntiatus, à solo Papa absoluitur. *Vide ca. Tua, de sent. Excomm.*

8. Itemque effractor simul & spoliator loci pij, auctoritate Episcopi ædificati, postquam fuerit nominatim denuntiatus excommunicatus. *Vide cap. Conquestus, eo. tit.* Non effringit autem, qui claue aperit.

9. Religiosus, qui non est Parochus, si extra mortis articulum sine licentia Parochi, vel eius Vicarij, præsumit illius subdito ministrare Eucharistiam, aut extremam Vnctionem, vel Matrimonium solenniter, (quamquam id postremum videtur sublatum per Conc. Trid. quod solùm vult esse suspensum, quamdiu volet Episcopus) vel absoluere ab Excommunicatione Iuris, à qua non possit. *Vide Clem. 1. de priuil.*

Requiritur præſumptio: itaque excuſat ignorantia, aut cauſa probabilis.

10. Domini interdictum violantes, & quicunque publicè excommunicati aut interdicti, nominatim moniti à celebrãte diuina Officia, vt de Eccleſia exeant, in ea remanere præſumunt. *Cap. Grauis, d. ſentent. Excommu.*

11. Exenterantes mortuos, vt alibi ſepeliant, niſi fiat iuſta de cauſa, vt in cadauere Regis, aut ne fœteat, aut cauſa Anatomiæ, aut quia mortuus apud infideles, &c. *Extrau. Deteſtandæ, de ſepult.*

12. Dantes aut accipientes aliquid ex pacto ob ingreſſum Monaſterij. *Vide Extrau. 1. de Simonia.* Intellige verò niſi ſit conſuetudo accipiendi, aut accipiatur bona intentione: requiritur enim præſumptio. Sunt verò exceptæ Moniales, per quoſdam Pontifices.

13. Simoniaci reales in Ordine, aut beneficio, & mediatores. *Extrau. Cùm deteſtabile. de Simon.* Dantes ſolùm conſilium, vel auxilium, non cenſent quidam mediatores dicendos. *Vide* SIMONIA.

14. Profeſſæ egreſſæ è Monaſterio, niſi cauſa incendij magni, aut lepræ, aut peſtis probaſa per Superiorem & Epiſcopum, itemque licẽtiam dantes, comitantes, & recipientes. *Pij quinti Bulla.* Egreſſa autem non dicitur, quæ iuſta aliqua de cauſa nunquam eſt ingreſſa.

15. Intrantes Monaſteria Monialium ſine

vrgenti necessitate, & ipsæ recipientes. Item feminæ intrantes Claustra Regularium, & qui recipiunt. *Greg.* 3 Non videntur autem incidere, nisi qui intrant prætextu alicuius licentiæ datæ à Superiore. Consulatur tamen vsus, qui legem solet interpretari.

16. Ad duellum admittentes, prouocantes, permittentes, interessentes, faciẽtes, dantes auxilium, consilium, aut fauorem. *Pius Quartus.* Excipiuntur verò Reges.

EXCOMMVNICATIONES NVLLI RESERVATAE.

1. POtestates seculares imponentes tributa Ecclesiæ, vel Ecclesiasticis personis, si moniti non desistant. *Ca. Non minus, de immun. Eccles.* Oportet verò monitionem habere competentem dilationem. *Vide supra in* BVLLA COENAE.

2. Extorquentes gabellam per se, vel per alium ab Ecclesiasticis, aut ab eorum rebus, non portatis ad negotiandum. *Ca. Quanquam, de censibus l.* 6. Non est autem negotiari, bona sua vendere.

3. Domini temporales prohibentes subditis vendere sua Clericis, aut præstare officia *Ca. fi. de immun. Eccl l.* 6. Non incidunt, qui ex iusta causa prohibent sine licentia sua vendi, aut præstari officia.

4. Facientes seruari statuta aut consuetudi-

nes contra libertatem Ecclesiasticam, id est, Ecclesiæ vniuersæ concessam. *Ca. Nouerit, de sen. Excom.* Excusat iusta causa existimata. Nec sunt statuta contra libertatem; quæ moderantur expensas funerum, aut Officiorum diuinorum.

5. Raptores mulierum, vel consilium, fauorem, vel auxilium dantes. *Concilium Tridentinum.*

6. Intrantes Septa Monialium sine Episcopi aut Superioris licentia in scriptis. *Trid.*

7. Clerici in dignitate, aut Personatu, aut Sacerdotes audientes Ius Ciuile aut Medicinam per duos menses, nisi audiant Romæ, aut vt Ius Canonicum melius intelligant. *Ca. super specula. Ne Clerici vel Monachi.*

8. Doctores, qui Religiosum dimisso habitu docent Leges, aut Medicinam. *Ca. 2. Ne Clerici vel Monachi, libro 6.*

9. Religiosi habitum temerè relinquentes. *Ibid.* Secus si ex causa rationabili, aut sine peccato mortali, aut alio nō assumpto, aut assumpto ad breue tempus.

10. Contrahens scienter de præsenti cum cōsanguinea vel affine in gradu prohibito, vel cum Religiosa, vel Religiosus professus, aut Clericus in sacris, & qui tale matrimonium celebrat scienter. *Clem. 1. de consan. & affin.* Excusat ignorantia, etiam crassa, (requiritur enim dolus) itemque iustus timor.

11. Cogens aliquam minus liberè contrahere

here matrimonium. *Trid. sess. 24. ca. 9.* Intelligitur id de dominis aut Magistratibus, exteriorem iurisdictionem habentibus.

12. Impediens sine causa fœminam velum accipere, vel profiteri; vel cogens Monasterium ingredi; aut profiteri; vel id consilio aut aliter adiuuans. *Ibid. Concil. Trident.*

13. Concedens in terra sua locum ad duellum, item Patrini, Certantes, consulentes, & spectantes. *Trid.* Intellige si fiat cum consensu Principis, & Patrini: sed vide infra.

14. Ex condicto duellum facientes statuto tempore & loco, etiam sine Patrinis & chartellis, & loci securitate; & domini permittẽtes, aut non prohibentes, & quouis modo adiuuans, & ex composito spectator vel socius, etiamsi illi ad locum accedentes non potuerint pugnare. *Greg.* 13. Intelligi id, quãdo est duellum propriè, (non si quis alterum ad pugnam singularem prouocet, vt fit) & in casu, quo est illicitum.

15. De duello fecit etiam *Clem.* 8. acrem prohibitionem: tu vide; nec enim animus est huc omnia congerere, præsertim censuras, quæ sunt penè infinitæ; nec admodum certum quantum quæque recepta vsu, quantumúe obliget.

EXEMPTVS.

1. EXemptus de licentia Superioris, potest E-

 pisco-

piſcopo ſe ſubdere, vt ab eo Abſolutionem vel diſpenſationem, quã indiget, obtineat.

EXILIVM.

1. EXilio perpetuo damnatus, dicitur deportatus; qui autem ad tempus, religatus.

2. In exilium non poteſt pater filium mittere.

EXTREMA VNCTIO.

1. DAnda eſt etiam amenti, ſi petierat, aut petiuiſſet ſi cogitaſſet, aut oſtenderat ſignum doloris. *D. Th 3 p q. 32. Soto 4. d. 23. q. 1. a. 2* niſi ſit periculum irreuerentiæ. Quòd ſi erat excommunicatus, abſoluatur prius ab Excommunicatione.

2. Non ſolet dari pueris, niſi ætate qua communicauit: ſufficit tamẽ ætas, qua poſſunt peccare. *D. Th. Soto loco cit. & alij.*

3. Danda poſt viaticum. *D. Th. 3. p. q. 65. a 3. ib Caiet. Soto d. 1. q. 2. a. 2. Henriquez l. 3 c. 10.* alicubi tamen ante datur.

4. Datur ſolùm morti propinquis ex morbo, vel vulnere, vel partu, vel ſenectute. *D. Tho. Soto loc. cit & alij.* Quòd ſi morbo liberatus iterum periclitetur, iteranda eſt, & quidem in diuturnis morbis, vt hydropiſi, quoties redit periculum.

5. Eam ex negligentia omittere nõ eſt peccatum mortale, ſi abſit contemptus, aut ſcan-

dalum,

dalum. *D. Th. 4. d. 23. q. 1. quæstione. 3. ad 1. Soto ib. q. 1. a. 1. Syl. Vnctio §. 9. Nau. 22. nu. 16. & alij* etsi quidam aliter sentiunt, & quidem omittere tãquam ad salutem non necessariam, nõ est contemptus.

6. Materia est oleum benedictum ab Episcopo. *Trid. sess. 14 c. 1. Doct. 4. d. 23 D Th. 3. p. q. 29. a. 4.* quamquam etiam sine benedicto validum est Sacramentum. *Vict. de Sacramentis, q. 217.* potestque adhiberi oleum non eodem anno benedictũ. *Henriquez l. 3. ca. 8. & est communis.*

7. Forma est deprecatiua, alicubi tamen indicatiua. *Palud. 4. d. 23. q. 1. a. 2. Bona. ib. a. 1 a. 1. Dur. q. 3. a. 7. & alij.* Nec est necesse addere, In nomine Patris, &c. *Soto 4. d. 1. q. 1. a. 8. & alij communiter.* Sequendus tamen receptus mos.

8. Deficiẽte proprio Sacerdote, potest alius, etiã Religiosus, administrare, sub ratihabitione proprij. *Soto 4. d. 23. q. 2. a. 1. Caie. Excommunicatio 5. c. 64.* potest verò dare licẽtiam proprius, etiam excommunicatus aut suspensus nominatim. *Tab. Vnctio §. 5. Armil ib. Syl. § 4. Na. cap. 27. n. 00 §. 3.* non enim censetur licentia actus iurisdictionis prohibitus, est autẽ valida etiam ab hæretico data.

9. In necessitate sufficit Sacerdos sine ministro. *Vide de verb sig. ca. 14.*

10. Si Sacerdos non possit progredi, supplenda pre-

da per alium quæ restabant. *D.Th.d. 23. q.1. a. 1. quæstiunc.1.ad 3. Syl § 4. Tab.§ 5 & alij.*

11. Potest Presbyter vnus partem vnam vngere, & alius aliam in necessitate.

12. Pedes aut renes vngere non est necesse; certè renes in fœminis omittendi. *Greg à Val. t. 4 d.8.q. 2.p. 2.* Nec manuū vnctio quibusdam videtur necessaria: saltem videtur sufficere vnam manum, aut vnum oculum vngere, & itidem de reliquis membris paribus: sequendus tamen vsus receptus.

13. Mutilati in partibus proximis vngendi, & cœcus in oculis, ob concupiscentiam. *D. Th. 3.p.q.32.a.7.& omnes.*

14. Ad singulas vnctiones adhibenda stupa noua, postea comburenda. Sufficit verò verba proferre paulò ante vnctionem, aut post, vt in Baptismo & Confirmatione.

15. In dubio an viuat ægrotus, danda sub conditione, si non est mortuus. *Armil. Vnctio. § 7. Tab. § 6 Sylu. § 5.*

16. Effectus eius est remissio peccatorū venialium; sed & mortalia remittit, faciendo de attrito contritum. *Trid. sess 14. c.2. D. Th.3. p. q. 30. n.1. & alij communiter*, & sanitas animæ ad malum pronæ, & pigræ ad bonum. *Trid. cit. D. Tho. & alij*, eiusque spiritualis recreatio, & roboratio, & interdum etiam corporis sanitas. *Nauar. c. 22. n. 12. Sum. mist. communiter verbo Vnctio.*

FAL-

FALSARIVS, vide *Excommunicatio Bullæ Cœnæ Domini.*

1. FALSARE monetam, crimen est læsæ maiestatis: falsa autem dicitur, facta sine legitima auctoritate, materia, pōdere, aut signo: tondere exuberantem monetam, falsare non est; etsi peccatū est; est verò falsarius, qui iustum pondus minuit.

2. Falsare non est, nec peccatum mortale, amissæ scripturæ de hæreditate aut nobilitate aliam similem facere, nulli enim fit iniuria.

FAMA, vide *Dominium, Infamia.*

1. FAMA dicitur vox communis maioris partis viciniæ, ex probabili suspicione orta.

2. Ad famam probandam sufficiunt duo testes.

FAMILIA.

1. FAmilia dicitur vsq; ad quartum gradum: itaque omnes etiam gradus quarti dicuntur familiares; itemq; omnes famuli, etiam extra domum habitantes.

2. Familia Episcopi gaudet priuilegio Fori, non autem familia Ecclesiæ.

FAMVLVS, vide *Conductor, Dominus, Seruus.*

FESTVM, vide *Ieiunium, Missa.*

1. FEstum potest Princeps & Ciuitas indicere, sed sine obligatione Missam audiendi.

2. Festum ab Episcopo indictum non obligat, si populus ex causa rationabili contradicit. Quòd si receptum est, debent seruare etiam Religiosi exempti. Non potest autem ipse indicere sine Cleri aut Capituli consensu. *Vide. c. Conquestus, de Ferijs.*

3. Ad Festa maiorum voto aut iuramento recepta tenetur quidem populus, sed non sub obligatione voti, aut iuramenti; est enim hæc personalis.

4. Non potest Episcopus prohibere alioqui in festo licita: quòd si sub Excommunicatione prohibeat, nulla est Excommunicatio, *secundùm Nauar.*

5. In festo licet docere, piscari, venari, etiam lucri causâ, &, secundùm quosdam, libros ob lucrum describere, vel pingere aliquid: sed alij negant probabilius. Licet quidem exemplum aliquod delineare, quòd vulgò dicitur *ritrar* (vt fit passim, etiam Romę) & acu pingere linteum, quod vulgò *ricamar*, discendi causâ; prœliari, & vendere illo die necessaria, & iter agere, etiam comitantibus mulis onustis supellectili, concedente id consuetudine; & Aduocatum vel Procuratorem suum officium facere apud partem vel Iudicem, modò ne procedatur ad

actum iudicialem nisi causa pietatis, aut necessitatis; & mulionem iter cœptum continuare. Molendina & nundinas excusat consuetudo, pistores necessitas.

6. Excusat à festi obseruatione metus iustus, necessitas, pietas, vtilitas publica, (itaque excusantur laborantes pro loco pio, aut publico) vitatio damni corporis, vel animæ, (itaque excusantur puellæ laborantes ad vitandum otium) & dispensatio Episcopi, vel Parochi, vbi is solet dispensare.

7. Excusat vxorem viri, & filium patris, & seruum & famulum domini coactio.

8. De rebus quæ in festis licent, licitè fiunt etiam instrumenta.

9. Audita Missa, potest quis ad locum, vbi non est festum, ire, causa laborandi, ex loco vbi festum est.

10. Circa festi principium & finem seruãdã recepta consuetudo: vbi autem à vespere incipit, excusantur barbitonsores in Vigilia laborantes, concessione Eugenij Quarti, *secundùm Nauar.*

FEVDVM, vide *Pignus.*

1. FEudo amisso non per mortem, amittuntur & fructus pendentes; si verò per mortem, post Calendas quidem Maij vsque ad finẽ Augusti fructus pertinent ad hæredes, at anteriores ad dominum.

2. Non potest quis priuari feudo à Principe sine causa.

3. Feudales consuetudines ligant etiam Ecclesiasticos & Ecclesiam.

4. Non solet succedere in feudo fœmina, nec ascendentes, nec Monasterium.

5. Vassallus vassalli tui, non est tuus vassallus.

FICTIO, vide *Mendacium.*

FIDES, vide *Discere, Docere.*

1. Necesse esse explicitè credere fidei mysteria, quæ publicè in Ecclesia celebrātur, sentiunt multi cum D. Thoma: alij, excusari multos ignorātia, presertim cum deest qui doceat, sufficereque illis, cum Baptismo, credere quod credit Ecclesia. quam opinionem etsi adhuc solebam improbare, nunc nō ausim. Quid enim? dicemusne perire infinitam Christianorum alioqui bonorum multitudinem, qui de mysterio etiam Trinitatis, & Incarnationis, vix quicquam rectè nôrunt, imò peruersè sentiunt, si interroges? Potius crediderim condemnari istorum Pastores, ob negligentiam docendi hæc eadem.

2. Negligentiam docendi filios Symbolū fidei, & Dei precepta, & Pater noster, mortalem ait Nauar. itemque ea discendi negligentiam. Quod vt non improbo, ita illam probo sententiam

tiam, sufficere ex istis scire substantiam, etiamsi verba præcisa non teneantur. *Medina de recta in Deum fide l. 4. c. 6.* nec aliud videntur velle Theologi. *3. d 25. & D. Tho. 2. 2. q. 1. a.*

3. Prohibitum laico, sub Excommunicationis ferendæ pœna, disputare de fide. *ca. 1. de hæret. lib. 6.* quam prohibitionem si sciens contrafaciat, peccabit mortaliter.

4. Fidem tenetur quis, etiam cum periculo vitæ, coram infideli tyranno confiteri, cùm id postulat Dei honor, aut proximi salus, aut alioqui scandalum sequitur.

5. Habitum fidelis exuere, & induere infidelis, modò absit scandalum, interdum ex causa licet. nec enim, qui se ita induit, infidelitatem profitetur, cùm ex alijs multis causis soleat fieri.

6. Fidei professionem publicè facere debent assumpti ad dignitatem, vel Canonicatum, in Cathedrali, vel ad curam animarum, etiam Religiosorum. *Pius Quartus.*

FIDEIVSSIO, vide *Mutuum.*

1. POtest pro fideiussione aliquid pretij accipi: etiamsi nullum timeatur periculū; est enim ex se pretio æstimabilis. *Contra Tract. 2. quæst. 46 casu 14. Med. cod. de rebus per vsu. acquis. quæst. 4. Petr. Nau. l. 7. c. 2. num. 247. Soto. 6. q. 1. a. 2.*

2. Pro

2. Pro fideiussione Prælati non tenetur successor; non enim est hęres.

3. Tenetur debitor de omni damno sua culpa accedente fideiussori: de quo tamen vide CVLPA.

4. Fideiubens simpliciter, non tenetur ad interesse, nec ad debiti augmentum.

5. Fideiussor vsque ad certum tempus debiti soluendi, si id à creditore debitori prorogetur, non tenetur ille postea, nisi in id de nouo consenserit.

6. Non tenet fideiussio accessoria contractui inualido, vt minoris, qui se non potest obligare. Quidam tamen tenere dicunt, si quis se pro minori obligauit.

7. Fideiussio eius qui est sub alterius potestate, communiter non valet. Nec Clericus, nisi in necessitate, debet pro laico fideiubere.

8. Promittens aliquem præsentare, si is ob crimen capitale postea commissum, sine illius culpa lata, fugiat, non tenetur.

FIDEICOMMISSVM.

Fideicommisso subiecta possunt alienari causa dotis, etiam post fideicommissum promissæ, & alimentorum.

FILIVS, vide *Dispensatio, Donatio, Hæreditas, Parentes, Peculium.*

1. Filiusfamiliâs dicitur, qui est in potestate patris, aut aui, vel proaui, &c.

2. Su-

2. Supremus aſcendentium habet omnes deſcendentes in poteſtate; quo mortuo manēt in poteſtate ſequentis.

3. Fœminæ non habent filios in poteſtate, nec eius aſcendentes.

4. Legitimus filius dicitur, qui lege probatur, vt adoptatus.

5. Legitimus naturalis, qui ex legitimo matrimonio.

6. Naturalis, qui ex copula nec approbata nec reprobata Iure Ciuili.

7. Spurius, qui ex reprobata, vt ex cōſanguinea, aut adultera; aut vulgò conceptus, qui patrem non poteſt monſtrare; vel ex Religioſo, aut Clerico in ſacris. Qui autem ex ſoluta & cōiugato, non dicitur ſpurius.

8. Expoſitus, ſi facta diligentia nihil reperitur, præſumitur legitimus: in dubio autem dicunt quidam poſſe Epiſcopum diſpenſare, ſcilicet quantum ad Eccleſiaſtica.

9. Epiſcopus poteſt legitimare ſubditum, quantum ad Ordines, & beneficiū ſine cura & dignitate: cenſetur autem diſpenſare, ſi ſcienter ordinet: eritque talis, etiam quantum ad ſecularia nulli præiudicantia, legitimatus in terris Papæ.

10. Legitimatus à Papa quantum ad ſpiritualia, eſt etiam quantum ad temporalia vbique, ſecundùm quoſdam. *Vide c.13. Qui filij ſint legitimi.* Certè ex cauſa poteſt etiam quantum

ad

ad temporalia vbique, si velit; etsi quidam negent.

11. Legitimatus à Principe non ideo est legitimus quantum ad Ecclesiam. *Vide glo. d. 101. Peruenit.*

12. Legitimatio valet etiam in alio regno, vbi nullum fit præiudicium.

13. Legitimare potest, qui non habet Superiorem in temporalibus: tamen spurium solus Papa aut Imperator legitimat.

14. Pius Quartus reuocauit facultates legitimandi spurios in præiudicium aliorum.

15. Non præsumitur legitimãs velle alteri præiudicare.

16. Non legitimus non habet patris nobilitatem.

17. Naturalis etiam spurius efficitur legitimus, quantum ad omnia, per parentum matrimonium sequens, etiam solùm ratum, si tempore quo conceptus aut natus est, poterat inter illos esse matrimonium; & venit etiam nomine legitimè nati.

18. Natus ex matrimonio nullo, sed contracto bona alterius saltem coniugis fide, in facie Ecclesiæ est legitimus: item qui ex illegitimo matrimonio, sed postea per dispensationem approbato: item cùm parentes falsò, sed bona fide, putant secum legitimè dispensatum.

19. Etiam putatiuum matrimonium, id est, quod ab alijs putatur legitimum, facit prolem antea

antea susceptam legitimam: & si quis contrahat cum consanguinea, ex qua prolem antea susceperat.

20. Filius naturalis non dicitur esse sub patris potestate. Quidam tamen id de patre concedunt, de ascendentibus negant.

21. Filium esse aliquem probat sola fama, nisi contrarium constet.

22. Filiorum nomine non veniunt nepotes in materia odiosa, veniunt autem naturales (non autem spurij) cùm tractatur de vtilitate, aut eadem ratio est, quæ de legitimis.

23. Patria potestas non tollitur per Ordinem sacrum, etsi quidam id negent: tollitur verò per Episcopatum & Cardinalatum, & per professionem patris, aut filij, & alicubi per filij matrimonium, & si pater sit perpetuò exul, vel hęreticus, etiam occultus, aut scienter contrahat incestas nuptias, aut sit captus bello iusto, aut seruus fiat.

24. Emancipatio fit coram Iudice, potest autem fieri per Procuratorem.

25. Emancipatus reuocatur in patriam potestatem ob alimenta patri negata.

26. Supremus ascendentium potest vnum descendentium emancipare, alijs relictis.

27. Emancipato patre, sub eius potestate est filius. quem postea gignit.

28. Filius præsumitur emancipatus, si per decen-

decennium seorsim à patre id ferente negotietur tanquam emancipatus.

28. Filij emancipati viuente matre, post eius mortem habebunt vsumfructum in media parte bonorum eius, in altera autem pater.

30. Spurius relicta à patre potest tenere vsq; ad condemnationem Iudicis. Quidam tamen aiunt, legatum ad alimenta, vel dotē, posse quidem tenere, sed nō alia, nec ex testamento, nec ab intestato, nec ex contractu inter viuos. Mihi tamen prior opinio magis placet.

31. Filius non succedit patri in dignitate obtenta post suam natiuitatem.

32. Filius potest accusare patrem de hæresi, vel proditione.

33. Filius in ætate imperfecta datur parenti fideli, in perfecta autem sequitur ipse vtrum parentem maluerit. *Vide de conuers. infi. c. 3.*

34. Parentibus non obedire in rebus honestis ex contemptu, aut alioqui in re magni momenti, ad ipsorum potestatem pertinente, mortale est. Putant & quidam mortale esse, si contra eorum iustam voluntatem matrimonium contrahat sine causa iusta. Alij id negant, si absit scandalum, aut grauis aliqua necessitas.

35. In extrema necessitate postponendos esse filios vxori, quidam volunt. *Vide Thom. 2. 2. q. 26. art. 11.*

FISCVS, vide *Hæreditas, Testamentum.*

1. NON ſuccedit fiſcus in prohibitis alienari.

2. Confiiſcari non poſſunt bona delinquẽtis, etiam hæretici notorij, niſi poſt ſententiam Iudicis.

3. Ad fiſcum tranſeunt bona cum oneribus: itaque tenetur ſoluere debita.

4. Etiamſi lex dicat, vt quis teneatur ſtatim bona dare fiſco, non tenetur ante ſententiam Iudicis.

5. In dubio tenendum contra fiſcum.

FOEMINA.

1. FOEmina non poteſt publicè prędicare, niſi ex Papæ licentia.

2. Nec vti habitu virili, etiam ob continentiam. *Vide Conc. Gang.* 13.

3. Nec vti teſtis in teſtamento ſolemni extra terras Eccleſiæ, (vbi verò ſolemnitas nō requiritur, vt tempore peſtis, poteſt) nec in cauſa criminali, niſi hæreſis; aut læſæ maieſtatis, aut Simoniæ, aut cùm aliter veritas ſciri nō poteſt. aut cùm proceditur via inquiſitionis.

4. Nec pro debito incarcerari, nec cogi accuſare, aut teſtificari, niſi in certis caſibus, vt in cauſa criminali.

5. Potest post partum vel Ecclesiam adire ex deuotione, vel se domi continere ex reuerentia.

FRVCTVS, vide *Beneficium*.

FVGA.

1. Fugere non dicitur, qui ad Superiorem vadit.

FVRTVM, vide *Debitum, Eleemosyna, Inuentum*.

1. Excusare à peccato furtum ob magnam necessitatem, probabiliter quidam dicũt: alij ob solam extremam volunt, idque modo rei dominus non sit in eadem necessitate. August. *l. de mendac. ca. 7. & 12.* ob nullam excusat. Ego cum illis sentio, qui à diuite, qui tenetur pauperi subuenire, aiunt licere ad eam rẽ clàm accipere. *Aug. Furtum, §. 37. Medina Cod. de eleemosyna, c. 7. Pet. à Nauar. l. 3. c. 1. n. 375.*

2. Excommunicatio lata ob furtum, intelligitur si ex se sit mortale peccatum, scilicet rei notabilis: non autem si per accidens, vt quia graue damnum dedit, aut molestiam.

3. Non est mortale clàm ab eo accipere, qui daret si peteretur, etiamsi clàm accipi nolit; nec oportet restituere.

4. Clam viro, aut patre rem non magnam acci-

accipere, non est furtum: quòd si sit notabilis, restituenda.

5. Si accepisti quod dubitabas an tuum esset, debere te restituere, quidam aiunt, alij negant: quòd in dubio melior sit possidentis conditio.

6. Qui damnum nullum dedit rem alienam accipiens, quia ea dominus non vtebatur, non tenetur restituere, si nulli est domino vsui futura.

7. Ex monte alieno ligna tollens, aut necessitate vrgente, aut parum damni dando, non tenetur restituere.

8. Qui per vices pauca alicui furatur, cùm ventum est ad notabilem summam, tenetur ei restituere, etsi quidam probabiliter id negant.

9. Qui per vim rapuit, tenetur etiam pro iniuria satisfacere.

10. Si oblatam rem à fure domino, is noluit accipere, ei perit, si sine furis culpa perit.

11. Acceptum à fure, sufficit ei restituere. *Halensis 4.p.q.86.m.3. Anto.2.p.t.1.c,12.§.15. Syl. Rest.3.q.7. Ang. Rest.1.§.6.* aut cui ille voluerit; etsi quidam velint, debere domino proprio restitui. *Caiet.2.2.q.62.a.9. Soto l.4.de Iust.q.7.a.2. Couar.l.1.Resel.c.31. Io.Med.Cod.de eleem.q.10. Bart.Med.in Sum.l.1.c.19.*

12. Si quod filius furatus est expendat in vtilitatem patris, potest de patris bonis restituere, idemque vxor de bonis viri.

13. Re deteriorata, tenetur fur ad æstimationem eã, in qua dominus ea fuerat vsurus; pereunte verò, dabit eius pretium, deductis ijs, quæ expendit in eam cum domini vtilitate.

GABELLA, vide *Clericus, Excommunicatio Bullæ Cœnæ.*

1. GAbellam potest imponere, qui Superiorem non habet in temporalibus, & cui ipse id concesserit, vel consuetudo præscripta.

2. Potest Episcopus in Ecclesijs sibi pleno iure subiectis, cum Capituli consensu, ex causa tributum seu pensionem imponere.

3. Potest vrgente necessitate dominus temporalis, vel communitas imponere talliam seu tributum; non enim est prohibitum, sed gabella ordinaria populum grauans.

4. Nouæ gabellæ non obligant, secundùm quosdam, nisi constet legitimè impositas. *Pet. Nau. c. 1. n 267. Arrag. 2. 2. q. 62. a. Fum. Gabella, num.* 18 *Caiet. Vectigal. Angel Pedag. §. 6.* Alij in dubio volunt gabellas censeri iustas; præsumendum enim pro Principe. *Valen. tom* 3 *disp. 5. q. 6 p. 5.*

5. Quæ verò imponuntur pro rebus delatis ad proprium vsum, communiter habentur iniquæ. *Beja, casu 1, 20. April. Angel. Pedagium, §. 1.*

§.3.Nau.c.17.nu.202.Caiet.Vectigal.c.1.Tolet l.5. ca.73.Pedraz.Prac 7.d.26.Pet. Nau.l.3 c.1.nu. 237.Si Princeps, ait, habet aliundè, non poteſt ſuper his exigere; eſſet enim contra ius naturale : ſi non habet, poteſt conſuetudine excuſari. etſi quidã id negent, ſi iuſta cauſa imponantur. *Arrag.2.2.q. 62.a.3.* item quæ pro priuata Principis vtilitate, & non pro communi Reipub. aut quæ ceſſante cauſa. (*Nau.l.3 c.1.n.257.Lopez.c.187. Cordub.q. 95.Fũ.Gabella, nu.14.Beja caſu 1.20. April*) ob quã ſunt impoſitæ, exiguntur, aut maiores quàm cauſa poſtulat, aut quibus alij plus quàm alij indebitè grauantur.

6. Gabellam fraudare, & non reſtituere, non eſt mortale, docti viri aſſerunt. *Tabien.Pedagium.n 8.§.3 Nau.c 23.n 60.Videtur Caiet.Vectigalia, c.2 Arrag.2.2.q.62.a.3. citat pro hac ſententia Henr.Quodlib.3.q.22.Eſt Bejæ caſu 1.20.April. qui pro eadem ſententia citat Matth. Matheſ. in ſuis Notab.notab.* 78. Ego id in totum non auſim aſſerere : ſed nec eos tamen, qui fraudârunt, ad reſtitutionem obligarim. In tãto enim dubio, ob grauium Doctorum opiniones, melior eſt conditio poſſidentis: dicunt enim quidam, vix vllam Gabellam eſſe iuſtam. *Caiet.Vectigal, c.3.* alij, omnes ferè dubias eſſe. *Fum.Gabel.n.18.*

7. Qui Remp. nouis tributis grauant ſine eius neceſſitate, tenentur reſtituere, *ſecundùm Nauar.* Væ Principibus.

8. Cùm nimis durum est tributum, sufficit soluere si petatur.

9. Res empta transit cum onere gabellæ non solutæ.

10. Ciuis nouus non debet gabellam impositam pro debito veteri.

11. Deputati ad exigendum, possunt dissimulare cum pauperibus.

12. Deprehensa res ante locum quem exire non licet, non est confiscanda: poterat enim, qui ferebat, pœnitere, & redire.

13. Gratia exemptionis ob numerum certum filiorum, durat etiam mortuo aliquo illorum.

14. Clerici non tenentur ad Gabellam contractuum, nisi negotientur, nec de patrimonio suo; tenentur autem ad impositam pro refectione pontium, viarum, aut huiusmodi, aut pro totius Reip. bono.

15. Ecclesiæ prædium tenetur ad onus sibi perpetuò annexum, priusquam ad Ecclesiam veniret; nisi alicubi aliud sit in vsu, vt in Italia.

16. Emptor rei Ecclesiasticæ debet gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ soluit pro parte sua.

17. Exempta ab omni exactione Mendicantium bona, coloni, arrendatarij, & negotiorum gestores. *Ex Pio Quinto.*

GRA-

GRATIA, vide *Delegatus, Dispensatio, Lex.*

1. GRatia non expirat morte concedentis, nec ante certificationē de reuocatione.

2. Literæ fidei publicæ, vulgò Saluus conductus, non expirant morte concēdentis.

3. Gratia, quam Papa facit, committendo tamen Episcopo examen, non expirat illo mortuo.

4. Gratia elegendi Confessorem, aut absoluendi à casibus vel dispensandi, non expirat mortuo concedente.

5. Gratiam præcedentem sequens Excommunicatio non aufert.

6. Gratia non perit deficiente causa, ex qua concessa: impetrata tamen ex falsa causa, nulla est.

7. Gratia, in qua dicitur, Donec voluero, vel Donec aliter ordinauero, vel, Ad beneplacitū Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedente. Quòd si dicat Papa, Ad nostrum beneplacitū, expirare eo mortuo quidam putant, alij negāt. *Vide supra.* DELEGATVS.

8. Concesso aliquo, intelliguntur etiam cōcessa omnia, sine quibus non potest commodè fieri.

9. Concessione generali non veniunt insolita cōcedi, nec quæ quis probabiliter creditur non fuisse in specie concessurus, nisi aliunde

constet intentio concedentis., & quidem beneficium Principis, nisi alteri preiudicet, latissimè est interpretandum.

10. Non vitiatur gratia per id, quòd etiamsi nō fuisset, concederetur; vt, verbi gratia, si quid ex ignorantia falsum dictum est in supplicatione; nec si taceatur id, quod si concedens sciret, daret quidem, sed non tam facilè; nec si facta est ob paupertatem, quæ reuera fuit tempore concessionis, etiamsi tempore informationis per Episcopum iam non sit.

11. In priuilegio nomine marium comprehenduntur etiam fœminæ.

12. Papa non præsumitur concedere exorbitantia, nec velle derogare Iuri, aut præiudicare alicui, nisi exprimat.

13. Per constitutionem non derogatur viuæ vocis oraculis, aut priuilegijs, aut statutis, aut consuetudinibus, nisi exprimātur nominatim, etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunque, &c. vt solet. *Vide glo. extrau. de off. deleg. Sedes Apostolica, & de rescript. c. 6. & 14.*

14. Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatum. *Vide gl. 25. q. 2. Priuilegia.*

15. Priuilegium aut rescriptum posterius non tollit prius, nisi de eo faciat mentionem, etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunq; priuilegijs, statutis, &c. *Vide de reser. lib. 6. c. 10 & glo. d. 18. quoniam* secus est de constitutione posteriori respectu prioris. *Vide ibi. & de reser. ca. 1. 3.*

9. &

9. & *lib.6 de constit.ca.1.*

16. Rescriptum dicitur mandatum Principis, faciens ius speciale in aliquo negotio: item commisso causæ alicuius, & priuilegium, seu gratia.

17. Lex reuocans priuilegium, non valet ante promulgationem in Diœcesi.

18. Priuilegium extenditur ad casus similes.

19. Priuilegium non tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati, nisi exprimat nominatim derogando.

20. Priuilegia Mēdicantium non reuocātur, nisi de illis fiat expressa mentio.

21. Gratia valet in conscientia, etiam non expeditis literis.

22. Gratiam Papæ surreptio facit nullam, nō autem gratiam Ordinarij; nec surreptio vitiat, nisi id cuius ex causa: excusat autem à surreptione factum ex ignorantia.

23. Impetratio gratiæ vel beneficij pro aliquo sine eius mandato, valida est.

24. Cùm in priuilegio vel commissione ponuntur multæ causæ, etiam copulatiuè, sufficit vnam, quæ potest illum effectum operari, esse veram.

25. Bulla contra data aut promissa pro gratiā, intelligitur de datis aut promissis alioqui illicitis.

26. Priuilegia Religiosorum, quæ abrogantur. *Sess.25.ca.vlt. Trid. Conc.* intelliguntur quæ

sunt contra Iura, de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus.

27. Quòd quis potest ex priuilegio concesso dignitati, aut ex officio, potest alteri cōmittere. Talia sunt priuilegia concessa Prelatis Religionum.

28. Priuilegio dato à Papa non possunt Religiosi renuntiare, sine eius licentia.

29. Priuilegio sibi cum alijs communi non potest quis renuntiare sine Superioris licentia.

30. Priuilegio tuo gaudet etiam socius tuus, si tibi alioqui est inutile.

GREX.

1. GRegem porcorum faciunt quatuor aut quinque; ouium verò decem.

GVLA, vide *Comedere*.

HABITVS, vide *Fides*, *Vestis*.

HAEREDITAS, vide *Alienatio*, *Contractus*, *Debitum*, *Dos*, *Legitima*, *Parentes*, *Peculium*, *Testamentum*.

1. DEficientibus descendentibus & ascendentibus, potest quis heredem instituere quē velit; & deficientibus filijs legitimis, potest instituere naturalem, relicta tamen legitima ascendentibus.

2. Filiam

2. Filiam sufficit instituere cum sola dote.

3. Legitima successione deficiente, succedit coniux (& interdum dominus loci, ex præscripta consuetudine:) deficiente verò etiam coniuge, fiscus.

4. Intestato non succeditur in agnatis, id est, coniunctis per patrem, nisi vsque ad decimum gradum, secundùm Ius Ciuile, qui secundùm Canonicum non idem est in collateralibus: de quo vide *Matrimonium*. In cognatis verò, id est, per matrem vel amitam, vsque ad sextum.

5. Ab intestato succedunt filij ęqualiter: quorum si aliquis sit præmortuus, pro eo succedũt eius filij & filię, & pro his nepotes. Habetur autem loco filij Monasterium capax possessionis, propter Monachum.

6. Deficientibus filijs, succedunt pater & mater æqualiter, & pro ijs auus & auia ex vtraque parte. Quòd si defuncti pater sit mortuus, succedit ei sola mater, non auus paternus. In ascendentibus enim, qui propinquior est, remotiorem excludit: secus est in descendẽtibus. Quòd si nec filij sint, nec ascendentes, nec vxor, succedit filius naturalis & patri & auo in sexta parte: si mater à patre domi vt concubina habebatur, cuius sextæ dimidium matri debetur: sed de ijs viderint Iureconsulti.

7. Filius naturalis succedit matri vt legitimus, non autẽ spurius propriè; etsi quidam id.

concedant, quando matri non sunt legitimi filij: certè à matre sibi relicta pot est tenere donec per Iudicem priuetur. Imò pot est ipsum mater instituere, secundùm quosdam, & si vulgò habetur legitimus, vocare in testamento legitimum, scilicet secundùm vulgi communem opinionem. At spurius, id est, vulgò conceptus, seu patre incerto natus, matri succedit, nisi hæc sit illustris. Sunt & qui dicunt, filium solutæ ex coniugato vel Presbytero succedere matri vt naturalem.

8. Legitimatus viuente patre, succedit ei vt legitimus; idemque adoptatus.

9. Spurij fratres, si sint vterini, succedunt sibi inuicem ab intestato. Alioqui spurijs, id est, dãnato per Ius Ciuile coitu natis, non succedunt parentes, nec fratres, nec contra.

10. Parentes, fratres & sorores succedunt simul ab intestato. Quòd si parentes mortui, succedunt aui cum nepotibus, vt supra dictum est: fratres tamen & sorores ex vno latere tantùm non succedunt cum ascẽdentibus defuncti, nec cum fratribus eius ex vtroq; latere, aut, his defunctis, cum eorum filijs.

11. Deficientibus filiis, & parẽtibus, & fratribus, eorumq; filijs, succedunt propinquiores in capita, etiam fœminæ: nec fit distinctio inter coniunctos ex vno latere, aut ex vtroque.

12. Vxor pauper succedit cum filijs quantum ad vsumfructum in quarta parte, si sunt vsque

a d.

ad tres; si plures, per capita cum illis, nisi ei vir aliquid legasset: idemque est in viro paupere, mortua vxore.

13. Liberto mortuo sine liberis, succedit patronus ab intestato.

14. Monasterium succedit Religioso professo ab intestato, relicta tamen legitima filijs, &, horum defectu, ascendentibus, & dote filiabus.

15. Intestato Clerico non habenti cognatos, succedere deberet Ecclesia cui seruiebat: sed fortè iam succedit Camera Apostolica.

16. Spurius potest à patre hæres institui, cum conditione si legitimetur à Principe.

17. Spureum potest extraneus hæredem instituere.

18. Occidens aliquem vt ei succedat potest succedere vsque ad condemnationem per Iudicem. Excipe tamen occidentem vxorem, vt supra Dos.

19. Cùm in pœnam delicti prohibetur aliquis hæreditate, requiritur sententia Iudicis.

20. Institutus hæres ea spe, vt hæreditatem restituat spurio, non tenetur; etiamsi promisisset: nec tamen tenebitur restituere consanguineis defuncti, aut fisco, ante cōdemnationem: si tamen restituat spurio, iste poterit tenere. Potest quidem ille sibi accipere, & postea spurio liberè donare. Quidam tamen dicunt, si cum pacto restituendi accepit, teneri: alij etiam

cum pacto acceptam, dandam succedentibus ab intestato.

21. Pactum renuntiantis hæreditati alioqui debitæ non valet, nisi firmetur iuramento. (sed si est enormis læsio, poterit petere Absolutionem à iuramento) aut si pro eo datum æquiualens, aut si in fratris gratiam renuntiauit: sed tūc accipienda legitima, Quòd si de patris consensu sit factum, potest pater consensum reuocare.

22. Filiam etiam si cum iuramento renuntiasset hæreditati, potest pater postea instituere.

23. Si quis exhæredetur, potest petere hæreditatem, donec causa probetur.

24. Si hæres nolit adire hæreditatem, poterit adire qui fuit exhæredatus.

25. Si cui descendenti relinquitur hæreditas, aut fit legatum, aut donatio cum pacto, vt post mortem det alteri totum vel partem, intelligitur, si non habeat liberos; hi enim succedent, etiam fœminæ.

26. Hæres institutus ab eo qui factus Monachus in Monasterio possidente, bona nō succedit ante illius mortem. Quòd si ille intendebat ingredi Religionem, testamentum professione velut morte confirmatur.

27. Cui relicta bona cum pacto non sine liberis decedēs det Petro, si sit Religiosus professus, potest dare Monasterio; est enim id loco filij; nisi appareat testatorem Monasterium exclu-

cludere voluisse. *Vide de proba. ca. In præsentia.*

28. Statutum excludens filiam à successione, intelligitur solùm ab intestato, & in bonis quę sunt intra territorium statuentis.

29. Infidelis, patre ad fidem cõuerso, perdit Ius hæreditatis.

30. Non potest filia exhæredari, quia nupsit patre inuito, nec quia nupsit indigno: at potest si elegit turpem vitam.

31. Non potest institui hæres damnatus ad mortem, aut perpetuò ad exilium vel triremes.

32. Hæres ex testamento minus solemni, potest hæreditatem retinere, si ei constet de voluntate testatoris. An verò hæres & executor teneatur ad voluntatem testatoris, deficiente solennitate, non conuenit inter Doctores: ego non puto teneri.

33. Si hæres non adit hæreditatem institutus in re certa, erit hæres vniuersalis.

34. Hæres intra tres menses à notitia testamenti potest hæreditatem nondum aditam repudiare. Quòd si facit inuentarium, non tenetur ad debita & ad legata vltra vires hæreditatis, alioqui tenebitur in Foro exteriori, si adeat, nec detrahit Falcidiam: debet verò incipere inuentarium intra dies triginta à dicta notitia, & intra alios sexaginta perficere: sufficit verò intra hos sexaginta perficere, etiamsi post illos triginta inceperit. Nec intra dictum tempus po-

test molestari à creditoribus vel legatarijs: debet verò facere cum Notario, citatisque creditoribus & legatarijs.

35. Ante æs alienum deducendæ impensæ funeris, & quæ necessariæ ad adeundũ hæreditatem: & quidem factas circa corpus Rectoris Ecclesiæ, soluet successor; at vestes lugubres, & sepulchrum magnificum, hæredes. Post soluẽda debita, vltimò legata, etiam à fisco si hæreditas est confiscata: in debitis verò intelliguntur etiam vota realia defuncti.

36. Ad hæredem non transmittitur obligatio, nisi quæ est ex iustitia; tenetur verò ad contractum testatoris, etiamsi tangat suam legitimam.

37. Contractus factus pro se, & filijs, & hæredibus, non comprehendit hæredem extraneũ, id est, non coniunctum in quarto gradu saltem consanguinitatis, vel affinitatis.

38. Hæredis culpa in restituendo non nocet defuncto.

39. Hæres bona fide soluens debitoribus vel legatarijs prius petentibus, non tenetur nisi de eo quod superest: sed priores creditores habebunt actionem contra illos.

40. Hæres detrahit Falcidiam, id est, quartã partem hæreditatis grauatæ legatis non ad pias causas vltra tres partes, nisi testator prohibuisset detrahi, aut hæres non confecisset inuentarium, aut esset legata dos.

41. Detrahit etiam Trebellianicam, id est, quartam partem, quando debet hæreditatem restituere per fideicommissum, nisi testator prohibuisset detrahi, aut restituenda esset hæreditas piç causæ, aut ipse esset institutus in re certa. Computantur autem aliquando in Trebellianicam fructus percepti.

42. Collatio bonorum in commune debet fieri ab hæredibus si sint descendentes, & non contenti acceptis à patre, aut legatis, velint in hæreditate succedere. Solent autem conferri profectitia, & dos filiæ, & donatio propter nuptias.

43. Non conferuntur autem sumptus in alimentis filij, etiam coniugati, etiam in conuiuijs, vt Doctoratus, vel Missæ nouæ, vel in peregrinatione, vel recreatione, vel liberatione. Includuntur verò in alimentis vestes ordinariæ, & excessus in expendendo accepta ad sustẽtationem, (non autem vestes pretiosæ, vt quæ solent sponsæ dari, computandæ verò sunt pretio quo in præsenti valent) vel in libris datis filio absoluto studio, cùm propè esset vt exerceret; (quidam tamen dicunt computandos, si nõ erat Doctor, attendendúmque valorem præsentem) aut expensum ad acquirendum filio officium, vel gradum, nec vendibilem, nec ad hæredes transferibilem, vel donatio simplex validè facta filio sub potestate patris, vel morte cõfirmata, vel remuneratoria, aut facta à matre,

vel auia, vel auis paternis, vel lucrum factũ proprio nomine ex pecunia communi. At donatio ob causam facta, aut filio emancipato, confertur.

44. Societas fratrum in lucro omni, non intelligitur in lucro ex officio publico, aut merito personæ, sed ex negotiationibus.

45. Si pater filij aduentitia bona dilapidauit, tenentur ei reliqui fratres: tenentur & pro parte sua sustinere onus solutionis factæ à patre ex pietate pro filij delicto: quòd si ex necessitate soluit, solus filius ille sustinebit.

HAERESIS, vide *Bulla Cœnæ, Episcopus, Excommunicatio, Filius, Fiscus.*

1. NOn est hereticus, qui ex infirmitate animi de fide dubitat, non pertinaciter: quin etiam, dum dubitat, non est cẽsendus hæreticus; in dubio enim non est pertinacia propriè, quæ ad hæresim requiritur: nec qui per ignorantiam errat contra fidem, se tamen Ecclesiæ Romanæ submittens, paratus id credere, quod illam credere intellexerit. *Vide cap. Damnamus, de sum. Trin.*

2. Hæretici absolutio valida est, etiamsi fictè conuertatur.

3. Hæreticus non priuatur bonis, aut potestate, nisi per sententiam Iudicis. *Syl. Hær. q. 8. Adria. quod. 6. a. 1. Soto l. 1. de iust. q. 6. a. 6. Nauar.*

23. n. 66. nec post eam tenetur dare bona fisco, nisi id exprimatur in sententia.

4. Hæretici impœnitentis & damnati per Iudicem filius, & nepos, hæreticæ verò solus filius, nullum potest beneficium aut publicum officium obtinere, nisi esset natus ante patris hæresim, aut in regione hæretica, aut esset occultũ ipsum esse filium hæretici: potest tamen ordinari.

5. Abiurans hæresim, est inhabilis ad officia & beneficia: secus si abiuret non hæresim, sed solùm de leui, aut vehementi.

6. Ex sortilegio aut diuinatione non probatur quis hæreticus, sed præsumitur.

7. Sepeliens cum præsumptione, id est, dolo & malitia, in loco sacro eum, quem scit esse hæreticum, est excommunicatus: non scit autem, qui sola fama scit: quin etiam puto requiri nominatim denuntiatum esse non solùm hæreticum, sed excommunicatum.

8. Patrem hæreticum potest quidem filius denuntiare, sed non tenetur, nisi sit periculum peruersionis aliorum.

9. Vltramontanus non tenetur dènuntiare hæreticum, cum quo solùm vltra mõtes est conuersatus; secus si in Italia, aut Hispania.

10. Omnis hæreticus est schismaticus, sed non è contra.

11. Credentes hæreticorum dicuntur, qui implicitè credunt quod illi explicitè.

12. Teme-

12. Temeraria dicitur assertio tamquam certi eius quod efficaciter probari non potest: erronea verò, cùm præterea falsa est: at hæretica, si est apertè contra fidem.

HISTRIO, vide *Ludus*.

HOMICIDIVM, vide *Bannitus*, *Bellum*, *Dos*, *Hæreditas*, *Irregularis*, *Tyrannus*.

1. ABortum procurare ad salutem matris si dubitatur an anima rationali præditus sit fœtus, mortale est; non autem si credatur non animatus esse, & detur medicina non ad abortum, sed ad matris sanitatem, etiamsi præter intentionem abortus sequatur.

2. Mas ferè animatur die quadragesimo, fœmina octuagesimo. *Couar. in Clement. 1. de homicidio 2. p. §. 3. n. 1. & alij*; in dubio autem credendum esse matrem.

3. Pœnæ positæ à Sixto Quinto abortum procuranti, locum habēt solùm, cùm fœtus est animatus, *Ex Grego. 14.*

4. Homicidium voluntarium dicitur, quod per se & directè intentum, seu ex proposito fit: at secus est si sine occidendi intentione fiát id, vnde mors sequi etiam vt plurimum soleat, & sequatur; vt si quis grandi ligno aut lapide volens solū percutere, occidat. *Vide Basil. ad Amphil. ca. 8. & 11.*

5. Miles

5. Miles in bello etiam iniusto occidēs, non censetur homicida voluntarius.

6. Licet occidere defendēdo se vel alterum. Dicūt & quidam licere pro rerum defensione. *Caiet. 2. 2. q. 64. a. 7. Arragonensis ib. & alij*, quod D. August. non concedit, qui nec pro castitate tuenda licere ait, *lib. 2. de moribus Eccles.* Ego tamen non ausim cōdemnare, cùm præsertim, vt quidam volūt, Ius Ciuile potestatem dedisse videatur, vt pro tuis vel proximi rebus defendē-do possis occidere.

7. Pellere aliquem loco, in quo simul cum illo seruari non potes, si ab alio occidatur, non est illum occidere, sed non defendere cum tuæ vitæ periculo. Ita quidā docti viri, sed ego nonnihil dubito.

8. Hostem publicum an liceat occidere, vide TYRANNVS.

9. Potes paratum te occidere, priusquam te inuadat, occidere, si aliter nō possis euadere; est enim id te defendere: itaque non condemnandi qui occidunt eos, à quibus alioqui essent occidendi. *Vide Caiet. 2. 2. q. 95. ar. 8. & in Summa, verbo Duellum. Couar. Cle. Si furiosus, par. 3. §. 1. nu. 2. ver. 7. Naua. cap. Ita quorundam. no. 4. corr. 20. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 22. §. 8. Soto de iust. & iure, q. 1. ar. 8. col. 5.* Qui tamen excipi vult Iudicem & testes mortem tibi certam iniquè parantes. Tu vide an id consentaneè prædictæ sententiæ.

10. Fugien-

10. Fugientem cum equo tuo, si non possis aliter capere, licere sagitta occidere, itidemque furem fugientem cum rebus tuis, quidam aiunt, *Syl. Excomm. 6. not. 4. casu 9. Sot. l. 5. q. 3. a. 8.* alij negant, vtrique docti. Licere etiam fugientem occidere, si id necessarium sit ad defensionem honoris tui, alioqui notabiliter amittendi. *Ant. 3. p. t. 4 c. 3. §. Vict. relect. de iure bell. q. 2. n. 5. Nau. cap. 15. nu. 3.* Item honorem defendendo occidere volentem te leuiter percutere, vbi id insignis est iniuria, & colapho accepto gladio percutere statim ad vitandam ignominiam. Quæ docti quidam concedunt, alij etiam docti negant, & negaret mea quidem sententia, D. August. Ego nec concedere ausim, nec facientem in totum condemnarim.

11. Cui licet alium occidere, potest ad id socios assumere.

12. Pro defensione patriæ etiam patrem occidere licet.

13. Casu occidere, non adhibita debita diligentia, mortale esse Nauarrus ait.

14. Adulteram traditam viro à Iudice, vt occidat, si velit, potest occidere; est enim tunc minister iustitiæ voluntarius. *Medina de rest. q. 3. Soto l. 5. de iust. q. 1. a. 3. & in 4. d. 37. q. vnica.*

15. Occidere in adulterio deprehensam vxorem, vel filiam, itemque adulterum, licere aiũt quidam, alij melius negant. *Med. loco cit. causa 4. Couar. 2. p. de sponsal. cap. 7. §. 7. nu. 8. Nau. c.*

15. n. 3.

15.n.3. Soto cit. &c.

16. Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam eſſe dicitur. *ca. 5. de homic. volunt*, nempe impropriè.

17. Non licere permittere potius occidi inuaſum, quàm iniuſtè inuadentem (niſi ille conſentiat) defendendo occidas, quidam aiunt. Ego non puto te teneri occidere vnum, vt alterum defendas: ait enim *Ambroſ. lib. 3 Offic. cap.* 9. & habetur 14.*q.* 5. *Denique*, non eſſe vni ſubueniendum, ſi non poſſis id niſi alterum lædendo. Puto tamen te, etſi nõ teneris, poſſe tamen.

18. Permittere te occidi ab inuadente, potius quàm illum occidas, virtutis eſt. *Caiet. 2.2. q.64.a.7. Syl. bellum 2.n.3. Ant. 3.p.t.4. cap. 3. Couar. 2.p. de ſponſa, c.8. §.12.* neceſſitatis autem nũquam eſt, vt ego ſentio; etſi quidam dicunt aliquando eſſe neceſſe. Illud potius aliquando neceſſarium, ne te occidi permittas, vt ſi miles iuratus prælieris.

19. Homicida & mutilans tenetur etiam de iniuria, eius verò hęres ſolùm de damno. Quod ſi ille pro homicidio ſuſpenſus eſt, accuſatus ab aduerſario, nulla videtur reſtituendi obligatio: quidam tamen eſſe dicunt, niſi aliud ſit in more recepto poſitum.

20. Grauius peccat occidens corporaliter, quàm ſpiritualiter, niſi etiam ſpiritualem mortem intendat. *Vide Tho. & Caiet. 1.2.q.73.*

21. Homicida voluntarius non eſt incapax penſio-

penſio-

pensionis. *Ex Cong. Conc.*

22. Vitam pro altero ponere licet: licere verò in extrema necessitate dare alteri tibi necessaria, quidam aiunt, alij negant; ego licere puto.

23. Licet ægrotum inuisere etiam cum vitæ periculo, & ei assistere etiam cùm id facere eius saluti non est necessarium; est enim actus virtutis.

24. Vitam pro honore ponere licere, quidã aiunt, alij negant.

25. Aiunt quidam, licere ligato manum vel pedem sibi abscindere ad fugam, ne occidatur. *Ma 4. d. 15. q. 3; Soto l 3. de iust. q.* 4. itemque minitanti mortem, offerre potius membrum secandum: non tamen licere tibi ipsi membrum abscindere, minitante aliquo mortem nisi facias; nec eruere tibi oculum, minitante aliquo te alioqui vtrumque perditurum. *Soto loco cit.* Ego cur, si illa licent, hæc non liceant, non video.

HONOR, vide *Homicidium, Vanagloria.*

1. HOnorem & laudem, si debeantur, optare, peccatum non est.

2. Honoris insignia sumere sibi, modò non cum præiudicio alterius, licet.

HORAE CANONICAE, vide *Beneficium Oratio.*

1. AD Horas Canonicas seu Officium diuinum non tenentur Religiosi non professi, nec professi, nisi sint in sacris, aut choro destinati. *Nau.c.25.n 96 & lib. de oratione, c.7 n.4.& n.13. Soto l.10. de iust.q 5.a.3.& alij.* Quidã tamen & Moniales, & eos omnes, qui non sunt in sacris, obligatione liberant: quod etsi probabile, non est vsu receptum. Nec Clericus, qui nec est in sacris, nec habet beneficium. *Ex Soto, Nauar. cit. & alijs*, nec is cuius sanitati obest recitatio: nec qui vrgente negotio est impeditus; huic enim sufficit recitare Horas temporis non impediti: nec qui sine notabili aliquo damno recitare non potest: nec qui fructus nullos recipit. *Nau.c.25.n.100. est communis*: nec, secundùm quosdã, qui valde exiguos, *Soto loco cit.* vt octo solùm ducatorum, quem tamen alij non excusant. *Nau.cit.nu.* 100. Sunt & qui velint solùm titulum obligare ad Officium, quod duriusculum videtur.

2. Degradatum quidam excusant, alij obligant. *Soto de iustit.l.10.q.5.a.3. Nauar.c.7.nu.17.* & id durum.

3. Qui legitimè excusatur, non tenetur ad aliud loco Officij. Qui tamen nescit recitare Officium, dicat saltem Rosarium, seu Coronã, vt vulgò appellatur.

4. Ca-

4. Capellania instituta sine Papæ aut Episcopi auctoritate, nō obligat ad Officium, quia non est beneficium: nec beneficium datum ad Officium non Ecclesiasticum, vt ad pulsandum organa, aut ad docendum etiam Theologiam.

5. Habens solùm minores Ordines, ad nullum Officium recitandum tenetur, etiamsi Episcopus præcipiat. *Soto & Nau. locis cit.*

6. Extra chorum potest quisque dicere Officium Romanum.

7. Domesticus Cardinalis aut Episcopi potest cum eo idem Officium dicere.

8. Ingresso chorum tardè, sufficit postea sola quæ iam erāt ab alijs recitata supplere. Quod verò quis impeditus inseruiendo officijs non potuit in choro dicere, aut audire, non tenetur supplere.

9. Qui in choro suam partem dicit, & alteram, etiamsi attentus, non potest percipere, non tenetur supplere, nisi, vt quidam addunt, surdus esset.

10. Potest quis priuatim Officium dicere lingua qua velit, vt Græca aut Hebræa; etsi ego, vt vulgari dicat, non facilè admiserim.

11. Qui solus mentaliter Officiū dicit ob maiorem deuotionem, quidam excusant, alij accusant, censentes necessariam esse voce pronūciationem. Mihi tutum non videtur mente sola dicere. *Nau. c. 25. n. 97. & communis aliorum.*

12. Loco Horæ alicuius, aliquid aliud æquiualens ex causa dicere, non videtur illicitũ; nec aliud aliquando ex causa Officium: nec verò, si sine causa fiat, & contemptus absit, mortale est. *D. Tho. quod 5. a. 13. Sylu. q. 12. Caiet. Hora.*

13. Qui ex iniuncta pœnitentia debent aliquot Psalmos, possunt simul dicere.

14. Notabilem Officij partem ex negligentia omittere, mortale est. *Palud. 4. d. 15. q. 5. Nau. de oratione, c. 7. n. 5. & alij.* non tamen, si totum omittatur, plura sunt peccata, sed vnum.

15. Ordo Officij potest priuatim ex causa mutari, nempe prius dici quod posterius dicendum est: quòd si sine causa mutetur, mortale non est. *Palud. cit. q. 5. a. 2. Syl. Horæ, n. 17. Anto. & alij.*

16. Vesperæ in Quadragesima possunt priuatim à prandio dici. *Sylu. Horæ, n. 10. Nauar. de oratione, c. 3. nu. 15.*

17. Post mediam noctem transit obligatio Officij præcedentis diei.

18. Potest ex causa statim post Completoriũ dici Matutinum sequens, & mane totum Officium diei.

19. Officium publicè dicere in statu peccati, non est mortale, si non sit aliquid propriũ Ordinis sacri.

20. Vagari mente ex negligentia in Officio, veniale solum peccatum est: nisi ex proposito id fiat: nam tunc etiam Officium repetendum. *Caiet. 2. 2. q. 83. a. 13. Soto l. 10. q. 5 a. 5. Sylu. Hora, n.*

*ra,nu.*12.*Nauar.cit. ca.* 25 etsi id quidam negent. *P. à Nauar l.2.de restit.c.2.num.* 233. & *multi alij* Sufficit verò attendere, aut ad id quod petitur, aut ad Deum qui oratur.

HOSPITALE, vide *Xenodochium.*

HYPOTHECA, vide *Pignus.*

IEIVNIVM, vide *Satisfactio.*

1. AD ieiunia loci & Festa tenetur, qui illic eo die manet, non qui transit.

2. Ieiunandum in Vigilia Pentecostes.

3. Ad ieiunia Religionis tenentur professi, etiam ante annum vigesimum primum, etsi id quidam negant.

4. Ieiunandum à media nocte in mediam vsque noctem.

5. Cùm Vigilia incidit in Festum solemne, pridie eius diei ieiunandum. *Vide de obseru. ieiun.cap.*1.*&* 2.

6. Natali Christi incidente in feriam sextã, non potest in eo vesci carnibus, qui voto aut professione impeditur, nisi dispensetur. *Vide de obseru. ieiun. cap.*1. Potest autem dispensare, qui potest in voto aut Regula, etsi id quidam negant.

7. Etiam die Dominico ob deuotionem ieiuna-

iunare licet: cauendum tamen scandalum.

8. Ieiunium non violat potus aquæ, aut vini, etiãsi quid edatur ne potus noceat: nec quæ sumuntur per modum medicinæ, vulgò electurata: nec cibi prægustatio, vt fit à coquo, aut pincerna: nec ientaculum vespertinum pro more sumptum, vel ex causa sumptum mane, dilato in vesperum prandio: nec oua aut lacticinia extra Quadragesimam: nec si quid statim finito prandio paruum edas rogatus, vt fit ab amico comedente; illud enim pars prandij censetur: nec si horam prandij ex causa præuenias, vt iter facturus, aut propter hospitem.

9. Excusat à ieiunio ætas minor anno vigesimo primo, vel maior sexagesimo: debilitas magna: grauidam esse, vel lactare: non habere sufficientem cibum ad prandium: damnum alioqui notabile: occupatio melior: vt concionando, docendo, Confessiones audiendo: vel alioqui labor non ferens ieiunium, vt artificum, aut iter pedibus agentium, causa reddendi coniugi debitum, vel non ei displicendi, cùm hæc ieiunio impediuntur: denique dispensatio Episcopi, vel Parochi illo absente, vel Prælati.

10. Dispensandi causa iusta est, magna in ieiunando difficultas.

11. Cum quo dispensatur vt carnes edat, debere, si potest, cum carnibus ieiunare, alij aiunt, alij negant: vtrumque probabile.

12. Soluitur omnino ieiunio ille, cum quo dispensatur vt bis possit comedere.

13. Qui semel ieiunium violauit, non peccat postea sæpe comedendo, etsi id quidam affirment. Quòd si per inaduertentiam excusantem comedit, tenetur abstinere ac si nihil comedisset, non enim ieiunium violauit.

14. Qui se putat iustam causam habere non ieiunandi, non peccat mortaliter non ieiunando.

15. Dare cibum ei, quem scis debere ieiunare, illicitum quidã dicunt, si aduertas illo cibo ieiunium violari. Alij addunt, si sis eius Superior, vt dominus, aut paterfamilias; alioqui, parato non ieiunare, licere cœnam dare vrbanitatis causa, vel hospitalitatis.

16. Cogere sine causa famulos ad opera nõ ferentia ieiunium, mortale esse, quidam non improbabiliter aiunt.

17. Puer ante vsum rationis potest vesci carnibus die ieiunij, quia non est legi subiectus.

IGNORANTIA, vide *Lex*, *Pœna*.

1. Ignorantia Iuris vel facti excusat à pœna legis humanæ, etiam cùm non excusat à peccato: vt cùm quis peccat, sed ignorat ob id positam à lege pœnam; abest enim contemptus legis.

IMAGO.

1. IMaginem crucis sculpere humi in lapide, sub grauissima pœna prohibetur, *l. vnica, C. Nemini liceat*. Itaque quibusdam mortale videtur: sed durum id, cùm non sit lex illa vsu recepta.

IMPOSSIBILE.

1. IMpossibile dicitur iuridicè, quòd nō potest fieri iustè, aut honestè, aut commodè: itaque valdè difficile velut impossibile reputatur in legibus humanis, quæ ad impossibile non obligant.

INCESTVS, vide *Luxuria*.

INCORRIGIBILIS.

1. INcorrigibilis in Iure dicitur, qui vel nō paret Iudicis sententiæ, vel post condemnationem idem crimen aut peius facit.

INDIGNATIO.

1. INdignatio non volentis videre vel audire eum cui irascitur, communiter est tantùm venialis.

INDVLGENTIA, vide *Abſolutio.*

1. INdulgētiam etiam ſine cauſa datam valere quidam aiunt: alij nō ſolùm iuſtam cauſam requiri, ſed & indulgentiæ proportionatam. *Bonau.4.d.20. 2. parte, q. vlt. Caiet. opuſc. de cauſa indulg.t.1.tract.9. Soto 4.d. 21.q 2. a. 2. Armil n.10. Gab ſupra Can.lect.57. & quidam alij.* ego de indulgentia à Papa data non cenſeo quicquam dubitandum.

2. Indulgentiam non conſequitur, qui non eſt in Dei gratia. *D.Tho. 3.p.q. 27. a. 1. Soto 4.d. 21.q.2.a.3. Adrian.4.de indulg.col.13. conclu 3.* etſi quidam putant valere acceptam in peccato indulgentiam, recedente peccato. Ego puto eum etiam, qui pro defuncto accipit indulgentiam, debere eſſe in gratia, niſi opus faciat ex perſona Eccleſiæ, vt Miſſam, aut eiuſmodi aliud. Qui tamen ex iniuncta pœnitentia, aut aliâs, debet defuncto ſuffragium, ſi in peccato ſoluat, non tenetur iterare. Valere autem indulgentiam & catechumeno, & excommunicato, ſi ſint in gratia, quidam aſſerunt.

3. Cùm ad indulgentiam requiritur Cōfeſſio, ſufficere quidam putant contritionem, cū propoſito confitendi tempore debito ex præcepto. *Palud.4.d.20.q.4.a.2. Panor. ca. Omnis vtriuſque ſexus, de pœn.nu. 21. & quidam alij:* ego non puto. *Anto.1.p.t.10.c.3.§.2.& 5. Ang.nu.17.*

Caiet. opusc. de indulg. ad Iuliũ, c. 10. Adri. Nau. & *alij:* nisi fortè in eo, qui non potest confiteri.

4. Cùm dicitur absolutè vt fiat eleemosyna, quidam requirunt summam quandam cuiusque statui conuenientem: ego potius dicerem, cuiusq; deuotioni relinqui quantum det: & qui pro se datam ab alio ratam habet, dare censetur. Quòd si quis iussit famulum dare, & non dedit, quidam negant consequi indulgentiam: ego id non dixerim.

5. Indulgentia data pro mortis articulo accepta semel expirat, nisi aliud constet de intentione concedentis.

6. Cùm dicitur vt visitentur aliquot in Ecclesia altaria, sufficit in ea ad illa se orando conuertere ex eodem loco.

7. Cùm datur indulgentia visitanti tali die Ecclesiam, semel tantùm illo die dare intelligitur. Quòd si est perpetua, aut per multos dies, vt in Iubilæi anno, toties quoties.

8. Anni & dies indulgentiæ intelliguntur de ijs, qui in pœnitentiam ritè possunt iniungi, secundùm quosdam: alij de diebus purgatorij intelligunt, pro quorum paucis hîc multi vix sufficiunt.

9. Indulgentia non perit morte concedentis, nec ante notitiam reuocationis.

10. Per Iubilæum non suspenduntur indulgētiæ concessæ personis particularibus, aut ab alio, quàm à Papa concessæ: nec priuilegia Religio-

ligiosorum. *Vide extrau. Quemadmodum, de pœn. & remiss.* Nec suspensio aliarum indulgentiarum durat nisi tempore anni Iubilæi.

11. Tantùm tempore Iubilæi potest quis absolui à reseruatis, si talis potestas per Iubilæum conceditur.

12. Iubilæum promulgare Religiosis potest ipsorum Prælatus.

13. Cùm dicitur in Iubilæo vt quisque ante omnia confiteatur, sufficit confiteri intra tempus Iubilæi.

14. Si quis durante Iubilæo cœpit Confessionem, quam oportet differri longius, potest tunc absolui à reseruatis, & commutari in votis: postea verò ab omnibus absolui, etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò verò potest omnia facere postea finita Confessione Confessor: cœpta enim causa, manet delegati potestas, donec finiatur.

15. Prædicare indulgentias indiscretas, id est, non iuridicas, aut non verisimiles, mortale est.

16. Potest Episcopus etiam non ordinatus dare indulgentias, itemque Cardinalis: potest verò dare quadraginta dies, & in Ecclesiæ dedicatione vnum annum solùm: nec etiam si plures Episcopi tunc adsint, quicquam addere anno possunt pro ea causa. *Vide cap. Cùm ex eo, c. Nostro, de pœn. Syl. q. 5. nu. 15. Soto 4. d. 27. q. 2. & alij Doct. ibid.* An verò in Foro conscientiæ

possit

possit dare plures dies aut annos, & an possit dare defunctis indulgentiam, alij aiunt, alij negant. Potest verò Episcopus concessionem indulgentiæ Clerico delegare, potest & subdito etiam visitanti Ecclesiam extra Diœcesim indulgentiam dare, & cùm alicui Ecclesiæ dat indulgentiam, etiam non subditi, visitantes illam consequuntur. Denique potest dare non subdito indulgentiam, de consensu Superioris illius.

17. Indulgentia vtitur etiam, qui eam concessit. *D. Tho. 3. p. q. 27. a. 4. Dur. 4. d. 21. q. 5. Palud. ib. q. 4. Soto 4. d. 21. q. 1. a. 4.*

18. Cùm duo Papæ pro opere aliquo dant viginti dierum indulgentiam; qui illud facit, consequitur 40. indulgentiam.

19. Suffragiorum potissimum Missæ, quamquam interdum ratione necessitatis potest plus eleemosyna.

INFAMIA, vide *Irregularitas, Iudiciales actus.*

1. INfamia facti fit crimine notorio, vel opinione multorũ proborum virorum: non sufficit autem rumor sparsus, & creditus apud aliquos, nec si sit ortus ab inimicis: nec si quis in iudicio sit confessus; non enim habetur confessus pro condemnato: nec si per Procuratorem litigans condemnetur. Tollitur verò per

factum contrarium: Repellit autem, dum durat, à dignitate, à iudicando, (non autem ab arbitrando) procurando, testificãdo in causa criminali, accusando, postulando, & ab Ordinis susceptione, aut beneficij.

2. Infamia Iuris fit sententia definitiua super crimine publico, aut quibusdam priuatis, vt furto, vsura, sacrilegio, incestu, homicidio, periurio, adulterio, veneficio, (*vide 6. q. 1. Infames*) & aliquando ipso facto, vt si quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut sponsas. Quidam tamen aiunt, semper requiri sententiam. Tollitur autem per Principem non agnoscentem Superiorem.

3. Infamia Iuris tollit Ordinis executionem, & dignitatis exercitium, & honorem, & repellit à beneficij & Ordinis susceptione. Dispensat autem Papa, & in quibusdam Episcopus.

4. Infamis Iure Ciuili, regulariter est etiam infamis Iure Canonico.

5. Ob crimen læsæ maiestatis infames fiunt etiam filij & nepotes.

6. Infamia ex delicto proprio aut parentum tollitur Baptismo.

INFAMARE & FAMA, vide *Confeßio, Iniuria, Iudiciales actus.*

1. INfamare se grauiter & falsò, mortale est peccatũ; & cum obligatione restitutionis, secun-

ſecundùm quoſdam : quod vtrumque alij negant. At Aug.1. *de ciuit. cap.* 20. mortale eſſe indicat: certè in re valdè graui ita videtur : imò etiam cùm ſe quis infamat verum dicendo, poteſt & id mortale eſſe, ex ſcandalo vel damno ſequenti ; alioqui proprium peccatum prodere, veniale eſt: qui verò facit timore tormentorum, etiam ſe ea proditione periculo mortis exponens, nec videtur condemnandus peccati: *Nau. c.* 18. *n.* 19. *& c.* 23. *num.* 70. *Soto de ſecreto tegendo, memb.* 3. *q.* 4. *a.* 6. *& alij.* nec obligandus ad reſtituendum vel ſibi, vel alteri, qui fortè ex eo læditur. Quin etiam quod aiunt quidam, filium ſibi capitale crimen imponere vt patrem ſeruet, non eſſe mortale, probabile eſt. Licet etiam prodere tuum crimen, cùm vides alteri falsò imponi, ſed non teneris: potes etiam tacere, cùm tibi crimen imponitur, quod alius fecit.

2. Prælatus, & quicunque ex officio aliorũ ſalutem procurat, peccat, ſi famam ſuã ſeu bonam exiſtimationem non defendat : ſecus eſt de priuata perſona, niſi fortè de hæreſi infametur, aut apoſtaſia, aut re turpiſſima.

3. Non poteſt famæ reſtitutionem remittere is, per cuius infamiam Reſp. læditur : ſi tamen remittat, liberatur infamator.

4. Potes ad tui licitam defenſionẽ, aut proximi, infamantis crimen detegere, ad minuendam ſcilicet eius auctoritatem, ne ei credatur,

vel dicere illum mentiri. *Ma. 4. d. 15. q. 16. Soto ib. q. 3. Syl. rest. 3. quæsito 3. Nau. c. 18. num.* 48. Potes & tibi dignum honorem aut gradum procurare, excluso eo, qui te fortè impedit, prodendo eius vitium publicum, aut naturale; nulla enim sic vteris fraude, aut vi. Potes & alienum crimen ei prodere, secūdùm quosdam, cui perinde est ac si non dixisses. *Pedraz. præc. 8. d. 2. Tabien. Detract. n.* 3. quod alij negant: ego mortale non puto, vbi non sequitur notabile damnum; vt cùm dicis Cōfessori, aut alioqui probo viro. Potes & prodere ob aliorum bonum, vt ab illo caueant; vel ob bonum ipsius, vt illum adiuuent. Qui autē ex solà loquacitate prodit, solùm venialiter peccat, si non sequitur magnū damnum, aut ille, qui proditur, non magnopere curat: item qui dicit se tantùm audisse; id enim non est infamiæ causa sufficiens; etsi quidam id negent, nec improbabiliter, si credibile erat etiam sic famam perdendam: non tenebitur tamen restituere, si dixit se non credere, aut dubitando dixit, non affirmando. *Vide Soto 4. d. 15. q. 4. & Caiet. 2. 2. q. 73. a. 2. & Nau. c. 18. nu. 36. & 46.*

5. Infamatum alicubi iuridicè, aut publicè, alibi prodere, nō est mortale, nec vlla restituendi obligatio. *Caiet. 1. opusc. tract. 31 respons. 9. Mercad. lib. 6. c. 11.*

6. Infamanti alterū teneris resistere, (saltem præferendo vultu tibi non placere) si sis eius

superior, vel possis sine tuo damno. *Tolet. l.5.c.97. Valent.t disp.q 80.p.1. Arrag.q.62.a.2.* est autem communiter veniale, cùm ex negligentia vel timore non resistitur.

7. Qui non potest famam à se læsam sufficienter restituere, debere satisfacere pecunia, aut alia re, aut petere remissionem alij aiunt. *Nau. c.18 n.48 & alij multi.* alij negant, vtrique probabiliter.

8. Qui famam alienam læsit, tenetur etiam cum suo maiori damno, quàm alteri dedit, restituere: videtur autem posse nobilem ignobili pecuniam pro eo dare, aut rem perinde gratam, ac famę per verba restitutionem. *Soto l. 4. de. iust. q.6.a.3.ad.4. Couar.reg. Peccatum, p.Vn.6. P.à Nau.l.2.c.4.n.348 Med.cod.de rest. q.3. Val.sup. q.6.p.3. Arrag.sup. Tolet.sup.c.70. Mer.l.6.* Famosi verò libelli auctor tenetur per contrarium libellum restituere.

INFANS.

1. INfans quis dicitur vsq; ad septimū annum inclusiuè. *Vide glo.c 4.de tem.ord.lib.6.*

INFIDELIS, vide *Iudæus*.

1. INfidelibus ex causa rationabili, vt necessitatis, aut vtilitatis vendere, aut dare ea, quibus in suis ritibus vtuntur, non est mortale, sunt enim ipsi parati facere. *Syl. Infidelitas §.4.*

& Ars,§.3. Ant.2.p.t 1.c.9 §.vlt. Adrian. quod.3. dub.2.7 a.Val.t.3.disp.1 q.10.p 5. Quidam tamen contra sentiunt, quibus non assentior. At tradere eis libros sacros comburendos, etiam timore mortis, mortale est, secundùm Augustinum, *epist.164.& 171.*

2. Cum infidelibus possunt conuersari in fide firmi.

INFIRMVS, vide *Vita*.

1. NOn peccat mortaliter ęger, qui cibo abstinet ob summam difficultatem edendi, præsertim cùm exigua est spes vitæ; censetur enim illa quædam impossibilitas: nec qui pharmacum respuit, cùm certũ non est per illud sanitatem recuperandam.

2. Non tenetur æger migrare in ciuitatem salubriorem, aut emere valdè pretiosum pharmacum; sufficit enim vti remedijs communibus. Potest & medicinam recusare ob animæ vtilitatem, vbi non est mortis periculum. Potest & fœmina, ob amorem pudicitiæ, nolle medico pudenda ostendere, etiam cùm id ad sanitatem videtur necessarium.

INGRATITVDO.

1. INgratitudo ex contemptu magni beneficij, graue est peccatum, quod pauci reputant.

INIVRIA, vide *Charitas, Contumelia, Infamare, Restitutio.*

1. NOn tenetur quis remittere debitam sibi pro iniuria satisfactionẽ: nec verò potest, si est subditus alteri, vt vxor, filius, Religiosus. Potest verò Collegium regulare factam Religioso iniuriam remittere, ipso etiam reclamante: secus est de seculari, vt Canonicorum.

2. Iniuriam posse à quouis etiam Clerico percutiendo, si opus sit, repelli, & percussum colapho posse statim repercutere, ad vitandam ignominiam, non improbabiliter quidam asserunt.

3. Non facit iniuriam, qui vt aliquem à testimonio ferendo, aut beneficio consequendo repellat, vocat verè furem aut homicidam, cũ animo denuntiandi, aut accusandi; vtitur enim iure suo.

4. Licitum est improperium causâ correctionis, vt verbera.

5. Duorum se inuicem offendentium, si æqualiter, debet qui prior offendit reconciliari; alioqui, qui grauius.

6. Contumelia inter fœminas, aut viles personas, non semper est mortalis.

7. Contumelia, qua aliorum profectus impeditur, ferenda non est.

8. Derisio ob contemptum grauior est contumelia.

melia, hæc autem grauior detractione.

INQVISITOR, vide *Iudiciales actus.*

INTERDICTVM, vide *Episcopus, Suspensio.*

1. INterdictum etiam ab eo, qui posuit, seruãdum est: alioqui pœna ligatur, nisi sit Papa, aut, secundùm quosdam, nisi secum dispenset.

2. Positum donec aliquid fiat, eo facto cessat, sicut & suspensio: item si est ad certum tempus positum, postea cessat.

3. Interdictum non seruandum, nisi sit denuntiatum, contra certũ locum, aut personam: nec potest quis denuntiari interdictus sine citatione; nec, si Capitulum aut populus sit interdictus denuntiatus, ideo singuli censentur denuntiati.

4. Potest interdicere regulariter, qui potest excommunicare, & suspendere: estque interdictum nullum in casibus in quibus est nulla Excommunicatio. Capitulum autem, Sede vacãte, non potest interdicere, nec ab interdicto absoluere Parochus.

5. Præceptum Superioris factum alicui ne celebret vsque ad certum tempus, non facit illum interdictum.

6. Interdictum post appellationem positũ, non tenet.

7. Interdicitur aliquando quis pro culpa aliena, vt ciuitas pro culpa domini: & priuata persona pro culpa veniali propria potest interdici.

8. Non potest locus interdici pro debito pecuniario. *Syl. Interdict.* 3 §.5 *Bonifac.8. extrauag. Prouide, de sententia Excommunicationis.*

9. Interdictum Iuris non ad certum tempus nec reseruatum, potest Episcopus relaxare, & quiuis Prælatus, quantum ad subditos. Potest & Iudex à se positum suspendere in totum, vel ex parte.

10. Cessatio à diuinis nunquam ponitur à Iure.

11. Interdictis Clericis, non includuntur Religiosi, etiamsi id quidam dicant: nec interdicto loco includuntur non culpabiles in ea causa: nec interdicto populo includuntur non doli capaces; prohibentur tamen etiam hi sepultura: nec extraneus illic habitans. Qui autem in populo interdicto sine culpa interdicti est, potest alibi, si absit scandalum, & celebrare, & audire diuina Officia: nec interdicta tota Dioecesi, aut omnibus Ecclesijs ciuitatis; includitur Cathedralis; non enim in odiosis venit illarum nomine.

12. Interdicta Ecclesia, includuntur & coemeterium & sacellum coniuncta; & interdicta ciuitate, etiam suburbia ei non subiecta includuntur.

13. Re-

13. Religiosi debẽt seruare interdictum quod seruat Cathedralis, vel Parochiales omnes.

13. Prohibita interdicto diuina Officia, & Ecclesiastica sepultura; non autem benedictiò mensæ, fructuũ, habitus, & eiusmodi, quæ non sunt diuina Officia, nec actus iurisdictionis; nec, secundùm quosdam, ministratio Eucharistiæ.

15. In Ecclesia particulariter interdicta potest celebrari ad renouandum Sacramentum, vel dandum infirmo, (clausis tamen ianuis) & dari Absolutio confitẽti, & dici Officium à duobus vel tribus sine animo officiandi: id quod possunt etiam extra Ecclesiam, etiam tempore cessationis.

16. In loco generaliter interdicto licent omnia diuina Officia ianuis clausis, & extra Ecclesiam etiam dici potest Officium exclusis interdictis, & in Ecclesia, aperta ianua, modò interdicti non audiant, nisi fortè transeundo: possũt verò admitti Religiosi, & Clerici externi etiã.

17. Tempore interdicti, etiam specialis, licẽt Baptismus, Confirmatio, Absolutio pœnitentium, qui non sunt in culpa interdicti, & Cõmunionis viaticum, quod cum lumine & campanula portandum, & secundùm quosdam, Communio Clericorum, & Religiosorum, & matrimonium sine benedictione: non autem extrema Vnctio, nec Ordinis ministratio, nisi Episcopus suspendat positum à se interdictum.

18. Interdictus non potest eligere, nec eligi, neque vsquam potest celebrare: potest tamen orare in Ecclesia, modò ex proposito non audiat diuina Officia.

19. Cui interdictus Ecclesiæ ingressus, potest ibi orare dum non celebrantur Officia; & cùm celebrantur, per eam transire, & extra eam in Oratorio celebrare, & decedens cum signis contritionis, in Ecclesia sepeliri.

20. Interdictus ab Officio potest exercere iurisdictionem, quæ non est Officium Ordinis.

21. Priuilegiatus ad audienda diuina Officia; quales Clerici, & Religiosi, potest sepeliri in Ecclesia etiā specialiter interdicta, si alia desit, aut ea sit propria: potest & ad diuina admittere familiares vel domesticos. *Vide de priuil. cap. 11. lib. 6.* & qui potest celebrare, potest sibi adiungere ministrum quemuis non priuilegiatum.

22. Si Sacerdos scienter admittit interdictū, alij tenentur exire: est autem admittenti interdictum interdictus Ecclesiæ ingressus vsque ad satisfactionem.

23. Interdictus est per mensem ab ingressu Ecclesiæ, qui excommunicat sine monitione canonica, & præsentibus testibus. *De sent. Excō. c. Sacro.*

24. Interdicta ipso facto Communitas faciens Clericos soluere illicitas Gabellas: Ecclesia

verò

verò, cùm Communitas facit Episcopum comprehendi, vulnerari, aut exulare.

25. Violare interdictum, quidam negant esse mortale, si absit contemptus, & scandalũ. Certè Clericus, nisi sit in sacris, & solemniter celebret, non videtur peccare mortaliter violando interdictum.

26. In Absolutione ab interdicto solemni, iuratur de non contrafaciendo.

27. Sublato interdicto, transferendi in locũ sacrum alibi sepulti.

27. Tollitur interdictum in Natiuitate, Pascha, Pentecoste, Festo Corporis Christi, cũ tota Octaua, Assumptione, & Cõceptione B. Mariæ Virginis, cum Octaua tota, à primis Vesperis vsque ad Cõpletoriũ Festi inclusiuè, admittunturque interdicti ad diuina Officia, & sepulturam.

INTERPRETATIO, vide *Consilium, Dispensatio, Lex, Pœna, Verba.*

1. INterpretatio in pœnis facienda mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubio faciẽda vt potius valeat res, quàm pereat: & quidem dubia interpretanda in partem meliorem, & beniginiorem, & probabiliorem, & ea proferenti vtiliorem, & secundùm antecedentia & sequentia, & præsumendo bonam fidem, vt in facto, vel possessione

2. Vbi tractatur de obligatione: strictè interpretandum.

3. Maſculinum in fauorabilibus comprehendit fœmininum; in contractibus non comprehendit.

4. Aliquis, comprehendit etiam fœminam: Alius, & Aliud, ſignificant ſimilia.

5. Cùm lex prohibet, ne quis interpretetur, non prohibet Doctores, aut Tribunalia, quin poſſint ſecundùm doctrinam communem interpretari.

6. Modicæ ſolemnitatis omiſſio non vitiat actum.

7. Edicta non prohibent opera alioqui bona, ſed ea, in quibus aliquod latet malum, aut periculum.

8. Non dicitur præſumere, qui probabiliter credit ſe benè facere.

9. Quando principale non tenet, nec acceſſorium. *Vide glo. ca. 5. de donat. inter vir. & vxor.*

10. Quod eſt inutile, pro nullo habetur; & pro non ſcripto, quod nō intelligitur, aut æquè benè varijs modis; eſt enim inutile.

11. Clauſula vltima generalis refertur ad omnia præcedentia, niſi ratio ſit diuerſa.

12. Cùm diſpoſitio finitur primo actu, ſi ille eſt nullus, vel inutilis, poteſt repeti.

13. Dicens de vno, de alio negare videtur.

14. In generali ſermone intelligitur excepta perſona loquens.

15. Vſus loquendi communis præfertur in

omni;

omni materia propriæ verbi significationi.

16. Repulsus à re maiori, non censetur repulsus à minori.

17. Ritè, significat solemnitatem; Rectè, iustitiam.

18. Etsi communiter in clausula generali nō veniunt requirentia speciale mandatum, quale requirunt corrigere, deponere, conferre beneficia, dare dimissorias, tamē venit, cum alioqui generale esset frustra, aut cùm ex verbis apparet talis esse concedentis intentio.

INVENTVM, vide *Thesaurus*.

IRA, vide *Indignatio*.

IRREGVLARITAS, vidē *Absolutio, Censura, Episcopus, Suspensio*.

1. Irregularitas est impedimentum accipiendi Ordines, aut acceptis vtendi. *Ant. 3. p. t. 28. Nau. ca. 27. n. 191 Syl. Irreg. in prin. Couar. Cle. Si furiosus, de homicidio.* Impedit verò aliquando solam acceptionem, non vsum, aliquando vsum vnum, & non alium.

2. Irregularitas non est censura, sed pœna quædam, seu inhabilitas. Itaque graues quidā Doctores comprehendi dicunt eam, quæ pro delicto imponitur, nomine Absolutionis ab omnibus pœnis. *Medina 1. 2 q. 96. a. 4. du. 10. Soto 4. d. 22. q. 3. 1. a. 1. Cordub. in Sum. q. 43. dub. 4.* alij tamen negant, *Syl. verbo Censura, Innocent. c. Quærenti,*

renti, de verborum significatione. Panormitanus ibidem.

3. In dubio an quis sit irregularis, sufficit Episcopi iudicium, potest verò iudicare non esse: imò & qui de se dubitat, non debet putare se irregularem; oportet enim ad pœnam legis humanæ omninò constare eam locum habere: interim melior est conditio libertatem possidentis. Itaq; qui scit se vulnerasse, sed nescit id fuisse causam mortis, non se debet putare irregularem.

4. Irregularis non est capax beneficij: nec pensionis datæ in titulum beneficij; non tamen priuatur prius acquisitis, nec impeditur ab actu iurisdictionis, sed solùm Ordinis.

5. Habilis ad aliquem vsum Ordinis, potest obtinere ad illum beneficium.

6. Ad irregularitatem ex delicto, requiritur peccatum mortale (*Soto l.5. de iust. q.a.9. An.3 p. t.29. c.2. §.4. in fine. Nauar. ca.27. n.232. P. à Nau. l.2. c.n.69.*) cum contemptu: nec incurrit ante decem annorum ætatem, secundùm quosdam. *Vide* CENSVRA.

7. Iterare id quod facit irregularem, non facit nouam irregularitatem; nec celebrare in irregularitate.

8. Quidam putant ex delicto omninò occulto nunquam incurri irregularitatem: quod etsi probabile, tamen vsu receptum non est. *Vide Nau. c.7. n.194. & Couar. Clem. Si furiosus, 2. p. §. 3. n.4.*

9. Irre-

9. Irregularitas ex peccato, & quæ oritur ex homicidio sine peccato, per Baptismum tollitur. *Ang. Irreg. 2. n. Syl. ib q. 28. & homicid. 3. q. 8. §. 1. Armil. Irreg. n.* 87. nõ autem quæ ex defectu natalium, vel ex bigamia. Tollitur verò per professionem Religionis, quæcunque accidit sine peccato, (excepta bigamia) quantum ad omnes Ordines, non autem quantum ad dignitatem, aut prælationem.

10. Nullus incurrit irregularitatem ob opus, quod non potest omittere sine peccato, saltem quantum ad vsum Ordinis accepti. Itaque Cõfessor, qui monet reum vt confiteatur delictũ, ex quo ille ad mortem condemnatur, nõ fit irregularis. *Vide inf.* EX DEFORMATIONE LICITA.

IRREGVLARITAS EX BIGAMIA.

1. SI quis ducat duas vxores, etiam inualidè, & vtramque cognoscat. *c. Nuper, de bigamis, & c. Presbyterum, d* 38.

2. Si quis ducat ab altero corruptam, eamq́; cognoscat, (*c. Si quis viduam, d* 50 *c. Qui in aliquo. d.* 51. *c. Maritum, d* 33 *c. Si aliquis, c. Curandum, d.* 34.) cùm sciat esse corruptam, aut id sit notorium. Quòd si matrimonium fuisset inualidũ, ex alia causa quàm professionis, vel sacri Ordinis, Naua. negat esse bigamum, alij affirmant.

3. Si quis virginem à se ductam post adulterium à se notum cognoscat. *c. Si cuius, & c. Si laici, d.34.* etsi quidam dicunt, etiamsi ignorans adulteram, esse illam cognoscat, bigamum esse. *D.Th.3.p.q.66.a.3.ad 4. Palud.4.d.25.q.4.a.2.& alij.*

4. Si quis professus, vel in sacris, vxorem ducat, & cognoscat. *c. Quotquot, 27.q.1.c.2.de Clericis coniugatis, &, c.1.& vlt.de bigamis*: cum eo tamē, si virginem duxit, dispensat Episcopus.

Omnis bigamia, excepta quarta, priuat omni priuilegio Clericali,

In prima non solet Papa dispensare, nisi fortè ad minores Ordines, aut cum ingrediēte Religionem ad sacros: in 2. & 3. dispensat Episcopus, vt in susceptis iam minoribus ministretur.

EX CORPORIS VITIO SEV DEFECTV.

1. SI quis culpa sua amisit membrum aliquod principale: quale non est digitus. *c. presby. de homicidio, c.3. & 4. de corpore vitiatis.* Quòd si res est occulta, dispensat Episcopus.

2. Item si quis etiam, sine culpa, careat membro vnde celebratio impeditur, vt si digitis careat, quibus cruces fiunt. *Palud. 4. d. 25. q.3.a.3. Richar. ibid. a.2.q.2. Nau. c.27. n. 200. Syl. Corpore vitiatus. q.1. & 2. Ang. ib. §. .& .4.* Quòd si iam est ordinatus, poterit ea facere à quibus

non

non impeditur, vt absoluere. *Nauar. cit. & alij.*

3. Item qui oculo aliquo caret, aut visu oculi sinistri, sic vt turpiter seu deformiter cogatur ad librum verti.

4. Denique qui Episcopi iudicio non potest nisi deformiter celebrare: talis autem non censetur claudus, qui sine baculo potest celebrare; sed & id Episcopus viderit.

Dispensat in prædictis solus Papa. *Nauar. c. 28. n 202. & alij communiter.*

Ad hanc irregularitatem pertinet etiam:

1. Si quis sit illegitimus, etiam occultus, nisi legitimetur. *D. Th. 4. d. 25 q. 2. a. 2. quæstiunc. 3. Soto ib. q. 1. a. 3. Syl. Illegit. q. 24. Nav. 27. n. 21.* Quidam tamen negant occultum esse irregularem: certè nec matri id dicenti credere tenetur. Potest verò Episcopus dispensare ad Ordines minores, & vnum beneficiū Simplex, & ad vsum Ordinis bona fide accepti, & cum eo de quo dubitatur, an sit legitimus, vt cum exposito. *Vide citatos.*

2. Si quis careat ætate legitima ad Ordines. *Syl. Aetas, §. 2. n. 3. Nau. 27. n. 202. Maiolus l. 1. c. 30. n. 8. vide Trid. sess. 23. de refor. c. 12.* solusque Papa potest dispensare, vt ordinetur; nam cum ordinato ante ætatem, cùm fuerit impleta ętas, potest dispensare Episcopus. Ego verò puto tunc non esse opus dispensatione super irregularitate, si ad illud vsque tempus Ordine non fuit vsus; est enim potius suspensus talis, quàm

irregu-

irregularis, ob susceptum Ordinem. *Ex Na. cit. & alijs. Vide* SVSPENSIO. Vtcumque autem sit, sufficit Episcopi dispensatio, seu Absolutio.

3. Si quis morbo laboret deformitatem seu scandalum afferente in vsu Ordinis, vt lepra, comitiali morbo, aut sit dæmoniacus. *D.Th.3.p. q.82.a.10.ad 3.Ang.Corpore vitiatus,§.9. Syl.ib.q.* 7. solusque Papa dispensat. Quòd si iam ordinatus, est leprosus, potest celebrare vbi non est scandalum. Qui dæmoniacus, aut caducus, aut furiosus, potest, cùm cessauit diu morbus, celebrare. Quidam tamē requirunt plenam sanitatem.

4. Hermaphroditus: qui tamen, si præualeat sexus in eo virilis, potest dispensante Papa ordinari. *Nauar.27.n.203. Summistæ verbo Hermaphroditus Viual.de irreg.n.*134.

EX DEFECTV ANIMAE.

1. CVi deest scientia requisita à Concilio Trid. *Sess.23.c.4. de refor. & c.11. &* 13 *&* 14. quibusdam est irregularis: alijs nō est, modò legere sciat, & scribere. Potest quidem in suscepto Ordine idiota ministrare dispensante Episcopo.

2. Hæreticus, & hæretici fautor, si sit notorius, aut per sententiam condemnatus: item

filius & nepos mortui cùm hæresi manifestè, vel cum hæresi mortuę filius. *Vide* HAERESIS. Potest tamen hæreticus pœnitens in suscepto Ordine ministrare.

3. Neophytus, scilicet ante annos decem à conuersione ad fidem. *c. Quoniam, & c. vlt. d. 48. Viual. de irreg. n. 53.*

Dispensat in prædictis Papa. Ego verò prædictas irregularitates parum video esse vsu receptas.

EX DEFORMITATE LICITA, vide *Ex illicita.*

1. QVi post Baptismum occidit aliquem, aut mutilat (non causa morbi aut iustæ defensionis) viuentis membrum habens distinctum per se officium, est irregularis. *Nau. 27 n. 209. Couar. de homicidio, p. § 2. n. 5. & est communis.*

2. Quidam putant defendentem quidem se, aut patrem, aut filium, aut vxorem non esse irregularem; esse verò, qui alium quempiam defendat: alij etiam istum excusant, quod mihi magis placet, nisi faciat publica auctoritate. *Couar. cit. p. 3 §. vnico, n. 5.*

3. Digitus non est membrum, nec dens, nec cartilago auris, nec testiculi, (secus est de membro genitali) nec secundùm quosdā mammillæ fœminæ. *Couar. relect. de homicidio, p. 3. §. vni-*

vnico, n.8. & alij Canonistæ communiter. nec nasus. at mihi esse videntur, vt est oculus. *Caiet. 2. 2. q. 65. a. 1. Soto. l. 5. de iust. q. 2. a. 1.*

4. Non sufficit debilitare, nisi mutiletur. *Soto cit. Nau. 27. n. 207. Tab. Irreg. 3. q. 62.* Oportet verò dedisse ad id causam propinquam, & ad deformationem directam ex natura sua: tale áutem est, adiudicare morti, accusare, testificari: at tale non videtur esse, reum Iudici indicare, aut tradere, est enim causa remota: nec verò testificari, si mors absq; eo fuisset secuta: nec Iudicem aliquem constituere, aut ei causam committere etiã criminalem: nec denuntiare crimẽ quod non meretur deformationem: nec denuntiare hæreticum, etiamsi scias comburendum: nec eum tradi ab inquisitore brachio seculari: nec facere opus ad quod quis tenetur Iure diuino, aut naturali, vt Confessor, qui non vult absoluere reum, nisi fateatur crimen; aut Iudicem, nisi faciat quam debet iustitiam: nec parato exequi pœnã dicere, vt exequatur: nec dicere malefactores dignos esse morte, aut de eo legem ferre: nec hortari in bello iusto ad occisionem, aut aliquẽ ad ponendam vitam pro virtute; aut volentem occidere, vt potius mutilet: nec dare arma bello iusto: nec pugnare in bello iusto, etiamsi dubites an in eo aliquẽ occideris; nec occidere in bello, si ad id Papa misit; cẽsetur enim eo ipso dispensare: nec si Clericus medeatur ægro etiam scindendo, & ex eo sine illius culpa

moriatur: nec accusare reum, protestando Iudicisse nolle eius defamationem, etiamsi mentiatur (non est autem protestatione opus, si Iudex est Ecclesiasticus, aut crimen non dignum pœna sanguinis) nec clamare contra lædentem proximum, etiamsi inde mors sequatur: est enim illud de Iure naturæ, quod per positiuum non punitur: nec iustè infligere vulnus nō mortale, si ex eo sequatur mors: nec vertere ægrum, qui ex eo præter intentionem citius moritur; nec puerum in periculo baptizare, qui ex eo citiùs moritur.

Dispensat in prædicta irregularitate Papa, & ad Ordines minores & beneficium Simplex Episcopus. *Nauar. 27 n. 240. & alij communiter.* Imò, secundùm quosdam, potest prorsus cum Iudice & eius ministris dispensare. Ferè autem soli hi in eam irregularitatem incidunt, quibus assentior.

EX ILLICITA.

1 QVi post Baptismum, viuum hominem illicitè & cum culpa mortali occidit, mutilat, dando etiā ad id causam propinquam, vt mandando, consulendo, hortando, nisi antea reuocet quod fecit, est irregularis: secus si id fecit, vnde non per se secuta est mors, aut mutilatio; vt si consilium dedit, sine quo fuisset nihilominus secuta; aut si non impediuit cùm

posset

possset, nisi teneretur ex iustitia, aut si cùm esset cum adultera deprehensus, illa à viro est occisa, aut ipse mutilatus, aut se defendendo, virum occidisset. *Vide Ant.3.p.t 28 c. 2. Tab. Irreg.1. q.2. Cou.p.2.§.1.& 2.Nauar.27.n.230.Viual. 4. de Irreg.n.284.*

2. Homicidium casuale facit irregularem, cùm oritur ex peccato mortali, & opere ex quo sequi solet, vt causa ex natura rei.

3. Ratihabitio post factum secuta, non facit irregularem. *Ang.Hom.2.n 7.Tab.Irreg.2. §.7. Armil. Irreg.n.22.Couar.p.2.§.1.n.4.*

4. Cùm multi iaciunt lapides, & nescitur quis eorum occiderit, nullus censendus irregularis.

5. Qui sibi solos testiculos abscidit, nō est irregularis: si autem membrum genitale, potest Episcopus dispensare, si est occultum factum.

6. Qui iubet occidi vnum, si occidatur alius, non est reus Homicidij.

Cum homicida voluntario solus Papa dispensat. *Trid.sess.14.c 7.* si tamen est occultum, potest Episcopus ad minores & beneficiū Simplex: id enim poterat Iure antiquo, quod non est sublatum per Conc. Trid. In casuali etiā publico dispensat Episcopus, & in mutilatione occulta.

EX ORDINIS ABVSV, vide *Ordo.*

1. QVi, cùm sit excommunicatus, ordinatur in sacris, est irregularis *d.c. Cum illorum,*

rum, de sententia Excommunicationis, & c. 1. de eo qui furtiuè suscepit Ord. idemque de suspenso & interdicto quidam aiunt, alij negant.

Dispensat Episcopus cum ingrediente Religionem, aut si est occultum.

2. Item qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrũ, (nisi excuset consuetudo) aut duos sacros. *c. 2. & c. vlt. de eo qui furtiuè, &c.* Dispensat Episcopus vt acceptis prius vti possit, & Prælatus cum Religioso, etiam vt ad maiores alios ascendat.

3. Item qui ordinatus, à denuntiato excommunicato, suspenso, interdicto, Simoniaco, vel hæretico, nisi excuset ignorantia, aut metus.

4. Item Clericus, qui seriò & solemniter vtitur Ordine sacro, quo caret. *c. 1. & 2. de Clerico non ordinato ministrante.* Dispẽsat verò Episcopus, vt accepto Ordine vtatur, non vt ascendat.

5. Cantans Epistolam solemniter, sed sine manipulo, non fit irregularis, nec si cum manipulo, sed sine intentione faciendi officium Subdiaconi.

6. Item qui sciens se excommunicatum aut suspensum ob delictum ab habente iurisdictionem exteriorem, aut interdictum, facit solemniter in Foro exteriori actum Ordinis sacri (qualis non est prædicare, nec matrimonio assistere vt Parochum, aut exercere iurisdictionẽ, aut Pontificalia; non est enim propriè actus Ordinis) aut ad eum dat auctoritatem, nisi ex-

cuſet neceſſitas, aut ignorantia; requiritur enim contemptus. Quòd ſi quis ſit ſuſpenſus ſolùm ad tempus, multi cenſent ſi celebret, non fieri irregularem.

Diſpenſat in prædictis Papa. Nec oportet dicere in ſupplicatione, ſe ſæpius in ea re peccaſſe; ſufficit enim dicere, incurriſſe irregularitatem.

EX ITERATO BAPTISMO.

1. QVi ſcienter aliquem rebaptizat, aut ſe ſinit rebaptizari. Excuſat autem ignorantia, dubium, metus iuſtus, & defectus intentionis rebaptizandi. *Gab. 4. d. 6. q. 2. a. 3. dub. 8. Scotus ib. q. 8. Soto d. 3. q. 1. a. 9. Nau. 27. n. 246. Viual. de irreg. n. 43.*

2. Non incurritur irregularitas ob iteratam Confirmationem. *Palud. 4. d 7. q. 2. Gab. ibid. q. 1. a 3 Soto. q. 1. a. 5. Ang. Irreg. n. 24.*

EX VIOLATIONE INTERDICTI.

1. CLericus celebrãs in loco interdicto, necnon Prælatus faciens celebrari in ſua præſentia, eſt irregularis: quod locum non habet in ceſſatione à diuinis, nec in eccleſia polluta, aut interdicto generali non ſeruato à matrice Eccleſia, vel in baptizante in Eccleſia nominatim interdicta.

2. Diſpenſat aũt Papa ad aſcendẽdũ ad Ordi-

 nem.

nem altiorem, at Episcopus, vt ministretur in suscepto.

2. Admittens interdictum ad celebrandum secum, non incurrit irregularitatem prima vice, quamquam communicet in crimine, sed secunda; oportet enim socium prius incidisse.

EX PECCATO NOTORIO.

1. PEccatum quoduis notorium quidam cẽsent facere irregularem, alij fornicationẽ solam, sed nec id est in vsu. Infamis quidem ob ingens crimen repellitur ab Ordine. Dispensat verò Episcopus, quamquam sublata infamia non video opus esse dispensatione: quamdiu verò manet, non puto Episcopum posse dispensare, nisi fortè eam per sententiam auferendo.

IVDAEVS.

1. CEssante periculo, non est mortale cũ Iudæo conuersari, etiam simul habitãdo, aut eius medici operâ vtendo.

2. Licet ei vendere ea, quibus vtitur in cœrimonijs suis, sed non ea intentione vt vtatur.

3. Iudæo non licet Christianum seruum aut famulum habere. Quòd si eius seruus Christianus est, aut esse vult, fit liber.

4. Iudæi non sunt prohibendi celebrare suos ritus, aut reficere suas Synagogas.

5. Aiunt quidam, posse Principem non habentem

bentem Superiorem in temporalibus, permittere Iudæis vsuras, si ita expediat Reip. & cogere populum eis soluere pactas, seruareque sua de ea re statuta, quæ mihi opinio non displicet: licet enim permittere mala minora ad euitanda maiora, vt apparet in meretricio.

IVDEX, vide *Iudiciales actus*.

IVDICIVM TEMERARIVM.

1. NOn est mortale temerè de aliquo iudicare, de quo ille nihil curat *Arrag.2.2.q.60.a.3 G.à Val ib.p 3.* vel de eo credere malũ, etiã firmiter, sed putando fortè esse falsum. Quidam tamen etiam suspicionem putant posse esse aliquando mortalem, quibus non assentior. *Sed potius.D.Th 2 2.q 60.a 3 & Caiet. ibidem, & in Sum. verbo suspicio, & verba Temerarium iudiciũ. Armil. Iudicium temerarium, n.8.*

2. Iudicare malum ex signis probabilibus, mortale non est: est autem, si ex leuibus iudices malum grande de proximo. *D.Th.2.2.q. 60.a.3. Caiet. Arrag. G à Valent. ibid. & est communis.*

IVDICIALES ACTVS, vide *Appellatio, Beneficium, Censura, Clericus, Denuntiatio, Fœmina, Iuramentum.*

DE IVDICE ET ARBITRO, vide *Reus*.

1. IVdicem esse in propria causa licet Superiorem non habenti.

2. Quæstione orta inter Iudicem Ecclesiasticum & secularem super iurisdictione, Ecclesiasticus iudicabit ad quem pertineat: alioqui ad quemuis iudicem ordinariè pertinet cognoscere in dubio, an sit sua iurisdictio.

3. Malefactores possunt à miserabilibus, vt viduis & pupillis, trahi ad iudicem Ecclesiasticum.

4. Ad Iudicem Ecclesiasticum pertinet causa matrimonialis, & an cōtractus sit vsurarius, & an iuramentum liget, & an aliquid sit peccatum mortale: quamquam inter seculares potest etiam secularis Iudex iudicare de vsuræ iure & facto, *secundùm Couar*.

5. Nequit Iudex Ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariam à se aut statuto impositā, sed debet dare in vsus pios. *Cong. Conc.*

6. Potest Iudex pœnam imponere, cùm nō est à Iure posita.

7. Iudex in re aliqua, potest procedere contra impedientes.

8. Iudex inferior non potest remittere pœnam legis, saltem cùm pars non consentit, (sed Princeps potest, modò non in damnum Reip.) potest tamen ex causa minuere, seu moderari, (*vide glo. 2. q. 3. Si quem, & 22. q. 4. Innocens*) & secundùm quosdam, etiam augere, sed ante-

latam

latam ſententiam: item ex magna cauſa facere contra legem Superioris, & omittere punitionem, ſi inde ſint peiora ſecutura.

9. Iudex ſi petente parte non condemnet reum ad expenſas, tenetur illi, niſi reus iuſta de cauſa litigaſſet.

10. Iudicem quidam aiunt peccare mortaliter, ſi nō viſitet carceres, & curet prouideri pauperibus: quod mihi non improbatur.

11. Iudex poteſt aſſumere aſſeſſorem expenſis partium.

12. Poteſt, ſi eſt conſuetudo, accipere aliquid pro ſalario, & eſculenta munera ſponte oblata, modò non ſint grandia.

13. Iudex, quem ſcit innocentem, ſi non poſſit eripere, vt clam aperiendo carcerem, aut aliter, poteſt & debet iudicare ſecundùm allegata & probata, niſi ſit Princeps; hic enim poteſt & debet eripere. Ita multi Doctores: *D. Thom. 2.2. quæſt. 67. a. 2. Caiet. & Arrag. ib. Alexand. Hal. 3. p. q. 40. m. 7. a. 2. Soto l. 5. de iuſt. quæſt. 4. a. 2. Richard. 4, d. 15. a. 3. quæſt. 2. ad. 1. G à Val. t. 3. diſp. 5. quæſt. 11. p. 2.* Ego verò non ſatis intelligo, quomodo poſſit Iudex, nedum debeat, condemnare, quem ſcit innocentem.

14. Iudex alibi notoriè excommunicatus, validè iudicat vbi id ſit occultum.

15. Iudex in lite difficili poteſt partes cogere ad compoſitionem.

16. Iudex non potest esse rei consanguineus, nec actori suspectus.

17. Clericus de consensu Episcopi potest litigare sub Iudice Ecclesiastico non suo, & sub seculari in causa temporali.

18. Iudex non potest punire eum, à quo contra ordinem Iuris confessionem extorsit.

19. Iudex Ecclesiasticus laicum à se condemnatum ad solutionem, non potest cogere vt soluat, nisi inuocato auxilio brachij secularijs, *secundùm Couarru.* ego putârim posse per Excommunicationem, aut aliud remedium Ecclesiasticum.

Iudex, torquens sine sufficientibus indicijs, tenetur de damno: nec ea rei confessio valet.

21. Non potest Iudex punire ob crimen extra suum territorium factum, nisi fortè suum subditum.

22. Arbiter etiam cum potestate plenissima, si lædat enormiter, potest petere reductionem ad arbitrium boni viri, etiam qui iurauit stare sententiæ, & renunciauit petitioni reductionis.

23. Laicus potest esse arbitrator in re spirituali, arbiter autem non sine Episcopi auctoritate. Arbiter enim debet sequi formam Iuris, nõ autem arbitrator.

DE

DE MODO PROCEDENDI.

1. NOn proceditur contra aliquem ſine accuſatore, vel infamia, quæ eſt velut accuſatio, niſi Princeps aliud iubeat, aut ſcandalũ magnum vel periculum poſtulet, vel alioqui Reip. bonum, vel Communitatis, vel alicuius particularis: æquiualet autem accuſationi, facti euidentia, & manifeſta indicia. *Vide Anto. 2. p. t. 9. c. 1. §. 2. Palud. 4. d. 19. q. 4. Tab. Inquiſitor, q. 6. 7. & 8. Nauar. c. 18 nu. 27. & 28. & alijs ſequentib. D. Tho. 2. 2. q. 69. Caiet. & alij ibid.*

2. Cùm proceditur contra aliquem per viã accuſationis, requiritur ſemiplena probatio; cũ autem per viam inquiſitionis, infamia, vel ſufficientia indicia, Iudicis arbitrio.

3. Probat ſemiplenè vnus teſtis omni exceptione maior. *D. Tho. & alij citati.*

4. Conſuetudo iudicum procedendo non ſecundùm omnia requiſita à Iure, diu approbata, videtur obtinere vim legis.

DE TESTIBVS.

1. CVm ſit inquiſitio generalis de criminibus, indicanda ſola notoria, aut quorũ eſt infamia, & manifeſta indicia, aut quæ contra bonum cõmune, aut in damnum proximi, quod aliter non poſſit impediri.

2. Testis non tenetur respondere, nisi sciat se teneri, (quamquam in dubio, si res non vergat in damnū graue alicuius, cui non præponderet damnum Reip. præsumendum est pro Iudice) scilicet si proceditur per inquisitionem esse probatam infamiam, aut sufficientia indicia; cùm per accusationem, esse semiplenè probatum: potest tamen, si velit, etiam in occulto crimine testificari.

3. Nemo tenetur testificari cum suo graui damno; nec ad mandatum denunciandi, si non potest probare: secus est si iubetur esse testis; tunc enim sufficit scire esse semiplenè probatum.

4. Quando non desunt alij testes; non tenētur testificari criminaliter rei ascēdentes vel descendentes, coniux, socer, gener, vitricus, priuignus, frater, cognatus intra quartum gradū, secundùm Ius Ciuile, libertus, vel patronus, vel qui est de familia rei; nec ciuiliter filius, aut vxor. Quando verò res non potest probari nisi per certas personas, coguntur testificari etiam prædicti: item in hæresi, aut re perniciosa Reipublicæ.

5. Proxeneta non potest cogi testificari de contractu, in quo fuit mediator, nisi vtraque pars consentiat.

6. Secretò tibi commissum, quod aliâs non sciebas, non potes prodere, nisi vergat in damnum graue alicuius, nec possit id aliter impediri

dari quàm prodendo; nam tunc prodendum Iudici legitimè interroganti, etiamsi iurasses te celaturum, nisi maius sit damnum rei, quàm alterius, si reueles. *Vide Soto de secreto tegendo, n. 2. q. 7. Syl. Testis, q. 8. D. 2. 2. q. 70. a. 1. ib. Caiet. & Greg. à Val. p. 1. Nau. c. 18. nu. 60 & c. 25. num. 42.*

7. Testificari tenetur quisque, vel denunciare, etiam non interrogatus, ad liberandum innocentem, (si tamen is condemnatur ob homicidium quod scis factum ab alio, non teneris istum prodere ad liberandum illum, sed tamen potes) item si rem perniciosam Reip. aliter non possis impedire.

8. Quòd solùm audisti, potes testificari te nescire.

9. Non legitimè interrogatus potes negare te scire, subintelligendo vt tenearis prodere. *Cord. in Sum. q. 64. Valen. t. 3. disp. 5. q. 13. p. 2. Merc. l. 6. c. 11. Viual. p. 3. c. 16. n. 11.*

10. Testis nihil potest accipere pro veritatis testimonio, sed pro damno quod patitur: quod si accipiat pro falsitate, aut pro eo ad quod nō tenetur, non tenebitur restituere. *Vide* RESTITVTIO.

11. Laicus non potest esse testis contra Clericum in causa criminali, nisi in crimine notorio, aut hæresi, aut Simonia, aut læsa maiestate.

DE

DE ACCVSATIONE.

1. ACcusationem debet præcedere inscriptio, & litem citatio.

2. Accusandi ius habens, non tenetur prius fraternè corripere. *Soto de secreto teg. nu. 2. q. 5. concl. 4. Palud. 4 d. 19. q. 4. a. 1. Ang. Accusatio, nu. 1. Tab. ib. num. 2.*

3. Accusare vix quisquam tenetur, nisi fortè in graui causa Reip.

4. Accusator non potest à causa desistere cum damno Reipub.

DE REO.

1. REus non tenetur fateri crimen, nisi sciat esse semiplenè probatum. *D. Tho. 2. 2. q. 69. vbi Caiet. Arrag. & alij. Soto de iust. l. 5. q. 6. a. 2. Nau. c. 18. num. 57. & c. 25. nu. 35.* imò fortè nec tunc tenetur: de quo vide infra. *Vide Syl. Confeßio delicti, q. 1. & P. à Nau. l. 2. cap. 4. dub. 2. num. 142.*

2. Non potest interrogari de socijs occultis, nisi in crimine nimis pernicioso, aut atroci, aut lege, aut consuetudine id concedente, aut requirente id damno alicuius, quod aliter non possit impediri: nec sociorum reuelatio extorquenda tormentis, nisi sint indicia sufficientia quòd habeat socios.

3. Non tenetur quis ideo suum crimen prodere, quòd videat alteri ab aliquo falsò imponi; potest tamen, si velit.

4. Potest quis metu torturæ prodere sociũ delicti, & occultum suum crimen dignũ morte, (etsi id quidam negant) & crimen alienum sibi secretò commissum: non enim tenetur cũ tanto dolore celare.

5. Ad supplicium ductus non tenetur fateri quod malè negauit, nisi alioqui graue damnum sequeretur.

6. Reus non est cogendus à Confessore fateri crimen, nisi sit clarissimũ ad id teneri, cùm præsertim sit opinio communis, & Iudicum, & Iurisperitorum, reum non teneri fateri crimẽ, etiamsi iurasset dicere veritatem: intelligitur enim, secundùm illos, modò non sit in sui præiudicium, quæ opinio est etiam reorum, in quo etsi fortè fallantur, non videtur error perniciosus: quare qui se putat benè agere negando, nec peccare grauiter, cum eo Cõfessor videtur posse dissimulare.

7. Reus non tenetur illa fateri, ob quæ reuelata iniustè condemnaretur: potest ergo negare, intelligendo se non fecisse sic, vt teneatur prodere.

8. Torqueri non potest minor quatuordecim annis, nec grauida, nec qui est in dignitate, aut nobilis, aut Doctor.

9. Reum & fugere licet satellites insequentes,

tes, & ab alio ad id iuuari, non tamen resistẽdo: non est autem resistere, se à prehendente excutere, etiam illum trahendo, & fugere etiam effracto carcere & vinculis, etiamsi alij vincti sint etiam fugituri. *Vide Caie. 2. 2. q. 69. a. 4. Arrag. ibi, Soto de iust. l. 4. q. 6. a. 4. Ang. Carcer, num. 3. Tab. ib. num.* 1. Si tamen est iustè ad mortem damnatus, etsi potest, non tamen tenetur fugere, secus si iniustè. Cùm autem licitum est fugere, licet alijs ad id iuuare, nisi lex prohibeat, aut officij proprij ratio. *Vide Caiet. & Tab. locis cit.*

10. Damnatus ad solum carcerem, non potest fugere, secundùm quosdam; quibus non assentior. *Vide Couar. l. 1. resol. c. 20. n. 10. & Soto cit.* certè qui ob debita, quæ nõ potest vllo modo soluere, illic tenetur, & fugere potest, & ad id iuuari ab alijs.

11. Damnatus ad inediam, potest oblatum cibum comedere; an verò etiam teneatur, non conuenit inter Doctores: potest quidem alius, cui ex officio non est prohibitum, ei offerre, nõ tamen tenetur.

12. Damnatus ad haustum veneni, potest bibere.

13. In crimine misti Fori, quale est sacrilegiũ, superstitio, vsura, punitus insufficienter à iudice Ecclesiastico, potest iterum à Iudice seculari puniri.

14. Potest quis puniri ex coniectura seu presum-

ſumptione certiſſima, vt ſi deprehenſus ſit nudus cum nuda in lecto. *Vide Tho.4.diſt.35.*

15. Reus qui capi non poteſt, poſt ſententiam poteſt in alieno territorio puniri, de voluntate tamen domini ſaltem præſumpta.

DE SENTENTIA, ET CITATIONE, ET APPELLATIONE.

1. SEntentia lata ſine citatione rei, & copia ſe defendendi, eſt nulla, niſi euidens ſit nullam eſſe defenſionem: item data in Eccleſia à Iudice ſeculari, niſi detur per modum voluntariæ iuriſdictionis, vbi ſcilicet nemo ſe opponit: item ſi feratur ordine Iuris nõ ſeruato, aut interueniente pecunia, niſi ſit arbitri.

2. Oportet ſententiam ferri ſedendo & loco publico & honeſto, & de die, non nocte; & nõ in feſto, niſi poſtulet neceſſitas, aut pietas.

3. Citationem oportet dari intra tempus conueniens, & cauſſa expreſſa, & tempore non feriato, & loco honeſto & tuto. Citatus verò ſi eſt impeditus, non tenetur per alium comparere.

4. Iudex, niſi ſit Princeps, non poteſt regulariter mutare ſentẽtiam definitiuam: ſi tamen conſtet de iniuſtitia, reſtituitur condemnatus.

5. Sententia iniuſta, ſed lata ſecundùm allegata & probata, & non continens intolerabi-

lem

lem errorem, valida est in vtroque Foro.

6. Executor sententiæ Principis iubentis suspendere absque processu, non peccat.

7. Licet exequi sententiam Superioris iniquam, sed validam. *Vide de sent. Iudic. deleg. ca. 18.*

8. Sententia Prælati ligat subditum alibi existentem. *Vide Excommunicatio.*

9. Impediens iustæ sententiæ executionem per appellationem, tenetur de damno & interesse. *Vide Syl. & alios verbo Appellatio, Soto l. 5. de iust. q. 6. Arrag. 2. 2. q. 69. a. 3.*

10. Qui appellauit, non censetur damnatus.

11. Cùm prohibetur appellatio, intelligitur quæ non est iusta.

12. Quilibet etiam Religiosus potest appellare à sententiæ grauamine.

13. Quilibet potest ad Papam appellare.

14. Appellari potest à sententia Iudicis appellationis.

15. Appellandum intra decem dies post sententiam: non currit autem tempus datum ad prosequendum appellationē, durante partium compositione seu consensu.

16. Potest quisque appellare pro eo qui ducitur ad supplicium.

17. Appellatione pendente, nihil innouandū.

18. Appellatio, si non potest fieri coram Iudice, fiat coram Notario, & vno saltem honesto viro.

DE ADVOCATO, NOTARIO SEV TABELLIONE, ET PROCVRATORE.

1. ADuocatus publicus poteſt cogi per Iudicem patrocinari litiganti accepto cõpetente ſtipendio.

2. Tabellio in Foro Eccleſiaſtico poteſt eſſe laicus.

3. Tabellio factus Clericus aut Religioſus, non perdit officium.

4. Tabellio, niſi à Principe creatus, nõ poteſt extra ſuum territorium inſtrumenta conficere.

5. Tenetur tabellio rogatus conficere inſtrumentum, quia id iurauit.

6. Tabellionis, cùm haberi non poteſt, vicem ſupplent duæ perſonæ honeſtæ.

7. Tenetur tabellio de damno ex imperitia.

8. Notarius Viſitatoris, ſi non eſt de eius familia, nec habet ſalarium ex publico, poteſt aliquid accipere à viſitatis, niſi ſtatuto aut conſuetudine prohibeatur.

9. Procurator in iudicio poteſt eſſe quis ante vigiſimum quintum annum, & in cauſis ſpiritualibus laicus.

10. Procurator non poteſt de quota paciſci.

IVVE-

IVVENIS.

1. IVuenem intelligunt Doctores, cũ loquuntur de periculo incontinentiæ, vſque ad annum quinquageſimum.

IVRAMENTVM.

1. IVramenta non ſunt, In mea fide, In mea conſcientia, In fide Chriſtiani, In fide Religioſi, In veritate; tantùm enim ſignificatur, Ita eſt, ſeu, Verum eſt; niſi quis intendat iurare: idemque quidam cenſent de iis, Per meam vitam, Sic me Deus adiuuet, Per Deum, Coram Deo dico, Deus ſcit me dicere verum: quamquam alij negant. Ego rem pendere puto ex intentione dicentis. *Vide Auguſt. epiſt.* 89. qui iuramentum cenſet, Deus ſcit me dicere verũ: & quidem illud D. Pauli, Coram Deo, quia nõ mentior, iuramentum eſt. *Vide D. Th. cum ſuis* 2.2.q. 89. a. *Soto l* 8. *de iuſt.q.* 1. a. 1. *Nau. c.* 12. *D. Ant.* 2. p. t. 10. n. 3. *Couar. c. Quamuis pactum, de pactis, in* 6.

2. Iurare per creaturam non referendo in Deum, ſed per ipſam, quantum poteſt, veritatẽ confirmando, peccatum quidem eſt, ſed iuramentum propriè non eſt.

3. Aſſuetum falſo iurare, etiam cùm verum inaduertẽter iurat, peccare mortaliter, quidam aiunt, alij negant.

4. Mor-

4. Mortale est iurare te facturum quod credis te facere non posse. *Syl. Iuramentum, 4. q. 18. & est communis.* item si iures falsum, etiam sine animo iurandi. *Caiet. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 4. Couar. vbi sup. 1. p. § 5. n. 2.* item si iures aliquid promittendo sine animo promittẽdi; ipsum enim iuramentum obligat etiam non habentem animũ se obligandi, modò habeat animum iurandi. Quidam tamen dicunt, iurantem sine animo se obligandi peccare quidem, sed non obligari; adduntque, qui non habent animum implendi, non habere promittendi, adeoque nec se obligandi.

5. Qui se iurat facturum peccatum veniale, peccat venialiter: si verò iurat sine animo faciẽdi, peccat mortaliter. *Nauar. c. 12. nu. 13. Syl. verbo Periurium, & alij.*

6. Non est mortale iurare se non facturum quod facere melius est, nec si iures falsum quãtum ad verba, sed verum quantum ad intentionem petentis iuramentum, vt tempore pestis te non venire ex illo loco, subintelligendo in quo sit pestis, vt ille putat; aut non cum illo locutum, scilicet quod ille suspicatur. *Syl. Iuramentum 3. q. 2. in fine. Nauar. c. 12. nu. 19.* Ita quidam probabiliter: quod mihi non admodum tutum videtur, nec probârim faciendum, nec tamen factum improbârim: itemque secundùm istos potes iurare Iudici te nõ fecisse, scilicet vt ille putat; & cogenti facere quod non licet, aut

non

non teneris, te facturum, scilicet si licebit, vel si teneberis; & extorquēti aliquid iniustè, te nescire, scilicet sic vt illi tenearis dicere. *Valēt. t.3. disp. 4. q.13. p.2. Mercado l. 6. c. 11. Viual. p.3. c.16. nu.11. Corduba .q. 54.* Denique cùm non teneris iurare ad mentem petentis, posse ad tuam. *Ijdem qui sup. & Tol. l 5. c.18* quod alij negāt, dicētes verba absolutè falsa non excusari illa mentis subintellectione. Vtrique doctè, vtriq; probabiliter.

7. Rem leuem iuramento promissam non præstare, non est mortale. *Soto l. 8. q.1. a. 7. Syl. Iuramentum, 1. Nau. c.12. n.10. Tol. l. 4. c. 21.* (etsi quidam esse affirmant:) atque itidē dicendum si rei promissæ particula aliqua omittatur. Illud certum apud omnes, quicquid etiam leuissimum fassò iuretur asserendo, aut negando, esse mortale.

8. Qui se iurat aliquid facturum, quod postea facere non decet, non tenetur facere: nec si iurauit alterius causa, qui fieri non vult. *D. Thom. 2 2 q.89. a.9 ad 2. Caiet. ib. Soto l.8. de iust. q 1. a 9* nisi simul ad honorem Dei iurasset; esset enim tunc velut votum quoddam: quamquam & hic etiam, secundùm quosdam, non teneretur, si ille, cuius fieri interest, relaxet obligationem; vt si quis ad Dei honorem iurasset pauperculam ducere, illaque relaxet. *Nau. c.22. n.22.*

9. Fraude inductus ad iurandum, quam si nouisset, nō iurasset, non tenetur. At extortum

vi

vi iuramentum de re non illicita, obligat nisi per Superiorem relaxetur, aut sit de matrimonio contrahendo ex metu ad id incusso facto, qui cadat in constantem virum.

10. Iuramentum de re imprudenti, aut indifferenti, aut melioris boni impeditiua, non obligat, *Valen.t.3.disp.6.q.6.p.4. Tole.l.4.c.22* id tamen postremum intelligunt quidam nisi iurasses in alicuius fauorem, verbi gratia, ducere aliquam: non enim potes omittere ob continentiã, sed ob Religionẽ aut Sacerdotium potes, *Molina t.1.de iust.& iure, tract.2.disp.149. Vide MATRIMONIVM, SPONSALIA, VOTVM, & ca.16.de spons.& matrim.*

11. Iurans redire ad carcerem, tenetur (nisi esset iniquè detentus) etiam cum vitæ periculo. Quidam tamen etiam ad iniustum carcerẽ redeundum aiunt, nisi iuramentum relaxetur per Episcopum.

12. Ciuitas tenetur iuramento maiorum, nõ vi iuramẽti, sed pacti & fidelitatis: itaque si nõ seruet, non est periura.

13. Iurans alterius factum, tenetur solùm dare operam vt fiat.

14. Iurans parêre, potest appellare à grauamine iniquo.

15. Iurans facere certo tempore, si non potest, tenetur postea.

16. Iurans non obligatur ad ea, ad quæ non intendebat se obligare, scilicet ad ea, de quibus

ſi cogitaſſet, non ea intendiſſet in alijs, quę promittebat includere, ſed excluſiſſet: nec etiam obligatur, ſi id accidat, quod ſi fuiſſet iuramenti tempore, id fuiſſet temerarium.

17. Iurans puellæ ſponſalia, alioqui ſe non paſſuræ ab illo violari, tenetur ducere, etiamſi fictè iuraſſet.

18. Tenetur quis iuramento ficto à Procuratore ſuo nomine ex ſpeciali mandato.

19. Iuramentum confirmat contractum Iure irritum ob fauorem priuatum, ſecus ſi irritũ eſt ob fauorem publicum; itaque firmat contractum impuberis doli capacis. Quidam tamen aiunt, iuramentum ſortiri naturam actus cui adhæret, adeoque non facere irreuocabile, quod ſecundùm Ius eſt reuocabile, vt teſtamẽtum: alij, niſi lex etiam iuratos contractus irritet, firmari iuramento. Mihi placet diſtinctio poſita ſupra.

20. Iurans ſoluere, poteſt compenſare, niſi contrarium intendiſſet dum iurauit.

21. Iuramentum ſecundum cõtrarium primo non obligat.

22. Iuramentum tenetur implere etiã Religionem ingreſſus, ſi poteſt, niſi haberet modũ voti, vt cùm ſit ad honorem Dei.

23. Iuramentum de celando ſecreto, intelligitur niſi id alteri noceat.

24. Iuramentum de ſeruando omnia ſtatuta, intelligitur ſi ſint licita, & niſi abrogẽtur.

25. Ciuitatis iuramento, si maior pars non seruat, non videntur alij teneri; non enim putandi se obligasse etiam in tali casu.

26. Periurium ex se grauius est homicidio, secus est ex parte damni.

27. Potest ab infideli peti vt iuret, & iuramentum eius per falsos Deos recipi.

28. In dubio de validitate iuramenti, interpretabitur habens Episcopi auctoritatem.

29. Iuramentum factum in alicuius fauorē, potest iste relaxare, vel eius Superior.

30. Iuramentum impuberis irritatur patre contradicente. *Vide glo. 32. q. 2. Mulier.*

31. Pater potest irritare iuramentum filij habentis speciem voti, vt potest vota; & quisq; iuramenta subditi facta de rebus sibi subiectis.

32. Qui potest dispensare in votis, vel commutare, potest & in iuramētis. *Soto l. 8. q. 1. a. 9. Viual. p. 3. c. 14. à n. 8. vsque ad* 13. vbi non est præiudiciū tertij. *Tolet. l. 4. c. 23. Cord. q.* 312. in quo casu solus Papa potest. Quòd si est dubium an sit illicitum vel nociuum, vel est extortum vi, dolo, aut metu, poterit Episcopus.

33. Episcopus potest dispensare in iuramētis non reseruatis Papæ ex lege vel consuetudine. Non est autem ei reseruatum iuramentum de adeundo Hierosolymam.

34. Iuramentum à se factū in Dei gloriā, potest quisq; commutare in rem aperte meliorē.

35. Potest quis vrgente necessitate, qua non potest adiri Superior, iuramentum violare, credens in illa non obligari, vt sentit Syl.

36. Dispensatio iuramenti sine causa non valet.

37. Qui iurauit non petere dispensationem voti, vel iuramenti, vel ea non vti, poterit rem Superiori indicare, si id ratio postulet; & si is dispensationem dederit, vti. *Ex Soto.*

IVRISDICTIO.

1. IVrisdictionem dat tacita ratihabitio.

2. Iurisdictionis concessio est fauorabilis, nec censetur reuocata ante reuocationis notitiam. Quòd si publica est, potest eam exercere qui non est denuntiatus excommunicatus, aut suspensus, *secundùm Nauar.* quod ego intelligo quantum ad vtilitatem; nam quantum ad peccatum, qui est ab ea suspensus, non video quomodo possit licitè.

3. Iurisdictio delegata in aliqua causa, qui nondum cœpit vti, expirat morte delegantis ei nota, nisi aliud constet de huius voluntate.

4. Iurisdictione commissa, intelliguntur commissa omnia, sine quibus non potest commodè expediri.

5. Iurisdictio voluntaria, id est, quando nemo se opponit, potest vbique & semper exerceri.

IVS PATRONATVS, vide *Electio.*

1. IVs Patronatus esse quid spirituale quidam aiunt, alij negãt: alij, esse partim tẽporale, partim spirituale. *Vide glo.1.q. Quod autem. & 16. q.7. Piæ, & ca.16. de Iure Patron.*

2. Id Ius solet sibi reseruare, qui Præbendam instituit de bonis suis: potest verò in id consentire Episcopus, etiam post factam donationem.

3. Transit ad hæredes & re vendita, aut data in feudum, non autem in legatarium, nisi de consensu Episcopi: nec transit in confiscatione iudicis secularis, sed Ecclesiastici.

4. Lex posita à patrono in fundatione beneficij, sed non recepta, non seruãda: nec si sibi retineat aliquod seruitium in donatione Ecclesiæ, etiam cum auctoritate Episcopi, validum id est.

5. Patronus non potest se præsentare, sed potest ei Episcopus conferre motu proprio.

6. Præsentatus, si non est idoneus, potest ab Episcopo repelli. *Ex Trid. Sess.25.*

7. Institutio sine præsentatione patroni nõ negligentis in præsentando est nulla. Quòd si laicus nõ præsentet intra quatuor aut sex menses à vacatione, Episcopus prouidet.

8. Patronus pauper alendus ex reditibus Ecclesiæ non necessarijs.

9. Non derogatur Iuri Patronatus, nisi id spe-

specialiter dicatur: & quidē si est Rex, Dux, aut Marchio, oportet horum fieri mentionem.

LAVDEMIVM, vide *Feudum.*

LAVS, vide *Honor, Vanagloria.*

LEGATVM, vide *Bona, Hæreditas, Vsusfructus.*

1. Legatum ad vsum pium potest Papa in alium pium conuertere, & Episcopus in magis pium ob necessitatem, & æquè pium ex causa legitima, cōsentiente hęrede, & loco pio, cui fuerat relictum.

2. Legatum ad vsum profanum potest Princeps non habens Superiorem in temporalibus conuertere in alium profanum vel pium.

3. Legatum in vsum aliquem, si non potest impleri, potest Episcopus in alium mutare.

4. Legare non potest, qui non potest testari.

5. Mutus potest legare nutibus.

6. Legatum potest quis mutare dum viuit.

7. Legato principali venire accessoria etiam pretiosiora, quidam aiunt, alij negant: certè legato lecto, veniunt eius ornamenta.

8. Mortuo legatario ante legantem, nihil debetur.

9. Quod accrescit legato viuente legante, est legatarij, vt legato gregi pecudes natæ, & fundo

fundò legato addita pars, vel ædificium. At acquiſitum ex legato ante aditam hæreditatem, non ei accreſcit, vt lucrum ex pecunia, vel equo.

10. Veſtes legatæ dandæ, etiamſi legans putaſſet plus aut minus valere.

11. Legatis veſtibus domi exiſtentibus, intelliguntur etiam quæ apud ſartorem.

12. Falſa demonſtratio aut cauſa non vitiat legatum: nec conditio, quę per legatarium fieri non poteſt: itaque conditio in legato quòd nubat, ſi non poteſt ſine diſpenſatione, reijcitur tamquam impoſſibilis de Iure, reijcitur etiam conditio contra bonos mores.

13. Legatum tibi relictum à falsò credente te ſuum eſſe filium, potes tenere.

14. Legatis omnibus bonis, intelliguntur etiam iura & actiones.

15. Legatarius iuſtè poſſidet, etiamſi teſtamentum ſit nullum.

16. Legari poteſt ſpurio ratione alimentorum & dotis, ſed redit legatum ad hæredes patris, at legatum naturali ad huius hæredes tranſit.

17. Deportato non poteſt legari.

18. Alimenta danda vbi legatarius vult habitare, niſi ea legans aliud dixiſſet: quòd ſi velit domi manere, non tenetur in aliquo ſeruire.

19. Legatum factum filio, computandum in legitimam.

20. Legatum annuũ poteſt peti in principio anni, niſi aliud appareat voluiſſe legantem.

21. Legata minuenda, ſi caſu fortuito minuatur hæreditas.

22. Peccat qui non ſoluit legata quamprimùm poteſt: incidit autem in pœnas Iuris, ſi pia non ſoluit intra ſex menſes ab inſinuatione teſtamenti, alia verò intra annum.

23. In legatis ad pias cauſas ſufficiunt vbiq; duo teſtes, & debentur ea etiam ante aditam hæreditatem, & hæreditate non adita: id quod etiam de alijs legatis vſus obtinuit. *Vide Panor. ca. Relatum, de teſt.* Non detrahitur autem de legatis pijs Falcidia, niſi teſtator dixiſſet, aut hęres eſſet pius inſtitutus, nec Trebellianica.

24. Sufficit legatarium eſſe capacem legati tempore mortis teſtatoris.

25. Nato filio poſt teſtamentum, valent legata, ſi non ſunt magna, aut ſi præſumitur teſtatorem voluiſſe vt valerent.

26. Si legatum traditur à teſtatore, fit donatio inter viuos.

27. Legatum factum Eccleſiæ, intelligitur de Parochiali, niſi aliud dicatur. Debetur autem Epiſcopo quarta pars legatorum Eccleſijs cauſa pietatis: conſulenda tamen in ijs recepta conſuetudo.

28. Ad legata tenentur hæredes pro rata.

29. In legatis ſub diſiũctione optio erit eius, ad quem verba diriguntur, alioqui legatarij.

30. Si quis legauit scienter rem alienam, hæres emet, vel dabit æstimationem: item si ignoranter legetur personæ coniũctæ, vel causæ piç.

31. Si rem hæredis alteri legauit, etiam ignoranter, dabit hæres, modò sit institutus in aliquo vltra legitimam.

32. Legatum puellæ vt nubat, si moritur, dabitur operi simili.

33. Legatum in alterius volũtate relictum valet, si est ad causam piam.

34. Legatum alicui si nubat, aut si habeat filios, habebit etiam professa Religionẽ: idemque est de legato causa dotis, aut donationis propter nuptias, etiamsi legans contrarium voluerit; tenebiturque hæres in cõscientia, secundum quosdam. Alij dicunt sequendam legantis mentem.

35. Conditio de nubendo in ea, quæ nunquam nupsit, & consummauit, aut de nubendo arbitratu alterius in ea, quæ non sit vidua, aut de non contrahendo matrimonium in eo, qui nunquam contraxit, reijcitur. Quòd si dicitur cum consilio talis, audiendum est, etsi non sequendum.

36. Legatum cum conditione si fiat Religiosus, aut Presbyter, non habebit, si non fiat.

37. Legatum vt nubas cuidam, habebis etiamsi nubas alteri, aut ingrediaris Religionem, aut si per te non stet quin fiat, aut ille mor uus sit.

38. Legatis mille si vxorem ducas, & centum si fias Clericus, habebis mille si fias Clericus, secundùm quosdam; alij negant.

39. Legatum vt emas vestē, habebis, etiamsi non emas: sic legatum vt possis nubere, habebis etiam non nubens: si autem pro dote, dabitur, si non nubas, in opus simile.

40. Legatum vt nubas cuidam si voluerit, si primò nolit, & postea velit, habebis etiamsi non ducas.

41. Legatum alicui cùm fuerit triginta annorū, si tunc mortuus sit, dabitur eius hæredi.

42. Legatum alicui quamdiu erit vidua, & post eius mortē tibi, si nubat, tuum est statim.

43. Legatū si castè vixerit, non amitti si nubat, alij aiunt, alij negant. Quod si legatū, si pudicè & honestè vixerit, non amitti nisi per copulam carnalem, aiūt quidam, alij etiā per amplexus & oscula & tactus impudicos amitti.

44. Legatis equis vel bobus, dabuntur mediocres.

45. Legatus calix intelligitur argenteus; si planeta verò, serica.

46. Legata re litigiosa, litigabitur sumptibus hæredis.

47. In legatis facienda ampla interpretatio.

48. Legatum ad piam causam, gaudet priuilegio relicti Ecclesiæ.

49. Legans creditori, in dubio videtur voluisse compensare.

50. Legatum pauperibus in communi, potest dari fabricæ Ecclesiæ pauperis.

51. Legata valent etiam sine hæredis institutione.

LEGATVS, vide *Delegatus*.

LEGITIMA, vide *Hæreditas*, *Parentes*, *Religio*.

1. LEgitima, si filij plures quàm quatuor, est dimidium bonorũ, quæ reliqua sunt, solutis debitis defuncti, & impensa funeris: quòd si non plures, est tertia tantùm pars, atque id est quod inter omnes diuidendum necessariò: est enim debitum filijs legitimis; eisque mortuis, nepotibus legitimis. Debetur autem à matre etiam filijs naturalibus, non autem spurijs. Debetur & parentibus legitimis à filijs non habentibus filios, & fratribus ex parte patris, si quis infamem hæredem instituat, cùm illi non essent ingrati. Quòd si illis in testamento nihil esset relictum, esset nullũ: si autem minus legitima, supplendum.

2. Non potest filiæ tolli legitima statuto, secundùm quosdam, sed potest statui vt sit contenta dote sufficiente, modò ne enormiter lædatur. Potest verò, secũdùm alios, legitima statuto minui, & ex causa tolli, sed non alimenta: nec dos: & quidem alicubi per primogeniturã priuantur alij filij legitima

3. Filia dotata potest petere supplementum legitimæ, si ei non renuntiauit expreßè. Computanda autem sunt omnia ei data à patre occasione matrimonij, exceptis vestibus ad vsum quotidianum necessarijs.

4. Renuntiatio legitimæ facta per metum, non firmatur iuramento.

5. Filius renuntians hæreditati etiam cum iuramento, potest petere supplementum legitimæ: in quam tamen computandum quod ex bonis patris inhonestè expendit, nisi præsumatur pater donasse. Supplementum autem legitimæ non petitum potest petere hæres etiam extraneus.

6. Legitima donata filio inter viuos, potest à patre reuocari.

7. Professus Religionem debet filio legitimam statim, & pater infidelis filio facto Christiano, *Vide* RELIGIO.

8. Non computatur regulariter in legitimā donatio patris ab initio valida: computatur autem, secundum quosdam, quæ morte confirmata, & donatio dotis, aut propter nuptias, aut pro liberatione filij à pœna delicti.

9. Filij ob hæresim patris damnati, priuantur legitima; non autem ob eius crimen læsæ maiestatis, secundum quosdam.

10. Non potest legitima grauari à testatore, nisi in vtilitatem filij, aut propter debita, aut

de-

de filij consensu: nec dos, nisi in quantum legitimam excederet. Potest tamen filius prohiberi eam alienare vsque ad tertiam generationem.

11. Legitima, Iudicis arbitrio, & non hæredis, ex hæreditate deducenda.

LEX, vide *Interpretatio, Iudiciales actus, Iuramentum, Pœna.*

1. LEx humana non obligat in conscientia, vbi constat eius rationem seu intentionem principalem cessare: solet autem intentio ex procemio colligi. Cessat & obligatio cessantibus inconuenientibus, ob quæ lata est. Item si lex est inutilis: item in casu quem si legislator cogitasset, excepisset: item si non est recepta à principio, etiam si ignorante id legislatore; aut non recepta à maiore parte talium personarũ, de quali excusando loquimur; sciente Superiore, & non contradicente, ad quod sufficit bis aut ter fecisse contra legem: item in casu scandali, aut infamiæ, aut metus cadentis in constantem virum; aut cùm occurrit casus, vbi ratio iudicat nõ seruandam; aut cùm fundatur in presumptione, & constat de contrario; aut cùm est iniusta, aut non in bonum commune, aut afferens magnum damnum; aut cùm est valdè difficile obseruare; reputatur enim in iure impossibile.

2. Cùm lex condemnat alioqui licitum, intelligenda est solùm in Foro exteriori.

3. Quantum & quomodo lex obliget, petendum ex communi interpretatione, & vsu præsertim bonorum.

4. An lex ad mortale peccatum obliget, cõijciendum ex verbo præceptiuo, vel re graui quam præcepit, vel magna pœna quam apponit.

5. Non est mortale facere contra legem in re parua, aut sine plena deliberatione, &, secundùm quosdam, si absit contemptus; sed id alij negant.

6. Cùm in lege Ecclesiastica dicitur; Teneantur, vel, Præcipimus, videtur esse obligatio mortalis peccati; secus si dicatur, Faciant, vel, Dicãt, vel, Ordinamus, vel, Statuimus, vel, Mãdamus, vel, Iubemus: quamquam, Debet, Mandamus, Prohibemus, & Oportet, quidam putãt obligare ad mortale.

7. Cùm in lege sunt multæ pœnæ, non habet locum in ijs, in quibus non possunt omnes verificari.

8. Cùm in lege excipiuntur aliqui casus, intelliguntur excepti etiam qui aliâs iure excipiuntur; & si materia est fauorabilis, etiam omnes similes, & quos excipi æquitas postulat.

9. Lex Papæ & Imperatoris, nisi aliud dicãt, non obligant nisi post duos menses à publicatione in Prouincia, in qua quis est; etsi quidam

putant

putant ligare statim scientes primam promulgationem; id quod de legibus inferiorum concesserim.

10. Lex prohibens non est extendenda ad casum, in quo non est tanta ratio; lex enim tãtùm extenditur ad suæ rationis limites: itaque vbi eadem apertè ratio, idem ius: quod intellige cũ lex ratione vtitur, secus enim est si sola voluntate legislatoris.

11. Lex priuans ob peccatum re Iure possessã, intelligitur in Foro exteriori post condemnationem.

12. Lex principis generalis, etiam Clericis, secundùm quosdam, seruanda est, si nullum eis aut Ecclesijs speciale damnum affert.

13. Approbatio Papæ habet vim constitutionis.

14. Cùm lex præscribit formam super eo, in quo quis alioqui habet potestatem, actum contra legem tenet.

15. Cùm lex damnat iuuantes malefactores, aut receptantes, &c. intelligit tamquam malefactores, non autem si ob necessitatem faciant, aut pietatem.

16. Lex vetans aliquid, non comprehendit facientes bona fide.

17. Per Ius nouum non receditur ab antiquo, nisi exprimatur.

18. Nulla ferè lex præcipiens denuntiare delinquentes, est recepta, nisi in casu hæresis.

19. Lex Ciuilis tollitur consuetudine contraria decem annorum; & etiam Ecclesiastica, si Papa sciens non contradicat; itemque lex Episcopi, Episcopo nõ contradicente. Quinetiam quæuis consuetudo per duos vel tres actus contrarios, sciente Superiore & tolerãte, legem abrogat, secundùm quosdam, nisi sit contra publicam vtilitatem.

20. Contra legem derogantem futuræ consuetudini, potest ex causa derogari consuetudine.

21. Nulla lege tollitur consuetudo rationabilis certi loci, nisi fiat eius mentio; nec statim particularia non continentia solum Ius commune, nisi lex aliud apertè dicat. *Vide c. de const. lib. 6.*

22. Lex reuocatoria Priuilegiorum non habet vim vsque ad publicationem.

23. Lex generalis posterior limitatur per specialem priorem; quantum ad id, in quo ei contrariatur, etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunque.

24. Lex sequens non tollit factum præteritum, etiamsi huius effectus pendeat ex futuro.

25. Standum est verbis legis secundùm interpretationem Iuris, etiamsi legislator extra legem dicat se aliter intellexisse. A Papa quidẽ Innocentio Quarto declarante suam mentem in constitutione à se facta antea, recessit Hosti-

ensis & cum eo alij Doctores, *Vide lib. 6. de conces. praeb. c. 1.*

26. Standum est legis menti apertae etiam cõtra verba: intelligitur autem mens legis ex ratione expressa.

27. Cùm imponitur poena mittenti epistolã, intelligitur si perueniat.

28. Cùm prohibetur subornatio, intelligitur alioqui mala.

29. Cùm dicitur, Non gaudeat, aut, Amittat, non est posita poena ipso Iure.

30. Non est actus irritus, sed irritandus, si dicitur, Non potest, aut, Non valeat: quidam tamen dicunt irritum esse, si dicitur, Non possit.

31. Statutum loquens simpliciter, non comprehendit res iuratas: nec, cùm derogantur generaliter statuta, intelliguntur iurata.

32. Contra statutum etiam à Principe confirmatum possunt facere statuentes, & est principaliter in eorum fauorem. Cõfirmatio enim habet vim priuilegij, cui potest renuntiari.

33. Papa confirmans statuta, intelligit, modò sint conformia Iuri communi, aut ab eo nõ valdè aliena.

34. Statutum Episcopi non ligat subditos extra Dioecesim delinquentes.

35. Statutum durat etiam mortuo statuente: & statutum Capituli, Sede vacãte, durat donec ab Episcopo reuocetur.

LIBRI.

1. LIBRI & tractatus Astrologiæ iudiciariç, Geomantiæ, Chiromantiæ, &c. Magiæ, Sortilegiorum, Auguriorum, &c. ne legantur, sed dētur Episcopis, vel Inquisitoribus. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

LITTERAE.

1. Litteras alienas aperire & legere, mortale est, nisi sis scribentis Superior, aut facias sub ratihabitione, aut inaduertenter, aut contineant res parui momenti, aut habeantur pro derelictis, aut sint inimici tui, à quo times aliquid mali, aut sis Gubernator tempore belli, aut fiat ex curiositate, nec sit periculum damni magni.

LIVELLVM, vide *Emphyteusis.*

LOCATOR, vide *Conductor.*

LVDVS, vide *Contractus, Debitum, Minor, Peccatum.*

1. Vdere ludo prohibito non est peccatum si fiat causa recreationis, aut alia honesta; cessat enim ratio legis:

2. Ludum funambulorum quidam illicitum dicunt, ob periculum mortis; alij licitum, si sint adeò

adeò periti, vt periculum timendum non sit.

3. Ludum agitationis taurorum licere, non obstante prohibitione Pij Quinti, Nauar. putat. si sic fiat, vt non sit magnum periculum, quia cessat ratio legis. Ab ea quidem prohibitione Gregorius decimustertius censuras abstulit positas contra permittentes & congredientes.

4. Ludi qui fit cum peccato mortali spectator non peccat mortaliter, si peccato ipso non delectetur.

5. Ludere aleis causa lucri magni, etiam laicis esse mortale Sylu. putat: at Nauar. Solis Clericis, ijsque, etiamsi ludo exponant bona patrimonialia.

6. Ludo prohibito acquisitum, non est restituendum, nisi lex impediat dominij translationem, vt minori; quamquam, si hic parum perdat, non est restituendum: non videtur autem plus posse lucrari, quàm perdere, nisi fortè alter sciens illum nõ posse perdere, se periculo committat: potest tamen quis, quod perdidit cũ illo, illud postea lucrari ad compensationem; & si quod ab eo lucratus est, iterum cum illo perdat, ad nihil aliud tenetur. Sunt & qui probabiliter asserunt, ludo ab eo obtentum, non esse restituendum, de quo vide MINOR.

7. Inducto ad ludum vi, aut fraude, aut nimia importunitate, quod perdidit restituendũ, secundùm quosdam; quod alij de importunitate negant.

8. Qui valdè excedit peritia ludendi, tenetur restituere id nescienti: secus est, si vterq; de altero ignorans, se periculo commisisset.

9. Cùm lex concedit repetitionem ludo perditi, (concedit verò in ludis prohibitis) posse non solui, & solutum iam, clam accipi, putant quidam cum Adriano, alij negant. saltem illud quod de clam accipiendo dictum est. Quòd si quis iurasset se non vsurum repetendo legis beneficio, potest petere absolutionem à iuramento, & repetere: si verò solùm promisit se soluturum, non tenetur, etsi id quidam negant.

10. Histrionum ludi non condemnandi, si modestè agantur.

LVXVRIA, vide *Peccatum*.

1. Fornicatio ex genere suo est peccatum grauius furto: incestus autem grauius adulterio, etsi quidam id negant de incestu extra primum gradum.

2. Incestus dicitur cum cognatis, etiam spiritualibus, per Baptismum, aut Cõfirmationẽ, & affinibus. Cognatos verò intellige vsque ad quartum gradum, affines verò vsque ad secundum. Cum Religionem verò professis, aut ordinatis in sacris, aut in loco sacro, potius est sacrilegium, etsi quidam incestum putent: cum filia autem Confessionis, etsi est peccatum dignum

gnum depositione, & carcere, non est tamen cum ea propriè cognatio spiritualis: dicitur verò incestus per quandam similitudinem. *Vide 30. q.1. Omnes, & c. Non debet.*

3. Stuprum dicitur, si fœmina virgo sit, non si vir.

4. Sacrilegium non est, vbi non est propriè locus sacer, etiamsi ibi altare fortè sit.

5. Sodomia est, cùm duo eiusdem sexus cōmiscentur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præpostere. Quidam verò putant variari speciem, cum cognato aut affine, aut habente votum castitatis, aut cum coniugato, aut cum virgine, aut viri cum fœmina; quæ duo postrema non facilè admiserim.

6. Ad bestialitatem reducitur etiam coïtus cum dœmone. Sunt autem reliquę Bestialitates eiusdem speciei.

7. Ordo grauitatis peccatorum luxuriæ est is, Bestialitas, Sodomia, Pollutio volūtaria (quę tria dicuntur contra naturam) Incestus, Adulterium, Stuprum, Simplex fornicatio.

8. Pollutio inuoluntaria non est peccatum, nec oportet relinquere opus licitum vnde sequitur contra intentionem, nisi sit periculum consentiendi.

9. Si pollutionis inuoluntariæ causa quæ vitari debuit, est peccatū veniale solùm, vt aspectus curiosus fœminæ, aut lectio turpis, & ipsa solum venialis est, etiamsi quis præuiderit inde secu-

ſecuturam, ſed contra voluntatem. *Soto 4. diſt. 11. q 1. a. 7. Ledeſ. 4. p. 1. q. 11. a. 7.*

10. Pollutio in ſemiexperrecto, non eſt mortalis, quia non plenum ſeu integrum iudicium.

11. Cœptam in ſomno pollutionem non tenetur euigilans reprimere; ſufficit enim nõ placere.

12. Optare vt accidat in ſomnis pollutio, ad mitigationem libidinis, aut ob aliam honeſtã cauſam, mortale non eſt, modò non detur ei cauſa. *Sylu. & Ang. Pollutio. n. 2. Ant. 2. p. t. 6. c. 5. Nau. c. 16. n. 7.* nec ob eandem cauſam de præterita gaudere: nec comedere illa vnde creditur ſecutura, modò non intendatur.

13. Delectatio de peccato carnali, quæ dicitur moroſa, mortale peccatum eſt, & eiuſdem ſpeciei cum peccato operis. Quidam tamen dicunt non variari ſpeciem, ſi quis de virgine cogitet, aut coniugata, nõ vt tales ſunt, ſed ſolùm vt fœminæ. Non licet autem nec viduæ, nec vxori, viro abſente, delectari carnaliter, copulam cogitando cum viro ſuo, quaſi præſens eſſet: ſecus eſt ſi cogitet vt præteritam, aut futuram; tunc enim non eſt mortale.

14. Oſcula & tactus libidinoſi inter non cõiugatos, nec ſponſos, mortalia ſunt peccata: nõ autem inter coniugatos, ſi abſit periculum pollutionis; nec inter ſponſos amplexus & oſcula.

15. Non tenetur quis vitare alterius osculum libidinosum, si non potest sine scandalo.

16. Quæ ab aliquo opprimitur, non tenetur ad sui defensionem illum lædere: an verò teneatur clamare & resistere quantum possit sine periculo vitæ aut famæ, non conuenit inter Doctores: ego ijs accedo, qui resistendum putant. *Vide Aug. de Ciuit. cap. 16.*

16. Potest & fœmina quæque, & mas, pro turpi corporis vsu pretium accipere & petere. *Nau. c. 17. n. 30. 36. 40. Tol l. 5. c. 19. Soto l. 4. q. 7. a. 1. Lopez c. 105. Salon 2. 2. q. 62. a. 5. Pet. Nau. l. 4. c. 2. n. 121.* & qui promisit, tenetur soluere.

MALEDICTIO.

1. MAledicere nõ optando malum, mortale non est; nec maledicere brutis animalibus, nisi quis maledicat in odium eius qui possidet.

MANDATVM, vide *Casus fortuitus, Consilium, Dispensatio, Donatio, Interpretatio, Iurisdictio, Præceptum, Restitutio.*

1. MAndatum posterius regulariter non derogat priori, nisi de eo faciat mentonem, presertim in priuilegijs, legatis, & re nõ integra.

2. Mandatum re integra finiri morte mandātis dicitur. *C. Mandati, l. Mandatum*: sed casus quidam excipiūtur à Doctoribus: & quidem quod mandatur per modum constitutionis, non expirat; nec, vt ego puto, quod in gratiam alicuius. *Vide supra* DONATIO.

MANIFESTVM.

1. MAnifestum in dubio & pœnalibus accipiendum pro notorio quidam volunt; alij pro eo quod possit quidem probari, sed non sit notorium.

2. Notorium facti in loco, aut vicinia, aut Collegio, vbi sint tamē saltem decem, dicitur, quod notum est maiori parti illorum decem; non dicitur autem notorium, si omnes nō sint decem saltem.

3. Notorium Iuris dicitur, quod constat Iudicis sententia, vel clara iudiciali probatione, vel confessione.

4. Occultum dicitur, quod tale non est, etiā si possit probari; & quod penè est occultum, id est difficile probatu: denique etiam quod quinque sciunt, occultum dicitur. *Vide gl. 2. q. Manifesta.*

5. Publicum dicitur, non solùm quod notorium est, sed etiam quod coram Iudice aut Notario actum.

MARTYRIVM.

1. MArtyr dicitur etiam, qui pro virtute interficitur.

2. Martyrem tenetur eripere qui potest, nisi ipse id recuset.

3. Proles occisa in vtero Martyris, saluatur illo martyrio.

MATRIMONIVM, vide *Benedictio, Debitum coniugale, Dispensatio, Episcopus, Metus, Parochus.*

1. MAtrimonium contractum non præsente Parocho, aut Sacerdote, de illius vel Episcopi licentia, nullum est. *Ex Conc. Trid sess. 24. c. 1. de refor.* nec facit sponsalia. *Ex Cong. Con.* Intellige hæc locũ habere solùm post triginta dies à publicatione decreti Concilij Trid. in illa Parochia. Sufficiunt verò quicunq; testes, modò intelligat quid fiat; & sufficit Parochus viri vel fœminæ, etiam in aliena Diœcesi, & etiamsi nõ sit ipse Sacerdos, & etiamsi præsens contradicat, aut vi detineatur, aut Episcopus prohibuisset, modò intelligat quod fit, scilicet vidẽdo vel audiendo: item sufficit coadiutor Vicarij perpetui vel Parochi in administratione Sacramentorum, & Vicarius Parochi, qui Sacramẽta etiã ad tẽpus administrat: possuntq;

tales non solùm assistere, sed etiam dare licentiam alteri assistendi, etiam contradicente Episcopo: & Sacerdos, cui committitur à Parocho omne quod ad curam Parochi pertinet, potest assistere matrimonio, sine speciali ad id mandato. Sufficit & Parochus toleratus, etiam alioqui excommunicatus, aut suspensus, modò non sit per sententiam priuatus officio: potest ergo talis & assistere, & dare alteri assistẽdi licentiam.

2. Qui alicubi habitat non animo permanendi, quibusdã non videtur posse sub illo Parocho contrahere: at mihi videtur Cong. Cõc. aliud sentire, scilicet sufficere illic habitare dũ contrahunt. *Vide* PAROCHVS. Certè vagabũdi, qui nullum habent domicilium, vbique possunt contrahere, sicut & confiteri: itemq; de illis dicendum, qui, priore domicilio relicto, domicilium quærunt; scilicet vbi interim habitãt, possunt contrahere.

3. Cùm dispensatur in matrimonio inualido, sed contracto in facie Ecclesiæ, scilicet vt supra dictum est, sufficit postea sine Parocho & testibus de nouo consentire coniuges, scientes tamen se posse non consentire. *Ex Pio Quinto. Nau.c.22.n.70.* Sufficit verò, cùm non expedit sciri ab altero impedimentum, ei persuadere, vt de nouo consentiat, quasi nunc primùm contraheret.

4. Consensus falsò credentis tenere matrimo-

monium, alioqui non consensuri, non validat matrimonium.

5. Denuntiationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere ex præsumpta Episcopi voluntate, & quadam tacita commissione. Possunt quidem eæ omitti volente Episcopo ex causa.

6. Nec benedictionem omittere, nec ante eam consummare matrimonium, est mortale. Quòd si fiant hæc sine causa, est veniale.

7. Aetas ad matrimonium in fœmina anni duodecim completi, in viro quatuordecim, & ante etiam, si sint potentes ad copulam simul: sufficit verò dicta ætas, etiamsi non possint coire: expectandum verò deinde vsque ad annum decimumoctauum, vt iudicetur an sit perpetuum impedimentum.

8. Ante dictam ætatem contrahere sine iusta causa, & Episcopi licentia, mortale est: nec est matrimonium validum, nisi sint potentes, vt dictum est, sed solùm sponsalia. *Vide c. 14. de spons. impub.* Nec sequens copula facit matrimonium antea contractum impuberum validum, nisi adsit consensus saltem tacitus vtriusque.

9. Inter raptorem & raptã etiam alia causa quàm vt vxor ducatur, quamdiu est in potestate raptoris, non potest fieri validum matrimonium. *Ex Conc. Trid. & Cong. Concil.* Requiritur verò vis facta puellæ, vel eius parenti-

bus, sub quorũ potestate est, ad coitum assequẽdum. Secus si abducatur sine vi, vel si iam vxorem duxerat, vel de nuptijs tractauerat, & abducitur vt ducatur, vel si non transfertur de vno loco ad alium, vel si inscio patre, & illa volente, abducatur.

10. Requiritur consensus de præsenti verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit verò alio exprimente non contradicere.

11. Si intentio est de præsenti, etiamsi verba sonent futurum, est matrimonium: contra verò, si verba de pręsenti, & intentio de futuro, non est.

12. Sufficit alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius consensum accedere, vt fit cùm quis contrahit per Procuratorem. Itaq; si quis coram Parocho non verè consensit, sufficit si postea consentiat.

13. Credens meritò, scilicet ex sufficientibus signis, alteri dicenti se non consensisse, potest cum altero contrahere: nõ tenetur tamen quis nec debet credere facilè alteri etiam iuranti se non consensisse.

14. Mutus potest contrahere, & amens dum habet lucida interualla.

15. Matrimonium in dubio an sit legitimũ, non dissoluendũ, sed secundũ contractũ irritãdum. Nec vni soli iuranti esse impedimentum; post contractum, credendum; semper enim in dubio præsumendum pro matrimonio.

16. Post

16. Post matrimonium ratum, & non consummatum, potest quis Religionem intrare; eoque profitente, potest alter cum quo voluerit contrahere. Posse verò Papam in rato dispensare, etsi quidam negant, alij probabilius affirmant.

17. Qui cōsummauit inuitus, an possit Religionem ingredi, nō cōuenit inter Doctores: mihi melius videntur dicere, qui negant, nisi fortè ante bimestre datum ad deliberandum inuitus esset ab altero coniuge oppressus.

18. Ad consummationem requiritur viri seminatio intra vas, etiam si id non rumpat.

19. Si alter coniugum consentiat, & continētiam voueat, vel Religionem ingrediatur, potest alter Religionem ingredi, vel Ordinem accipere. Non debet quidem id fieri sine Episcopi auctoritate; sed sine ea tamen factum, tenet. *Vide gl. 27. q. 2. Si vir.*

20. Non potest coniugatus cum altero contrahere, nisi certus de morte coniugis. *Vide ca. 19. de sponf. & matr. & c. 2. de secun. nupt.* Quòd si est fama sufficiens, aut probabilia argumēta, excusatur, qui facit, fiuntque filij legitimi.

21. In dubio an prior viuat, non separandum matrimonium; fortè enim est mortuus, & validum est. Iudicis verò arbitrio relinquitur, an mors prioris satis probetur, vt quis possit secūdò contrahere.

22. Bona fide coniugati, nō sunt admonen-

di impedimenti à Parocho, vel Confessore; potest enim sequi magnum damnum.

23. Cùm præcipitur reuelari impedimentũ matrimonij contrahendi, etiam secretum, debes reuelare, si non possis aliter impedire. (sufficit enim vnus testis ad impediendum) nisi ex reuelatione timeatur magnum scandalum. Quidam tamen putant crimen occultum tacẽdum. Ego potius dicerem tacendum, si illi bona fide contrahant, impedimentum nesciẽtes: & quidem qui putat non profuturum, nõ debet reuelare.

24. Confessio coniugum probat inter eos matrimonium.

25. Contrahere principaliter matrimonium ob pulchritudinem, aut diuitias, non est mortale; nec contrahere inuitis parentibus, si absit scandalum.

26. Corrupta nubens ei, qui si sciret non esse virginem, non eam duceret, non peccat mortaliter.

27. Compulsus à Iudice aut alio quopiam habitare cum vxore illegitima, aliò migret.

28. Tenetur vxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conuentum, & ipse nõ cogeretur aliqua necessitate migrare, aut nisi insciens vagabundum duxisset, aut si ipse vellet inhonestè vagari, aut cum periculo animæ vel corporis, vel post matrimonium factus esset vagabundus; item, secundùm quosdam, si

esset

esset bannitus, aut excommunicatus, quod nō facilè admiserim.

29. Vxor si viro non obedit in re honesta, & magni momenti, peccat mortaliter.

30. Vir vxorem potest leuiter verberare causa correctionis, atrociter non potest.

31. Potest vxor, viro bona dissipante prodigè, aut ludis, ea abscondere, & ei negare.

32. In fauorabilibus nomine maritatæ venit etiam sponsa de futuro, & nomine vxoris, quæ contraxit; in odiosis verò solùm quæ consummauit.

MATRIMONII IMPEDIMENTA, NON DIRIMENTIA TAMEN.

1. PRohibitio Episcopi vel Parochi: contra quam facere, mortale quidam putant; alij veniale censent.

2. Tempus ab Aduentu vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ: quo tempore non licet benedictio nuptialis, nec conuiuium, nec domum traductio. At sine his matrimonium contrahere licet, & consummare: etsi consummare quidam negāt licere, nisi cùm ritè benedicta.

3. Sponsalia cum altera, non ritè dirempta.

4. Affinitas contracta per Catechismum inter respondentem & catechizatum; sed sublata est per Concilium Tridentinum.

5. Votum castitatis, vel Religionis, non solẽne, sed simplex

6. Vxoricidium, nisi esset in adulterio deprehensa: quidam tamen etiam tunc impedire aiunt. Sunt & qui putent etiam viricidium impedire, quod alij negant.

7. Incestus cũ vxoris viuentis consanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

8. Vi accipere alienam sponsam.

9. Conuictum esse in iudicio, Sacerdotem occidisse. *c. Qui Presbyterum, de pœniten. & remiss. vbi Panormitanus.*

10. Solemnem agere pœnitentiam, dum agitur.

11. Fieri patrinum filij, ne possit vxor petere debitum.

Potest in prædictis Episcopus dispensare, cũ est periculum incontinentiæ, &, secundùm aliquos, Parochus. Excipe tamen tertium & quintum. Nec verò est in vsu petere dispẽsationem, nisi in secundo ab Episcopo, & in quinto à Papa. Non debet autem Episcopus, nisi vrgente causa, concedere tempore prohibito nuptiarũ celebrationem, nec tunc etiam cum populi frequentia.

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA, vide *Episcopus.*

1. ERror, scilicet cùm creditur esse persona quæ non est, (secus est si erretur in personæ qua-

næ qualitate, vt diuitijs, aut nobilitate) aut à libero credatur esse liber, qui seruus est. Quod si error qualitatis ad errorem personæ pertineret, dirimeret: vt si intendebat cum primogenito contrahere, cum talis non sit, sed secundus, aut tertius.

Si liber seruum ducat domino præsente, & tacente seruitutem, fit ille liber, & tenet matrimonium.

Si dominus ducat ancillam propriam, hoc ipso facere liberam alij aiunt, alij negant, & quidem probabilius.

Cum seruo inuito eius domino potest contrahere & seruus, & liber. Non potest quidem dominus prohibere, sed non tenetur consentire, ne sibi præiudicet.

Dominus consentiens in serui matrimoniũ, tenetur permittere vt cohabitent, quantum opus est ad reddendum debitum. Quòd si illo inuito seruus contraxit, cæteris paribus, magis domino tenetur quã vxori (in dubio verò fauendum matrimonio, præsertim si sit periculũ incontinentiæ:) potest verò etiam tunc seruum vendere, si compellitur ad id causa aliqua; tenebiturque vxor libera seruum sequi, si potest sine graui damno.

Serua ducta à libero per errorem; sed volente postea consentire, non tenetur consentire: quidam tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

2. Conditio si sit cõtra substantiam contra-

ctus, vt contra perpetuitatem matrimonij, aut fidem, & vterque consentiat; verbi gratia, Cõtraho tecum ea lege, vt adulterio victum quæras, vel, vt non simul viuamus, vel, vt debitum non reddas, aut, vt nõ reddam, vel, vt conceptio impediatur, vel, vt proles non educetur. Quòd si talis conditio apponatur iam contracto matrimonio, non illud irritat.

Conditio perpetuò continendi, non dirimit, secundùm quosdã, *Palud.* 4.*d.*30.*q.*2. secundùm alios dirimit, quod non probo.

Conditio turpis, aut impossibilis, habetur pro non adiecta. Quidam tamen dicunt, quæcunque conditio addatur, si desit consensus, nihil fieri; & si adsit, tenere: quod mihi probatur, modò non sit conditio quæ Iure ipso irritet, vt supra dictum est.

Si verbis de præsenti addatur conditio de futuro, cùm impletur, non fit matrimonium, sed solùm sponsalia. *D.Tho.in* 4.*d.*29 *q.* 3.*a.*3. *& in addit.q.*47 *a.*5.*Soto* 4.*d.*29.*q.*3.*a.*1.*Bonau.* 4.*d.* 28.*q* 3.*Vict.relect.de matrimonio.p.*2.

Conditio si pater consenserit, quem nescit esse mortuum, non impedit, quia significatur si non resistat: si autem sciebat esse mortuum, quidam dicunt impedire, alij habendum pro non adiecta; ego rem pendere puto ex intentione dicentis.

3. *Votum*, scilicet solemne Religionis, vel Ordinis sacri.

Contrahentem post votum castitatis aut Ordinis sacri, teneri, antequã consummet, ingredi in Religionem, quidam aiunt, alij probabilius negant. Illud certum, posse cõsummare, reddendo, non petendo, est & quoddam reddere, petere sola alterius gratia.

4. *Cognatio* carnalis vsq; ad quartum gradum consanguinitatis inclusiuè. Quòd si alter sit in tertio, & alter in quinto, possunt contrahere; habetur enim ratio remotioris: si verò alter sit in quarto, sufficit in petitione dispensationis dicere solùm esse in quarto, tacendo alterũ esse in tertio.

Quotó gradu distant personæ à communi stipite, toto & inter se distant: quòd si inæqualiter, quoto remotior. Sunt verò tot gradus in linea, quot personæ, dempta prima, id est, stipite; id quod etiam in Iure Ciuili obseruatur in ascendentibus & descendentibus: at inter collaterales, cùm distant æqualiter, duplicantur gradus secundùm Ius Ciuile, respectu Canonici; cùm autem inęqualiter, tot sunt gradus, quot personæ, dempto stipite.

Cum parentibus Iure diuino prohibitum matrimonium, idque solùm secundùm quosdam; secundùm alios, etiam cum fratribus; alijs, etiam cum nouerca, & auo, & omnibus ascendentibus & descendentibus, & cum illorũ sororibus & vxoribus. Ego cum alijs puto posse Papam dispensare cum omnibus, exce-

ptis parentibus & fratribus.

Potest filius patris ex alia vxore ducere filiã vxoris eius ex altero viro.

Infideles conuersi possunt manere in gradibus prohibitis sola lege humana, nisi essent in gradibus sua lege matrimonium irritantibus coniugati; in ijs enim opus esset de nouo cõtrahere. *Vide* CVLTVS; DISPARITAS.

Qui cognouit cõsanguineam, cum qua vult contrahere, non oportet id dicat in petitione dispẽsationis, si res est occulta. Quòd si Papa sciens peccatum, dicat in dispensatione, ne illa mortua contrahat amplius, potest contrahere, nisi esset impositũ in pœnam incestus, vt quidam aiunt; est enim clausula ordinaria, fundata in præsumptione aliorum forte criminum.

5. *Cognatio* spiritualis, scilicet inter baptizantem vel confirmantem & tenentes ex vna parte, & baptizatum vel confirmatum, eiusque parentes ex altera: nec vltra designatos ad tenendum alij tangentes contrahunt cognationem. Quòd si nulli designentur, omnes tangentes seu tenentes dum baptizatur, vel de fonte leuatur, contrahunt; itemque quotquot Parochus ad tenendum designauit, si teneant.

Cognationes aliæ spirituales, quæ olim in Baptismo aut Confirmatione contractæ erant, sublatæ sunt per Conc. Trid. *Sess. 24. ca. 2. de refor.*

Etiam in Baptismo dato in necessitate contrahi-

trahitur dicta cognatio, non autem in Baptiſmo ſolemni iam antea baptizati.

Si pater in neceſſitate filium baptizet, poteſt debitum ab vxore petere; alioqui cognatio hæc ſuperueniens matrimonio, debiti petitionem impedit in eo qui fecit (niſi feciſſet neceſſitate, aut ignorantia Iuris vel facti:) diſpenſat tamen Epiſcopus.

Cum non baptizato nō contrahitur cognatio, etſi id quidam affirmant.

Non confirmatum contrahere in Confirmatione cognationē, alij aiunt, alij negant minus probabiliter.

Sufficit ad contrahendām cognationem tāgere ſolum linteum, oportet verò tangere intētione faciendi quod ſolēt patrini: poteſt & quis tenere non tangendo, vt infantem in diſco; vel aſſiſtendo tamquam ſuſceptor dum baptizatur, vel leuatur.

Poteſt quis tenere filium eius qui ſuum tenuit, & vir vxorque eundem, ſed non decet.

Cùm quis per Procuratorem tenet, ipſe contrahit cognationem, nō Procurator: poteſt autem eſſe Procurator viri mulier, & mulieris vir.

Ex Congregatione Concilij.

6. *Cognatio* legalis, ſcilicet inter adoptantem & adoptatum, huiuſque deſcendentes vſque ad quartum gradum, & inter adoptatum quam diu non eſt emancipatus, & adoptātis filios legitimos dum ſunt in patris poteſtate, &

inter vxorem adoptantis & adoptatum, & inter huius vxorem & adoptantem.

Mortuo adoptante, inter huius filios legitimos & adoptatum, nullum est impedimentũ.

Duo adoptati possunt inter se contrahere.

Episcopus potest dispensare in iam cōtracto, secundùm quosdam.

7. *Crimen*. Primò, si vtriusque operâ occidatur alter ipsorũ coniux vt possint contrahere: secus si alterius tantùm operâ occidatur, etiam ad illum finem, modò adulterium ab vtroque notum non interueniat; aut si alia intentione etiam interueniente adulterio occidatur, etiam ab vtroque, aut solùm ratificetur, modò nō præcesserit iussio, aut consilium. Putant verò quidam, si vir vxorem occidat vt ducat adulteram, dirimi; non autem si vxor occidat virum: sed & id alij affirmant. *Vide* 31. *q*. 1. *Si quis viuente* Secũdò, si adulter ante vel post factum contrahat cum adultero validè coniugato, aut ei promittit non deceptoriè seu fictè ante vel post adulterium, contracturum post mortem coniugis: oportet autem adulterium esse vtrique notum, & promissionem ab altero acceptari.

8. *Cultus disparitas*: scilicet cum non baptizato matrimonium nullum est. *Angel. Matrim.* 3. *Imped.* 11. *Soto in* 4. *d*. 39. *q*. 1. *a*. 1. *&* 2. *Nauar. cap.* 22. *num*. 48. *Couar. p*. 2. *c*. 6. § 11. *n*. . *Vict. Scot. Palud. Durandus*: valida tamen sunt sponsalia cum con-

condition e si baptizetur.

Conuersus ad fidem, si coniux infidelis monitus non vult conuerti, potest contrahere matrimonium, vel fieri Religiosus, vel accipere Ordinem sacrum. Quamquam prius matrimonium non dissoluitur, nisi per secundum fidelis matrimonium, vel professionem Religionis. *Ric. d.39.a.2. Scot.a.1.dub.5. Nau. conf.1.tit.31.d.3. Soto dist.27.q.6.a.4. Palud.q.3. Sylu. Diuort.§.17.* Si tamen est ordinatus, non restituitur infideli conuerso. Quidam tamen sentiunt dissolui simul ac infidelis non vult cum fideli habitare, aut non sine Dei iniuria.

Si infidelis conuertitur, non est opus nouo consensu ad matrimonium.

Si conuersus habebat multas vxores, eæque omnes conuertantur, solam potest retinere quam primò legitimè duxerat.

Conuersum sequuntur filij non adulti: in dubio autem de vsu rationis, iudicandum in fauorem fidei. Conuersus autem filius gaudet hæreditate, & vxor dote.

Mortale est cum hæretico contrahere. *Nau. c.22.n. 49. Sylu. Matrim. 8. §. 10. D. Tho. in 4. d. 39.q. 1.a.1.* nisi esset spes certa conuersionis.

9. Vis, scilicet illata ad contrahendum, irritat matrimonium factum metu cadente in constantem virum (nec firmatur consensu, aut iuramento, aut copula, durante metu:) talis verò est metus carceris, vel flagellorum, aut magni

damni:

damni: non est autem talis qui à Superiore iustè incutitur, aut si quis contrahat vt euadat legitimam pœnam mortis, aut ducat filiam medici nolentis alioqui mederi.

Qui timore contrahit, sciens esse inualidum matrimonium, non peccat, timore excusatus.

10. *Ordo*, scilicet sacer. Quòd si quis iam coniugatus ordinetur sine consensu vxoris, nec poterit vti Ordine, nec debitum petere, nec ad superiorem Ordinē ascendere, nisi Religionem professus. *Vide Extra. Antiquæ, de voto.* non potest autem profiteri, si erat consummatum, nisi vxore consentiente.

11. *Ligamen*, scilicet coniugij.

Qui contraxit falsò credens coniugē viuere, cùm intentione contrahendi quantum posset, validè contrahit.

Quæ ex probabili causa firmiter credit virū mortuum, si nubit, excusatur.

12. *Honestas*, scilicet si contrahatur cum cognato etiam in quarto gradu coniugis prioris, etiam per ratum solum coniugium, nisi aliud coniugium esset inualidum, & occultum, aut manifestum esset fuisse inualidum: item si contrahatur cum cognato in primo gradu sponsi de futuro, nisi sponsalia fuissent inualida, aut soluta de communi consensu.

Potest in iam contracto dispēsare Episcopus, secun-

ſecundùm quoſdam, ſi non poſſit facillimè adiri Papa.

13. Affinitas, ſcilicet cum affine vſque ad quartum gradū incluſiuè: quòd ſi eſt affinitas ex fornicatione, vſque ad ſecundum ſolùm.

Affinitas contrahitur cum eo, cuius quis conſanguineo eſt copulatus, eodemque gradu quo erat ille conſanguineus: requiritur verò in copula ſeminatio viri intra vas fœminæ.

Cum bona fide contracto per ignorantiam conſanguinitatis, poteſt, ſecundùm quoſdam, Epiſcopus diſpenſare, ſi Papa non poſſit facilè adiri.

14. Impotentia, ſcilicet ſeminandi intra vas, vel in ore vaſis. Quidam tamen aiunt ſufficere copulæ potentiam, etiamſi deſit ſeminatio. *Vide glo. 32. q. 7. Hi qui.* Certè valdè ſenes contrahere ſolent.

Impotentia eſt, quæ non poteſt tolli ſine miraculo, aut peccato, aut vitæ periculo; ſecus ſi orationibus, aut exorciſmis, aut cùm poteſt adhiberi remedium per ætatem, aut artem, ſine graui periculo.

In maleficio & impotētia quæ ſperatur poſſe tolli, datur triennium ad explorandum an poſſit copulari: quòd ſi non ſperatur, ſtatim ſeparandi.

Quæ ſimpliciter eſt impotens reſpectu vnius, non eſt illi reddenda, ſi deprehendatur cum altero eſſe potens.

Quæ

Quæ ſine periculo vitæ poteſt concipere, etiamſi ſine eo non poſſit parere, non cēſetur impotens.

Scienter contractum cum impotente tenere alij aiunt, alij negant: tales certè ſeparandi non ſunt, ſed debent ab impudicis actibus abſtinere.

Cùm dubium eſt præceſſeritne impotentia contractum, an ſit ſecuta, quidam putant dirimendum, quibus aſſentior; credendum enim præceſſiſſe, etſi id quidam negent.

MEDICVS, vide *Infirmus.*

1. MEdicus non poteſt Doctoratus gradū accipere, aut facultatem medicandi, niſi iuret coram Notario & teſtibus ſe ſeruaturum decretum Pij Quinti de admonēdo ſtatim ægro confeſſionis; quam ſi ille non faciat, de non viſitando tertio die, niſi differret de conſilio Confeſſoris. *Ex Pij Quinti Bulla.*

2. Medicus tenetur pauperem & gratis curare, & ei ſoluere neceſſariam medicinā, ſi poteſt.

3. Medicis non debet Iudex negare ſuſpenſum ad Anatomiam.

4. Medicus pretium accipiens immodicū, tenetur reſtituere, vt qui plus iuſto aliquid vēdit.

MENDACIVM, vide *Iuramentum.*

1. MEndaciū officioſum etiam in iudicio veniale peccatum eſt; item quod fit in

in re parua, etiam in Confeſſione; etiamſi id quidam negent, dicentes eſſe mortale.

2. Mentiri in Concione in pertinentibus ad doctrinam, quidam aiunt ſemper eſſe mortale, alij non ſemper.

3. Petenti quæ ei reddidiſti, potes negare te accepiſſe, ſcilicet ſic vt ei debeas nunc; & petenti totum, cùm ſolùm partem debeas, negare te debere, ſcilicet quantum petit.

4. Quidam dicunt; eum qui non tenetur reſpondere ad intentionem rogantis, poſſe reſpondere aliquid ſubintelligēdo: vt non eſſe, ſcilicet ita vt dicere ei teneatur; vel ſe non habere, ſcilicet vt ei det. At alij id non admittunt, & fortè potiori ratione.

METVS, vide *Contractus*.

1. METus iuſtus, ſeu cadens in conſtantem virum, eſt, quo probabiliter quis ſibi aut ſuis timet graue malum: excuſatque fœminam minor metus quàm virum.

2. Metus iuſtus excuſat à peccato mortali: in lege humana, & in iſs quæ requirunt cōſenſum liberum, vt voto, & matrimonio; tollit obligationem, cum ab aliquo ad hæc facienda incutitur. Quidam tamen putant in voto manere obligationem, ſi quis habuit animum ſe obligandi, vt maneat in iuramento.

3. Quicunque metus, etiam minor iuſto, eſt cauſa principalis actus, ſine qua nō fieret, illum annul-

annullat coram Deo, vt promiſſionem, votum, & matrimonium, ſecundùm quoſdam; quod mihi non videtur tutum.

4. Qui iuſtè metum incutit, non dicitur vim facere, vt ideo contractus debeat cenſeri nullus.

MILES, vide *Bellum*.

MINOR, vide *Contractus*.

1. MInoris tutela durat vſque ad pubertatem: indè, vſque ad vigeſimum quintum annum completū, ſub curatore eſt. Quòd ſi non habet curatorem, geſta per eum valent.

2. Minor ingreſſus Religionem poteſt bona ſua alienare; velut enim moritur: modò ſit doli capax; nam ante ſeptēnium nulla eius obligatio valet.

3. Minor poteſt alium obligare ad ſui vtilitatē; & pubertati proximus, poteſt ſe alteri obligare cum tutoris auctoritate.

4. Contractui à ſe facto cum aliquo, vt emptionis, aut venditionis, poteſt ſtare ſi velit, & tunc alter tenebitur; ſed poterit is etiam exigere auctoritatem tutoris, & ſi opus ſit, etiam iudicis, cùm ille nō vult ſtare, verbi gratia, vt ſoluat quod emit, aut reddat.

5. Minor ex contractu facto ſine auctoritate tuto-

tutoris, aut curatoris, non manet obligatus ciuiliter, nisi in quantum factus est locupletior, aut dolo est vsus; manet tamen obligatio naturalis: itaque ex contractu cum eo oneroso, vt qui ei vendidit, aut ab eo ludo est lucratus, non tenetur restituere vsque ad condemnationem Iudicis, si nulla est vsus iniustitia.

6. Minor, in spiritualibus, agit vt maior: itaque tenet renuntiatio ab eo facta beneficij.

7. Minor læsus potest per quadrienniũ post vigesimum quintum annum petere restitutionem, nisi scienter contrarium iurasset.

8. Minor ante vigesimum annum non potest accusare, nisi ob sui aut suorum iniuriam; nec ante vigesimum quintum esse Procurator in iudicialibus; nec ante decimum septimum in extraiudicialibus.

9. Minori, nisi detur tutor à testatore, datur à lege primo loco auus. 2. mater, si velit hæc. 3. auia, si velit. 4. propinquior cognatione mas. 5. aliquis à Iudice.

10. Spurio non datur à lege tutor, pater aut mater, sed à Iudice naturali datur.

11. Tutor nõ potest esse minor vigintiquinque annis, nisi fortè mater; nec Religiosus; nec fęmina, nisi mater, aut auia; nec Clericus in sacris, si non vult; nec Episcopus, nisi miserabiliũ. Horum verò tutelam recipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi; quod ego de Religiosis in vniuersum non admitto.

12. Ac-

12. Acquisita per tutorem ex rebus pupilli, sunt pupilli.

MISSA, vide *Altare, Episcopus, Excommunicatio Irregularitas, Parochus, Residentia.*

1. Hostiam oportet ex tritico confici: certè in alia specie frumenti consecrare non licet; an verò factum teneat, non conuenit inter Doctores.

2. Potest in necessitate consecrari in musto expresso ex vuis.

3. Congelati vini consecrationem tenere quidam aiunt, alij negant: ego validam puto; est enim vinum, etiam cùm est congelatum, dūmodo prius liquefiat.

4. Est & panis etiam, qui ex aqua non naturali fit, etsi quidam non putent idoneum consecrationi: ego cum alijs puto.

5. Sufficiunt quidem ad consecrationem vini hæc sola verba, Hic est calix sanguinis mei: vel, Hic est sanguis meus: sed non licet alia præterea quæ sunt in Ecclesiæ vsu omittere.

6. In dubio probabili, quòd defuerit aliquid ad consecrationem necessarium, potest etiam post longam moram repeti forma consecrationis, sub conditione mentali, si non est consecratum.

7. Præter Corporalia adhibenda lintea duo; quamquam vnum sufficit, præsertim si sit duplicatum. Potest & quis, secundùm quosdam,

in necessitate vti profanis linteis, eaque postea reddere domino suo vtenda.

8. Calicem & patenam oportet saltem ex stanno esse, aut plumbo.

9. Potest quis vti stola pro cingulo, & manipulo pro stola.

10. Cingulum non est necesse esse benedictum; nec linteum quo calix operitur.

11. Ex duplicata stola, vel casula, seu planeta possunt fieri duæ, & ex stola cingulum, & contra, sine alia benedictione.

12. Cingulum fractum potest necti, si pars altera non sufficit.

13. Nec ob vitandam mortem quidam aiunt celebrandum sine vestibus sacris, aut libro: at melius alij, Ecclesiam non obligare cum tanto periculo.

14. Omittenda quidem Missa etiam in necessitate, si non potest ritè peragi.

15. Celebrare sine calceamentis, si absit contemptus, non est mortale: est autem, secundùm quosdam, si celebretur Corporalibus valdè immundis.

16. Corporalia lauant Diaconi, vel Subdiaconi, itemque purificatoria, & prima ablutio in piscinam mittitur, semel verò ita lota, possunt tradi Monialibus iterum lauanda & reficienda.

17. Potest quis ex causa operto capite celebrare, vel amictu, vel pileolo, saltem vsq; ad cõsecrationem: vitandum tamen scandalum, &

expedit fieri de licentia Episcopi. *Vide cap. Nullus. de cons. d. 1.*

18. Potest quis, si desit minister, ipse sibi respondere in Missa. *Vide glo. de cons. d. 1. Hoc quoque, & ca. Inhibendum de cohab. Cler.*

19. Super mare aut fluuium, si timetur sanguinis effusio, celebrare non licet; si non timetur, putârim licere.

20. Licet in necessitate extra Ecclesiam celebrare sine Episcopi licentia, vt si quis sit in itinere, aut Ecclesia populum non capiat: nec id prohibetur per Conc. Trid. Extra necessitatem verò si fiat, & absit contemptus & scandalum; non est mortale. Potest quidem Episcopus dare licentiam celebrandi in Capella domus priuatæ, & sub dio.

21. Cœptum sacrum potest ex causa omitti, & ab initio repeti, nisi esset iam facta oblatio.

22. Non est mortale celebrare ante dictum Matutinum; etsi quidam putant solam grauem necessitatem excusare à mortali: certè quem morbus impedit dicere Officium, potest celebrare.

23. Celebrare in Parasceue non licet, etsi quidam licere putent: in die Cœnæ licet, & Sabbato sancto, quo etiam, si absit scandalum, licebit quarta hora post meridiem celebrare.

24. Eodem die potest quis plures Missas dicere ob populi necessitatem, & cũ causa honesta postulat, vt cùm aduenit qui Missam in Festo non

ſto non audiuit, & alijs caſibus. *Vide de celeb. Miſſ.ca.3.*

25. Pollutio inuoluntaria non impedit celebrationem eo die: pollutus autem voluntariè, ſi poſt Confeſſionem celebret, peccat, ſed non mortaliter.

26. Irregularis celebrans ob iuſtum metum excuſatur, itemque excommunicatus; nec tunc fit irregularis. Dicunt & quidam, non ieiunum poſſe ad vitandum ſcandalum celebrare: de quo vide infra; id enim admiſerim cœpta iam Miſſa.

27. Ante auroram celebrare licet ob neceſſitatem, aut vrgentem cauſam, vt ob iter faciēdum; &, ſi abſit ſcādalum, licet etiam hora nona, ſcilicet tertia hora poſt meridiem.

28. Qui conſecrat duas hoſtias putans vnam, vtramque conſecrat; intendit enim conſecrare quod habet in manu.

29. Acceptæ particulæ vt conſecrentur, etiamſi in cōſecratione de eis nihil cogitetur, ſunt verè conſecratæ, ob virtualem intentionem.

30. Qui aduertit hoſtiam conſecratam eſſe corruptam, aliam conſecret, incipiendo à Qui pridie, &c. vſque ad, Simili modo, &c. excluſiuè: deinde ad locum tranſeat quò peruenerat: tandemque illam hoſtiam corruptam ſumat poſt ſumptum calicem, vel ſeruet.

31. Qui ſumpta hoſtia deprehendit aquā eſſe pro vino poſitam in calice, ſi in loco publico eſt, infundat vinum veluti ad ablutionem,

& etiam consecret, & sumat; quod si in priuato, nouam hostiam etiam sumat, & consecret, incipiendo à, Qui pridie, &c. Aqua verò mittatur in piscinam quæ solet esse prope altare. Quòd si quis pergat in Missa, & ista ex ignorantia vel perturbatione omittat, non peccat mortaliter.

32. Qui cœpta Missa recordatur se non esse ieiunum, pergat, si alioqui sequeretur scandalum, itemque si se tunc aduertit esse irregularem, aut excommunicatum: nec ideò fiet irregularis. Quòd si aduertit se esse in peccato mortali, conteratur, nec Missam omittat, etiãsi possit sine scandalo.

33. Si venenum sit in vino consecrato, aliud consecretur, & illud stupa collectum & siccatum comburatur, & cineres in piscinam mittantur.

34. Hostia ab animali comesta, si potest extrahi, seruetur donec corrumpatur, animal verò comburatur, & in piscinam cineres mittantur: itidemque videtur faciendum, si quis euomat Eucharistiam.

35. Si hostia calici hæret, aut palato, toties adhibeatur ablutio, donec deglutiatur.

36. Post ablutionem si apparent reliquiæ aut particulæ consecratæ, quæ non possint facilè asseruari, sumi possunt à Sacerdote, dum adhuc est in altari.

37. Si sanguis cadat super tabulam, lambatur hæc, & radatur; si super mappam, sugatur & la-

& lauetur: deinde rasura vel ablutio in piscinā mittatur.

38. Si Sacerdos non possit Missam absoluere, si quidem nondum cōsecrauerat, perfici potest per alium ieiunum: si consecrauerat, & non communicauerat, perficere potest, & secundùm quosdam, etiam debet, alius, etiam non ieiunus, si desit ieiunus, non autem excommunicatus, aut suspensus, aut irregularis. Quod si desit qui perficiat, sequenti die perficiatur, aut sumatur ab alio in alia Missa Sacramentum.

39. Missa sicca celebratur sine planeta, cum vestibus reliquis sacris, vel superpelliceo cum stola in modum crucis, & candelis: non fit autem conuersio ad populum, nec consecratio, nec ea quæ ad oblationem pertinent.

40. Non potest celebrari pro excōmunicatis, nisi Excōmunicatio sit inualida, aut credantur dolere de peccatis; tūc enim pro talibus potest Missa applicari, & etiam pro cōuersione infidelium, & pro vtrisque orari secretò in Missa.

41. Cùm in Missa oratur pro Antistite; intelligitur Episcopus loci vbi Sacerdos habet domicilium: nomine verò Regis, intelliguntur etiam filij, & vxor, & quicunque ad ipsum pertinent.

42. Missa habet effectum secūdùm affectū offerentium, & eorum pro quibus offertur. Offerentes autem dicuntur etiam circumstan-

t s, & qui pro Missa eleemosynam dederunt. Aiunt autem quidam, vtilius esse astare deuotè Missæ, quàm curare pro se offerri.

43. Missa plus illis prodest, pro quibus particulariter offertur. Quidam tamen putāt, Missam pro multis oblatam, tantum singulis prodesse, quantum si pro illis solis offerretur: sed communiter non probatur ea sententia, alioqui probabilis; certè si ab ipsis rogatus celebret, videtur tantum prodesse.

44 Qui debet Missam duobus, non satisfacere dicendo vnam, quidam aiunt: alij satisfacere dicunt, si ab illis nihil accepit pro Missa, aut si tantum pro eis adhibeat affectum, quantum si pro vno solo diceret, aut si nulli eorū totam Missam promisit: quorum mihi opinio non displicet, certè cùm multi pro Missa dederūt eleemosynam, perinde mihi videtur ex eadem fructum recipere, ac si pro eis solis offerretur: nec enim pallium breue est, quod multos operire non possit. Non ideo tamen puto posse Sacerdotem, vbi ab aliquibus accepit quātum decet pro Missa, accipere pro eadem quicquam ab alijs; nec Parochum, cùm suppetunt ad victum necessaria, debeatq; pro quibus sæpe Missas offerre, (quòd si non suppetant, saltem debet pro ratione fructuum) posse accipere passim pro illis stipem ab aliquo, qui pro se velit offerre: interdum verò posse non negauerim.

45. Cui datur certa summa pecuniæ pro

Missis

Missis à se dicẽdis, potest alios pro minori pretio conducere qui adiuuent, & reliquum sibi retinere: secus est si accepisset vt curaret dicendas per alios.

46. Obligatus quotidie celebrare, intelligitur salua honestate & deuotione, nisi esset obligatio per se vel per alium celebrandi.

47. Qui non potest celebrare in loco designato, debet in alio celebrare.

48. Obligatus dicere quotidie certam Missam, vt pro defunctis, potest dicere Missa nullius diei, præsertim si est festum: quod si est duplex, aut semiduplex, de illo debet celebrare, & non pro defunctis.

49. Videntur etiam quibusdam peccare mortaliter Prelati Collegiatarum Ecclesiarum, aut Conuentualium, si non curent in eis quotidie, cùm possit, celebrari.

50. Nauarrus ait peccare ita Missam submissè celebrantem, vt circumstantes non possint audire. Addunt & quidam non illepidè, Missam debere celebrari cum A. B. C. D. id est, altè breuiter, clarè, deuotè.

51. Idem existimat, quæ in Missa secretò dicuntur, posse mẽte sola sine voce recitari: quod ego nec ausim facere, nec improbare.

52. Missam cantantem præstat audire quæ alij cantant, quàm interim per se legere.

51. Celebrans coram Episcopo in eius Diœcesi, dicat in Confiteor, Et vobis Pater & fratres

tres. In fine autem Missæ, inclinato capite, expectet ab ipso licentiam benedicendi: deinde benedicat alios, at non illum: tum se illi iterum inclinet, velut expectans benedici: denique omnibus absolutis, faciat ei reuerentiam.

54. Clericus peregrinus non admittendus ad diuina Officia sine literis commẽdatitijs sui Ordinarij. Ex Trid. Qui tamen est alioqui notus, aut creditur non habere impedimentum, potest admitti, & permitti celebrare.

MISSAE AVDITIO, vide *Missa*.

1. NOn potest Episcopus cogere ad audiendam Missam aut concionẽ in Parochia, aut ad discendam ibi doctrinam Christianam. *Ex Congreg. Concilij.*

2. Satisfacit Ecclesiæ præcepto, qui incipit Missam audire ab Epistola, &, secundùm quosdam, etiam ab Euangelio, vsque ad Communionem: & qui post Epistolam vel Euangelium veniens, legit aut audit à legente quæ non audiuit: & qui tempore Missæ discurrit pro rebus Missæ necessarijs: & qui præsens est, etiamsi nõ audiat, modò reuerẽter attendat: & qui partem vnius Missæ audit, & reliquam alterius: & qui audiens Sacrum, simul dicit Officium, aut pœnitentiam iniunctam; id tamen quidam non admittunt.

3. Excusat Missam non audientem legitimũ impe-

impedimentum, & quæuis rationabilis cauſa, vt ſi herus impediat, aut fœmina prodeundo eſt alicui peccati occaſio; & cõſuetudo, vt puellarum, quæ non ſolent domo egredi; & cuſtodia domus; & pudor ob veſtem non decentem; & Eccleſiæ diſtantia debilem.

4. Tempore interdicti habentem priuilegium teneri Sacrum audire, quidam negãt, alij probabilius affirmant.

5. Tenetur paterfamilias curare vt domeſtici ſacrum audiant.

6. Tranſiens per locum, vbi eſt feſtum particulare, non tenetur audire ſacrum: ſecus eſt ſi inde recedat, aut eò accedat, toto die manſurus.

7. Non relinquenda in feſto Miſſa ob concionem, vt quidam putant.

8. Sufficit in feſto Natiuitatis audire vnam Miſſam, & in quouis feſto audire Miſſam quæ dicitur, etiam pro defunctis.

9. Miſſa excommunicati non denuntiati poteſt audiri; itemque, ſecundùm quoſdam, ſuſpenſi etiam denuntiati, ſi abſit ſcandalum, quòd nullo id iure prohibeatur.

MONASTERIVM, vide *Eccleſia*, *Excommunicatio*.

1. MOnaſterium ingredi poteſt, qui poteſt dare ingrediendi licentiam.

2. Monaſterium nõ poteſt egredi Monialis ſine

ſine cauſa, & conſenſu Superioris, & Epiſcopi. *Ex Congregatione Concilij.*

3. Epiſcopi non poſſunt ingredi Monaſteria mendicantium Monialium, non ſibi pleno Iure ſubiecta. *Ex Pio Quinto.*

4. Monaſterium non tenetur pro delicto Religioſi, etiam Prælati. *Vide Regulam Delictum, lib.6* Nec ad debitũ Monachi, niſi ſit in eius vtilitatem cónuerſum, aut eius commiſſione factum, aut ſit Prælati debitum, vel Conuentus: obligatur verò quis Monaſterio ex contractu cum Monacho.

5. Puella, de qua eſt lis, poteſt interim collocari in Monaſterio de licentia Epiſcopi: itemq; de licentia Superioris & Monialium, quæ domi tutò ali nõ poteſt, aut cauſa educationis vſque ad annum vigeſimum, quintum ætatis: ſed ſine ancilla & poteſtate egrediẽdi, niſi ob morbi curationem. *Ex Congregatione Concilij.*

MONETA, vide *Cambium, Debitum.*

MORA, vide *Debitum.*

1. NOn tenetur quis ad intereſſe damni, aut lucri ceſsantis, ante moram, ſi de eo nõ fuit pactum.

2. Obligatus ex delicto ſemper eſt in mora: qui autem ſine delicto, & non poteſt, aut difficile poteſt, aut alioqui cauſa iuſta excuſatur, putant quidam non eſse in mora, adeoque non

nō teneri ad intereſſe ratione moræ, niſi ex pacto, vel appoſitione pœnæ conuentionalis, ſi tali tempore non reſtitueret, aut impotētia culpa eius accidiſset. Alij putant, qui non ſoluit tempore debito, etiam ſine culpa in mora eſſe: quæ mihi opinio videtur mercatorum vſu recepta.

MORTIS ARTICVLVS.

1. TAlis eſt, qui prudentis iudicio videtur, &, ſecundùm quoſdam, cùm quis febri continua laborat, aut eſt ætate confectus, aut iter facturus periculoſum.

MVTVVM, vide *Debitum, Depoſitum, Vſura*.

1. MVtuum repetens ante tempus quia eget, non tenetur ad intereſſe, niſi mutuatarius aliunde, ſi ille non mutuaſſet, fuiſſet habiturus.

2. Licere aliquid accipere pro obligatione mutuandi, quidam aiunt, itemque ratione periculi, cui pecuniam exponit, & moleſtiæ, quam patitur carendo pecunia.

3. Mutuare cum pacto remittendi iniuriæ, vel remutuandi, licere quidam aiunt: ſed id poſtremum alij negāt; ego id non improbârim: illud verò prius ſolùm probo, ſi non pro iniuria debeatur quicquam pecunia æſtimabile: obligare enim ad aliquid pecunia æſtimabile ob mutuum, omnium conſenſu vſura eſt.

4. Mutuans etiam vltrò, potest ex pacto accipere lucrum cessans, etsi id quidam negant: non tenetur autē mutuatarius ad interesse remotum; est enim id infinitum; sed ad propinquum solùm.

5. Quod tibi à mutuatario gratis donatur, etiam cùm petisti, potes retinere; solùm enim prohibetur quòd datur velut debitum ratione mutui.

6. Pecunia deposita cum potestate vtendi, fit mutuum; idemque est de quouis consistente in numero, pondere, aut mensura: fitque depositarius dominus.

7. Si quis det frumentum, recepturus oleum, mutuum videtur implicitum.

8. Mutuare mercatori cum pacto vt reddat in mercibus, vel operario vt in operis, est emere anticipata solutione.

9. Mutuatum frumentum eadem mensura reddendum, aut pretium quo valet tempore quo redditur, etiamsi reddatur in loco vbi plus valet, aut repetatur tempore quo plus valet, quando non est præfixum tempus redditioni. At mutuatæ pecuniæ debet recipi valor temporis quo data est, scilicet tot nummi, quot aureus tunc valebat. At pactum de recipiēdo pro frumento quantum valet tempore quo datur, est non mutui, sed venditionis: *Vide ff. de rebus cred. l. 22.*

10. Mutuum acceptum ab vsurario potes in alium

alium transferre, cum pacto vt soluat vsuram, quam tu debebas. *Vide Syl. vsur. 1. §. 20.*

NAVFRAGIVM, vide *Stabularius.*

NAVFRAGIVM, vide *Furtum.*

NEGOTIVM.

1. NEgotium alterius potest quis agere sine mandato.

NOMEN.

1. NOmen sibi quemq; posse mutare, excepto seruo, modò fiat sine fraude, & alterius præiudicio, quidā aiunt: ego ad tempus & ex causa id posse puto; alioqui acceptum in Baptismo non posse, nisi fortè in Confirmatione.

NOTARIVS, vide *Beneficium, Iudiciales actus, Ordo.*

NOTORIVM, vide *Manifestum.*

OBEDIENTIA, vide *Præceptum.*

1. OBediendum Superiori, cùm non est certum præcipi malum: in dubio autem an malum sit, excusat obedientia credentem licere obedire.

2. Mortale est nolle obedire in re graui sine causa, aut nolle aliquid facere quia iubetur; est enim id contemnere Superiorem. Quidam tamen famulos non putant teneri obedire sub peccato mortali; id quod probabile est.

3. Obediendum non est cùm creditur inde malum oriturum.

4. Non tenetur obedire, qui credit Superiorem per errorem præcipere, &, si veritatem sciret, non fuisse præcepturum: & quidem per edicta generalia non intendunt Superiores obligare cum magno damno.

OBLATIO.

1. OBligat consuetudo aliquid offerendi in Ecclesia, si obtinuit vim legis, secus si per deuotionem liberam fiat; sufficit verò, cùm obligat, maiorem partem populi offerre.

2. Oblata celebranti in Ecclesia cedunt Rectori, itemque quæ offeruntur Ecclesijs ditionis eius.

OBLIGATIO, vide *Contractus*.

1. MVltorum vinculorum simul fieri impossibilium, præualet maximum; si autem sunt æqualia, primum.

2. In obligatione generali, etiam cum iuramento, non veniunt ea quæ non intendebas: talia

talia autem videntur esse, quæ si tūc cogitasses, ad ea te non obligasses.

3. Obligaris pro te negotium vtiliter agenti, nisi contrarium sis protestatus.

4. Obligaris ex filij tui contractu conuerso in tui vtilitatem, vel si habes eius peculium.

5. Obligatus coquere familiæ pro certo pretio, tenetur etiam si illa aliquantum augeatur: quòd si grande esset augmentum, vel decremētum, augendum etiam vel minuendum pretium.

6. Nemo potest se obligare ad pœnam mutilationis, quia non est dominus membrorum.

OBSES, vide *Bellum*.

1. OBsidem dare potest Papa Clericum, vel Religiosum, & Abbas Monachum pro Monasterij vtilitate.

OCCVLTVM, vide *Manifestum*.

ODIVM, vide *Charitas*.

OFFICIVM.

1. OFficium Reip. nisi vtiliori detur, seu digniori, quidam putant esse mortale, alij sufficere, si detur idoneo.

2. Officia Reip. vendere, illicitum quidam

 aiunt,

aiunt, alij negant: certè non expedit, nec ausim probare; multa enim ex eo mala.

3. Potest princeps compellere subditum ad suscipiendum officium publicum. *Vide Tho. opus. 4. & 21.*

4. Officialis, si habet stipendium sufficiens, non potest pro suo ministerio aliquid accipere nisi fortè liberè donatum.

OLEVM.

1. Oleum non sacrum guttatim addito sacro, fit sacrum.

2. Oleo Chrismatis potest æger de licentia Episcopi vngi. *Vide Innoc. 1. Epist. 1.*

OPINIO, vide *Dubium*.

1. Opinio est assensus cũ formidine de opposito.

ORATIO, vide *Horæ Canonicæ*.

1. Qui orat ex obligatione, tenetur attẽdere, alioqui non satisfacit.

2. Possunt orari & animæ quæ sunt in purgatorio, (etsi id quidem negent) & qui creduntur esse in cælo, sed priuata solùm oratione.

3. Obligare orandi præceptum in maxima tua aut proximi necessitate, item cùm necesse ad gratiam præparari, vt cùm suscipiendum est Sacramentum, alioqui peccari mortaliter, quidam

dam affirmant; quod ego non ausim.

4. Non peccat qui pro propria morte orat, aut pro aliena, ad vitandum peccatum.

5. Oratio peccatoris & temporalia impetrat, & dispositionem ad gratiam.

ORDO, vide *Dimissoriæ, Diuortium, Irregularitas, Suspensio.*

1. AN omnes Ordines sint Sacramentum, non conuenit inter Scholasticos Doctores: ego omnes esse puto.

2. Etsi vnctiones & manus impositio quibusdam videantur solùm Sacramentalia, si tamen omissa sunt, adhibenda, antequam quis Ordine vtatur. *Vide ca. fin. de Sacr. non iter.*

3. Contactus materiæ non est de essentia Sacramenti, (etsi id quidem putent) nec oportet suppleri, si modò Episcopus præsentauit, etiãsi non tacta sit.

4. Cùm dubitatur an aliquid essentiale omissum sit, omnia sunt iteranda, alioqui solùm id quod omissum est; nec prius Ordine vtendum.

5. Sufficit tangere paulò ante vel post verba ordinantis.

6. Presbyter fit, dum ei traditur materia consecranda; Diaconus, dum liber; Subdiaconus, dum calix cum patena; (sufficit verò calix

etiam.

etiam non consecratus;) Acoluthus, dum vrceolus, vel candelabrum; Exorcista & Lector, dũ liber; Ostiarius, dum clauis. Sufficit verò in cæteris Ordinibus, præter Sacerdotium, tradere materiam per Archidiaconum.

7. Episcopatus datur per manus impositionem: putant verò quidam, & eam, & quod traditur, & vnctionem esse de essentia: putant & quidam non esse Sacramentum seu Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed eius gradum quendam.

8. Diaconi est, per modum Catechismi exponere fidei articulos, & Decalogum, legere Euangelium, & de Episcopi vel Parochi facultate prędicare, & baptizare, & dare Eucharistiam, id quod etiam potest facere in necessitate, & recitare nomina baptizandorum & ordinandorum.

9. Exorcistæ officium iam soli faciunt Sacerdotes.

10. Lector solebat olim nouos fructus benedicere, nunc solùm legit, & cantat.

11. Acoluthi est, præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam.

12. Actus Ordinum minorum possunt fieri per carentem Ordine, ex consuetudine vniuersali Ecclesiæ.

13. Prima tonsura est dispositio ad Ordines, potest autem dari quouis die: Minores verò: diebus festis, & quarta feria quatuor Temporũ:

Epi-

Episcopatus Dominica, quia in ea descendit Spiritus sanctus in Apostolos, datur. At Ordines omnes Sabbathis quatuor Temporum, & Paschæ, & mediæ Quadragesimæ dari solent.

14. Ordines non dantur post prandium; nec Ordo sacer sine Missa.

15. Episcopus ordinans, si absoluat & dispenset cautelam cum ordinandis, prodest etiam regularibus & extraneis.

16. Abbas qui potest Ordinare suos subditos de Iure, (potest autem si est mitratus, & Sacerdos, dare Ordines minores) potest & alienos cum dimissorijs, & cum consensu Episcopi loci; quamquam id postremum nō puto necessarium, sed ordinat in loco exempto: nam & in hoc potest Episcopus alienus ordinare, petente loci Superiore; & Mendicantes possunt ordinari in proprijs domibus à quouis Episcopo.

17. Minores omnes dispensante Episcopo possunt eodem die dari, &, si est consuetudo, simul cum prima tonsura, & cum Subdiaconatu; non enim Concilium Tridentinum tollit consuetudinem receptam. Dant verò Minores ex consuetudine etiam Presbyteri Cardinales.

18. Minores non dantur ante ætatis discretionem.

19. Episcopus non potest dispensare super ætate ad Ordines.

20. Ad primam tonſuram & tres Minores requiruntur ſeptem anni completi, & animus vitæ Eccleſiaſticæ. Aiunt verò quidam, poſſe dari à Presbytero de licẽtia Epiſcopi. Ad Acoluthum duodecim. Oportet verò recepturum primam tonſuram eſſe confirmatum, ſcire rudimenta fidei, & legere ac ſcribere.

21. Ad minores oportet Latinè ſcire.

22. Ad Subdiaconatum requiruntur viginti duo anni incepti, ad Diaconatum vigintitres, ad Sacerdotium viginti quinque, & præterea docere poſſe neceſſaria ad ſalutem, & ſcire Sacramenta adminiſtrare.

23. Epiſcopus non poteſt ordinare de quo eſt conſecratus; nec dare vnquam Ordinem, quẽ non habet.

24. Ordinatio per vim non tenet, per metum tenet; ſed non obligat, ſi ſit metus grandis, ad caſtitatem, nec Officium.

25. Datus Ordo maior ſine minori tenet, nõ tamen Epiſcopatus ſine Sacerdotio.

26. Non eſt quis ordinandus in ſacris ſine ſufficienti patrimonio, aut beneficio, aut donatione ſufficiente ad vitam: nec ea poteſt alienare, niſi habeat vnde viuat competenter, alioqui reſignatio beneficij nulla. *Ex Trid. & Congr. Concil.* Idemque dicendum de patrimonio, ſcilicet renuntiationem nullam eſſe: itaq; poſt eam factam non prohibetur quis ordinari, quia nulla fuit.

27. Quidam aiunt posse, qui nihil habet ordinari, modò sit graduatus in Theologia, aut Iure Canonico; tali enim non defuturum vnde viuat.

28. Ordinatus in sacris tenetur castè viuere ex voto implicito.

29. Episcopus ordinare potest non solùm subditum sibi origine, domicilio, vel beneficio; sed etiam non subditum, de licentia tamen Episcopi sui, vel Vicarij absente Episcopo : item suum per triennium familiarem, si ei statim det beneficium: item subditum vicini Episcopi manifestè suspensi ob ordinationem.

30. Nec Episcopus, nec eius ministri quicquam accipere possunt, etiam oblatum, pro Ordine aut literis dimissorijs, aut sigillo. Notarius tamen, si non habet stipendium, potest accipere decimam partem aurei, nisi sit consuetudo nihil accipiendi. *Ex Trid.*

31. Exercens actum Ordinis sacri (quale non est prædicare, aut excommunicare) in peccato mortali, peccat mort. Quidam tamen negant peccare mortaliter Subdiaconum vel Diaconum solemniter ministrantes, aut Episcopum consecrantem calicem, aut altare, aut Virginē, aut Sacerdotem benedicentem aquam.

32. Sacerdos stola vtitur in omni oratione solemni, & Sacramentorum administratione, & Episcopus conferens primam tonsuram.

33. Si

33. Si Episcopus ordinandos non possit absoluere, pergat alter vbi ille desijt.

34. Non potest ordinari neophytus, vel infamis, nec hermaphroditus, nec obligatus Reipub. ob administrationem, ante redditam rationem.

35. Habenti ius petendi Ordines, vt ob beneficium, non possunt negari ob peccatum occultum.

36. Episcopo præcipienti alicui vt ordinetur ob Ecclesię vtilitatem, non repugnandum sine causa iusta.

37. In materia fauorabili, nomine Sacerdotis venit etiam Subdiaconus; in odiosa verò solus Presbyter.

38. Si Episcopus dicat; Nolo, vel non intendo ordinare excommunicatos, vel irregulares, intelligitur si sciat aliquem talem esse: quare quem ordinat non sciens talem esse, verè est ordinatus.

ORNATVS.

1. ORnari potest fœmina ad tegendam turpitudinem: quod si fiat ad vanitatem, aut fingendam pulchritudinem, mortale non est, etiam in Religiosa. Quòd si quis alius inde sumat occasionem peccandi mortaliter, tunc mortale esse quidam aiunt, sed melius alij negant. Illud probabilius, si in eo expendatur quod

quod esset necessariò dandum pauperibus, peccari mortaliter.

2. Fœminam pectus nudum gestare sine mala intentione, quidam negant esse mortale: ego difficile talem absoluerem.

PACTVM, vide *Contractus*.

PALLIVM.

1. PAllio, quo significatur plenitudo officij Pōtificalis; vtitur Archiepiscopus in Missa solemni, in prouincia, non autem extra Ecclesiam, vt in Processionibus, aut alijs: nec id potest alteri commodare.

2. Antequam pallium accipiat, non debet ordinare, aut consecrare, nec Ecclesiam dedicare, nec Concilium vocare.

3. Debet cum eo sepeliri.

PAPA, vide *Electio, Lex*.

1. PApæ electio Simoniaca ipso facto nulla. *Ex Conc. Lateran.*. Quidam tamen dicunt opus esse sententia condemnatoria.

2. Nulla excommunicatio aut Censura impedit Papæ electionem. *Ex Pio Quarto*.

3. Tractans de eligendo Papa, Papa viuente, est excommunicatus Excommunicatione Papæ reseruata. *Ex Paulo Quarto*.

4. Pa-

4. Papam peccare non seruando legem humanam, aut in ea dispensando sine causa, affirmat Nauar. itemque si antea fuit Religiosus, nullum habere pecuniæ dominium, sed solam administrationem.

5. Papæ subditur omnis potestas, etiam secularis, quatenus exigit salus animarum.

6. Papa ob solam hæresim potet accusari, condemnari, excommunicari, deponi.

7. Papam ait S. Antoninus plura posse quàm nobis vel ipsi compertum sit.

8. Papa potest esse Iudex in causa propria, & absoluere ab obligatione qua quis homini tenetur, & secum in votis dispēsare, & legem à se aut præcessore latam reuocare, eiusque etiam effectus priores, & cuique beneficium auferre, etiam sine causa; habet enim in beneficijs plenariam dispositionem.

9. Ad Papam appellari potest à cuiusuis sententia.

PARENTES, vide *Alimenta, Hæreditas, Societas.*

1. PArentum negligentiam in docendo filios, aut curando vt discant Pater noster, Credo, & Dei Præcepta, mortale esse, quidam valdè probabiliter affirmant.

2. Non potest pater Religionem ingredi, si filij

filij eius operâ in ſeculo egent.

3. Qui filium alere non poteſt, poteſt exponere ad Hoſpitale, vel ad domũ Epiſcopi diuitis.

4. Pater tenetur de damno dato à filio, quatenus poteſt de illius peculio: tenetur & ſoluere de ſuo, quod illum iuſſit expendere, aut debuit iubere.

5. Tenetur filium alere, & eius vxorem honeſtam, etiam ſine ſua licentia ductam; & filiam dotare, etiam ſine ſua licentia digno nubentem, etiam dote non promiſſa, ſi ipſa ſe dotare non poteſt: certè ei debet legitimam ſaltẽ dare, ſi ille dotem non promiſit: itemque tenetur auus paternus, & frater ex eodem patre. Quòd ſi indigno nupſit, tenetur ipſam egentem alere, imò, &, ſecundùm quoſdam, dotare. Tenetur & filiam impudicam, ſed pœnitentẽ, alere, & dotare: item ſi diſtulit illam locare vſque ad vigeſimum quintum annum, & illa, promiſſa dote, nupſit indigno. Tenetur etiam naturalem dotare, ſi illa eſt pauper. Filiam autem hæreticam dotare non tenetur, niſi reſipiſcat.

6. Poteſt pater teſtari de legitima filij, ſi ille conſentit.

7. Poteſt notho extra teſtamentum relinquere quantum velit, ſine præiudicio tamen legitimorum.

8. Poteſt per donationem remuneratoriam, vel

vel in opera pia, alienare in præiudicium filiorum.

9. Poteſt à filio repetere quæ coactus eſt pro eo expendere, vt pro eius delicto, aut ſimili alia cauſa.

10. In extrema neceſſitate potius ſubueniendum filio, ſecundùm quoſdam; ſecundùm alios patri, quod probabilius: & quidem in vitæ periculo pater præferendus etiam ei, cui fuiſſet iuratum; intelligitur enim exceptus pater.

11. Pater ob famem poteſt vendere filium, niſi ſit in ſacris, aut iam extra eius poteſtatem; quamquam id apud Chriſtianos non eſt in vſu: caſtigare verò poteſt etiam Sacerdotem.

12. Mater filijs primi matrimonij debet relinquere omnia ex illo lucrata, non autem donata ab extraneo, etiã intuitu viri; & pater filijs quę ad ipſum ex bonis eorum matris, prioris eius vxoris, peruenerunt.

13. Pater non poteſt impuberem offerre Religioni, inuita matre.

14. Nolle videri alicuius eſſe filium iuſta aliqua de cauſa, ſine eius contemptu, non eſt mortale: alioqui iniuria quæuis in parentes mortalis videtur quibuſdam, etiamſi leuis ſit.

15. Patris appellatione veniunt aſcendentes; vt filij deſcendentes. *Vide glo. de verbo ſig. cap. 2.*

PARO-

PAROCHVS, vide *Confessor*, *Domicilium*, *Missa*.

1. Tenetur tempore pestis ministrare saluti necessaria Sacramenta, aut dare qui ministret, peste infectis.

2. De Parochia efficitur quis acquisitione domicilij: quantum ad pœnitentiam autem & Eucharistiam, sufficit habitatio per sex menses; secundùm quosdam. at melius alij, sufficere quantum ad Sacramenta illic habitare, & non posse commodè ad proprium ire. Ad matrimonium verò sufficit vel modica habitatio. At quantum ad decimas, & vtilia Sacerdoti, requiritur animus habitandi ferè per annum.

3. Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur habere beneficium Simplex.

4. Tenetur Parochus ministrare Sacramēta etiam extra tempus præcepti ad illa obligantis, etsi id quidam negant.

5. Negligentia magna Parochi in docendo ad salutem necessaria, nēpe Symbolum, Decalogum, & Pater noster, mortalis est: vbi passim magnus est abusus eorum, qui contenti docuisse Symbolum Latinè, non explicant populo rudi mysteria fidei: præsertim Trinitatis, & Incarnationis, tantoperè ad salutem necessaria. Væ Parochis, væ Episcopis, væ Prælatis.

7. Parochus habet Iure communi à Papa iurisdictio-

iurisdictionem, quam non potest Episcopus impedire.

7. Parochus potest esse Iudex in causa Ecclesiæ, alio huius nomine agente.

PARS.

1. PArs, sine additione, intelligitur medietas; secus si dicatur aliqua pars.

PATRINVS, vide *Baptismus, Matrimonij impedimenta.*

PECCATVM, vide *Contritio, Luxuria.*

1. PEccatum mortale est, delectari consensu saltem tacito in peccato mortali cogitato, si plenè aduertas; quod vulgò dicitur cogitatio morosa: secus est si delecteris nō ipso peccato, sed sola de eo cogitatione. Aiunt verò quidam, cùm quis plenè aduertit malam esse cogitationem, & periculosam, negligitq; reprimere, censendum esse tacitum quendam consensum.

2. Non est mortale cogitare sic apud se. Si peccatum nō esset furtum, aut adulterium, &c. illud facerem.

3. De quo, cùm factum est, licet gaudere, non est illicitum illud optare.

4. Non est putandum peccatum esse, quod boni facere solent.

5. Non est mortale facere rem licitam, etiamsi

etiamsi scias alteri futuram occasionem peccandi mortaliter; etsi quidam aliter sentiant.

6. Exponere se mortaliter peccandi periculo, mortale est, nisi causa aliqua excuset, vt proximi salus, aut si necessitas aliqua; tunc enim sufficit nolle peccare.

7. Quidam putant licere occasionem alicui præbere peccandi, vt furandi, quo deprehensus emendetur: ego id facere non ausim. Permitti quidem possunt peccata minora, vt vitentur grauiora; sic enim permittitur meretricium, ne fiant adulteria: at dare peccandi occasionem ex professo, non puto licere.

8. Putant etiam, adulterium facere volenti, posse consuli, vt potius fornicetur: in quo mihi videntur decepti, non intellecto. D Aug. *2. de adult. con. ca.* 15. qui locus citatur. 33. *q.* 2. *Si quod*, vbi potius contrarium dicit. Licet quidem volentem alium grauiter lædere, rogare vt leuius agat, at malum suadere nunquam licet.

9. Cooperari per accidens peccato alicuius, aiunt quidam posse excusari necessitate, aut vtilitate: & admouere scalam furari volenti, & minanti malum nisi obedias; aut dare ensem occidere alterum parãti, & tibi alioqui malum minitanti, aut dicere vbi sit; ferre Epistolam amatoriam amicæ, hero iubente; ornare heram meretricem; sternere lectum adulteræ dominæ, & huiusmodi, quæ non sunt intrinsecè mala, nec fiunt intentione peccati, sed vitandi dam-

damnum, aut aliquid consequendi: etsi id alij negant. Ego quidem putò posse tales excusari, cùm causa faciendi rationabilis est; quod prudentis iudicio relinquitur. Sic licet in triremi Turcarum remigare contra Christianos, & parare arma illis, & offerre; est enim id se tueri cũ aliquo proximi damno: nec ille de eo meritò potest conqueri, excusante necessitate.

10. Facere id quod ex natura sua inducit ad mortale, est mortale. Tale quidam putant pudenda retegere corā altero sexu, nisi fortè causa rationabili, vt medicinæ.

11. Non est mortale facere ea, quibus alij possunt benè & malè vti, etsi plures malè vtantur, vt aleas, gladios, fucum, &c. etsi id quidam negent.

12. Peccatum veniale posse remitti sine mortali, alij aiunt, alij negant: remittitur quidem in habente gratiam per opera charitatis, & per quędam Sacramentalia, vt aquam benedictam, & Episcopi benedictionem; item per tunsionem pectoris, Confessionem generalem, Orationē Dominicam, si rectè fiant, id est, cum aliqua deuotione & reuerentia.

PECVLIVM, vide *Clericus, Hæreditas, Religio.*

1. PEculium castrense, aut quasi castrense (de quo filius pubes liberè disponit) dicitur, quicquid acquiritur ratione militiæ, aut officij

officij publici, aut seruitij in palatio Regis; vt libri donati Professori publico, aut à patre filio absolutis studijs, & militi equus vel arma; & quod ad militiam datur: item quod ea lege datur, vt castrense sit: & quod acquirit Clericus in sacris, aut beneficiatus; imò, secundùm quosdam, qui est primæ tonsuræ, vt supra dictum in Clerico.

2. Profectitium, quod acquiritur causa patris, seu intuitu, in quo filius nihil habet iuris. Non censetur autem tale, quòd ei donatur nulla facta patris mentione.

3. Aduentitium, quod ei aduenit eius industria, vel donatione, vel successione, vel fortuna: in quo proprietas est filij, aut vsusfructus patris, quamdiu viuit. Quòd si filius emancipetur, eius est dimidium: itemque si pater fiat Religiosus, secundum quosdam; nam alij totum tunc filio tribuunt, alij totum patri.

4. Acquisitum ex rebus patris propria industria, partim est profectitium, partim aduentitium; itaque dimidium est filij. Quòd si clam patre acquisitum est, aut ex pecunia à patre mutuò accepta, totum quidam dicunt esse filij.

5. Confiscatis bonis patris non confiscatur aduentitium filij: confiscato autem aduentitio, non perdit pater in eo vsumfructum.

6. Si pater alienauit aduentitium filij, is, si est hæres, non potest, secundùm quosdam

reuocare magis quàm pater; subit enim personam eius.

PECVNIA, vide *Moneta.*

PENSIO, vide *Beneficium, Clericus, Horæ Canonicæ.*

1. REdemptio pensionis non fit sine Papæ auctoritate.

2. Cui data est pensio cum obligatione dãdi eam alteri, potest ab hoc eam obligationem pretio redimere.

3. Solus Papa pensionem dat laico.

4. Pensio ipso iure perditur per matrimonium, idque etiam aliâs nullum, secundùm quosdam.

5. Potest Episcopus imponere pensionem ad coæquandos fructus beneficiorum permutatorum, quæ duret ad tempus tenentis beneficium cui imponitur; item super beneficio à se collato ad vitam solùm beneficiati; imò etiam, secundùm quosdam, ad vitam Pensionarij: &, secundùm *Thom.* 2.2. *q.* 101. *ar.* 4. ante collationẽ beneficij potest subtrahere de fructibus eius, ad pios vsus. Potest & Iudex ad dirimendam litem pensionem constituere. Quæ mihi vt vera videntur, ita parum esse in vsu.

6. Pensio non est propriè beneficium, non tamen datur irregulari sine dispensatione.

7. Excommunicatio lata in non soluentem pensionem tempore præfixo, non ligat, secun-

secundùm stylum Curiæ, vsque dum Pensionarius declaret ligasse.

8. Pensio non soluta potest ex stylo Curiæ peti à successore de fructibus quos percipit.

PIGNVS, vide *Contractus.*

1. PIgnore non licet vti contra voluntatem domini.

2. Non datur res sacra in pignus, nisi in necessitate.

3. Recepto homine libero in pignus pro debito, perditur debitum. *Vide glo. cap. 1. de pign.* vbi excipiuntur quidam casus.

4. Creditor potest pignus in pignus dare, sed non pro maiore quantitate, non potest autem vendere, debitore non soluente, nisi post biennium, & eo prius monito, nisi Iudex concedat posse antè. Quidam tamen dicunt posse vendere, post trinam monitionem nō soluenti factam, etiamsi fuisset conuentum ne venderetur: quod ego æquum puto, dummodò debitorem expectet aliquo conuenienti tempore, nisi promisisset expresè se nullo modo venditurū; seruanda enim promissio.

5. Clericum accipientem rem Ecclesiæ in pignus, debere fructus in sortem computare, quidam aiunt, alij negant; sed minus probabiliter, nisi fortè modo sequenti.

6. Dominus accipiens feudum in pignus, facit fructus suos, dummodò non accipiat eos

ex melioramentis, nec interim seruitiũ à vasallo. Idemque dicendum in Emphyteusi, nisi Emphyteuta grandem pecuniam pro ea dedisset: quamquam etiam tunc potest percipi tantum fructus, quanto minus pretio rei iusto ille dedit.

7. Prohibita alienari, possunt pignori dari.

8. Expensæ factæ in pignore necessariò, vel vtiliter, repeti possunt.

9. Agrum antè incultum accipiens in pignus, si colat, posse fructus non computare in sortem, quidam aiunt, alij minus probabiliter negant.

10. Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

PISCATIO, vide *Venatio.*

POENA, vide *Ignorantia, Interpretatio, Lex.*

1. POEna imposita ipso Iure vel facto non incurritur sine sententia Iudicis & executione per ipsum, etiamsi lex dicat non requiri sententiam, aut declarationem, aut etiam soluendam in Foro conscientiæ; intelligitur enim Iudice exequẽte: nisi pœna esset eiusmodi, quæ secum traheret executionem, vt Excommunicatio, suspensio, interdictum, & irregularitas; aut lex dicat: Sit incapax, aut inhabilis, (quidam tamen etiam hîc sententiam requiri aiunt) aut dicat, Non faciat alioqui fructus suos:

est enim conditio quæ seruanda est, vt quæ ponitur à testatore.

2. Ad pœnam conuentionalem tenetur quis cùm petitur: non est autem petenda, si culpa abest, nisi ob interesse damni, aut lucri cessantis.

3. Quidam putant nullum crimen subijci pœnæ Iuris, nisi de illo planè cõstet in iudicio, aut alioqui sit notorium, excepto homicidio, quod etiam occultum irregularem facit. Probanda quidem opinio, nisi vsus Ecclesiæ repugnaret.

4. Inhabilis ob crimen ad officia, aut beneficia, non ideo priuatur obtentis; nec priuatus obtentis, ideò inhabilis fit ad obtinenda.

5. Pœna præsumenti imposita requirit dolũ.

6. Pœnæ promissio in matrimonijs, & sponsalibus non obligat. *Vide de spons. & matr. c. 29.*

7. In pœnalibus & restrictione vtendum est pia interpretatione. *Vide de elect. lib. 6. ca. 22. & de reg. iu. Odia & in pœnis, scilicet regul. 16. & 49. lib. 6.*

8. Pœnæ non extendendæ vltra casus Iure expressos, etiamsi eadem ratio videatur.

9. Pœnam non incurrit, qui facere non potuit iustè impeditus.

10. Regulæ pœnales Cancellariæ, secũdum quosdam, solùm ligant in Foro exteriori.

11. A Pœna legis humanæ excusat consuetudo, itemque iusta credulitas

12. Pœna Iuris contra facientem, intelligitur si perficiat opus.

13. Per verba futuri temporis, in dubio, non intelligitur pœna posita ipso facto.

14. Non accusans aliquem cùm teneretur, non debet pœnam, ad quam ille, si ipse accusasset, fuisset condemnatus, (pœna enim non debetur ante condemnationem) etsi quidam aliter sentiunt.

15. Cùm pœna imponitur omittenti aliquid sine determinatione temporis, vt cùm dicitur; Qui non residet, sit excommunicatus, requiritur prius monitio.

16. Pœna successiua imposita sine termino, finiri solet decennio: quòd si vsque ad beneplacitum imponentis, finitur eius morte.

17. Factus amens post delictum, non punitur corporaliter, sed in pecunia.

18. Non potest quis priuari beneficio, aut priuilegio, aut ab eo suspendi aut deponi Clericus, nisi in casibus Iure expressis.

POENITENTIA, vide *Confeßio*.

POTESTAS, vide *Dominium*.

1. QVi potest maiora, potest & minora, cùm est eadem ratio, aut maior.

PRAECEPTVM, vide *Censura, Lex, Mandatum, Obedientia*.

1. PRæceptum de re leuissima nõ obligat ad mor-

mortale, etiamsi, qui præcipit, id velit: nisi quis se voto obligasset ad omnia iussa; tunc enim forte posset etiam in re leui, vt si diceret, In virtute obedientiæ, aut quid simile.

2. Præcipi non potest vt subditus sibi membrum abscindi patiatur ob sanitatem, nec vt reuelet suum peccatum omninò occultum.

PRAEDICARE, vide *Ordo, Prælatus.*

1. PRædicare non est actus Ordinis sacri, nec Officium diuinum prohibitum interdicto, aut suspensione à diuinis.

2. Prædicans in statu peccati mortalis non peccat mortaliter, si absit scandalum.

3. Prædicandi licentiam potest dare viro docto Parochus, etiam non ordinato in sacris, modò sit Clericus, & non sæpe det. Nam. Côc. Trid. in Regulari requirit Episcopi licentiam. Ego nisi Diacono dandam non censeo, nisi sit Religiosus.

4. Mortale quidam censent prædicare sine legitima licentia, aut valdè inutilia; aut scienter falsa in fidei doctrina, vel morũ, vel miraculis, aut vita Sanctorum, aut detrahendo ferè nominatim Prælatis Ecclesiæ; non esse autem si quis ob gloriam aut pecuniam principaliter prædicet.

5. Nullus Episcopo contradicente prædicare præsumat. *Ex Conc. Trid.* Excepit Pius Quin-

tus Mendicantes in sua Ecclesia prędicantes, nisi Episcopus vellet prædicare.

6. Non potest Episcopus sine causa rationabili suspendere à prædicatione. *Ex Cong. Conc.*

7. Mendicantes semel examinati in vna Diœcesi ad prædicandum, non possunt in ea amplius examinari: quòd si sint graduati in Theologia, aut Lectores, non egent examine Episcopi. *Pius Quintus.*

9. Mendicantes possunt prædicare etiam cũ prædicatur in Cathedrali. *Idem.*

PRAELATVS, vide *Ecclesia, Electio, Episcopus, Obedientia.*

1. PRælatus dicitur qui Ecclesiæ Collegiatæ seculari vel regulari præficitur. Itaq; Priores & Guardiani sunt Prælati, & in dignitate. *Vide glo. ca. 28. de elect. lib. 6.*

2. Prælatus propriè non dicitur esse de Capitulo vel Conuentu.

3. Non potest Prælatus tempore pestis populum deserere.

4. Gesta per Prælatum toleratũ valida sunt, etiamsi iure titulum amisisset.

5. Prælatus excedens in subditi correctione, non tenetur ab eo veniam petere.

6. Prælati bona sunt tacitè hypothecata pro mala Ecclesiæ administratione.

PRAESCRIPTIO.

1. PRæſcriptio dicitur immobilium, Vſucapio mobilium. Fit autem vſucapio triennio, etiam in rebus Eccleſiæ: requiritur autem ad eam bona fides, etiam in tradente rem. Non poteſt verò vſucapi res ſacra aut prohibita alienari; nec res Eccleſiæ requirens ſolemnitatem in alienatione; nec res pupilli, aut minoris, quæ poteſt ſeruari, ſcilicet quæ non cõſumitur. Sufficit verò ad vſucapiendos fructus abeſſe malam fidem, etiamſi bona non adſit.

2. Ad præſcriptionem vel vſucapionem requiritur poſſeſſio non interrupta per certum tempus, & bona fides, & titulus præſumptus iuſtus, ſcilicet vt nihil in contrarium appareat probabile, & quod res poſſit præſcribi: bonam verò fidẽ nõ tollit dubitatio adueniens: nocet autem hæredi mala fides defuncti, non autem habenti ab hærede. Quamquam ſi hæres inuaſoris, bona fide præſcribit inter præſentes triginta annis, & inter abſentes quadraginta: itidemque dicendum de re furtiua, quæ alioqui non præſcribitur.

3. Titulus præſumitur conſuetudine immemorabili: ſufficit & iuſta credulitas tituli ex errore facti.

4. Contra laicos præſentes in eadem prouincia præſcribitur regulariter decem annis, contra abſentes viginti; idemque eſt in bonis

patrimonialibus Clericorum: at in re Ecclesiastica aut Religiosa, inter præsentes triginta, inter absentes quadraginta: contra Ecclesiā verò Romanam requiruntur centum. Sufficit verò in præscriptione triginta vel quadraginta annorum bona fides, etiam sine titulo.

5. Possessio bonæ fidei præcedentis & sequentis possessoris coniunctæ complent tempus præscriptionis.

6. Ecclesiæ & minori datur quadriennium post finitam præscriptionem contra ipsos ad restitutionem, nisi esset præscriptum ab alia Ecclesia.

7. Soluens tributum seu pensionem per contractum promissam, triginta annis præscribit, nō soluens sine mala fide. Quòd si erat pactum nō soluendi nisi petitam, negligente domino petere, præscribit secundùm legem communem præscriptionis.

8. Eligendi ius præscribitur quadraginta annis, etiamsi vnus solus actus interueniat.

9. Prohibita alienari non præscribuntur ante viginti annos.

10. Statutum tollens præscriptionem, non tollit eam cuius initij non est memoria.

PRIMITIAE, vide *Decimæ*.

PRIVILEGIVM, vide *Gratia*.

PRINCEPS, vide *Dominus*, *Lex*, *Officium*.

1. REx tenetur pro Republica vitã ponere.

2. Poteſt per Remp. priuari ob tyrannidem, & ſi non faciat officium ſuum, & cùm eſt cauſa aliqua iuſta; & eligi alius à maiore parte populi. Quidam tamen ſolam tyrannidem cauſam putant.

3. Tenetur Princeps corrigere mala publica, ſi poſſit, ſine damno Reip. & agere cauſam populi, adeoque curare vt Epiſcopi & Curati reſideant.

4. Poteſt diſpenſare ſecum ex cauſa in ſuis legibus, nam ſine cauſa peccat.

5. Poteſt etiam legitimare filium ſuum nõ vt pater, ſed vt Princeps.

6. Poteſt ex cauſa rem vnius alteri dare, & locum Reip. communem, ſine populi conſenſu, proprium in vſum aſſumere, & reuocare ſuum contractum, & datum à ſe priuilegium, etiam remuneratorium. Cùm autem requiritur cauſa iuſta vt aliquid facere poſſit, non ei credendum dicenti eſſe cauſam iuſtam, niſi appareat.

7. Gubernator ciuitatis habetur loco Principis: itaque eius licentia vel ſcientia ſupplet defectum cuiuſuis ſolemnitatis.

8. Gubernare principaliter ob gloriam aut diuitias, non eſt mortale.

9. Imperator potest esse Iudex in causa sui fisci.

PROCESSIO.

1. IN Processione Corporis Christi nulla Reliquia gestatur.

2. Dum fit processio, pulsantur campanæ, ad excitandam populi deuotionem.

PROCVRATOR, vide *Casus fortuitus*, *Iudiciales actus*.

1. PRocurator ad negotia, potest alium instituere Procuratorem.

PROMISSIO, vide *Donatio*.

1. PRomissio obligat, nisi res sint ita mutatæ, vt, si cogitasses ita futurum, non promisisses; aut si non habuisti animum te obligandi, sed solùm proposuisti facere. Vix autem quis promittentium obligari intendit, nisi iuret, aut faciat instrumentum. Itaque cùm dicunt, Faciam, intelligunt se facturos, nisi mutentur; volunt enim liberi esse. Qui autem animum habet promittendi, hoc ipso se obligat: si tamen promissionem non implet ex causa, quæ sibi videtur rationabilis, non peccat mortaliter, nisi alioqui sequeretur scandalum, aut grande proximi damnum; tunc enim, qui promisit,

misit, etiam de damno tenetur: quo solo casu quidam aiunt obligare promissionem ex iustitia, alioqui solùm ex fidelitate, & sub peccato veniali, & sine obligatione restituendi. Potest & quis promissum negare ei, qui, quod sibi promisit, non præstat; item cùm sibi est perniciosum præstare, aut ei, cui promisit inutile; aut is per ingratitudinem est indignus; aut si est promissio vi aut dolo extorta, & non firmata iuramento; aut si non est acceptata, aut est de re illicita, aut donatio lege prohibita, vt Simoniaca; aut de soluenda vsura, & non firmata iuramento, sed id potest Episcopus relaxare; aut si promissum sit, secundùm quosdam, ei, qui sit denuntiatus excommunicatus.

2. Quod alicui promisisti pro re illicita, si facit, teneris ei dare, etsi id quidam negant.

3. Cùm quis promittit, etiam cum iuramento, intelligitur nisi enormiter lædatur.

4. Promissio acceptanti nomine Ecclesiæ vel Hospitalis facta, transfert dominium, secūdùm quosdam. *Vide* VENDITIO.

5. Qui puellam violauit, promittens fictè se eam ducturum, tenetur ducere: quòd si corrupta erat, sufficit ei pro iniuria satisfacere.

PROXIMVS, vide *Charitas, Correptio.*

PVBLICVM, vide *Manifestum.*

PVER, vide *Censura*.

1. PVeri ante septennium non ligantur Ecclesiæ legibus; imò secundùm quosdam, nec ante duodecimum censuris. Certè infantes nō comprehēduntur interdicto, nec prohibentur ingredi Monasteria: prohibentur tamen tempore interdicti sepeliri in loco sacro.

PVRGATORIVM, vide *Indulgentia*, *Oratio*.

1. REmittuntur in Purgatorio peccata venialia hîc non remissa per displicentiā vel per actum charitatis, in quo virtualiter pœnitentia includitur.

QVAESTVARII.

1. QVæstuarij eleemosynarum nullibi admittendi. *Ex Concil. Trident.* vbi tamen non prohibentur, qui sine indulgentiarum publicatione petunt pro se aut loco pio, quive eleemosynas collectas in pios vsus erogant.

2. Pius Quintus omnes gratias & facultates concessas pro manibus adiutricibus reuocauit, quæstusque tales prohibuit.

RA.

RAPINA, vide *Furtum*.

RAPTVS, vide *Matrimonium*.

RATIFICATIO.

1. RAtificatione, etiam tacita, conualeſcunt geſta per metum: oportet verò ratificationem fieri animo validandi actum aliâs nullum.

2. Factum alicuius nomine, validatur tempore, quo ipſe ratificat.

RATIHABITIO.

1. FActum tui nomine, ſeu tui cõtemplatione, cùm poſſet tuo agi mandato, ſi ratum habes, cenſeris mandâſſe: non tamen pœnas mandantis incurris, niſi id exprimatur lege.

RELIGIO, vide *Appellatio, Caſus reſeruatus, Electio, Epiſcopus, Exemptus, Iudiciales actus, Ordo, Prædicare, Prælatus, Votum*.

1. OBligatus ad debita, etiam cum iuramẽto, poteſt ex feruore charitatis ingredi religionem: quam profitẽdo cedit bonis, nec ad aliud tenetur, ſecundùm probabilem quorundam opinionem. Alij, prius ſoluendum, ſi poſſit, differendo aliquantum ingreſſum: nec poſſe cum

se cum grandi proximi damno suæ saluti consulere. Vide D. Thomam 2. 2. q. 189. vbi aliter sentire videtur.

2. Parentum grandi necessitati subueniendum ante ingressum: facta autem professione, faciendum quod possit salua obedientia: ante professionem verò potius egrediendum, si possit subuenire, quàm deserantur.

3. Nouitio potest etiam post Trid. Concil. concedi dilatio ad professionem post annum nouitiatus, si causa subest.

4. Nouitiorum Prælatus est velut ipsorum Ordinarius, potestque cum ipsis dispensare.

5. Nouitij donatio extra Societatem IESV nulla valet sine licentia Episcopi, aut eius Vicarij, idque intra duos mēses ante professionem, ante quam nullum sortitur effectum. *Ex Trid.* vbi non prohibetur testamentum, sed donatio inter viuos; nec dispositiones de bonis suis ante susceptum habitum, modò non fiant intuitu Religionis.

6. Potest, *secundùm Nauar.* etiam post Concil. Trid. ex causa iusta fieri aliqua Religiosa manendo domi suæ cum peculio vnde sustentetur.

7. Monialis morientis aut abeuntis ante professionem, bona omnia restituenda ei à Monasterio.

8. Nouitius non tenetur ad præcepta Religionis, nec egressus ad expensas.

9. Si nouitiatus annus interrumpatur per egressum, opus est de nouo incipere, alioqui inualida professio. *Vide de elect. lib. 6. capit. 26.* Non interrumpitur verò manēdo ex causa extra Monasterium de licentia Superioris: id quod potest etiam fieri post Concil. Trident.

10. Dum quis est in Religione, non tenetur ad vota antea facta, nec ad iuramenta quæ sunt Religioni incomparabilia, nec ad pœnitentias iniunctas. *Vide gl. 33. q. 2. Admoneo.*

11. Parentes possunt offerre Religioni filios impuberes inuitis tutoribus, & pater auo inuito, sed non contrà.

12. Profitentem patrem debere filio dare legitimam alij aiunt, alij negant.

13. Episcopus potest admittere ad professionem in Monasterio sibi subiecto, vel de licentia Superioris.

14. Professio potest fieri per Procuratorem. Potest & fieri adiecto modo vt possit sua bona ad vitæ sustentationem administrare, sed Prælatus poterit postea prohibere. Quòd si fiat cum pacto contra substantiam Regulę, quidam dicunt esse nullam, alij valere; pactum enim reijciendum.

15. Professio non valet, si desit intentio profitendi, & consensus petentis incorporare Religioni, vel ratihabitio recepta eius nomine, accedens postea: oportet autem etiam nouitiatū fieri de illius consensu.

16. Non

16. Non fit quis tacitè professus per aliquid, nisi intendat per id fieri.

17. Professio affert plenariam peccatorum indulgentiam: itemque ingressus, secundùm quosdam, animo perseuerandi, &, vt quidam aiunt, votorum renouatio.

17. Professus solùm obedientiam secundũ Regulam approbatam, censetur simul profiteri castitatem & paupertatem.

19. Professus etiam, si non intendat seruare regulam nisi more aliorum, tenetur ad omnia, quorum non est legitima dispensatio.

20. Professus Religionem in communi, etiam emissis tribus votis in manu Episcopi, non est verè professus, sed sunt illa vota simplicia.

21 Professio ante decimum sextum annum expletum, & ante annum probationis, post susceptum habitum, nullam inducit obligationẽ. *Ex Conc. Trid.* Potest quidem nouitiatus fieri ante decimum sextum annum, modò illo expleto fiat professio.

22. Professio Monialis non mendicantis in Monasterio non habente reditus necessarios ad vitam, non tenet. *Vide cap. Periculoso, de sta. reg. lib. 6.*

23. Professio inualida defectu consensus, illo superueniente validatur.

24. In dubio de professione Monialis, aut de donatione valida, debet illa examinari ab

Episcopo extra Claustra. *Ex Congreg Concil.*

25. Professi bona, præter legitimam descendentium & ascendentium, intelliguntur esse Monasterij, nisi ille ante professionem aliter disposuisset.

26. Professi mortui bona acquiruntur Ordini. *Ex Congregatione Concilij.*

27. Professus pensionem acquirit Monasterio, & hæreditatem. Quòd si ille hæreditatem sibi relictam repudiet, potest Monasterium acceptare: & si moriatur ante aditam partis hæreditatem, succedit Monasterium.

28. Religiosus acquirit Monasterio cui se dedidit profitendo. Quòd si generaliter Ordinem profitetur, nulli se addicens Monasterio, acquirit toti Ordini.

29. Professus nec potest facere testamentū, nec factum reuocare.

30. Non valet professio viri inter fœminas, nec fœminæ inter viros, nec hermaphroditi si par est sexus, *secundùm Nauarrum.*

31. Professum contemnere perfectionem, quam sequi professus est, mortale est.

32. Religiosus de licentia Superioris potest fieri Parochus (nō autem simplex beneficiatus sine Papæ licentia:) vbi si delinquat, non per Episcopum, sed per Prælatum puniendum quidam censent. Ego putârim id ad Episcopū pertinere, cui sit subiectus; estque solutus obseruantijs, quas commodè non potest obseruare.

Dicunt

Dicunt & quidam, posse Abbatem dare, cum populi & Episcopi consensu, Monachum in Capellanum Ecclesiæ Parochialis.

33. Professio coniugati inuito coniuge habet vim voti simplicis; & non repetente coniuge, non potest egredi: si autem de eius licentia, sed non vouentis castitatem, professus est, professio inualida est. *Vide de conuers. coniug. cap. 1. & 4.*

34. Professus, celato morbo contagioso, expelli potest è Religione,

35. Professus transiens ad alium Ordinem, oportet in eo faciat integrum nouitiatum, nec potest secum ferre quæ acquisiuit in primo.

36. Religioso posse imponi duriora quàm sint in Regula, quidam aiunt, alij negant. *Vide glo. d. 74. Gesta, & 32. q. 1. Integritas, & Decium ca. Ad nostram, de appel.* Ego posse puto, saltem quantum se vel tacitè eius vota extendunt.

37. Ad strictiorem Religionem, id est, sanctiorem, vel fructuosiorem, vel asperiorem, potest quisque transire licentia petita: etsi non obtenta, non obstante priuilegio sui Ordinis de non transeundo. *Vide de Regul. cap. 17.*

38. De quouis Ordine potest transiri ad Cartusienses.

39. Ad laxiorem Religionem licet transire ex dispensatione ipsius Prælati seu Superioris: certè Generalis potest ad id licentiam dare ex causa iusta, nec talem facultatem iuridicam

dicam tollit Conc. Trid.

40. Professus eiectus non tenetur ad obedientiam, aut paupertatem, aut Officium diuinum (nisi sit in sacris, aut beneficiatus) aut ieiunia, aut habitum, aliaúe Religioni annexa, potestque ingredi laxiorem Religionem. Quidam tamen putant teneri ad vota, sed non ad Regulæ obseruantias. An autem acquirat Monasterio, an verò Ecclesiæ, ad quam translatus, non conuenit inter Doctores.

41. Religiones ducentium vxores, non sunt simpliciter Religiones, (nec, secundùm quosdam, dissoluunt matrimonium ratum) nec Ordo qui dicitur Tertius S. Francisci.

42. Oblatio Religiosi per votum, aut iuramentum, non est valida sine consensu Superioris: sed vide VOTVM.

43. Religiosum potest Superior pro quouis peccato mortali incarcerare, & expellere ob crimen causa cognita, per sententiam, (non autem deponere Ordine sacro) si est incorrigibilis. *Vide ca. 7. Ne Clerici vel Monachi.*

44. Non licet recedere à Conuentu prætextu conueniendi Superiorem. *Ex Trid.*

45. Habitum ex causa occultare aut dimittere ad tempus, licitum est.

45. Religiosus beneficiatus potest de fructibus disponere, vt secularis; & Ecclesiæ suæ acquirit, non Monasterio, *secundùm Nauar.* idemque censet de Abbate & Priore; esse

enim Abbatiam & Prioratum beneficia Ecclesiastica. Ego verò hos non puto posse plus quã Regula eis permittit.

47. Prælati in Religione possunt secum dispensare, sicut cum subditis. *Vide Th. 2. 2. q. 88. & 81. & 186.* Expedit verò id facere per suum Confessorem. *Vide* CONFESSOR.

48. Licita est consuetudo dandi quotannis certum quid ad sustentationem Religioso, vt solet Monialibus lucrum ex suo artificio ad vestitum dari. Nec Trid. Conc. ses. 25. prohibet peculium ex causa in vsum pium cum Prælati licentia: potest enim Superior concedere subdito quod ipse potest, scilicet vti, & donare causa pietatis, & remunerationis.

49. In vsum communem censetur impendi, quod impenditur in vsum Monachi de licentia Superioris.

50. Conc. Trid. *Ses. 25. cap. 1. & 2.* non intendit legitimè relaxata aut mutata prohibere.

51. Quidam putant non teneri Religiosum obedire in re ad Regulam nihil pertinente, aut difficillima, si dubitet an possit Superior præcipere; nec vt Episcopatum acceptet: alij debere acceptare, si præcipiatur in virtute obedientiæ.

52. Acquisita à Religioso in Episcopatu titulari, relinquenda Monasterio.

53. Vbicunque sit Religiosus sub obediẽtia Supe-

Superioris, censetur in Claustro esse: & quidem de licentia Superioris potest extra manere, sed cum habitu.

54. Cùm Superior non contradicit, intelligitur tacitè consentire.

55. Religiosus potest appellare à sentẽtia iniusta Superioris: potest & agere contra Superiorem in vtilitatem Monasterij. *Vide cap. Ex parte, de accus. & ca. Cùm delicta, de rescript.*

56. Pius Quintus voluit Mendicantes vti gratijs suis & priuilegijs in Foro cõsciẽtiæ, non obstante Conc. Trid. Et quamuis eius Bullam, vbi eis multa concessit, reuocauerit Greg. XIII. tamen postea reualidauit, vt testatur Congreg. Concil. Quare videntur posse ordinari ante ætatem legitimam. *Vide d. 77. ca. Monachus.*

57. Franciscani possunt habere reditus Ecclesijs suis relictos, non autem relictos Conuẽtui, nisi ad modicum tempus, pro victu & vestitu.

58. Cartusianum teneri vesci carnibus, si aliter non possit morbo liberari, quidam aiunt, alij negant. Illud probabile, teneri, si non possit aliter viuere. Sunt & qui affirmant, non peccare illos mortaliter si carnibus vescantur extra morbum, si absit scandalum; non enim ex voto abstinere, sed ex consuetudine.

59. Mendicantes non tenentur contribuere ad Seminaria, etiam ratione beneficiorum, nec ad vllum subsidium aut onus. *Ex Pio Quinto.*

60. Religiosi possunt esse Vicarij Episcopi de licentia Prælati, & postulare pro alio in ciuilibus, coram Iudice seculari.

61. Prælati exempti habent iurisdictionem veluti Episcopalē in suos: itaque possunt in eos, quod Episcopus in subditos.

62. Religiosi tempore Iubilei possunt confiteri cuiuis Cōfessori approbato ab Episcopo.

63. Monachum aiunt quidam nec in Papam posse eligi sine Abbatis licentia.

64. Non potest Iudex secularis cognoscere de facto Religiosi ante ingressum Religionis; est enim mutatum Forum.

65. Episcopus non potest præcipere Monasterio, etiā sibi subdito, vt recipiat Monialem; id enim est Abbatissæ cum Conuentu.

66. Abbas non ligatur statuto, etiam facto cum Conuentu.

67. Abbatem non venire nomine Monachi in odiosis alij aiunt, alij negant.

68. Abbatem oportet esse vigintiquinque annorum inceptorum, & Sacerdotem, & professum; Abbatissam verò quadraginta annorū, nisi aliud Superiori videatur.

69. Abbate mortuo, expirat officium Prioris, nisi esset ab illo cum Capitulo institutus.

70. Abbas non potest præfici duobus Monasterijs, nisi vnum pendeat ex altero.

71. Apostata non est à Religione, qui exit animo reuertendi, aut aliam, etiam laxiorem, intran-

intrandi, aut qui fugit nimis sæuiente Superiore; aut meritò credens se non esse professum; tunc enim potest etiam dimisso habitu fugere, non obstante Conc. Trid.

72. Apostata est excommunicatus si habitum dimittat, non assumpto alterius Religionis habitu: alias non.

73. Acquisita per Apostatam extra Religionem, quidam dicunt esse Cameræ Apostolicæ, alij Monasterij.

RELIQVIAE, vide *Oratio, Processio.*

1. Coli possunt priuatim Reliquię eius, qui creditur esse in cœlo.

REPRESALIA, vide *Bellum.*

1. Licent Represalia eo modo quo bellum, scilicet auctoritate sui Principis, & altero Principe, scilicet eius qui læsit, monito, vt curet satisfieri: quod si non fit, potest læsus etiam ab innocentibus accipere, si aliter sua recuperare non potest.

2. Represalia non possunt fieri in persona Ecclesiastica. *Vide de iniur. lib. 6.*

RESCRIPTVM, vidé *Gratia.*

RESIDENTIA, vide *Beneficium.*

1. Omne beneficium requirit residentiam: nec residet, qui non seruit: quod nisi

causa iusta excuset, aut recepta cōsuetudo, mortale est non residere. Vbique autem ferè receptum, ne in Simplici resideatur. Curatū autem, ne resideat, nulla excusat cōsuetudo, obligatur enim diuino Iure: nec, *secundum Congreg. Concil.* excusat seruitium Episcopi, aut Cathedralis, aut inquisitionis, aut paucitas ouium, aut defectus domus propriæ, potest enim conducere, nec, *secundùm Caiet. 2. 2. q. 185.* esse auditorem Rotæ, aut Secretarium Sedis Apostolicæ, nec, *secundùm Sotum*, esse Cardinalem: si enim est Episcopus, debet residere in Ecclesia sibi commendata.

2. Parochiæ annexæ Ecclesiæ Cathedrali Capellanus potest per Vicarium seruire.

3. Residere censetur, qui abest propter Ecclesiæ suæ negotia.

4. Potest Episcopus abesse ob suæ vel vniuersalis Ecclesiæ necessitatem, & vt alienæ succurrat, modò sine suæ detrimento.

5. Episcopus & Curatus non legitimè absens tenetur fructus dare fabricæ, aut pauperibus. *Ex Trid. seß. 23.* Qui tamen non potest residere, non ideò debet damnum pati. *Ex Congregat. Concilij.*

6. Fructus amissos ob non residentiam nō tenetur quis dare ante condemnationem, secūdùm Nauarrum. Ego verò censeo à Confessore condemnandum.

7. Potest Episcopus abesse ex causa per tres menses,

menſes, Curatus verò per duos. Ex Trid. Nec ſecundùm Nauarrum, opus eſt licentia ad tanti temporis abſentiam. Habens verò beneficium in Cathedrali, aut Collegiata, non poteſt abeſſe plus tribus menſibus quotannis. *Ex Trid. Concil.*

8. Excuſat à reſidentia audire Theologiam aut Ius Canonicum per quinque annos, docere verò, quàm diu docetur: in alijs ſcientijs requiritur Epiſcopi licentia, ſi peti ſolet. Item Papæ ſeruitium, aut Epiſcopi, ob vtilitatem Eccleſiæ. Ita Nauar. At Trid. vult approbari ab Epiſcopo abſentiæ cauſas, & quidem has oportet eſſe Eccleſiæ vtiles, vel propriæ, vel vniuerſę, vt ſupra dictum eſt. Ait verò Nauar. diſpenſationem Epiſcopi cum Parocho, vt poſſit cauſa ſtudij abeſſe per ſeptem annos, non poſſe per Epiſcopum reuocari.

9. Qui non reſidet, tenetur per alium tot Miſſas dicere, ad quot reſidens tenebatur.

10. Capellanus poteſt per alium celebrare, etiamſi in fundatione ſit vt celebret. *Ex Congre. Concilij.*

11. Canonicus abſens ſine cauſa, tenetur reſtituere diſtributiones, niſi alij remittant, ſine fraude legis.

12. Excuſat in Collegiatis non inſignibus à non reſidentia conſuetudo immemorabilis, & reditus tenues, qui Canonicos alere non poſſunt. *Ex Cong. Concilij.*

13. Obtinens Canonicatum, & Parochialem, in hac tenetur reſidere: & perdit diſtributiones, quando non ſeruit Canonicatui. *Ex eadem.*

RESPVBLICA.

1. PRohibita Vniuerſitate, nõ cenſentur prohibiti ſinguli: nec pactum inter Regem & Communitatem obligat ſingulos Communitatis.

2. Reſpublica poteſt pro bono communi rem vnius alteri dare. Vnde non facile condemnanda ſtatuta, quæ videntur iniqua aut vſuraria, vt benè monet Caietanus.

3. Reip. imputatur quod facit Princeps, vnde ob huius peccatum interdum punitur.

4. Cuiuſque profeſſionis homines poſſunt ſibi Rectorem facere.

RESTITVTIO, vide *Beneficium, Conductor, Debitum, Furtum.*

1. REſtituere tenetur, qui damnum non impedit, cùm ex officio deberet, vt Iudex, pater, tutor: niſi omittat ob periculum rerum ſuarum, quas debeat præferre alienis. *Syl. Reſt.* 3. §. 5. *Nauar.* c. 17. *nu.* 134. *Tabie. Reſt. nu.* 24. *Angel. Iura.* §. 27. *Roſel. Reſtit.* 4. §. 3. *P, à Nau. l.* 3. *ca. q. n.* 123.

2 Tenetur & Medicus, & Aduocatus, & Confeſſor, ex negligentia, quæ damnum dedit iijs,

ijs, quorum causam agebant. Nam Confessor, qui damnum dedit, ei, cui restituendū erat, non monendo restituere, non ei tenetur; causam enim non eius, sed pœnitentis agit: etsi quidam putant teneri, si ex crassa ignorantia dixit ne restitueret.

3. Item qui impedit habentem Ius ad rem, ne eam consequatur. *D. Th. 2. 2. q. 62. a. 4 Caiet. ib. Soto l. 4. de inst. q. 6. a. 3. Nau. c. 17. n. 69. Syl. sup. §. 12. P. à Nau. l. 3. cap. 5. num. 2. Lopez. c. 144. Arag. 2. 2. q. 62. a. 2.*

4. Et qui vi, dolo, aut mendacio aliquem impedit. *Mercado l. 6. c. 17. Tol. l. 5. c. 19. Valent. t. 3. d. 5. q. 6. p. 5. Salon q. 62. a. 2.*

5. Et qui aliquem ad damnum induxit, alioqui non facturum. *Bar. Med. l. 1. c. 14. §. 30. Io. Med. Cod. de Rest. q. 7. Pedraza prae. 7. d. 1. Tol. l. 5. c. 21.*

6. Et qui cum alio simul damnum dedit, de tanto tenetur, quanti causa fuit. *Arrag. 2. 2. q. 62. a. 7. Ang. Furtum, §. 16. Syl. Rest. 3. §. 6. Naua. c. 17. n. 21. & 130.*

7. Et qui à fure aliquid accepit furti, nisi sic fuisset mistum cum eius rebus, (verbi gratia, frumentum, aut pecunia) vt discerni non posset; aut bona fide acceptum consumpsisset, nec esset factus locupletior. *Soto 4. q. 7. a. 2. Tabie. Rest. n. 25. Syl. eod. t. 3. §. 6. & 7. Med. Cod. de Rest. q. 10. Bap. Corra. q. 156. Salon. 2. 2. q. 62. a. 6.*

8. Et testis legitimè interrogatus de damno,

cuius, tacēdo, causa fuit; nisi tacuisset iusto dãmni proprij timore. *Soto l. 4. de iust. & iure, q. 7. a. 3. Io. Medina de Restitutione, q. 9. Nau. ca. 17. n. 21.*

9. Et qui accepit pro re, quam ex iustitia debebat (nisi fuisset liberè donatum, & non velut iustitiæ pretiū:) secus est, si pro eo accepit, quod non ex iustitia, sed ex alia virtute debebat, (etsi quidam etiam tunc volunt restitui) vel pro eo quod ex iustitia non facere tenebatur.

10. Et qui damnum mandauit fieri, nisi antea mandatum reuocasset.

11. Et qui dedit consilium damni, nisi antea dissuasisset. Vide CONSILIVM.

12. Et qui ab aliquo per metum incussum aliquid extorsit, vel à non audente negare ob reuerentiam; secus si blanditijs.

13. Et qui læsit malo exemplo, tenetur dare bonum.

14. Et qui Religionem spoliauit vi aut fraude persona vtili, tenetur ei de damno: aut saltē illam monere, vt redeat.

15. Et qui virginem vi aut dolo vitiauit, tenetur arbitrio boni viri, & fortè dotare. Quòd si ei promisit se ducturum, etiam fictè, tenetur ducere, nisi illa potuisset cōijcere fictionem, vt cùm sunt valdè impares. *Nau. c. 16. nu. 18. Ledes. 2. 4. q. 18. a. 2. Soto 4. d. 27. q. 1. a. 3.* Quòd si magnum malum ex matrimonio timetur, etiamsi verè promisisset, sufficit de damno satisfacere, arbitrio prudentis.

16. Et qui alienum agrum poſſedit mala fide, tenetur etiam de fructibus, quos dominus alioqui percepiſſet, deductis expenſis vtilibus & laboris pretio. At ſecus eſt de lucro ex aliena pecunia; id enim non reſtituendum, niſi fortè dominus tantundem lucratus ex ſua fuiſſet.

17. Et qui promiſſionem non impleuit, tenetur de damno inde ſecuto.

18. Et qui aliquid accepit vt malum faceret, ſi non fecit, tenetur reſtituere. *Bart. Med. l. 1. c. 14. §. 33 Mercad. l. 8. c. 16. Lop. c. 107. Cordub. l. 1. q. 32. Med. d reſt. q. 2. & 3.* non autem ſi fecit. *Tol. lib 5. c. 21 & 59. Ang. Reſt. 1 §. 6. P à Nau. l. 4. c. 2. n. 131. Neu. c. 7. n. 30.* quamquam Aug. *epiſt.* 54. iudicat Aduocatum reſtituere debere acceptũ pro iniquo patrocinio.

19. Et hæres eius, qui alterum infamauit, ſecundùm quoſdam: ſed alij negant debere.

20. Et quiſque pro damno dato à ſeruo ſuo, ſi ipſe fuit in lata culpa.

21. Et qui falſo teſtimonio ſcienter coniecit alium in vitæ periculũ, tenetur etiam cum ſuæ vitæ periculo liberare: quòd ſi ſine culpa fecit, debet retractare, ſi poſſit ſine magno ſui periculo.

22. Reſtituere non tenetur, qui ſine vi & fraude impediuit liberam donationem, aut collationem beneficij, ad quod nondum erat acquiſitum ius. *Ant. 2 p. t. 1. c. 12 Soto l. 4. de iuſt.*

q.6.a.3.Nau.c.7.n.71.& c.26.n.56.Rosel. Restit. 10.§.1.2.3.Pedraza præcep.7.d.3. Cord. q. 100. Valen.t.3.disp.5.q.6.p.5. aut qui testamentum curauit mutari, etiam dolo; nondum enim per illud acquisitum ius secundùm quosdam: at alij istum teneri dicunt, quia contra iustitiam faciens læsit.

23. Nec qui sine vi & dolo alicui suasit malefacere, ei de damno inde secuto tenetur.

24. Nec qui vulnerauit, tenetur de fœditate relicta ex vulnere, sed de damno solo. *Nauar. c.15.n.20. vbi alios citat.*

25. Nec qui bona fide fecit, tenetur ad damnum inde secutum.

27. Nec qui non potest restituere rem minoris ordinis sine damno maioris: est autē honor maior pecuniâ, honore fama, famâ corpus, corpore verò anima. *Colligitur ex Soto lib. 4. quæst.6.a.3. Arrag q.62.a.2.Tol.l.5.c.70.*

27. Nec qui non potest sine maiore suo damno, quàm sit damnum creditoris: quòd si non fuit in turpitudine aut mora, nec cum tanto suo damno, tenetur restituere quantum est creditoris; si non restituat.

28. Nec qui sine vi & fraude remissionem debiti obtinuit.

29. Nec cui debitum in specie sine culpa perijt ante moram, aut perinde apud dominū fuera periturum. *Colligitur ex Rosel. Restit. 12.*

§.2.

§. 2. *Mercad.l.5.c.5.P.a Nau.l.4.c.c.1.n.23.Nau.c. 17.n.80.*

30. Nec qui læſit contra charitatem faciens, non contra iuſtitiam. *Nau.l.3.c.4.n.122.Tol.l.5. c.10.Arag.q.62.a.7.Bar.Med l.1.c.4.§.50.*

31. Nec qui famam grauiter quidem læſit, ſed eſt iam à læſo recuperata.

32. Nec qui infamauit dicendo ſe audiſſe quidem, ſed non credere.

33. Nec qui accepit, quod ſi petiſſet, ei datum fuiſſet.

34. Nec qui tantundem eſt læſus ab eo quem læſit. *Colligitur ex Tol.lib.5.c.70.*

35. Nec qui damnum dedit ſine lata culpa, *Colligitur ex Soto l. 4.q.7.a.2.Tol.l.5.c.18.*

35. Nec qui dubitat an fuerit damni cauſa, vel an teneatur reſtituere. *Colligitur ex Syl. Reſtit.3.§ 6.Valen.t.3.diſp.5.q.6.p.7.*

37. Nec qui pro reſtitutione incertorum fecit compoſitionem cum Papa, aut Epiſcopo, aut cui à Papa facta eorum remiſſio fuerit.

38. Nec qui in mare proiecit alioqui cum hominibus peritura.

39. Nec qui videt aliquem puniri per errorem pro eo quod ipſe fecit, & tacet.

40. Nec qui alioqui facturo malè, dixit vt faceret. *Colligitur ex Arag.q.62.Salon.ibi. Tabie. Reſt.n.24.Ang.conſil.§.1.P.à Naua.l.3.c.4.n.19. & 26.*

41. Nec qui falſas litteras de induſtria proiecit,

vnde alius credens læsus est, leuiter enim credidit: nec qui alienas aperiens, præripuit alteri lucrum ad quem mittebantur, emendis mercibus.

42. Nec possessor bonæ fidei, nisi in quantum factus est locupletior. *Ang. Rest. § 8. Syl. eod 3. § 6 7. Soto, l. 4 q. 8. a. 2 Tol. lib. 5. c. 17. Tabie. Rest. n. 25.*

43. Nec meretrix mendacijs vsitatis multa extorquens.

44. Nec qui diligenter quæsito creditore, & non reperto, dedit pauperibus.

45. Nec qui pro debito pecuniæ punitus est pœna corporali.

46. Nec testis falsus de pœna, quæ alicui obuenisset si verum dixisset; non enim debetur ante condemnationem: nec Iudex, qui non cōdemnauit: tenetur tamen de damno partis læsæ, scilicet de eo, quod ei in conscientia debebatur.

47. Nec qui obligatus dare pauperioribus in genere, non talibus, sed tamen pauperibus dedit.

48. Nec qui accusatorem suum, non potētem probare, vocauit calumniatorem; sic enim tales in Iure vocantur.

49. Nec qui habet causam non restituendi; quam deberet meritò creditor approbare: vt cùm quis difficile potest restituere.

50. Nec qui aliena læsit, vt sua seruaret, cui

illa

illa nocebant, cùm aliter non posset: vt cùm diruit domum vicinam, per quam incendium ad suam erat peruenturum.

51. Nec qui habuit à liberè dante, sed sine Iuris solemnitate, rem secularem aut Ecclesiasticam, etsi id quidam negant.

52. Nec qui ex causa pro re pretium restituit.

53. Nec qui dedit operibus pijs quod non poterat domino restituere sine graui periculo, aut cùm res esset modica, aut dominus tam longè abesset, vt difficilè ad illum res posset missa peruenire.

54. Nec qui cùm dedisset officium aut beneficium indigno, restituit Reipublicæ aut Ecclesię læsæ; huic enim debebat, non digno, cui non dedit. *Soto l. 4. q 6 a 3. Pedraz præcept. 7. d. 36. Valent. t 3. disp. 5 q 7. p. 2. Nau. c. 17. num* 59.

55. Nec qui debitum prodigo seruat eius inopię, vel hæredibus. Quidam tamen id non admittunt, dicentes illi omninò restituendum, & cuicunque abutenti rebus suis, modò sine proximi iniuria.

56. Nec qui cùm dubitaret vtri duorum deberet, certus alteri eorum debere, dedit vtrique dimidium.

57. Nec qui in extrema necessitate sua & creditoris sibi retinuit. *Vide P. à Nauar. de Rest. li. 4. c. 4. num. 25. Tab. Rest. n. 5. Pedraz præcept. 7. d. 38.*

*d.38.Val.sup.*id quod quidam extendunt etiam ad vxoris aut filiorum extremam necessitatem. *Salon q.62.a.5.*

58. Nec qui non posset læsum honorem aut famam restituere, non aliter compensauit: quidam tamen dicunt debere pecunia, aut alia re.

59. Nec qui pro iniuria aliter quàm veniam petendo satisfacit; aut, cùm sit illustris, satisfacit priuato à se infamato pecunia, aut alia re.

60. Nec cui culpa veniali perijt depositum, aut commodatum. *Soto l.4.q.7.a.2.Tol.lib.5.ca. 18.pro eadem sententia citat Molin. & Ledesm.*

61. Possidens bona fide restituat vbi est, alioqui sic vt creditor damnum non patietur. Vsurarius tamen non tenetur suis expensis aut labore restituere. Nec commodans aut mutuans debet damnum pati in recuperatione commodati aut mutui.

62. Qui non potest omnibus soluere, soluat primò quod in propria specie debetur, vt depositum, vel commodatum, vel acceptum titulo oneroso, vt venditione, & nondum solutum si extat. Secundò ijs, quibus bona expressè hypothecata, & prius prioribus, priusque habentibus specialem hypothecam, quàm ijs, qui generalem. Tertiò dotis debitum, vel fisci. Quartò habentibus hypothecam tacitam, & prius prioribus. Quintò depositoribus rei non extantis. Sextò cæteris pro rata. Excusatur verò qui

soluit

ſoluit prius petenti, aut valdè indigenti. *Vide Ant.2 p.t.2.c.7.§.3.Caiet.Reſt.c.8. Ang.Reſtit.2.§.16.Nau.c.17 n 47.P.à Nau.l.4.c.5.& c.vlt.n.81.Modò ait Valen.t.3.diſp 5 q.6.p.10. reliqua ſint paria. Lop.c.111.*

63. In debitis eiuſdem ordinis, cęteris paribus, ſoluenda priora. *Syl.Reſt.6.§.5.Salon.q.62. a.8. P.à Nau.ſup.n.*51. alioqui maiori damno prius occurrendum.

64. Qui debet ex delicto, vt furto, ſimul & ex contractu licito, ſoluat prius debitum prius. *Vide D.Th.opuſ.76.c.18.Med.Cod. de Reſt. q. 2. Ang.Reſt.2.§.15.* Vſurarius tamen ſoluat prius debitum ex contractu, quo non eſt pauperior factus, quàm vſuras priores; alioqui prius has, ſi ex contractu poſteriori eſt factus pauperior.

REVELATIO.

1. Reuelationes probantur ſapientium iudicio, ſanctitate eorum quibus factę, veritate, & conformitate cum doctrina Catholica.

REVS, vide *Iudiciales actus.*

REX, vide *Princeps.*

SACRAMENTVM, vide *Confeſſor.*

1. Sacramentum cum peccato mortali accipere, aut miniſtrare, mortale eſt: ſufficit autem ad accipiendum attritio regulariter; ad miniſtrandum verò requiritur contritio, niſi

quis

quis baptizet in necessitate sine solēnitate, aut assistat vt Parochus matrimonio. Fortè etiam accipere matrimonij Sacramentum in peccato, non est tale peccatum.

2. Sacramenta accipienda à Pastore, quamdiu toleratur, etiāsi sciatur esse irregularis, aut suspensus, aut excommunicatus, modò non sit denuntiatus, aut notorius Clerici percussor. Illum verò subdito petenti ministrando peccare quidam aiunt, alij negant

3. In articulo mortis licet accipere Baptismū & Pœnitentiam etiam à nominatim excommunicato, etiam ab hæretetico: & quouis tempore licet accipere ab eo, qui non est denuntiatus excommunicatus, au No orius Clerici percussor, quoduis Sacramentum.

4. Sacramenta omnia potest quisque de Diœcesi accipere in Cathedrali. *Vide glo. de offic. Archiep. ca. 3.*

5. In Pascha potest quis accipere Sacramenta in Parochia, vbi tunc reperitur: imò quouis tēpore potest Parochus ministrare peregrinis.

6. Cui generaliter committuntur omnia exercenda in Parochia, potest dare alteri Sacerdoti licentiam administrandi Sacramenta.

7. Non debet Parochus aliquem priuare Sacramentis, nisi ob peccatum notorium.

8. Accedenti ad Sacramentum cum gratia, augetur gratia, etiamsi accedat cum peccato veniali, etsi id quidam negant.

9. In

9. In solo Baptismo & Confirmatione est de essentia formę: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

10. Forma Sacramenti potest iterari, cùm dubitatur an dicta sit.

SACRA.

1. SAcræ vestes pollutæ luxuria, iterum benedicendæ.

2. Sacra vendita ad vsus profanos, prius dissoluenda, sic vt formam amittant: quòd si lapides sint & ligna dirutæ Ecclesiæ, possunt verti in vsum profanum de Episcopi licentia.

3. Sacra tangi à laicis sine contemptu, aut nullum peccatum est, aut leuissimum.

4. Sacra vetustate consumpta, comburenda, & cineres in Ecclesia reponendi: ligna tamen & lapides possunt seruire loco religioso honesto.

5. Sacra vasa & vestimenta habere enormiter immūda, mortale est, & ijs qui habent, & Prælatis, qui non prouident.

6. Sacer dicitur locus, cùm est benedictione deputatus ad officia diuina, aut sepulturam.

SACRILEGIVM, vide *Luxuria*.

1. SAcrilegium est, cùm fit iniuria rei sacræ in eo ad quod est sacrificata, vt extrahere ex

Ecclesia eius immunitate gaudentem, furari etiam Reliquias ex deuotione. Furari autem in Ecclesia rem non Ecclesiæ, quidam negant esse sacrilegium, alij melius affirmant.

SALARIVM, vide *Debitum*.

SANCTI, vide *Oratio, Reliquiæ*.

SATISFACTIO POENITENTIALIS, vide *Confeßio, Horæ Canonicæ, Missa*.

1. AD pœnitentiam iniunctam non tenetur, qui accipit indulgentiam plenariam: & qui accipit indulgentiam quadraginta dierum, liberatur à pœnitentia quadraginta dierum, nisi sit pœnitentia imposita ad medicinā, seu in peccati remedium. Quidam tamen aiunt, Papam non putandum velle per indulgentias liberare pœnitētijs iniunctis, nisi id exprimat.

2. Etsi accipienti indulgentiam plenariam potest dari Absolutio sine pœnitentia, expedit tamen aliquam semper imponere.

3. Non potest iniungi pro pœnitentia ingressus Religionis, potest autem iniungi frequentia Confessionis.

4 Tenetur pœnitens acceptare pœnitentiam rationabilem, & implere. *D.Th.4.d.17.q.2.* & *18 q.1.Hal.4.p q 24.m,4.a.5.Soto 4.d. 10.q.2. a.2.Ledesm.2.4.q.20 a.2.* & *est communis.* etsi qui-

quidam aliter sentiunt. Qui tamen acceptatam nō implet, non videtur peccare mortaliter, si absit contemptus. *Caiet. t. 1. opus tract. 4 q. 2. ad 2. & verbo Confeßio, c. 1 & verbo Satisfactio*, etsi quidam contrarium putant.

5. Secundus Confessor potest à priori impositam pœnitentiam in aliam commutare, etiāsi priora peccata non audiat, & etiamsi prior fuisset Episcopus, aut Papa. *Vide gloss. 27. q. 7. Tempor. Ledesm. 2. 4. q. 20. a. 4. Nau. ca. 26. num. 22.*

6. Potest quis à se impositam pœnitentiam ex causa minuere, & Episcopus etiam extra Cōfessionem relaxare pœnitentiam à Parocho impositam.

7. Posse satisfieri Deo per pœnitentiam factam in peccato mortali pro peccatis remissis, alij aiunt: *Med. Cod. de satisf. extra gratiam, Marsilius 4 q. 11. a. 3. Soto 4. d. 15. q. 1. ib.* alij negant. Illud certum, satisfieri tunc præcepto Confessoris pœnitentiam imponentis, nec esse opus de eo postea confiteri: & probabile illud, recedente peccato, valere illam pœnitentiam apud Deum; vt volunt quidam valere indulgentiam, recedente peccato in quo est accepta.

8. Non expedit pœnitentiam publicam iniungere pro peccato occulto, ob periculum reuelandæ Confessionis.

9. Cui coniuncta est eleemosyna, satisfacit dando etiam extrema patienti.

10. Po-

10. Poteſt quis ſatisfacere per alium de licentia Confeſſoris, etiam ſecundi: itemque cùm non poteſt per ſe. An verò qui pro alio ſatisfacit, poſſit ſimul pro ſe ſatisfacere, alij aiunt, alij probabilius negant.

11. Poteſt in pœnitentiam imponi opus aliâs debitum.

• 12. Illud Concil. Trid. ſeſſ. 24. de imponenda pœnitentia publica ſcandaloſo, Nauar. intelligit in Foro exteriori, in quo etiam ſolo Canones Pœnitentiales vult locum habere. Nam in Foro exteriori pœnitentiæ omnes relictæ arbitrio Confeſſoris. *Vide 6 q. 7. Tempora, & de pœnit. ca. remiſ. cap. 7. & 8.*

13. Confeſſor cùm non parem peccatis pœnitentiam imponit, debet de eo pœnitentem monere.

14. Qui non fecit pœnitentiam tempore præſcripto, debet facere alio.

15. Etſi omne opus ex gratia profectum eſt ſatisfactorium, magis tamen cæteris paribus ſatisfacit cùm pœnale eſt ex ſe, vel ex parte cōplexionis pœnitentis.

16 In ſatisfactione quidam primo loco ponunt eleemoſynam, ſecundo orationem, tertio ieiunium: quibus non aſſentior; nec enim minus poſſe exiſtimo apud Deum ieiunium & orationem, quàm eleemoſynam.

SCANDALVM, vide *Confeßio.*

1. SCandalum eſt, re mala, vel ſpeciem mali habente, alteri dare peccandi mortaliter occaſionem: quòd ſi id intendas, vel ex ſe res ad id inducat, mortale eſt.

2. Si ſcandalum oritur ex alterius malitia, non ideò omittendum opus licitum; ſi verò ex infirmitate vel ignorantia, differendum eſt, ſi differri ſine peccato poteſt.

3. Ob periculum ſcandali negligenda Prælato temporalia Eccleſiæ bona; præferēda enim pax.

4. Scandalizans alios, tenetur illis dare bonum exemplum.

5. Ob ſcandalum illorum, qui te putant excommunicatum, debes Miſſam in feſto non audire.

6. Scandalizatus dicitur populus, cùm decem graues viri & honeſti ſcandalizantur.

SCHISMA, vide *Hæreſis.*

1. SChiſma eſt, nolle obedire Papæ vt Chriſti Vicario, alijsq; vt eius ſubditis communicare.

2. Schiſmaticus, vt hæreticus, priuatur ipſo Iure omni poteſtate.

SCHOLARIS, vide *Domicilium.*

SCRVPVLVS, vide *Dubium.*

SECRE-

SECRETVM, vide *Iudiciales actus.*

1. SEcretum reuelare licet, cùm est in alterius iniustum damnum, aut cùm nihil ex reuelatione damni est, nihilque ex occultatione vtilitatis.

SEPVLTVRA, vide *Baptismus, Ecclesia, Hæresis, Simonia.*

1 SEpulturam sibi eligere potest quisque pubes: quòd si non elegit, sepeliendus Clericus in sua Ecclesia, peregrinus in Parochiali vel Cathedrali, vxor cum viro, spurius cum matre non illustri, naturalis cum patre non in dignitate constituto.

2. Sepultura non potest impediri prætextu debiti, aut vllius obligationis, at potest ex causa negari condemnatis ad mortem.

3. Sepultura sacra priuati sunt Iure, nisi in morte dent signa contritionis, excommunicati; vsurarij manifesti, nisi dent præter illa signa etiam cautionem; morientes in peccato notorio, aut in duello; interdicti Ecclesiæ ingressu; nominatim fautores hæreticorum aut infidelium; Quòd si sint sepulti excommunicati denũtiati; & exhumandi, & locus reconciliandus: quòd si sepultus ibi infidelis, etiam parietes radendi. Non ideò autem aliquis est exhumandus,

dus, quia à schismatico sit sepultus.

4. Ossa fidelis à sepultura perpetua non trãsferenda sine Episcopi licentia.

5. Episcopus ex causa potest in sepulcro vnius alium sepelire eo inuito.

6. Repertus in puteo non ideo priuandus sepultura; non enim præsumitur se occidisse.

7. Ius sepulturæ non datur sine Episcopi consensu in Ecclesijs ei subiectis.

8. Abusum quidam dicunt esse, sepelire passim in Ecclesia. Olim quidem fideles in cœmeterio sepeliebantur, solùm excellentes quidam in Ecclesia.

9. Clerici non obligati alioqui ad officium sepulturæ, possunt pro eo aliquid accipere in sustentationem.

10. Quartam debitam Parocho soluunt Religiosi solùm de oblatis die sepulturæ.

11. Defuncti expensas faciunt hæredes, & vxoris nihil habentis vir, si illius pater nõ potest; filij pater, serui dominus. Quòd si vxor dotem habet, de illa fiet: si autem eius dotem vir habet, & alter bona, faciet vterque pro rata.

SERVVS, vide *Dominus*.

1. SEruus captus in bello etiam iusto, potest fugere; etiam ab eo, qui se emit, nisi promisisset non fugere.

2. Captus bello etiam Christianus, potest cũ filijs in seruitutem redigi: vt nuper Granatenses in Hispania cum filijs puberibus serui facti sunt: modò liberantur, quando à Christianis capiuntur.

3. Redimens aliquem ab hostibus, accipiet pretium, vel quinquennij seruitutem.

4. Potest se quisque in seruum ex causa vendere, etiam infideli, sed cum pacto non deserendi fidem.

5. Ex libera natus, liber est, ex ancilla seruus, secundùm Ius: quod quidam aiunt nõ seruari; ex libero enim patre natum, esse liberum.

6. Seruus fit liber simul ac habetur pro derelicto: vt si exponatur infans, domino sciente, & non contradicente, aut à domino æger deseratur, aut ei negentur alimenta, aut ordinetur domino sciente, & non cõtradicente, aut si dominus sit hæreticus, aut infidelis, & fugiat seruus ad Ecclesiam, aut si ancillam velit dominus violare, & illa fugiat, aut si illam habuit concubinam vsque ad mortem, cùm posset ducere, & de ea nihil disposuit moriens.

7. Serui bona ludo, aut dono, aut hæreditate acquisita, non sunt domini.

8. Libertus debet patrono egenti alimenta: & decedenti sine liberis, succedit patronus ab intestato.

SIMO-

SIMONIA., vide *Beneficium*, *Pensio*, *Suspensio*.

1. SImonia est, dare spirituale, aut spirituali annexum, pro re æstimabili pecunia per modum pretij: vbi autem non est obligatio ciuilis, seu ex contractu, non est Simonia, etiamsi sit obligatio, quædam naturalis; vt cùm quis dicit se intendere, vel sperare, sed non obligare; vel seruire ob beneficium, sed non velut pretiũ seruitutis.

2. Non est Simonia, renuntiare beneficium in fauorem alterius. Nec dare aliquid ad redimendam vexationem ab iniquè impediẽte vel electionem, vel possessionem. Nec accipere pro re non supernaturali, vt professione Theologię. Nec absoluere ab aliquo promissum, aut solutum, ad Ordines pro te ignorante aut cõtradicente, aut si data est te nesciente; etsi in Foro exteriori id censetur Simonia, & potest in eo Episcopus dispensare, si non est curatum, aut dignitas. Nec si pro tua iam electi confirmatione te ignorante data est pecunia. Nec si quis tuo nomine, vt beneficium perderes, pecuniã dedit pro eo. Nec sacra vendere ratione materiæ. Secus est si vendantur Reliquiæ. Nec locum sepulturæ honoratiorem, aut pompam funeris non necessariam. Nec pacisci de sustentatione ingredientis Religionem, aut de soluẽdo

cerum quid ab ingrediente Cōfraternitatem. Nec si secularis vendat ius decimarum, sibi à Papa datum. Nec si concionator accipiat pro sustentatione,aut pro libris, aut Capellanus pro seruitio, aut Sacramentum ministraturus pro labore itineris,aut quis pro obligatione ob eundi munus spirituale. Nec si quis det spirituale,quod non est beneficium pro spirituali, vt Missam pro Missa. Nec si quid det ad obtinendam amicitiam,ex qua deinde consequatur beneficium: Nec si det beneficium non principaliter,sed secundariò,ob bonum temporale, aut cum pacto oneris ei annexi, vt docendi, aut cū pacto vt resignet quando habuerit aliud maius, aut vt remittat debitum iure inualidum,aut cū intentione etiam expressa,sed sine pacto tamē vt detur postea alteri. Nec si quid det pro expensis litis,non pro ipso beneficio. Nec si detur in permutationibus pecunia ad recompensationem fructuum paucorum, aut nullorum.

3. At Simonia est,dare alicui temporale quid, vt suadeat alteri vt det beneficium. Item dare patrono vt præsentet. Item dare beneficium, vel facere pactum consentiendi in pensionem, si alter sibi beneficium impetret. Item permutare beneficia sine beneplacito Superioris illius, ad quem pertinet consentire. Item si Episcopus accipiat aliquid pro expeditione literarum beneficij, secus si Notarius. Item resignare beneficium reseruando pensionem sine Papę auctoritate

ritate. Item dare temporale pro actu potestatis spiritualis, vel pro amouendis impedimentis quæ possunt apponi iuridicè. Item si electores inter se conueniant vt solùm ex seipsis eligant ad beneficia, electio est Simoniaca. Item vendere officium OEconomi Ecclesiastici, aut Sacristæ secundùm quosdam.

4. Non reuelantes Simoniacos iam non incidunt in pœnam vllam.

5. Bullæ contra confidentias intelligendæ de Simoniacis, scilicet vbi pactum saltem tacitum interuenit.

6. Pœnæ Simoniaci intelliguntur solùm in Ordine aut beneficio. *Syl. Simonia, q. 9. Nau. ca. 23. n. 111.* Non est autem beneficium Vicarius temporalis, nec pensio, nec Ius patronatus. Oportet autem completam esse Simoniam: si enim nō est datum spirituale, aut temporale, non est locus pœnis, etiamsi quis promissionem scripto confirmasset. *Syl. Simonia. q. 19. Nau. c. 23. n. 103. Couar. reg. Peccatum, 2 §. 8. n. 7.*

7. Renuntiatione Simoniaca non perditur ius, aut titulus, quia est nulla; Nec Simoniaca permutatione: itaque possunt beneficia resumi. *P. à Nau. de Rest. l. 2 c. 2 n. 436.*

8. Simonia mentalis non obligat ad restitutionem, vt obligat mentalis vsura.

9. Bulla Pij Quinti, qua adeptus officium aut beneficium Simoniacè, priuatur ipso Iure,

sitque inhabilis ad alia, intelligitur in Foro exteriori.

10. Collatio beneficij Simoniaca nulla est: danda verò pecunia Ecclesiæ in cuius iniuriam facta; vel pauperibus, secundùm quosdam; secundùm alios, ei à quo accepta est.

11. Fructus restituere tenetur ipse beneficiatus, non mediatores in Simonia: dandi verò operibus pijs, vel Ecclesiæ illi, aut successori: aiũt quidam tamen solere dari Papæ.

12. Simoniacus in Ordine est suspensus, non qui in beneficio, nec si aliquo ignorante aut contradicente in Ordine suo commissa est Simonia. Tollitur verò Simoniaci occulti suspẽsio per pœnitentiam; at manifesti, per Episcopum post pœnitentiam.

13. Simoniacus per ignorantiam non incurrit Excommunicationem.

SOCIETAS, vide *Hæreditas.*

1. IN societate qui plus ponit, plus debet habere lucri: qui autem positę pecunię solùm partis periculum subit, eius tantùm debet habere lucrum; reliquum enim intelligitur mutuatum.

2. Societas in dubio intelligitur contracta secundùm consuetudinem.

3. In pacto quòd sit commune damnum capitalis, intelligitur quòd etiam lucrum sit commune

mune: itaq; quod super est capitalis, in fine inter vtrumque diuidendum.

4. Damnum ponentis operas debet esse cõmune, si societas fuit eius causa propinqua, vt est lucrum, cuius societas causa: debent etiã expensæ de corpore societatis fieri eius causa proficiscenti.

5. Dissoluta societate, (dissoluitur autem vnius socij morte, aut perdito capitali ferè toto) nisi aliud sit conuentum, reddito capitali ei qui posuit, solutisque debitis factis ab aliquo nomine societatis, lucrum pro rata diuidendum.

6. Societates officiorum Romæ solitæ fieri, non possunt fieri vltra valorem officiorum. *Ex Pio Quarto.*

SODOMIA, vide *Luxuria.*

SORTES.

1. SOrtes ex causa licent in temporalibus electionibus, non in Ecclesiasticis.

2. In necessitate licet Dei auxilium per sortẽ reuerenter implorare.

SPONSALIA, vide *Iuramentum, Matrimonium, Pœna.*

1. AEtas ad sponsalia septẽ anni in vtroq;

 ferè

ferè completi, (alioqui non oritur impedimentum publicæ honestatis) nisi antea adesset eis vsus rationis, etsi quidam negent id sufficere. Antè verò celebrata, conualescunt postea tacito consensu. Quòd si maior septennio contrahat cum minori septennio, tenetur non quidem vi sponsalium, sed promissionis.

Sponsalia secunda, etiam iurata, non valent, si prima non sunt legitimè dissoluta.

Qui sponsalia iurârunt, solent ab Episcopis cogi ad contrahendum, imò qui solùm promiserunt, & meritò; tenentur enim sub peccato mortali.

Sponsalia non fiunt sola promissione sponsalium, nisi aliud sit in intentione, aut consuetudine; nec ante aduentum positæ conditionis.

Ad sponsalia requiritur vtriusq; promissio, nec sufficit alterum acceptare alterius promissionem, nisi intendat etiam se obligare.

Dicere, contraham tecum, si Papa dispensauerit, nec facit spōsalia, nec obligationem post dispensationem contrahendi, secundùm quosdam; alij enim id negant: & qui promisit dispēsationem petere, teneri petere, alij aiunt, alij negant, vtrique probabiliter.

Sponsalia cum hæretico nulla sunt; cum infideli verò, cum conditione vt conuertatur, tenent, posita conditione.

Dicere, non aliam ducam quàm te, non facit

cit ſponſalia: tenetur tamen ducere, ſi ſic decipiens, violauit virginem.

Sponſalia facta à parentibus pro filijs, non valent, niſi hi ratificent.

Quidam mortale putant deſponſari clandeſtinè, quod ego non auſim affirmare.

Quidam putant ſponſalia metu inualidante matrimonium iurata, valida eſſe: ego non puto.

Arrha data in ſponſalibus, ſoluto matrimonio, reddenda ei qui dedit.

Sponſalia ſoluuntur, primò, vtriuſque conſenſu, etiam ſi fuiſſent iurata. Quòd ſi ante ſeptennium contracta, in ſeptennio poſſunt diſſentire.

2. Alterius ingreſſu in Religionem, vel ordinatione in ſacris, etiãſi fuiſſent iurata, nec ſoluitur tunc pœna arrharum.

3. Altero contrahente matrimonium, vel abſente, & non redeunte tempore à Iudice præfixo, etiamſi fuiſſent iurata. Item ſi ſine ſponſæ licentia receſſi, & non ſperatur citò rediturus. Poteſt & Iudex ob periculum incontinentiæ dare licentiam contrahendi: nec incurritur pœna arrharum, cùm contrahitur auctoritate Superioris.

4. Si fama eſt, quòd ſit impedimentum canonicum inter eos.

5. Si alter ad pubertatem veniens diſſentiat. Quòd ſi iuraſſet, poteſt petere abſolutionem à

iuramento ſtatim in pubertate.

6. Si, cùm eſſent facta cum conditione contrahendi certo tempore, alter fidem violauit.

7. Altero incidente in paralyſim, aut morbum contagioſum, aut hæreſim, aut fornicationem, etiam per vim, aut grandem deformitatem: talia enim intelliguntur excepta in generali obligatione contrahendi.

8. Si alter fecerat votum caſtitatis ante ſponſalia, etiam iurata, aut poſt ea, Religionis, aut Ordinis ſacri ſuſcipiendi, aut caſtitatis. Quidam tamen negant poſt ſponſalia, etiam non iurata, valere votum caſtitatis; nec poſſe talem ordinari; imò ſi ſponſam violauit, non poſſe ingredi Religionem: quæ mihi probabilia videntur: tamen alter liberatus eſt obligatione, quia alter vouendo receſſit.

9. Superueniente inter eos capitali inimicitia.

10. Non impleta promiſſione aut conditione honeſta, & poſſibili, aut amiſſa dote expectata.

11. Comperto poſtea alterum eſſe aſpero ingenio.

12. Succedente aliquo, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta.

In prædictis ſi cauſa eſt manifeſta; aut ſponſalia clandeſtina, non requiritur auctoritas Iudicis.

SVABVLARIVS, vide *Culpa.*

1. STabularius poteſt cogi per Iudicem ad recipiendnm hoſpitem.

2. Tenetur pro damno dato in rebus à ſuo famulo, non autem pro vulnere.

3. Tenetur pro depoſito perdito etiam culpa leuiſſima, ſecundùm quoſdam; at ſecūdùm alios ſolùm de leui. *Vide* CVLPA. Idemq; cenſendum de Nauclero & Caupone. Depoſitum autem cēſetur, quod in eius vel domeſticorum ad id deputatorum præſentia ponitur. Qui verò depoſuit rem clauſam, probabit quid fuerit intus, nec ſtabitur eius iuramento. Quòd ſi recepit hoſpitio ſine mercede, ſolū tenetur de dolo & lata culpa; & ſi dedit clauem cubiculi, non tenetur.

STATVTVM, vide *Lex.*

SVBIECTIO, vide *Dominus, Seruus.*

SVFFRAGIVM, vide *Indulgentia.*

SVPERIOR, vide *Dominus, Prælatus.*

1. SVperior vbique poteſt capere ſubditum, ſcilicet Prælatus Religioſum, dominus ſeruum, vir vxorem.

SVSPENSIO, vide *Absolutio, Censura, Episcopus.*

1. SVspensus ab officio, non ideò est à beneficio; nec suspensus à maiori Ordine, ideò est à minori; nec suspensus ab administratione, ideò est ab Ordine.

2. Suspensus absolutè, intelligitur ab Officio Ordinum, & beneficio, non autem ab auditione diuinorum, aut sepultura.

3. Suspensus ab officio, intelligitur & Ordinis, & iurisdictionis: potest tamen dare licentiam audiendi Confessiones.

4. Suspensus per non habentem iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, non est propriè suspensus, sed prohibitus: itemque si quis solo verbo suspendatur, & non scripto: item si ab officio non propriè Ecclesiastico.

5. Suspensionem ob contumaciam debet præcedere monitio, secus si ob culpam præteritam.

6. Si Iudex suspendat à Iure suspensum, non est noua suspensio, sed sola Iuris.

7. Suspensus à beneficio, intelligitur à fructuum perceptione: opus est autem executione per Iudicem.

8. Suspensus ab vno, potest exercere aliud non connexum: & Episcopus suspensus à Pontificali officio, potest Missam celebrare etiam cum Pontificalibus.

9. *Suspen-*

9. Suſpenſus ab Ordine Epiſcopali, nō ideò eſt à iuriſdictione.

10. Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, ſolùm prohibetur in ea celebrare, & intereſſe diuinis officijs: itaque poteſt in ea orare, & recipere Sacramenta, & exercere iuriſdictionem, & ſepeliri decedens cum ſignis pœnitentiæ, & extra celebrare, ſcilicet in loco non deſignato per Epiſcopum in perpetuum ad celebrandum.

11. Suſpenſio poſt legitimam appellationem eſt nulla, vt Excommunicatio, & Interdictum.

12. Suſpenſio à fructibus poteſt impediri per ſequentem appellationem: imò, ſecundùm quoſdam, omnis ſuſpenſio, niſi ſit à diuino officio, aut ingreſſu Eccleſiæ, per appellationem ſequentem ſuſpenditur.

13. Suſpenſo Capitulo, vel Conuentu, non cenſentur ſinguli ſuſpenſi, niſi ſint in culpa.

14. Beneficium collatum à Capitulo ſuſpenſo, & non denuntiato, tenet.

15. Nullo Iure prohibetur quis vitare ſuſpēſos & denuntiatos in diuinis: quidam tamē dicunt mortale eſse, cum ſuſpenſo à diuinis, & denuntiato, in eis communicare.

16. Communiter ſuſpendere poteſt, qui excommunicare: quæ verò crimina digna ſuſpenſione, ipſe iudicabit.

17. Poſita ſuſpenſio vſque ad certum tempus, per ſe tollitur.

18. Suſpenſio, vel interdictum, ſi feratur in participantes cum excommunicato; non præmiſſa monitione canonica, non valet. *Vide de ſententia Excomm. lib. 6. cap. 13.*

19. Habens Epiſcopalem auctoritatem, poteſt abſoluere à ſuſpenſione non reſeruata; & communiter Religioſi ex priuilegijs poſſunt abſoluere ab omni ſuſpenſione in Foro conſcientiæ, ſi ob peccatum ſit poſita; & regulariter poteſt Epiſcopus ab omni Iuris ſuſpenſione, & etiam ſtatuti Synodalis à Papa confirmati.

20. Qui certus eſt ſe non peccaſſe, non incidit in ſuſpenſionem: nunquam enim imponitur ab homine, ſine culpa, ſaltem veniali; nec à Iure, aut ab homine, ob cōtumaciam, niſi ob mortalem.

21. Suſpenſio in totum & perpetua ab officio & beneficio, eſt potius depoſitio.

SVSPENSI IPSO IVRE.

1. CLericus in ſacris notorius fornicarius, vſque dum pœniteat: quamquam videtur hæc ſuſpenſio conſuetudine ſublata; certè non eſt in vſu.

2. Ordinatus in ſacris ſine ætate legitima, aut dimiſſorijs, aut extra tempora, eſt ſuſpenſus ab executione Ordinum, niſi feciſſet abſq; dolo: & ſi Ordine vtatur, non quidem quando ab Epiſcopo ordinatur, ſed poſt, (tūc enim ſolùm

incur-

incurritur suspensio) fit irregularis, nisi absit contemptus; requiritur enim præsumptio.

3. Excommunicans, suspendens, aut interdicens, sine scriptura & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesię. Excipe Prælatum regularem hæc agentem cum suis. *Vide de sent. Excom. lib. 6. cap. 1.* Idemq; dic de excommunicante sine monitione canonica.

4. Sacerdos, qui sine legitima licentia matrimonio coniungit, aut benedicit, est suspensus ab Ordine, donec ab Episcopo Parochi illius absoluatur. Ex Trid.

5. Ordinatus scienter à Simoniaco denuntiato.

6. Religiosus habens administrationem, si alienat illegitimè, est suspensus ab officio.

7. Ordinatus ab excommunicato, suspenso, aut interdicto denuntiatis: quòd si ignoranter factum, dispensat Episcopus.

8. Ordinatus Simoniacè, est suspēsus ab Ordinibus, (sed excusat ignorasse, aut contradixisse) itemque ordinans.

9. Ordinatus in irregularitate, est suspensus, solusque Papa dispensat.

10. Ordinans aliquem sine beneficio, aut patrimonio sufficienti; est suspensus à collatione talium Ordinum per annum. Ex Trid. Ipse autem ordinatus non est suspensus. *Ex eodem concilio.* Debet autem illum Episcopus, qui sciens

ſcienter fecit, alere, *ſecundùm Nauar. & alios.*

11. Ordinans non ſubditum, etiam ad primam tonſuram, ſine licentia proprij Epiſcopi, eſt ſuſpenſus à Pontificalibus per annum; ordinatus verò ab Ordine vſque ad beneplacitum Prælati. *Ex Trid. Concil.*

12. Ordinans inuitum, eſt ſuſpenſus per annum à celebratione Miſsæ.

13. Conferens tonſuram illiterato, ſuſpenſus eſt per annum à collatione tonſuræ, ſecundùm quoſdam: quod non puto eſſe in vſu.

14. Ordinatus per ſaltum, eſt ſuſpenſus ab Ordine ſuſcepto: quòd ſi non miniſtrauit, Epiſcopus diſpenſat Ex Trid. Eſt tamē, priuſquam vtatur, ſuſcipiendus Ordo omiſſus. Quòd ſi ignoranter miniſtrauit, diſpenſat Epiſcopus etiam vt aſcendat; ſi ſcienter, ſolùm vt accepto vtatur.

15. Qui viſitans exigit pecuniam, vel munera, vel à non viſitatis procurationem, ſi Epiſcopus, ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ; ſi inferior, ab officio & beneficio; vſque dum reſtituāt duplum. Quòd ſi abſoluatur à potente abſoluere, non tenetur ad duplum.

16. Præſumens in concione populari, aut vbi eſt virorum & mulierum multitudo, de conceptione B. Mariæ in alterutram partem diſputare, aſſerendo propriam ſententiam rationibus, aut auctoritatibus, & cōtrariam refellendo, aut vulgari ſermone ſcribere, aut dictare, eſt ſuſpen-

ſus à

ſus à diuinis, ſi eſt in ſacris, & priuatus omni gradu dignitatis, & ad ſimilẽ inhabilis; ſoluſq; Papa diſpẽſat. *Ex Pio Quinto.* Nota quòd requiritur præſumptio, adeoque dolus.

17. Religioſi præſumentes in domos ſuas fœminas admittere, ſuſpenſi à diuinis, & ad officia inhabiles. *Ex Pio Quinto.*

18. Exemptus admittens ad diuina nominatim excommunicatum, vel interdictum, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, vſque dum ſatisfaciat. *Vide cap. Epiſcoporum, de priuil. lib. 6.*

19. Suſcipiens duos Ordines ſacros eodem die, eſt ſuſpenſus à poſteriori, & ſolus Papa diſpenſat.

20. Ordinatus illegitimè poſt matrimoniũ ratum, eſt ſuſpenſus ab Ordine, officio, & beneficio, ſi manet in ſeculo.

SVSPICIO, vide *Iudicium temerarium.*

TABELLIO, vide *Iudiciales actus.*

TEMPVS.

1. Tempus longum dicitur decem annorũ, longiſſimum triginta.

2. Tempus ſtatutum à Iure ad aliquid, in dubio oportet ſit continuum.

TESTAMENTVM, vide *Clericus, Donatio, Fiſcus, Hæreditas.*

1. Teſtari non poteſt Religioſus profeſſus, nec

filiusfamilias, nisi de peculio castrēsi, aut quasi castrensi, non autem de aduentitio sine patris consensu, nisi sit Clericus, etiam solùm primæ tonsuræ: in eo enim aduentitium est quasi castrense. Nec pupillus, nisi doli capax, & confirmans iuramento. Nec bello iusto captiuus, nec obses apud infideles. Nec ad mortem præsens damnatus, nec deportatus, nisi ad pias causas, possunt. Nec manifestus vsurarius, nisi præstita cautione: sed eius ad pias causas valebunt legata, si decessit pœnitens. Nec vxor, nisi ad pias causas, si sit statutum quòd non possit testari sine consensu viri: quamquam tale statutum communiter reprobatur; nec enim statuto aut consuetudine prohiberi potest, ne quis testetur sine alterius consensu. Nec damnatus ad perpetuum carcerem. Nec cęcus sine octo testibus. *Vide infra.*

2. Bona per testamentum prohibita alienari, non confiscantur ob delictum.

3. Relicta in testamento minus solemni, licitè possidentur, etiamsi solis verbis factum sit; sufficit enim constare de voluntate testatoris; non tamen ea tenetur dare hæres ab intestato, etsi quidem putant teneri.

4. Testamentum, & omnis vltima dispositio ad pias causas, valet sine solemnitate Iuris, & sine institutione hæredis, & valet quantum ad legata pia; imò secundùm quosdam etiam non pia; sufficiuntque in eo duo testes, etiam

etiam non rogati, etiam fœminæ, vel ſcriptura ipſius teſtatoris.

5. Per ſecundum teſtamentum non ſolemne ad pias cauſas, reuocatur prius ſolemne etiam ad pias cauſas.

6. Teſtamentum nuncupatum fit ſola voce, nominando hæredem coram ſeptem teſtibus rogatis.

7. Commodè fit Teſtamentum, ſcribendo quoduis, & clauſum dando Iudici corā ſeptem teſtibus ſignandum, teſtando illam eſſe ſuam vltimam voluntatem.

8 In teſtamento parētum, etiam cæcorum, inter liberos & horum deſcendentes, etiam per fœminam ſufficit declarare ſuam voluntatem coram duobus teſtibus, etiam non rogatis, etiam fœminis.

9. In teſtamento quouis apertè ſcripto ſufficiunt quinque teſtes, vel tres cum Notario.

10. Matris teſtamentum inter filios naturales & ſpurios minus ſolemne, valet.

11. Patris teſtamentum inter liberos, ab eo ſolo ſcriptum aut ſubſcriptū, valet, etiam quoad pia legata.

12. In teſtamento, cùm difficile eſt habere ſeptem teſtes, ſufficiunt quinque: item ſi fiat ab habitante communiter ruri.

13. Sufficit teſtari coram Principe, aut Iudice, & duobus teſtibus.

14. Suffi-

14. Sufficiunt duo teſtes, ſi coram eis hæres promiſit teſtatori ſe eius voluntatem ſeruaturum.

15. Teſtamentum coram Curato & duobus teſtibus valere vbique, quidam aiũt; alij ſolùm in terris Eccleſiæ ſubiectis, & rebus Fori Eccleſiaſtici, & ad pias cauſas: ſufficiunt verò teſtes etiam fœminæ, modò puberes, & pro Curato duo teſtes. Idemque quidam cenſent de Clerici vel nouitij teſtamento, etſi alij negent. *Vide infra.*

16. Teſtamentum minus ſolemne valet vt codicillus, ſi habet requiſita ad codicillum, & teſtator dixit ſe velle vt valeret meliori modo quo poſſet: quod omnes, etiamſi non dicant, communiter volunt.

17. Ad codicillum ſufficiunt quinque teſtes, etiam non rogati, etiam fœminæ (quod ſi ſit inter liberos, aut militis in bello, ſufficiũt duo:) in codicillo tamen cæci, ſicut in teſtamento, requiruntur ſeptem teſtes; cum Tabellione, vel aliquo eius loco.

18. Codicillus valet etiam factus ante teſtamentum, niſi id repugnet.

19. Teſtamentum non poteſt fieri ſolo nutu, niſi ſit militis, aut ad pias cauſas: at donatio cauſa mortis, & legatum, & fideicommiſſum poteſt.

20. Clericus poteſt teſtari, ſecundùm quoſdam, vt miles in bello, ſcilicet cũ duobus teſtibus

bus rogatis, etiam fœminis: quidam tamen negant.

21. Ingressus Religionem potest testari sine Iuris solemnitate, secundùm quosdam, etsi alij negent.

22. Non potest in testamento testis esse seruus, nec hæres, aut is, in cuius iste est potestate, vt pater, aut auus, nec filius, nec incapax testamenti testatoris, vt spurius; nec hæreticus, nec intestabilis Iure, &c. nec fœmina, nisi in quibusdam casibus, vt tempore pestis. *Vide supra, & FOEMINA*. At Legatarius, & Cõmissarius & Tabellio possunt.

23. Statutum disponens circa testamenta, comprehendit etiam forenses ibi testantes, & bona, vbicunque existant.

24. Statutum quòd non valeat vltima voluntas nisi registrata, non habet locum ad pias causas.

25. Testamentum est nullum, si non instituantur descendentes, aut, his deficientibus, ascendentes, nisi reddatur causa cur non instituantur, (legata tamen & fideicõmissa valent) aut sit testamentum militis, aut Clerici, aut Religionem ingressi.

26. Exhæredari vel præteriri in testamento potest filius, si vult, modò non sit in præiudicium filiorum eius: si tamen est minor, & notabiliter lęditur, conceditur restitutio, itẽ ob ingratitudinem, nisi cum patre in gratiã redijsset.

aut

aut pœnituiſſet ante conditum teſtamentum, aut eſſet Religionem ingreſſus.

27. Filius inſtitutus in minori parte legitima, poteſt petere eius ſupplementum. Poteſt quidem pater inæqualiter filijs bona relinquere, ſed non priuare legitima.

28. Teſtator poteſt iubere vt hæredes ad tempus maneant in communitate bonorum, ſed non vt ſemper.

29. Filijs naturalibus poteſt pater in teſtamento vnciam relinquere, id eſt, duodecimam partem bonorum, ſimul cum matre, & deficientibus legitimis deſcēdētibus, vel his ſine fraude conſentientibus, illos hæredes inſtituere, relicta tamen legitima deſcendentibus. At ſpurio nihil poteſt à patre in teſtamento relinqui, ſecundùm Ius Ciuile, (at ſecundùm Canonicum poteſt illi alimenta relinquere, & filiæ dotem, ſi egent) ſed executor teſtamenti poteſt ei aliquid dare. Spurij tamen filius legitimus vel naturalis poteſt ab auo inſtitui.

30. Teſtamentum fratris rumpit frater & ſoror ex eodem patre, ſi ille inſtituit infamem, niſi inſtituat in aliqua ſolùm parte, aut illi in eū fuiſſent ingrati.

31. Si quis dixerit in teſtamento, vt fiat quod dixerit Confeſſor; tantum huic credendum, quantum veriſimile eſt teſtatorem ei mandaſſe.

32. In dubio credendum eſt teſtatorem id voluiſſe,

voluiſſe,quod,ſi adeſſet, interrogatus dixiſſet.

33. Teſtamento poteſt derogare ob vtilitatem publicam Papa, & ſupremus loci Princeps. Poteſt & Epiſcopus cum conſenſu executorum conuertere in maiorem publicam neceſſitatem, quod in minorem erat relictum; item quod non poteſt commodè fieri, in aliud conuertere.

34. Qui iurauit non reuocare teſtamentũ, ſi reuocet, eſſe periurum, quidam aiunt, alij negant: illud certum, valere reuocationem.

35. Si quis vi aut errore diſpoſuit, voluitque nihilominus ita fieri, valet diſpoſitio.

36. Non dicitur diſpoſuiſſe, qui voluit diſponere, ſed fuit impeditus.

37. Conditio in teſtamento, Si non nupſerit, in ea, quæ nunquam nupſit; item. Si non intrabit in Religionem; habetur pro non adiecta.

38. Profeſſio Religionis non rumpit teſtamentum prius factum.

39. Publicatio teſtamenti laici non facti cauſa pietatis, debet fieri apud Iudicem ſecularem, etiamſi Clericus inſtituatur hæres.

40. Ille, cuius arbitrio relicta bona diſtribuenda, debet dare pijs operibus.

41. Prohibitio teſtatoris, ne Epiſcopus aut Iudex executorem compellat, aut ne iura habeant locum in ſuo teſtamento, non valet.

42. Capitulum Sede vacante poteſt compellere-

pellere executorem; & si negligat, exequi testamentum.

43. Notabilis mora in executione testamẽti est mortalis.

44. Executor testamenti potest esse, qui excedit decimumseptimum annum, modò non sit aut Franciscanus (prohibitum enim ei iure) aut mutus, aut surdus, aut prodigus.

45. Præmium relictum duobus executoribus, si vnus non vult exequi, habebit alter totũ.

46. Duorum executorum altero mortuo, vel nolente, vel longè absente, alter exequetur.

47. Cùm dicitur intra tantum tempus à morte defuncti aliquid faciendum, intelligitur à die scientiæ, & aditæ hæreditatis, secundùm quosdam.

48. Officium executoris non transit ad hæredem, nisi fortè re nõ integra; sed ad successorem Prælati transit, si est data executio nomine dignitatis, & non personæ.

49. Potest Episcopus & Iudex subditum cõpellere exequi testamentum.

TESTIS, vide *Fœmina, Iudiciales actus.*

1. TEsti vni in re magni momenti, si est fide dignus, potes quidem credere, sed nõ teneris. Aliquandò tamen vnus testis probat, vt cùm nulli sit præiudicium, vt quòd quis sit baptizatus, quòd Ecclesia cõsecrata; vel cùm impedien-

pediendum peccatum, vt matrimonij illiciti; vel de consensu partium; vel cùm quis dicit se confessum, vel Confessor pœnitentem esse emendatum, &c.

2. Nulli testi in iudicio creditur non iurato, creditur autem duobus contra quemcunque.

3. Duo testes supplent vicem vnius; quantæcunque auctoritatis.

4. Testis regulariter non potest esse seruus, mulier in criminalibus præter Simoniam, aut testamentis, impubes, minor viginti annis in criminalibus, infamis, infidelis contra fidelem nisi in hæresis crimine, cognatus ascēdens vel descendens per lineam rectam, familiarisúe actoris, inimicus, amicus, laicus, in crimine contra Clericum, socius criminis perseuerans in crimine, ignotus.

5. Testes singulares deponentes super diuersis factis, regulariter non probant.

6. Cùm testes sunt pares, fauendum reo, nisi in matrimonio, libertate, dote, testamento, &cæt.

THESAVRVS.

1. THesaurus est pecunia deposita à tēpore immemorabili, estque reperiētis. Quòd si in loco alieno reperit casu, dimidiū dabit domino loci: quòd si duo sint domini, vt cùm alter est proprietarius, alter vtilis, inter illos

diuidet illud dimidium; si ager est dotalis, vxori dabitur, non viro; si autem de industria reperit, si quidem domino consentiēte, totum habebit; quòd si illo ignorante aut contradicente, totum ei dabit: quòd si duorum dominorum alter reperit, dabit alteri dimidium, seu potius dimidium dimidij: nam vt repertor, habet dimidium; & vt dominus, dimidij alterius dimidium.

2. Principem nihil posse exigere à reperiente thesaurum in loco non Principis, nec de eo consuetudinem vllam valere, quidam aiunt, alij negant.

3. Licitè emis domum, vbi scis esse thesaurum, nec ideò debes augere eius pretium.

4. Quæ dominum non habent, aut pro derelictis habentur, vt cùm dominus nō amplius quærit, sunt occupantis; imò quod quis reperit, nec potest reperire dominum, potest, secundùm quosdam, sibi retinere: nec leges in talibus applicantes rem Principi, obligant ante sententiam.

TORNEAMENTVM.

1 Mortuus in torneamento, vel hastiludio, quò venerat causa pugnandi, etiā si pœniteat, priuatur Ecclesiastica sepultura, si tamen erant illa illicita: nam cū sic fiunt, vt non sit probabile mortis periculum, licent.

TRANS-

TRANSACTIO.

1. NOn poteſt Prelatus tranſigere in cauſis Eccleſiæ ſine Capituli conſenſu.

TRIBVTVM, vide *Gabella*.

TVTOR, vide *Curator*.

TYRANNVS.

1. AD tyrannum gubernantẽ licet recurrere pro iuſtitia, ſi aliũde nõ poſſit haberi

2. Tyrannicè gubernans iuſtè acquiſitum dominium, non poteſt ſpoliari ſine publico iudicio; lata verò ſententia, poteſt quiſque fieri executor: poteſt autem deponi à populo, etiam qui iurauit ei obedientiam perpetuam, ſi monitus non vult corrigi. At occupantem tyrannicè poteſtatem, quiſque de populo poteſt occidere, ſi aliud non ſit remedium; eſt enim publicus hoſtis.

VANA GLORIA, vide *Honor*.

1. GLoriam & famam ob finem bonum optare, quantum quiſq; meretur, licet.

2. Vanæ gloriæ cauſa præcipuè prædicare, aut Miſſam celebrare, peccatum eſſe mortale, quidam aiunt, alij negant.

VENATIO.

1. CApta in alieno laqueo, aut reti, esse capientis, quidam dicunt, ego cum alijs nego. Potest quidem auis & fera in loco alieno capi, & est capientis, etiamsi dominus loci aditũ prohibuisset, & ius venandi alij locasset, nisi locus esset clausus, domini feras (vt fit) includens.

2. Fera est capientis, si persequi desinat qui illam vulnerauit.

3. Fera facta domestica, si bis fugiat, & de more non redeat, est capientis; imò simul ac fugit, nec dominus sic persequitur, vt possit capere.

4. Quòd quidam domini prohibent venationem aut piscationem in loco publico, quidam condemnãt, alij excusant, vel consuetudine, vel populi consensu. Illud certum, non licitè prohiberi quemquam, ne agro suo, etiam occidendo, si opus sit, pellat vastãtem feram; datur enim damnum inuito domino: nec licitè, vt fit, puniri, qui contra prohibitionẽ venantur, mutilatione, aut flagellis, vel mulctis.

VENDITIO, vide *Emptio, Officia.*

1. CVm quis pro emptare plus iusto dat, sine vi, metu, aut errore, præsumitur donare.

2. Do-

2. Doctores licitè vendunt carius operam.

3. Potest quis rem vendere carius, quia tantū sibi valet ob vtilitatem quam inde capit : item ob damnum quod patitur vendendo : item ob periculum non recuperandi pretium.

4. Cùm venditur res quotidie fructificans, vt domus, aut ager, si nihil est expressè conuentum, fructus vsque ad tempus rei traditæ sunt venditoris, reliqui emptoris: at in alijs, vt vinea & oliueto, omnes fructus nondum collecti, sunt emptoris; itemque pensio, quam pro ijs alius fortè soluit, vt qui conduxit.

5. Illicitum est priuilegium, vt quis solus vendat cum populi dāno; secus si detur ex causa iusta, non grauatis emptoribus.

6. Donatum à fure bona fide vendens, tenetur pretium dare domino rei, quia in eo factus est locupletior.

7. Potest quis ad tempus dilata solutione carius vendere certum mercium genus, ob lucrum cessans, & ob laborem probabiliter subeundum in recuperando pretium, vel expensas in eo faciendas, etiamsi postea nullus labor accidat, aut expensæ: item cùm dubium est an tempore solutionis sit res plus aut minus valitura: quidam tamen id solùm admittunt cùm eò vsque rem erat seruaturus.

8. Iustum pretium venditi sub hasta, scilicet plus danti, quidam putant quòd non excedit dimidium iusti, in plus aut minus.

9. Quòd aurifices quam vocant ligam simul cum argento ponderant, & pro argento vendunt, non videtur condemnandum, modò multam non addant in fraudem.

10. Omnes vendentes, etiam Clerici, tenentur ad pretium legitimè taxatum.

11. Si pluris vendidisti quàm rei dominus constituerat, teneris ei totum reddere, nisi tacitè donauerit, vel opera tua illud quod amplius est meruerit, vel industria partum sit.

12. Vendens agrum, etiamsi tradat emptori, potest recipere fructus pro rata nondum soluti pretij, etiamsi antea eius fuisset intentio vt emptor fructus reciperet: id enim censendus ex ignorantia intendisse, putans deberi.

13. Vendere se quis potest, etiam vxore inuita, ob grandem necessitatem.

14. Cùm non est taxatum pretium rebus ad vitam non necessarijs, vt aureis, aut argenteis, aut margaritis, & rebus eiusmodi, potest accipi quantum emens sciens, & prudens dat.

15. In venditione, quæ vulgò dicitur *Lotto*, cùm scilicet multa venduntur innumeris, qui syngraphas dant cum paruo pretio, non possunt res omnes pluris vendi quàm valent ipsæ, & opera ministrorum quibus soluendum: potest tamen de licentia Principis aliquid amplius accipi, dandum pauperibus.

16. In pacto de dando pretio currente, aliquo die, si varietur, dabitur medium; si autem

currente ſeptimana aut menſe, dabitur diutius durans.

17. Venditorum per præconem, vel proxenetam, pretium eſt, quod reperitur abſq; fraude & proxenetæ negligentia.

18. Non licet carius vendere hoſpitibus, quā indigenis.

19. Illicitum videtur quibuſdam vendere ius hoſpitandi cum priuilegio ne alij hoſpitentur.

20. Quod parum eſt, cenſentur emptor & venditor condonare inuicem.

21. Si vendis pro decem, quod creditur valiturum ſolum quinque quando trades, etiam ſi illo tempore valeat quindecim, teneris, ſecūdum quoſdam, reſtituere quinque.

22. Non tenetur vendens prodere defectū rei manifeſtum, etiamſi emptor non aduertat; nec occultum, vnde nullum emptori damnum accidit: nec tunc pernicioſum eſt quærenti emptori mentiri: tenetur autem, ſi res eſt inutilis ad id quod ille vult, id monere.

23. Dubitans rem eſſe furtiuā, debet id emptori indicare: quod ſi ſciens rem periturā emptori tacuit, tenetur ad reſtitutionem.

24. Vendere rem, qua quis poteſt benè vti, etiamſi ſcias malè vſurum, non eſt mortale; vt arma tempore belli iniuſti, vel cœnam die ieiunij, modò non credas illum emere ad nocendum alteri vel ſibi corporaliter.

25. Agrum aut domum loci sacri constructioni necessariam, aut amplificationi, vel vtilem, paruo domini detrimento, potest Iudex cogere vendi: quòd si non est necessaria, sed vtilis tantùm, potest cogere Princeps: potest item cùm expedit aliquid ad bonum publicum emi.

26. Venditum perit venditori ante degustationem necessariam aut mensurationẽ; itemque si est in mora aut culpa, aut causa interitus; alioqui perit emptori, etiamsi non sit tradita.

27. Si quis ex centum dolijs decem vendit indefinitè, & pereant omnia, pereunt & sua emptori: quod si maneant decem, erunt emptoris: sic si vendit de duobus vnum indefinitè, si pereat vnum, quod reliquum est dabitur emptori.

28. Notarius faciens instrumentum vbi aliquis fraudatur citra dimidium iusti pretij, non tenetur restituere; non enim dat damni causam.

29. In venditione celebrata cum Ecclesia, sed per eius Procuratorem, non transfertur dominium ante traditionem, secundùm quosdã; nec, si executor testamenti vendat rẽ non præsenti pecunia, transfert dominium; quod ego intelligo in Foro exteriori.

30. Venditio cum conditione, ante eam impletam non obligat.

VER-

VERBA.

1. VErbum iocosum dictum causa recreationis non est peccatum. *Vide D. Tho. 2. d. 40. & 4. d. 9.*

VERBERA.

1. VErberare possunt parentes, domini, & pædagogi, per se, vel per aliũ; & Religiosum incorrigibilem Prælatus etiam per laicũ.

2. Prælatus potest etiam Sacerdotem verberare, & item præceptor, vt si sit talis alicubi cõsuetudo; & vir vxorem graui de causa.

3. Episcopo non licet manibus suis verberare.

VESTIS, vide *Sacra.*

1. VEste religiosa maris aut fœminæ, vti secularem ludi causa, non est mortale.

2. Vti veste alterius sexus ob vanitatem, veniale est; ob iustam verò causam, licitum: quãquam August. 2. *Soliloq.* dubitat, an vnquam liceat viro vti veste fœminea.

VICARIVS, vide *Confessor.*

1. VIcarius Episcopi nõ potest esse laicus, nec Clericus coniugatus, oportet verò habere Ordines minores.

2. Vicarius generalis dicitur Ordinarius, potestq; dare dimissorias, & potestatem absoluendi à reseruatis.

3. Vicarius Episcopi eo mortuo cessat (nisi à Capitulo confirmetur:) gesta tamen per eum ante mortis notitiam, valent.

4. Vicarius electus à Collegio, perseuerat mortuo Prælato.

5. Excommunicato aliquo, cessat officium eius Vicarij, secundùm quosdam; nisi habeat auctoritatem à Iure, vt Vicarius Abbatis, vel Prioris.

6. Vicariatus perpetuus est beneficium.

7. Vicarius perpetuus potest ex causa vrgente fieri ab Episcopo inuitis Rectore & patrono: debet autem esse vigintiquinque annorum, & fieri intra annum Sacerdos, alioqui priuatus est ipso facto: quòd si accipiat aliam Ecclesiam cũ cura, perdit Vicariatum.

8. Vicarius perpetuus potest facere Vicariũ ad tempus, seu temporalem.

9. Vicarius temporalis potest facere Vicarium, si sit consuetudo, aut habeat speciale mãdatum, aut non possit totum implere, & partem committat.

VIDVA.

1. Vidua non dicitur, quæ non est à viro cognita.

VIRGINITAS.

1. VIrginitas amittitur pollutione voluntaria, saltem in causa, vt cùm quis nocturnam optat, aut procurat voluntarie, & concubitu apto eam facere, etiamsi per accidens non sequatur: quidam tamen dicunt, sine pollutione non amitti. Aiunt & quidam, fœminam recipiētem semen etiam sine signaculi fractione, virginitatem amittere.

VISITATIO, vide *Episcopus*, *Notarius*.

1. IN visitatione primo prædicandum & monendum, deinde inquirendum.

2. Episcopus visitat Diœcesim, Archiepiscopus totam Prouinciam, etsi non videtur esse in vsu.

VITA, vide *Homicidium*, *Infirmus*.

1. NOn tenetur quis vitam producere quātum potest, nec vti cibis delicatis & salubribus, nec ad vitam seruādam permittere sibi membrum abscindi, nec vti medicinis aut remedijs extraordinarijs, aut valdè pretiosis, vel laboriosis, nec abstinere pœnitentijs, quæ vitā possunt breuiare.

2. Vitam potest quis exponere periculo pro

ſuis vel proximi rebus, & etiam pro honore, ſecundùm quoſdam; quod non concederet D. Aug. Poteſt quidem vitam ſuam quis exponere pro tuenda vita alterius; at pro re alia temporali, vel ſua, vel aliena, non putârim licere, niſi eſſet ad vitam neceſſaria.

3. In naufragio poſſe alteri permitti tabulã antequam capiatur, ſed nõ poſtquam capta eſt, quidam aiunt. Ego putârim poſſe etiam captã alteri permitti, vt ſaluetur; vt & panem quem quis vnum habet ſolum, alteri poſſe dare in extrema vtriuſque neceſſitate.

VOTVM, vide *Baptiſmus, Debitum coniugale, Epiſcopus, Feſtum, Matrimonium, Religio.*

1. NOn obligat votum de re inutili, aut vana, aut maioris boni impeditiua, ſi quis meliorem facere velit, alioqui obligat; vt votũ de coniugio vitandæ incontinentiæ cauſa, niſi quis melius quid faciat. *Tol. c. 17. l. 4. Bart. Med. l. 1. c. 13. § 6. Nau. c. 12. n. 28. Soto l. 7. q. 1. a. 3. Valẽt. t. 3. diſp. 6. q. 6. p. 2.*

2. In dubio an voueris, non teneris voto: itidemque dicendum, ſi dubites an, cùm vouiſti, compos eſſes rationis, vel an ſis obligatus. *Bar. Med. l. 1. cap. 13. § 7.*

3. Votum de peccato mortali mortale eſt; de veniali veniale. *Nau. c. 12. n. 40. & 63. Soto l. 8. q. 1. a. 7. Vinal. p. 3. q. 14. n. 66.*

4. Vo-

4. Votum non obligat, si rem, quam voues, in finem malum ordinas, vt si voues aliquid ad hoc vt cõsequaris quod non licet, verbi gratia, furtum vel adulterium, aut in gratiarum actionem pro malo: secus si ipsum vouendi actum malè ordines, vt si voues Religionem, vt lautè viuas, vel lasciuè, vel in gratiarum actionem pro filio ex adulterio suscepto; id enim non malum est, etsi adulterium ipsum pessimum.

5. Voti pœnitere, sed cum animo implendi, non est mortale.

6. Tenetur voto, qui intendit vouere, etiamsi non intendat implere: qui autem non se intendit obligare, non videtur intẽdere vouere; hoc enim ipso, quòd quis vouet, se obligat, vt qui promittit, hoc ipso quòd promittit: peccat tamen, & secundùm quosdam mortaliter, qui vouet sine animo se obligandi.

7. Qui votum ratificauit, falsò putans se teneri, non ideò obligatur.

8. Votum factum metu graui ad id non iustè incusso, non valet, nisi firmetur iuramento: secus est si iustè metus incutiatur. Quidam tamẽ aiunt, votum quocunque metu factum, si adfuit intentio se obligandi, tenere. *Tole. l. 4. cap. 17. Nau. c. 12. n. 12. Valent. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 4.*

9. Votum puellæ ob metum patris reuerentialem, non valere quidam asserunt, si præsertim timet ne ab eo alioqui durè tractetur.

10. Votum parentum de filijs, istos non obligat, nisi se obligent ipsi aprpobando. *De Graffijs l.2.c.26. Bap. Corrad. q. 91.*

11. Quidam putant, votum Religionis, vbi regula non seruatur, non tenere, nec qui Religionem vouit, debere ingredi eam, si ibi pro libitu viuitur: ego neutrum affirmare ausim.

12. Qui vouet Religionem certam, debet quærere aliquot eius Monasteria, vt recipiatur; qui autem Religionem in communi, aliquot diuersarum Religionum in ea prouincia.

13. Qui vouit solùm ingredi Religionem, si in nouitiatu ea non placet, potest exire, etiamsi vouisset animo perseuerandi in ea: nisi intēdisset se obligare ad perpetuò ibi manēdum, quāquam etiam tunc quidam putant, si bona fide probans putat non sibi conuenire, posse exire. Idem autem censetur vouere ingredi Religionem, & vouere fieri Religiosum.

14. Qui vouit Religionem arctiorem, si in laxiori profitetur, non amplius tenetur. *Vide de Regul. lib. 6 ca 4.*

15. Violare votum de re leui, aut de vitando aliquod peccatum veniale, est solùm veniale peccatum. *Nau c.12.n.40 Val.t 3 disp.6.q 6. p 4 Berard p.3 de voto, c 9.* Quidam tamen dicunt, qui vouit dare vnum nummū, si non det, peccare mortaliter; sed qui vouit non ludere,

non

non peccare nisi venialiter si parum ludat, ob leuitatem materiæ.

16. Non est in potestate vouentis se obligare sub mortali aut veniali peccato; obligat enim ex se votum pro qualitate materiæ.

17. Quæ vouit virginitatem, si violet, tenetur ad castitatem, nisi, cùm vouit, aliud intendisset.

18. Vouens Religionem grauiter deceptus, non voturus si sciuisset; non tenetur.

19. Non ideò votum obligat, quia accidit aliquid, quod si preuidisses, non vouisses; sed quia accidit id, quod si fuisset tempore voti, obligationem voto abstulisset: vt si fiat res impossibilis, aut illicita, aut indifferens, &c. *Caietanus Voti emißio, Valent. supra p. 4.*

20. Votum de nunquam peccando, non obligat, quia de impossibili; secus si fiat de non peccando mortaliter.

21. Votum Religiosi de re non prohibita, seruandum, donec per Superiorē irritetur. Quidam tamen dicunt, nullum votum Religiosi valere, nisi consentiente Superiore expresse: alij, etiam de re prohibita factum votum, ei indicandum, vt approbet, si velit.

22. Vouens seruare aliquam legem non obligantem sub mortali, non se obligat ad mortale, sed secundùm rationem legis.

23. Metus qui excusat violantem præceptū ieiunij, excusare videtur quibusdam etiam

violan-

violantem votum de ieiunio: obligare enim votum instar legis.

24. Vouens non nubere, non se obligat ad castitatem; nec qui vouit mulierem non tangere lasciuè. *Syl. Votum, n. 4. Angel. Votum, 4. n. 9. Arrag. sec. 2. q. 18. a. 12. Henr. l. 7. c. 30*

25. Vouēs abstinere ab ouis, non ideò tenetur abstinere à carnibus.

26. Vouens se aliquid facturum, si contingat fortè peccare, intelligitur de prima vice, nisi intendisset expreßè quoties peccasset.

27. Coniugem non posse sine alterius consensu vouere non petere debitum, alij aiunt, alij negant: non videtur quidem posse castitatem vouere, etiam ante consummatum matrimonium, nisi velit Religionem ingredi.

28. Vouens Religionem non præfixo tempore, debet, quamprimùm potest, ingredi.

29. Qui vouit vnum principaliter, vt Religionem; & alterum accessoriè, vt castitatem; liberatus à primo, est liberatus à secundo.

30. Votum sacerdotij non est votum castitatis, potestq; ab Episcopo dispensari. *Soto l. 7. q. 4. a. 3. Beia casu 1. 26. Octob. anno 81. Tabien. Votum 3. n. 2.*

31. Votum de impossibili non obligat, etiãsi postea fiat possibile.

23. In voto seruandum possibile & honestũ, omisso impossibili & turpi.

33. Duorum votorum incomparabilium, si æquè

æquè bona, seruetur prius, alioqui melius.

34. Qui vouit quotidie dare pauperi, si hodie non det, debet cras illud addere.

35. Votum factum vt aliquid à Deo obtineas, obligat, etiamsi non obtineas; nisi dixisses, Si obtinuero.

VOTI IRRITATIO, DISPENSATIO, ET COMMVTATIO, vide *Debitum Coniugale.*

1. AD irritandum votum sufficit volūtas eius qui potest, nec requiritur causa. *Caiet. Voti dispen atio.* (Potest autem pater & mater, si tutrix sit, imò, secundùm quosdam, etiāsi non sit tutrix impuberis, &, si nō sit curator, etiā puberis, scilicet mortuo patre) tutor, curator, maritus, & dominus, impuberis quidē omnia vota irritare. *Vinal. p. 3. c. 4. n. 99. Syl. Votum, 4. §. 2. de Graff. c. 29 n. 3.* etiam antequam venirent sub suam potestatem emissa, puberis autem reale, (non autem personale sibi non præiudicās) nisi esset adiunctum voto Religionis, aut de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus; & Prælatus Religiosi vota omnia, adeoque etiā Papa, qui est eius supremus Prelatus, qui tamen secularium vota non potest irritare.

2. Irritans votum sine causa in quod consenserat, peccat quidem, sed irritatio tenet. *Tabien. Votum 5. n. 5 Nau. ca. 12. n. 72 Berar. p. 3. 6 9.*

3. Votum impuberis de faciendo aliquid tempore libertatis, semel irritatum, non reuiuiscit:

quidam

quidam tamen seruum excipiunt: excipitur & pubes, nisi vouisset simul in tempus etiam subiectionis: Religiosus autẽ censetur vt impubes.

4. Irritans votum, si postea consentiat, non ideò reualidat, *Rosella Votum, 2. §. 6. Tabie. Voti 5. n 6.*

5. Votum impuberis de Religione, potest pater & tutor irritare, etiam post pubertatem, si ille in pubertate se de nouo non obligauit. *Valent. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 6. Beia casu. 1. 22. Maij anno 81. Lopez. c.* 48. idemque dicendum de Prælato Religiosi facti Episcopi; scilicet poterit similiter huius votum antea factum irritare, si iste de nouo non confirmauit Episcopus factus.

6. Omne votum auctoritate Iuris commutatur in Religionem, & quidem personalia omnia professione extinguũtur, realia verò debita quidem aiunt transire in Monasterium, iuxta vires hæreditatis: ego verò, si sint solùm votorum debita, etiam extingui professione puto. Nouitius autem excusatur à voto personali, sed non à reali. Possunt & omnia vota nouitiorum commutari à Confessore in onera Religionis. Vota quidem nostrorum, quæ in sæculo fecerunt, ante professionem sunt suspensa, quamdiu sunt in Societate.

7. Qui promisit se alicuius votum impleturum, potest commutare in ingressum Religionis.

8. Potest quis facere contra votum, cùm obserua-

ſeruatio vergit in periculum magnum, & non poteſt adiri Superior. Excipe tamen votum cõtinentiæ, quæ melior eſt quàm vita. *Tho. 2. 2. q. 88. & 4. d. 38.*

9. Cauſa diſpenſandi, voti inutilitas, vel maioris boni impedimentum ſecundùm quoſdã: ego verò nunc non puto votum obligare, quare nec opus eſſe diſpenſatione; dicerem potius cauſam, facilitatem in vouendo, infirmitatem ad implendum, neceſſitatem, & vtilitatem, quæ & ipſæ ſunt ad commutãdum idoneæ cauſæ.

10. Commutatio ſine cauſa, fiat in melius; cum cauſa, in æquale: quòd ſi apertè melius eſt, poteſt quiſque in illud ſuum votum commutare. *Bapt. Corrad. q. 312. Tolet. l. 4. ca. 18. Beia caſu. 1. 22. Maij, anno* 81. & fortè etiam in perinde bonum. Et quidem ſunt qui dicant, auctoritate ad commutandum ſolùm opus eſſe, cùm eſt commutandum in minus; & quòd cùm Papa dat poteſtatem commutandi, intelligitur in aliquid minus.

11. Qui habet Epiſcopalem auctoritatem, poteſt diſpenſare in omnibus votis, exceptis caſtitatis perpetuæ, Religionis, Romanæ, Compoſtellæ, & Hieroſolymitanæ peregrinationis; in quibus etiam poteſt, cùm facta ſunt per modum pœnæ peccati, ſi illud facere contingat. *Lopez c. 44. Tolet. l. 4. c. 18. Henr. l. 7. c. 30. Arrag. 2. 2. q. 88. a. 2. Bar. Med. in Sũ. c. 13. n. 6.* poteſt & in caſtita-

ſtitatis voto Epiſcopus, ſi ſit periculum incontinentiæ, & Papa non poſſit facilè adiri. *Syl. Diſpenſatio, §. 15. Henr. ſupra. Lopez. c. 49. Valent. t. 3. diſp 9. q. 6. p. 7. Nau. c. 12. n. 76. Arag. ſupra a. 12.* poteſt & in voto caſtitatis ad tempus, vel coniugalis. *Palud. diſt 38. a. 4. concluſ. 5 Fumus, Diſpēſatio, n. 18. Tabien. eod. n. 11. Angel. Votum, 4. n. 9.* poteſt & diſpenſare cum vouente arctiorem Religionem, vt laxiorē ingrediatur. *Syl votum 4. §. 3. Arrag. 2. 2. q. 88. a. 12. Bapt. Corrar. q. 312.* non enim eſt id diſpenſare in Religione abſolutè: imò, ſecundùm Panor. & alios, poteſt in in voto Hieroſolymitano facto cauſa deuotionis, & non ſubſidij, *De Graff lib. 2. c. 30 n. 30. Fumus, Diſpēſatio, n. 16. Berard lib. 1. tit. 8. q. 70. Viual. p. 3. ca. 4. q. 73. Vide glo. ca. Ex multa, de voto.* Poteſt & in voto non nubendi, & non petendi debitum.

12. Archiepiſcopum non poſſe diſpenſare in votis ſubditorum Suffraganeis, quidam aiunt, alij negant.

13. Papem poſſe in ſolemni voto caſtitatis, quidam negant, alij melius concedunt. *Roſell. Votū, 5. § 1. Nau. c. 12. n. 75. Val. t. 3. diſp. 6. a. 6. p. 7.*

14. Quod vouiſti Deo alicui te daturum, ſi non huic promiſiſti, poteſt commutari.

15. Qui vouit nō petere diſpenſationem voti, poteſt petere, ſi timet alioqui periculum peccandi. *Hen. l. 7. c. 30.*

16. Qui poteſt vota commutare, poteſt etiam

cùm

cùm sunt iurata: potest & iuramenta, quæ non sunt in fauorē tertij, quale est, si quis dicat: Voueo Deo me tibi tale quid daturum: itaque id non poterit commutare.

17. Id, in quod est votum commutatum, tamquam votum obseruandum est.

18. Cum Religioso, qui vouit transire ad arctiorem Religionem, potest Superior dispensare vt maneat; non enim est votum simpliciter Religionis.

19. Qui potest ex priuilegio dispensare, potest & commutare. *Syl. Votum, 4 §. 5. Vival. p. 3. c. 14. n. 4. Soto. l. 7. q. 4. a. 7.* non contra.

20. Dispensatio in voto apertè sine causa, nō valet. *Caiet. Voti dispensatio. Rosel. Votum, 5. §. 3. Tolet. l. 4. c.* 18. in dubio verò excusat dispensatio Prælati.

21. Qui potest dispensare, tutius facit in leue aliquid commutando.

22. Per Bullas & Priuilegia possunt commutari vota, etiam post illa facta, etsi quidam id negant.

23. Prælatus videns, &c, cum possit facilè cōtradicere, non contradicens, hoc ipso videtur dispensare.

24. Si Papa votum sibi reseruatum in aliquid commutauit, potest id ab Episcopo ex causa in aliud commutari; non enim id est Papę reseruatū, etsi quidam aliter sentiunt. *Syl. Votū, 4. §. 7 Arrag. q. 88. a. 12. Vival. p. 3. c. 14. n. 77.*

VSV-

VSVCAPIO, vide *Præscriptio.*

VSVFRVCTVS, VSVS.

1. Vsufructuarius potest vendere solum quātū opus est ad soluendā vecturam rei longè distantis necessariæ: quidam tamen dicunt, posse vendere arbores cæduas, fructiferas verò nec incidere posse.

2. Tenetur reddere æstimationem rerum vsu consumptibilium, vt pecuniæ, vini, &c. factā tempore, quo ei traditæ sunt (quæ verò vsu minuuntur, vt vestes, eorum reddendum, quod supererit post vsumfructum) & pro pecoribus mortuis alia substituere, si legatus vsufructus gregis vel armenti; secus si animalium; itemq; pro vitibus & arboribus mortuis alias substituere; fœtus autem potest consumere: & si substituta pereant, non tenetur pro illis dare alia. Potest & consumere fructus vsu non consumptibilium, vel eorum pretia.

3. Non tenetur ad expensas magnas pro rerum conseruatione, vel defensione, sed potest repetere à proprietario. Quidam tamen aiunt, si sit legatus vsufructus omnium bonorum, teneri ad expensas etiam magnas pro reficienda re.

4. Tenetur soluere rei tributum, & collectas, & onera, nisi essent tanta, quòd legatum per ea redderetur inutile: ad onera verò pro habendo iure fructuum, tenetur proprietarius.

5. Non

5. Non tenetur ſoluere debita, ſed hæres, qui ea ſoluet de proprietate & vſufructu, is enim intelligitur deducto ære alieno: ſi tamen ille eſſet vſufructuarius non omnium bonorum, ſed rei certæ, non tenetur de ea dare ad ſoluenda debita.

6. Vxor relicta vſufructuaria omnium bonorum, vel domina, vel gubernatrix, habebit ſolùm alimenta: at mortuis filijs hæredibus, habebit plenum vſumfructum, imò & proprietatem, ſecundùm quoſdam.

7. Fructus maturi tempore mortis vſufructuarij, ad proprietarium pertinent.

7. Vſufructus omnium bonorum non intelligitur in legitima filiorum teſtatoris.

9. Vſufructus tranſit cum ingrediente Religionem dum viuit, ſi Monaſterium poteſt habere proprium in communi.

19. Vſufructus relictus ciuitati vel Vniuerſitati, ceſſat poſt centum annos.

11. Si vſufructuarius amittat ciuitatem, ſuccedit ei pater, filius, & hæres, dum ille viuit.

12. Perit vſufructus per non vſum decē annorū inter præſentes, & viginti inter abſentes.

12. Legato tibi vſufructu vſque ad alicuius pubertatem, ſi ante moriatur, habebis vſque ad illam ætatem, ſi verò vſque dum nubat, & moriatur, habebis dum viuis; tamdiu enim poterat non nubere.

13. Legata tibi re ſtabili, habebit tecum in ea vſum-

vſumfructum vſufructuarius omnium bonorum, vel tu ſolus, ſecundùm quoſdam.

15. Fœmina intra annum nubens: non ideò amittit vſumfructum relictum à marito, vel proprietatem, niſi ille id expreſſerit.

16. Conceſſa tibi re aliqua ad vitam, intelligitur tibi conceſſus vſufructus, poteſque alteri tradere ius illud dum viuis.

17. Vſum ſolum habens agri, poteſt fructus edere cum familia, ſed non vendere, aut locare: ſecus ſi habeat vſumfructum.

18. Vſuarius tenetur ad expēſas: quòd ſi proprietarius participet rei commodo, ipſe ſolus tenetur.

VSVRA, vide *Contractus, Debitum, Dos, Iudæus.*

1. Vſurarij bona eſſe tacitè hypothecata pro vſuris, quidam aiunt, ſed melius alij negant.

2. Aiunt quidam, donationem vſurarij, qui non eſt ſoluendo, non valere, nec dotem ab eo datam, quod ego non dixerim, ſaltem in dote: certè vſuræ dominium, etiam ſecundùm iſtos, in vſurarium transfertur, cur ergo non valeat donatio, nedum dos? *Vide Tho. opuſ. 73. ca.* 9 vbi ait, pro equo accepto per Vſuram, ſufficere pretium reſtituere.

3. Lucrum ex officio per vſuram acquiſito, non

non est restituendum, nec res empta ex pecunia vsuraria.

4. Non est vsura pecuniam locare. aut vendere.

5. Non est illicitum petere ad vsuram ab eo, quem scis non aliter daturum, quòd si petis sine necessitate, aut vtilitate, non est mortale.

6. Plus tenetur vsurarius de rebus nō in specie debitis, filijs & vxori, quàm creditori.

7. Vsurario manifesto, id est, qui nulla potest tergiuersatione celari, nullum administrandum Sacramentum ante Satisfactionem, vel saltem cautionem sufficientem: secus si non est manifestus, & non potest restituere. Est autem infamis Iure vsurarius manifestus.

9. Qui fecit contractum vsurarium bona fide, credens iustum, potest tātum lucri retinere, quantū acquisisset alioqui per contractum licitum.

9. Contractus qui dicitur vulgò, *Godere à godere*, scilicet cùm alter domum dat habitandā, alter pecuniam vtendā, est vsurarius, nisi aliqua circumstantia honestetur, vt lucri cessantis, &c.

10. Centesima vsura dicitur: cùm datur vnum pro centum singulis mensibus.

11. Qui bona fide accepit tanquam donatū, vbi comperit esse pro mutuo datum, tenetur restituere quantum factus est locupletior, nisi præscripsisset.

12. Notarius faciens instrumentum vsurarij

manifesti contra formam, (*Cap. Quamquam, de vsur. lib. 6.*) non tenetur restituere, quia ipso Iure est nullum. Nec inducẽs fœnerarium ad fœnerandum tenetur restituere, secundùm quosdam; alter enim volens vsuram dedit.

13. Merus executor vsurarij non tenetur restituere: secus est de principali agente; hic enim causam dat: excusatur tamen & is ignorantia, vel si nihil retineat, secundùm quosdam.

14. Hæres vsurarij tenetur solùm pro rata restituere, scilicet qui est ex dimidio hæres, dimidium debiti; qui ex tertio, tertiam partem; etiamsi alij non restituant.

15. Domini temporales possunt ob bonum publicum cogere soluere promissas vsuras.

16. De vsura inter seculares potest cognoscere etiam Iudex secularis, siue de Iure siue de facto quæratur.

17. Qui iurauit non repetere vsuras, poterit Ecclesiæ denuntiare, & ipsa cogere restitui: quòd si iurauit non denuntiare, non tenet iuramentum, secundùm quosdam, quia illicitum.

VVLNERARE.

1. VVlnerare non licet parentibus, nec dominis,

XENODOCHIVM, seu, HOSPITALE.

1. HOspitale sine Episcopi auctoritate constru-

ſtructum, eſt locus profanus: nec gaudet immunitate, niſi ſuperueniat Epiſcopi auctoritas: in dubio autem credendum auctoritate Epiſcopi fundatum.

2. Hoſpitali, cùm inſtituitur, debet dos aſſignari, vt eccleſiæ; & cùm læditur, reſtituitur in integrum ſicut Eccleſia.

3. Poteſt in eo poni Rector ſine Epiſcopi auctoritate, niſi habeat curam animarum: ſeruanda tamen conſuetudo.

4. Hoſpitalis, etiam ſine auctoritate Epiſcopi facti, cura ad Epiſcopum pertinet; eſt enim pater pauperum: non tamen tenetur ad procurationem Epiſcopi viſitantis.

5. Hoſpitalis adminiſtrator non tenetur rationem reddere Ordinariò, ſi id expreſsè eſt cautum in eius inſtitutione. *Ex Congre. Conc.*

6. Hoſpitali relicta, etiam immobilia, alienantur ſine ſolemnitate.

7. Hoſpitali habenti Curam, vel annexo Eccleſiæ curatæ, poteſt præfici Religioſus.

FINIS.

APPROBATIO.

HI *Aphorismi Confessariorum, Auctore* R. P. EMANVELE SA, *Doctore Theologo Societatis* IESV, *docti sunt ac pij, multamque vtilitatem allaturi Confessarijs omnibus: quare rectè imprimi poterunt. Datum Antuerpiæ, 3. Id. Decemb. anno* 1597.

Siluester Pardo, S. Theol. Licentiatus, Cathedralis Ecclesf. Antuerp. Canonicus, librorumq; Censor.

APPROBATIO.

NOS *subsignati Doctores in Collegio Sorbonæ commorantes iudicamus librum, cui titulus est Aphorismi* EMANVELIS SA, *dignum esse non solùm qui prælo mandetur, sed qui continuè in omnium oculis manibusq; versetur. Datum Parisijs Anno salutis* 1600. *die* 20. *Octobris.*

G. HORISIER
I. MVLOT.

INDEX

INDEX.

S 3 Com-

D.

E.

F.

G.

H.

Iura-

Odium.

Sacra.

S.

T.

V.

FINIS.

Omne principium graue